

Ποταμίη 1386

Π. ΝΙΡΒΑΝΑ - Δ. Γ. ΖΗΣΗ - Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ - Δ. Π. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

41-45
125-130

Ιωάννα

3/11
17

20/15

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
(ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ)

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

12 1386
ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ—ΔΗΜ. Γ. ΖΗΣΗ
Δ. Ι. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ — Δ. Π. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Ἀγαία

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

(ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ)

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄.

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

4—Ὁδὸς Σταδίου—4

1931

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Υπουργείον
Παιδείας και Θρησκευμάτων

Εν Αθήναις τῇ 10/9/29

Αριθ.] Πρωτ. 44451
] Διεκπ.....

Πρὸς

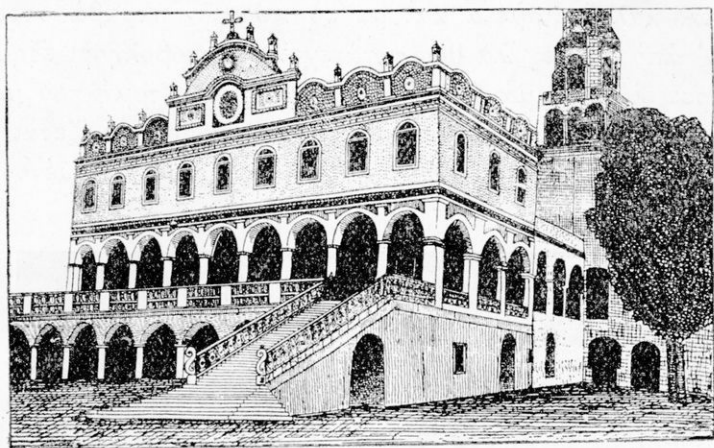
τοὺς κ. κ. Π. Νιρβάναν, Δ. Γ. Ζήσην, Δ. Ι. Κοντογιάννην
καὶ Δ. Π. Δαμασκητὸν

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ταυταρίθμου ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τῇ 7ῃ Σ)βρίου 1929 καὶ αὐθημερὸν καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφέν βιβλίον «ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ» τῆς ΣΤ' τάξεως δημοτικοῦ σχολείου κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929-30 ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ἰουλίου 1929 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Υπουργὸς
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὰς ὑπογραφὰς δύο ἐκ τῶν συγγραφέων.

Π. Νιρβάνας

Ἡ Μεγαλόχωρη

Τὸ γαλανὸ λιμανάκι τῆς Γήνου, ἡμικύκλιον ἀπὸ λευκὰ σπι-
τάκια, ^{ἀπὸ} στρογγυλῆς καμάρες καὶ ^{ἀπὸ} μικρὰν προκυμαίαν, ἔπει-
τὸ κύμα κτυπᾷ μὲ μεταλλικὸν ἦχον τὰ τραγουδάκια τοῦ, εἶναι γε-
μαῖτον θόρυβον, κίνησιν καὶ ζωήν.

Παντοῦ γαλανόλευκοι σημαῖαι!..... ἀτελείωτον ἀνέμισμα
ἀπὸ ταινίας λευκάσκαί **γαλανὰς** παιγνιδίζει εἰς τὸν ἀέρα.

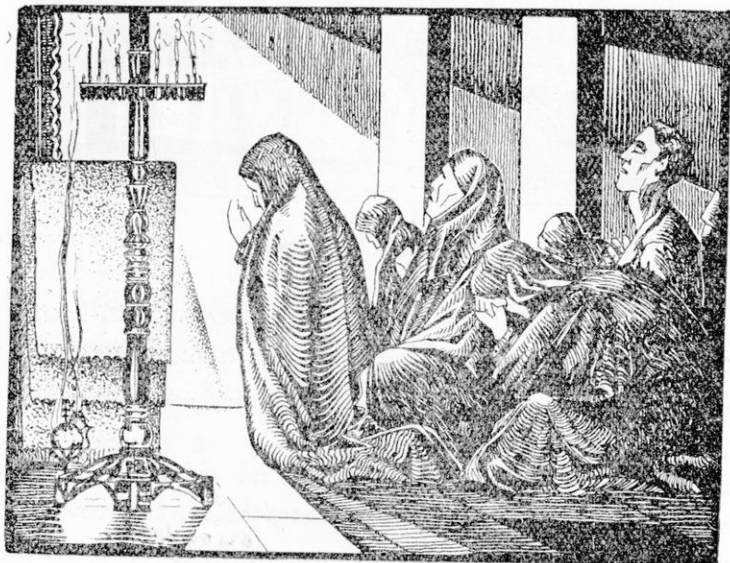
Θαλαμηγοί, ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια, ~~καταπλά~~ Κυκλαδικά, Μι-
κρασιατικὰ, Σαρμώτικα, Κρητικὰ, τῆς Προποντίδος, ἀπὸ κάθε
γωνίαν Ἑλληνικῆς θαλάσσης, ἀπλώνουν σήμερον, μὲ ὅλην τὴν
εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς των, τὴν γαλανόλευκον σημαίαν.

Κατὰ γραμμὴν εἰς τὸν μικρὸν λιμενοβραχίονα εἶναι ἡγκυρο-
βολημένοι καὶ τρεῖς ἀτμομυοδρόμονες. Τρία ἀπὸ τὰ πολεμικὰ
«ποτάμια», ὅπως τὰ ὀνομάζουν οἱ ναυτικοὶ μας, μὲ τοὺς ὀρει-
γάλκους λάμποντας εἰς τὸν ἥλιον.

Εἶναι αἱ πρακτικαὶ σχολαὶ τῶν ναυτῶν ὁ «Ἀχελῷος», ὁ
«Εὐρώτας» καὶ ὁ «Ἀλφειός», γεματοὶ ἀπὸ καθαροφορεμένα

ναυτάκια, καλοζυρισμένα καὶ μετὰ τὸ πιλίκιον στραβά στραβά.

Ἐν' ἀπὸ τὰ μεγάλα θωρηκτὰ ἔχει ἀγκυροβολήσει ἔξω, διότι δὲν χωρεῖ εἰς τὸ λιμανάκι καὶ ἡ μελανὴ κατατομή του μετὰ τοὺς ὑψηλοὺς πύργους καὶ τὰ μεγάλα τηλεβόλα, ζωγραφίζεται εἰς τὸ γαλανὸν τῆς θαλάσσης, σὰν πλωτὸν φρούριον ριζωμένον μέσα εἰς τὰ βαθιὰ νερά.

Πρὸ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος.

Ἀτμόπλοια καταφορτωμένα, μερικὰ κλίνοντα εἰς τὸ πλευρὸν ἀπὸ τὸ βάρος, φθάνουν τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὅλα ἀνεμίζοντα σειρὰς πολυχρῶμων σημάτων, γεμίζοντα τὸν ἀέρα μετὰ σφύριγμα καὶ μουσικὰς.

Ἐξω ἄλλα ἱστιοφόρα λοξοδρομοῦν διὰ νὰ ἔμβουν εἰς τὸν λιμένα, ἄλλα μαϊνάρουν ἐτοιμαζόμενα νὰ ἀγκυροβολήσουν, πάντοτε δὲ νέα πανάκια καὶ νέα ἐξάρτια προβάλλουν εἰς τὸν ὀρίζοντα ἕως κάτω, ὅπου γαλανίζουν τὰ βουνὰ τῶν γύρω νησιῶν.

Δύο φορές τὸ ἔτος, Δεκαπενταύγουστον καὶ Εὐαγγελισμοῦ, ἡ Τῆνος παρουσιάζει θέαμα γραφικὸν καὶ ἀξιοπερίεργον.

Δύο φορές τὸ ἔτος ἀπὸ κάθε γωνίαν Ἑλληνικῆς θαλάσσης σειραὶ ὀλόκληροὶ καϊκιῶν ἐτοιμάζουν τὰ πανιά των καὶ χιλιάδες προσκυνητῶν συρρέουν, ὅπως καὶ ἄλλοτε εἰς τὴν πλαγινὴν Δῆλον, νὰ προσκυνήσουσιν τὴν Παρθένον καὶ νὰ φέρουν τὰ δῶρά των, ἀναθήματα εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστιῶν.

Καὶ ἡ συρροὴ κατ' ἔτος αὐξάνει, οἱ ξένοι πάντοτε ἔρχοντα περισσότεροι, ἡ πανήγυρις γίνεται πάντοτε μεγαλοπρεπεστέρα, ἀφορμὴ συγκεντρώσεως κόσμου, ἑορτὴ διὰ τοὺς κατοίκους, πανελλήνιον προσκύνημα δι' ἐλευθέρους καὶ δούλους, ἀδελφωμένους εἰς τὸν κοινὸν δεσμὸν πατρίδος καὶ πίστεως.

Εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Παρθένου! ..

Ἡ τρυφερωτέρα τῶν ἑορτῶν, ὅσας ποτὲ ἄνθρωποι ἐώρτασαν, κλίνοντες τὰς καρδίας πρὸ τῶν συμβολικῶν κρίνων τῆς Παρθένου καὶ ζητοῦντες εἰς τοὺς ἀχράντους πόδας τῆς παραμυθίαν καὶ καταφυγὴν.....

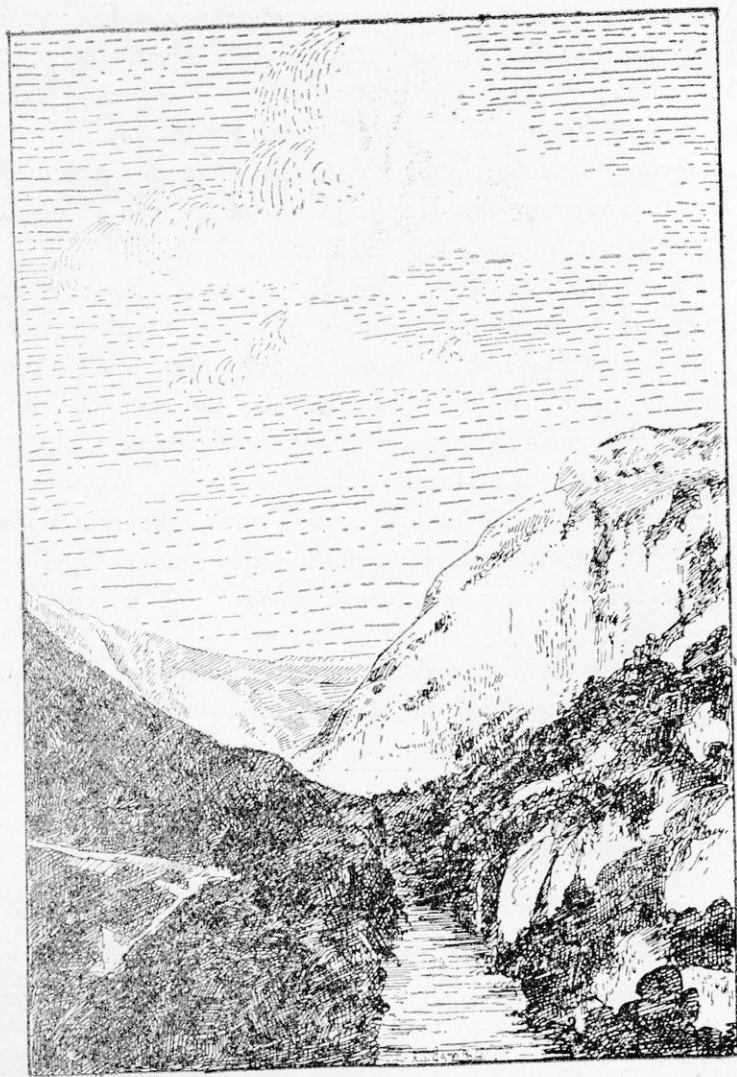
Δὲν ἀρνεῖται ποτὲ εἰς κανένα τῶν οἰκτιρμῶν τῆς τὰ πλήθη....

Ἀνοίξατε τὰς καρδίας σας καὶ ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς σας...

Ἡ Κοιλὰς τῶν Τεμπῶν

Λίαν πρῶτὴ ἐκκινουῦμεν ἐκ Λαρίσσης πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Τεμπῶν, τῆς ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὀνομαστῆς ταύτης κοιλάδος.

Εἶναι μὴν Ἰούνιος. Ὅδὸς ἀμαξιτὴ ἄγει διὰ χώρας πεδινῆς καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἵτινες πρὸ ὀλίγου ἐθερίσθησαν. Μάτην κατὰ τὴν διὰ τῆς πεδιάδος πορείαν ἡμῶν ἀναζητοῦμεν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἵχνος δένδρου καὶ χλωρίδος ἐν γένει. Ἡ πεδιάς εἶναι γυμνὴ καὶ κατὰξηρος.

Ἡ Κοιλὰς τῶν Τεμπῶν.

Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν, ταχύτερον τῶν ποδῶν τὴν πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένην πεδιάδα διατρέχων, συναντᾷ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὀσσαν, τῆς ὁποίας φαλακρὰ προεξέχει ἡ κωνοειδὴς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰς ἐσχάτας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, ἅτινα ἡ δημόδης μοῦσα ὡς ἐρίζοντα παρέστησε, τοσοῦτον ἐνταῦθα προσεγγίζουσι πρὸς ἀλλήλα, ὥστε μάτην ζητοῦμεν μακρόθεν διὰ τοῦ βλέμματος νὰ ἀνεύρωμεν τὴν διὰ τῶν ὁρέων ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅστις πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν ὡς ὕψις γιγάντιος ἔρπων διασχίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα.

Ἀλλὰ μετὰ τρίωρον πρὸς βορρᾶν πορείαν, παρελθόντες τὸ χωρίον Μακρυχωρί, στρέφομεν πρὸς ἀνατολὰς. Ἐντεῦθεν ἄρχεται νὰ διακρίνηται τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὁρέων ἀνοιγμα, τὸ ὁποῖον, ὅσον πλησιάζομεν, τοσοῦτον καταφανέστερον εἰς ἡμᾶς γίνεται.

Μετὰ τετράωρον ἐν ὄλῳ ἀπὸ τῆς Λαρίσης πορείαν ἀφικνούμεθα εἰς Μπαμπᾶν, μικρὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς κοιλάδος χωρίον, ἐνθα ὑπὸ ὑψηλοὺς καὶ βαθυσκυίους πλατάνους ἀναπαυόμεθα. Ἐντεῦθεν, παρὰ τοὺς πρόποδας πάντοτε τῆς Ὀσσης καὶ κατὰ τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ βαδίζοντες, εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ἔνδον τῆς κοιλάδος.

Ὀλίγον μετὰ τὴν εἴσοδον ἡμῶν εἰς τὴν κοιλάδα παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς βαδίζομεν, καταφανῆ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα, ἀρχαῖα τῆς ὁδοῦ θεμέλια καὶ τεῖχος ἀρχαῖον παρὰ τὴν δεξιὰν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ αὐλάκα διπλῆν ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἔχνη καὶ ταῦτα τῶν ἀμαξῶν τῶν ἀρχαίων.

Ὅσον προχωροῦμεν, τοσοῦτον ἡ κοιλάς καθίσταται στενωτέρα μέχρι τοῦ μέσου περίπου, ὁπόθεν πάλιν ἄρχεται βαθμηδὸν

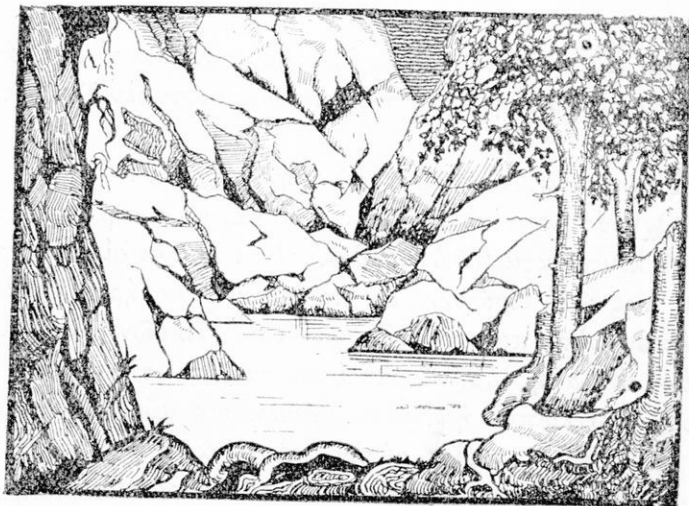
νά εὐρύνηται μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὸ πλάτος οὕτω τῆς κοιλάδος ποικίλλει μεταξύ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα περίπου μέτρων, ἐνῶ τὸ μήκος αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς δέκα περίπου χιλιόμετρα.

Ἡ ὁδός, κατ' ἀρχὰς μὲν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου βαίνουσα, φέρει ἡμᾶς ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ, βαθμηδὸν δὲ ἔπειτα, ἀπομακρυνομένη τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνωφερῆς γιγνομένη, ἄγει ἡμᾶς εἰς ἱκανὸν ἀπ' αὐτοῦ ὕψος. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος ἡ ὁδὸς ἄρχεται καὶ πάλιν νά κατέρχεται.

Ἄλλ' ὁποῖον θέαμα κατὰ τὴν διόδον τῆς κοιλάδος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτυλίσσεται! Ὅποια ἐνταῦθα ποικιλία καὶ ἀρμονία τῆς φύσεως καὶ ὁποία ἀντίθεσις πρὸς τὴν προτέραν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος! Πρὸς τὰ δεξιὰ, ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν, κατάφυτος ὑψοῦται ἡ Ὕσσα, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερὰ ἀπρόσιτος εἰς ὕψος δυσθεώρητον ὀρθοῦται ὁ Ὀλυμπος. Αἱ βραχώδεις καὶ ἀποτόμως ἀπεσχισμέναι πλευραὶ αὐτοῦ, αἵτινες πολλαχοῦ φέρουσι προεξοχάς, ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς εἰσοχάς τῶν ἀπέναντι πλευρῶν τῆς Ὕσσης, τρανῶς μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄρη πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων βιαίως ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχώρισεν ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις. Ἐν τῷ βάθει τῆς κοιλάδος θαλεραὶ κατὰ μήκος ἐκτείνονται τοποθεσίαι καὶ λειμῶνες χλοεροί, διὰ μέσου δὲ τούτων ἡρέμα κυλίστα ὁ Πηνειὸς ποταμός. Δένδρα ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια ἐκατέρωθεν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦνται, ὑπεράνω δὲ τῶν ρεῖθρων τοὺς κλάδους αὐτῶν συμπλέκοντα ἀποτελοῦσι πυκνὴν τοῦ ποταμοῦ σκιάδα, τὴν ὁποίαν μόλις αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δύνανται νά διαπεράσωσι. Πλάτανοι, ἰτέαι, λύγοι, ἱάσμοι, ροδοδάφνη, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος ἀναμιγρῶν ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ φύονται, ὁ δὲ αἰθαλῆς κισσὸς καὶ ὁ χλοερὸς σμιλαξ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν δένδρων ἀναρριχῶνται ἢ πρὸς τοὺς ἀποτόμους βράχους ἀνέρποντες καλύπτουσιν αὐτούς, χλοερὰν καὶ τούτων τὴν ὄψιν παρέ-

χοντες. Ὑδατα ψυχρά καὶ διαυγέστατα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν κλι-
τύων μετὰ κελαρυσμοῦ κατερχόμενα, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν πολλῶν
παρὰ τὰς ὑπωρείας πηγῶν ἀναβλύζοντα, πάντα εἰς τοῦ ποταμοῦ
τὴν κοίτην συρρεῖουσιν.

Παρὰ τὰς δροσεράς ταύτας πηγὰς ὑπὸ ταχεῖαν σκιὰν καθή-
μενοι μετὰ ἡδονῆς ἄρρητου καταπαύομεν τὴν δίψαν ἡμῶν, ἐνῶ
ἀπὸ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων τὰ ποικιλόφωνα ἄ-

σματα τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν ἄλλων ᾠδικῶν πτηνῶν καταθέλγουσι
τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν ὁσφρησιν ἄρρητον παρέχει τέρψιν
τὸ λεπτὸν ἄρωμα τῆς περιβαλλούσης ἡμᾶς φύσεως. Ὅποια ἀλη-
θῶς ἐνταῦθα πανήγυρις τῆς φύσεως! Ὅποια ἐπίγειος ἀπόλαυσις
τῶν καλλίστων δημιουργημάτων τοῦ ἐν οὐρανοῖς Θεοῦ δημι-
ουργοῦ!

Ἡ ἔχιδνα καὶ ὁ πονηρὸς αὐτῆς ἐχθρὸς.

—Ζῶα καθ' ἑαυτὸ θανατηφόρα δὲν ἔχομεν εὐτυχῶς εἰς τὰ κλίματά μας, εἰμὴ μόνον τὴν ἔχιδναν, εἶπεν ἡ κυρία Καλλιόπη εἰς τὴν κόρην τῆς Χαρίκλειαν.

—Προξενεῖ θάνατον τὸ δῆγμα τῆς ἐχίδνης; ἠρώτησεν ἡ μικρά.

—Ναί· εἶδον εἰς τὴν νῆσον Σκίαθον γυναῖκα ν' ἀποθάνῃ μετὰ οἰκτῶ ὥρας, ἀφοῦ ἔδηξεν αὐτὴν ἡ ἔχιδνα, διότι δὲν ἔλαβε τὰ προφυλακτικὰ μέτρα ἀμέσως.

—Κάμνει λοιπὸν μεγάλην πληγὴν ἡ ἔχιδνα;

—Ὅχι· ἀπεναντίας ἀφήνει εἰς τὸ δέρμα δύο μικρότατα στίγματα ὡς κεντήματα βελόνης· ἀλλ' εἶναι κοῖλοι οἱ δύο ἀγκυλωτοὶ ὀδόντες τῆς καὶ εἰσάγουν εἰς τὸ αἷμα δηλητήριοι φοβερόν· τὸ δηλητήριοι αὐτὸ παρασκευάζεται ἐντὸς μικρῶν ἀδένων, μικρῶν θυλακίων δηλαδή, οἷτινες εὐρίσκονται εἰς τὴν βάσιν ἐκάστου ὀδόντος· ἐνῶ λοιπὸν ἡ ἔχιδνα δάκνει, εἰς μῦς, εὐρισκόμενος ἀνωθεν τοῦ ἀδένος, πιέζει αὐτὸν καὶ τὸ δηλητήριοι ῥεεῖ διὰ τοῦ κοίλου ὀδόντος ἐντὸς τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου.

—Ἐνόμιζον ὅτι τὸ δηλητήριοι τὸ ἔχει εἰς τὴν γλῶσσάν τῆς, παρετήρησεν ἡ μικρά· εἶδον ἔχιδναν ζωγραφισμένην· πόσον φοβερά εἶναι ἡ γλῶσσά τῆς! Φαίνεται ὡς νὰ τὴν ἔκοψε κανεῖς μὲ τὴν ψαλίδαν εἰς δύο μυτερὰς λεπίδας.

—Ναί· ἔχει τρώγοντι ἰδιάζουσιν κατασκευὴν ἡ γλῶσσά τῆς, ἀλλ' εἶναι ἀβλαβής· τὸ δηλητήριοι, ὅπως σοὶ εἶπον, γίνεταί διὰ τῶν ὀδόντων τῆς.

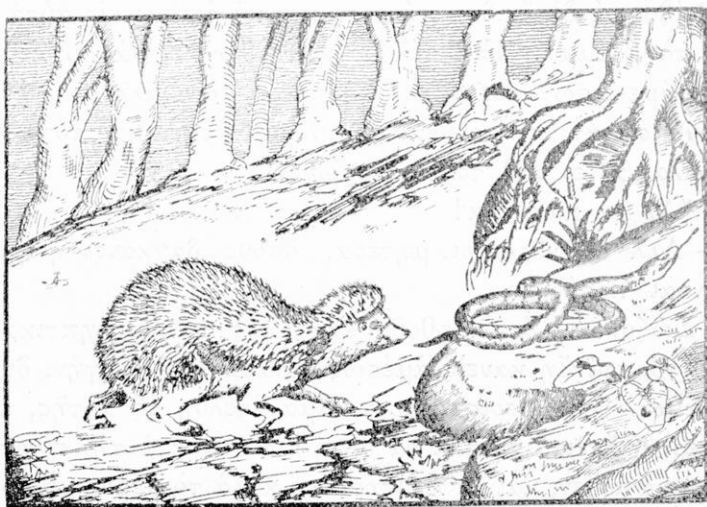
—Καὶ ἐκεῖνα τὰ μάτια τῆς! Φαίνεται τόσοι κακὴ ἡ ἔχιδνα ἀπὸ τὰ μάτια τῆς!

—Τὰ μάτια τῆς πραγματικῶς εἶναι φοβερά, ὅταν ιδίως τὰ

προσηλώνη ἐπὶ τῶν μικρῶν πτηνῶν καὶ τὰ κάμνη νὰ πίπτουν ἀπὸ τὸ δένδρον διὰ νὰ τὰ καταφάγη.

—'Αλλ' αὐτὰ ἔχουν πτέρυγας, καὶ ἐκεῖνη δὲν ἔχει οὔτε πόδας· διατὶ δὲν φεύγουν τὰ ἀνόητα, ἀλλὰ στέκονται καὶ τὰ τρώγει;

—Διότι δὲν γνωρίζουν τὸν κίνδυνον. 'Αλλά, καὶ ἐάν ἦτο δυνατὸν νὰ ὁμιλήσῃ τις εἰς τὰ μικρὰ πτηνὰ καὶ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτά: «προφυλαχθῆτε ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἐχίδνης, μὴ τοὺς κοιτάζετε, φύγετε!», νομίζεις ὅτι θὰ ἤκουον; Μήπως ἀκούουν τὰ

Ὁ ἀκανθόχιρος καὶ ἡ ἐχίδνα.

μικρὰ παιδιὰ πάντοτε, ὅταν τὰ συμβουλευοῦν οἱ μεγαλύτεροί των; Τὰ πτηνὰ λοιπὸν, ἐνῶ χαρούμενα πετοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον, αἴφνης βλέπουν κάτω τοὺς δύο λάμποντας ἐκείνους ὀφθαλμοὺς καὶ θαμβώνονται· ἐκλαμβάνουν αὐτοὺς, τίς οἶδεν, ὡς κάτι ὠραῖον καὶ ἐκτακτον. Στέκονται λοιπὸν μὲ πρεϊέργειαν καὶ παρατηροῦν αὐτοὺς. 'Αλλά, καθ' ὅσον ἡ ἐχίδνα προσηλώνει τὸ βλέμμα

της ἐπ' αὐτῶν, ἐκεῖνα καταλαμβάνονται ἀπὸ ζάλην. Ἀνορθοῦται τότε ἀπειλητικῶς πρὸς αὐτὰ τὸ φοβερόν ζῶον, ἀπλώνει πρὸς τὰ ἔξω τὴν γλῶσσαν του, ὡς λόγχην διπλῆν, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξακοντίζουσιν φλόγας. Αἰσθάνονται ἔξαφνα τὸν κίνδυνον τὰ ἀτυχῇ πτηνὰ καὶ ζητοῦν νὰ φύγουν, ἀλλ' εἶναι πλέον ἀργά· τὰ ἔχει πλέον ναρκώσει μὲ τὸ βλέμμα της ἡ ἔχιδνα. Ματαίως ἀγωνίζονται νὰ πετάξουν· αἱ πτέρυγές των καταπίπτουν βαρεῖαι καὶ οἱ πόδες των μένουσιν ἀκίνητοι, ὡς νὰ προσήλωσέ τις αὐτοὺς στερεῶς ἐπὶ τοῦ κλάδου, ἡ δὲ ἔχιδνα πάντοτε κρατεῖ ἐπάνω εἰς αὐτὰ καρφωμένον τὸ βλέμμα. Ἐπὶ τέλους κατορθώνουσιν νὰ συγκεντρώσουν τὰς δυνάμεις των, ἀπλώνουσιν τὰ πτερὰ των, ἀλλ' ἐνῶ ζητοῦν νὰ φύγουν μακράν, πίπτουσιν κάτω πλησίαν της, καὶ τότε ἡ ἔχιδνα τὰ συλλαμβάνει καὶ τὰ κατατρώγει.

— "Α, τὰ καημένα!

— Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι, μητέρα, ὅσους δαγκάνει ἡ ἔχιδνα, δὲν σώζονται ποτέ;

— Σώζονται, ἂν ληφθοῦν ἐγκαίρως τὰ προληπτικὰ μέτρα· πρέπει νὰ σφίγξῃ κανεὶς ἀμέσως δυνατὰ τὴν πληγὴν, διὰ νὰ ἐξέλθῃ αἷμα· ὅσον περισσότερον αἷμα ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῆς, τόσον τὸ καλύτερον ἔπειτα πρέπει νὰ δέσῃ τις σφιγκτὰ τὴν πληγὴν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, καὶ νὰ καυτηριάσῃ καλὰ τὸ μέρος μὲ πυρωμένον σίδηρον.

— Ὑπάρχουν πολλὰ ἔχιδνα εἰς τὴν Ἑλλάδα;

— Ὑπάρχουν, ἀλλ' ὑπάρχει ἐπίσης καὶ μικρὸς τις φίλος, ὅστις μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ πολλὰς ἐξ αὐτῶν κατ' ἔτος.

— Ποῖος εἶναι ὁ φίλος αὐτός;

— Εἶναι ὁ ἀκανθόχοιρος, τοῦ ὁποίου τὴν ὠφελιμότητα παραγινώριζουσιν οἱ χωρικοὶ μας. Ὅταν συλλαμβάνουν αὐτόν, τὸν ἀναγκάζουσιν νὰ χορεύῃ εἰς τὰ ταψιά των καὶ νομίζουν, ὅτι τὸ ἀτυ-

χες ζῶον πηδᾷ διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσῃ, ἐνῶ πράγματι εἶναι δι' αὐτὸ βάσανος τὸ πηδήμα ἐκεῖνο.

— Ἀλλὰ πῶς συλλαμβάνει τὰς τρομερὰς ἐχίδνας τὸ μικρὸν ζῶον; Αὐτὸ φαίνεται ὅτι φοβεῖται ὅλον τὸν κόσμον, καί, ἅμα πλησιάζῃ τις εἰς αὐτό, μαζεύεται καὶ γίνεται ὅλον μία σφαῖρα.

— Ἰσα, ἴσα αὐτὸ ἀποδεικνύει μὲ πόσῃν σοφίαν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς ὅλα τὰ πλάσματά του· κατεσκεύασεν ἕκαστον συμφῶνως πρὸς τὰς ἀνάγκας του· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀκανθόχοιρος ἐπροκίσθη θαυμασίως. Τὸ μικρὸν τοῦτο ζῶον τρέφεται μὲ ἔντομα, σκόληκας, μύς, ὥστε ἀπαλλάσσει ἕνεκα τούτου τοὺς γεωργοὺς μας ἀπὸ πολλοὺς ἐχθροὺς καταστρεπτικούς· ἀλλ' ὁ ἀκανθόχοιρος, ἂν καὶ συνήθως τρέφεται μὲ τὰ ἀνωτέρω ζῶα, τρώγει μὲ περισστέραν εὐχαρίστησιν τὰς ἐχίδνας, ὅταν τὰς εὕρισκῃ.

— Ἀλλ' εἶμαι περίεργος νὰ μάθω πῶς τὰς συλλαμβάνει.

— Καὶ δὲν ἔχεις ἄδικον· πραγματικῶς τοῦτο εἶναι περιεργότατον. Αἱ ἐχίδναι κρύπτονται ἐντὸς τῶν χόρτων καὶ τῶν χαμηλῶν κλάδων, ἀλλ' ἐξέρχονται, ὅταν εἶναι ὁ ἥλιος, διὰ νὰ θερμανθοῦν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας του. Συνηθίζουν τότε νὰ τυλίσσουν κυκλοτερῶς τὸ σῶμά των, ἀλλ' ἀφήνουν ἔξω τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς των.

Ὁ ἀκανθόχοιρος καιροφυλακτεῖ καὶ προχωρεῖ ἐπιφυλακτικῶς· ὅταν δὲ πλησιάζῃ, ἀρπάζει ταχέως τὸ ἄκρον ἐκεῖνο τῆς οὐρᾶς καὶ σφίγγει αὐτὸ διὰ τῶν ὀδόντων του, συγχρόνως δὲ καὶ συσφαιροῦται, γίνεται δηλαδὴ ὡς μία σφαῖρα, καὶ εἶναι περιτριγυρισμένη αὕτη ὅλη ἀπὸ ἀκάνθας αἰχμηράς. Ἡ ἐχίδνα ἐξυπνᾷ ἀπὸ τὸν πόνον καὶ ὀρμᾷ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ δὲν ἀπαντᾷ εἰμὴ ἀκάνθας· ὀργισμένη τότε κτυπᾷ ἐπάνω των, ἀλλὰ πληγώνεται καὶ τὸ αἷμά της ρέει ἄφθονον. Εἰς μάτην προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀφόρητον ἐκείνην λαβίδα· ἄλλο δὲν ἔχει καταφύγιον παρὰ τὸ τρέξιμον· ἀλλ' ὁ ἀκανθόχοιρος εἶναι γενναῖος· ἀφήνει νὰ τὸν παρασύρῃ εἰς τὸν ὀρμητικὸν δρόμον της ἡ ἐχίδνα, ὅπου θέλει ἐξακολου-

θεῖ ὅμως πάντοτε νὰ δάκνη σφιγκτὰ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς της. Ἡ ἔχιδνα, μὴ δυναμένη ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸν πόνον, σταματᾷ πάλιν καὶ ὁρμᾷ ἐναντίον του, ἀλλ' ἀνωφελῶς, διότι αἱ ἀκανθοὶ τοῦ μικροῦ ἐκείνου ζώου εἰσδύουν βαθέως εἰς τὰς σάρκας της, ἐπειδὴ δὲ τὸ αἷμα ρέει ἀδιακόπως, ἐξαντλεῖται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὅταν δὲ ἀπολέσῃ ἐντελῶς τὰς δυνάμεις της, τότε ὁ ἀκανθόχοιρος ἀναλαβάνει τὸ σχῆμά του καὶ τὴν τρώγει μὲ τὴν ἄνεσίν του.

— Ἀλλὰ πῶς δὲν βλάπτεται ὁ ἀκανθόχοιρος, ἀφοῦ τρώγει ζῶον τόσον δηλητηριῶδες;

— Αὐτὸ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ· οἱ σοφοὶ οἱ καταγινόμενοι εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως ἐδοκίμασαν νὰ τὸν ἐμβολιάσουν σὲ καθαρὸν δηλητήριον ἐχίδνης, ἀλλὰ δὲν ἔπαθε τίποτε· ἀπ' ἐναντίας ἔμεινεν ὑγιέστατος.

— Ὅχι μόνον δὲ προτιμᾷ ἀπὸ ὅλας τὰς τροφάς του τὰς ἐχίδνας, ἀλλὰ διδάσκει καὶ εἰς τὰ τέκνα του πῶς νὰ συλλαμβάνουν αὐτάς. Εἶναι δὲ ζῶον πολὺ φιλόστοργον ὁ ἀκανθόχοιρος καὶ μεριμνᾷ περὶ τῶν τέκνων του μὲ νοημοσύνην.

— Ἦκουσα ὅτι τρώγει σταφύλια ἀπὸ τὰς ἀμπέλους καὶ δι' αὐτὸ τὸν συλλαμβάνουν οἱ χωρικοί.

— Κάμνουν κάκιστα νὰ τὸν συλλαμβάνουν, διότι δὲν ξέρουν πόσον πολὺτιμος φίλος των εἶναι· πιθανὸν ν' ἀρέσκη ἐνίοτε εἰς αὐτὸν νὰ φέρῃ καὶ ὀλίγας σταφυλὰς εἰς τὰ τέκνα του ὡς ἐπιδόρπιον· ἀλλ' ὀλίγαι ρᾶγες σταφυλῆς δὲν εἶναι ζημία μεγάλη εἰς τὰς ἀμπέλους, ἐνῶ εἰς τὸν μικρὸν μας φίλον, τὸν ἀκανθόχοιρον, εἶναι ἀμοιβὴ δικαιοσύνης διὰ τὸ φοβερὸν κυνήγιον, τὸ ὅποῖον κάμνει εἰς τὰς ἐχίδνας.

— Ἀλλὰ πῶς μεταφέρει τὰ σταφύλια εἰς τὰ τέκνα του;

— Καὶ αὐτὸ εἶναι σοφόν· τινάσσει τὸ κλῆμα διὰ νὰ πέσουν αἱ ρᾶγες, κατόπιν δὲ κυλιέται κατὰ γῆς, καὶ εἰσέρχονται τότε αὐταὶ εἰς τὰς ἀκάνθους του. Οὕτω δὲ φορτωμένος μεταβαίνει εἰς τὴν φωλεάν του.

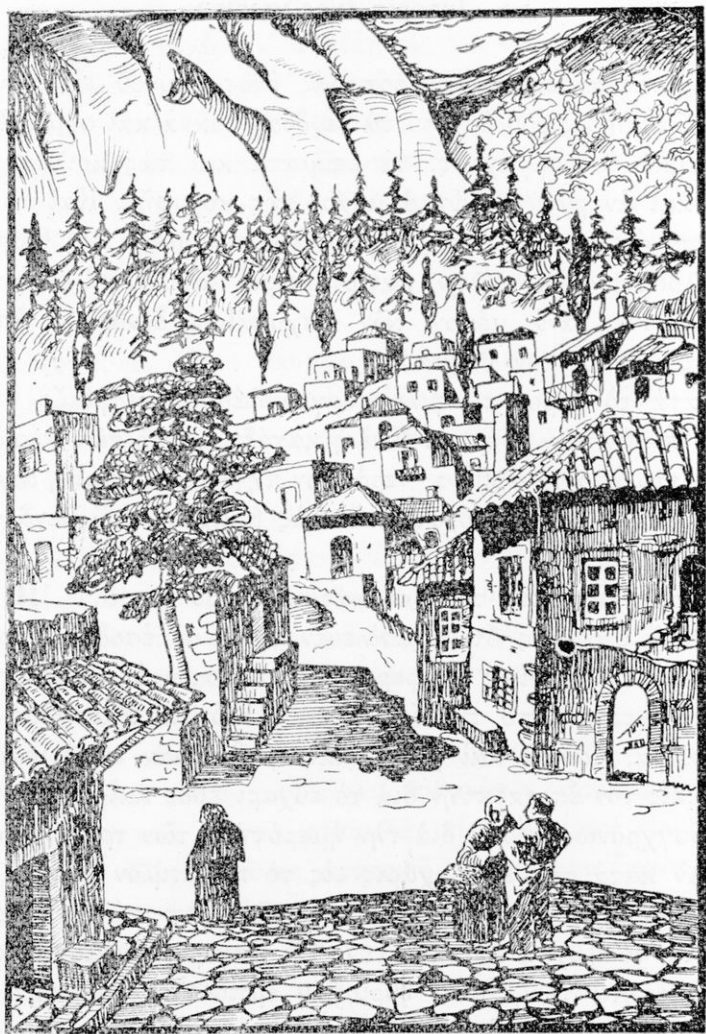
Ἱστορία ἐνὸς χωρίου

Εὐρίσκεται εἰς τοὺς πρόποδας ἐνὸς βουνοῦ εἰς τὴν ἄκρην παλαιοῦ δάσους, τοῦ ὁποίου τὰ δένδρα, πυκνὰ καὶ συμμαζευμένα, ἐσκέπαζαν τοὺς βράχους, τὰ ρεύματα καὶ τὰς κοιλότητας τοῦ ὄρους καὶ ἀνήρχοντο ὑψηλὰ μέχρι τῆς κορυφῆς. Καὶ τὸ χωρίον ἐφαίνετο ὡς νὰ εὐρίσκετο περιμαζευμένον μέσα εἰς θωπευτικὴν καὶ φιλόστοργον ἀγκάλην, καὶ οἱ μικροὶ καὶ λευκοὶ οἰκίσκοι του, προβάλλοντες ἀνὰ μέσον τῶν παχυσκίων δένδρων, ἀπετέλουν ἀληθῶς μαγευτικὸν θέαμα.

Κατὰ τὸ θέρος τὸ φιλόστοργον δάσος ἐμετρίαζε τὴν καυστικὴν πνοὴν τῶν ἀνέμων. Καὶ ἡ κατάξηρος γῆ τῶν πέριξ ἀγρῶν ἐδροσίζετο ἀπὸ τὰ ἄφθονα νερά τῶν πηγῶν, τὰ ὁποῖα ἀκούραστα ἔρρεον ἀπὸ τὰς προεξοχὰς καὶ τοὺς βράχους τοῦ δενδρσκαπασμένου ὄρους.

Ἦσαν εὐτυχεῖς τότε οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐνόμιζες ὅτι ἐβασίλευεν ἐκεῖ· αἱ ἐσοδεῖαί των ἦσαν ἄφθονοι, καὶ σπανίως ὑπέφερον ἀπὸ καυστικούς ἀνέμους, ἀκόμη δὲ σπανιώτερον ἀπὸ τὴν ξηρασίαν. Ἡ ὑγεία ἐβασίλευε παντοῦ. Τὰ παιδιά, ζωηρὰ καὶ ροδοκόκκινα, ἔκαμναν εὐχάριστον ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην διὰ τὸ εὐχαρὶ ἦθος καὶ τὴν ζωηρότητα των, συγχρόνως δὲ καὶ διὰ τὴν ἡμερότητα τῶν τρόπων των.

Ἄν κατὰ τὸ θέρος, χάρις εἰς τὸ πολῦτιμον δάσος, γλυκεῖα ἐπεκράτει δρόσος, καὶ ἄφθονα παντοῦ ἔρρεαν τὰ νερά, κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος ἐμετρίαζετο. Οἱ παγεροὶ ἀνεμοὶ ἔχαναν τὴν ὀρμητικότητά των, διότι εὕρισκαν ἐμπόδιον τοὺς κορμούς τῶν δένδρων καὶ τὰ νερά τῶν βροχῶν διεσκορπίζοντο εἰς μυρίας λεπτὰς διακλαδώσεις καὶ ἀπερροφῶντο ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς

Τὸ χωρίον ὅπως ἦτο ἄλλοτε.

γῆς, ἡ ὁποία ἀποτελουμένη ἀπὸ ἡμισαπισμένους λεπτοὺς κλάδους καὶ ἀπὸ φύλλα, ἐνήργει ὡς ἀληθὴς σπόγγος.

Οἱ ~~ἄ~~τυχεῖς κάτοικοι τοῦ χωρίου διόλου δὲν ἐφοβοῦντο τὸν σκληρὸν χαιρετισμὸν τοῦ βορρᾶ· τὸ εὐεργετικὸν δάσος, χάρις εἰς τὰ ἄφθονα νερά, διὰ τῶν ὁποίων ἐποτίζοντο οἱ ἀγροὶ των, χάρις εἰς τὴν προφύλαξιν τῶν ἐσοδειῶν των ἀπὸ βιαίους ἀνέμους καὶ ὀρμητικοὺς χειμάρρους, τοὺς καθίστα καὶ ἀρκετὰ πλουσίους, ὥστε νὰ φοροῦν κατάλληλα χειμερινὰ ἐνδύματα. Χάρις δὲ εἰς τὰ ξηρὰ ξύλα καὶ τοὺς χονδρούς καταπίπτοντας κλάδους ἐπέτρεπε νὰ διαθέτουν ἄφθονον ὕλικόν καύσεως καὶ νὰ θερμαίνωνται κατὰ τὴν ψυχρὰν τοῦ χειμῶνος ἐποχὴν.

Ἀποφράς ὅμως ἡμέρα ἀνέτειλε διὰ τὸ δυστυχὲς χωρίον. Ἦλθον πρωῒαν τινὰ μερικοὶ ἀνθρακοποιοὶ καὶ ἐθάμβωσαν τοὺς χωρικοὺς μὲ τὰς χρηματικὰς των προσφοράς, καὶ τοὺς ἐδελέασαν μὲ τὰ κέρδη τὰ ὁποῖα θὰ ἐπραγματοποιούουν, ἐὰν τὸ δάσος ἐκεῖνο, τὸ κατὰ τὰ λόγια των ἀχρηστον, ~~τὸ ἀδίκως καταλαμβάνον~~ ~~τῶ~~ ~~αὐτοῦ~~ ~~ἀγροῦ~~, ἐκόπτετο καὶ μετεμρφώνετο εἰς κάρβουνα.

Καὶ ἀφῆκαν οἱ χωρικοὶ νὰ σφαγισθῇ ὁ προστάτης των. Ὁ μαγευτικὸς πράσινος πέπλος, ὁ ὁποῖος ἐκάλυπτεν ὅλας τὰς ἀσχημίας τοῦ ὄρους, ἀνεσύρθη καὶ ἐξηφανίσθη. Καὶ τὴν ὠρχίαν, τὴν συνεχῇ, τὴν καταπράσινον καὶ θάλλουσαν ἐπιφάνειαν διεδέχθη ἡ γεροντικὴ ὄψις τοῦ βουνοῦ μὲ τὰς ρυτίδας καὶ τὰς σχισμὰς της, μὲ τὰς φάραγγας καὶ τοὺς βράχους της.

Δυστυχῶς τὸ κκαύρημα δὲν ἀφέθη ἡμιτελές. Ἐὰν τοῦλάχιστον ἀπηγόρευαν τὴν βοσκήν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ κοπέντος δάσους, τὰ κολοβοθέντα δένδρα θὰ ἐπραγματοποιούουν τὸν πόθον, ὁ ὁποῖος ἐνεψύχωνε τὸ ὑπολειφθὲν λείψανον τοῦ κορμοῦ των καὶ ἐκυκλοφόρει εἰς τὰς ρίζας των· θὰ ἠῤῥξανον καὶ πάλιν, θὰ ὕψωνον πρὸς τὸν οὐρανὸν τοὺς κορμούς των καὶ πάλιν, θὰ ἐθωπεύοντο ἀπὸ τὸ γλυκὺ τοῦ ἡλίου φῶς καὶ τὸ ἀπαλὸν τῆς αὔ-

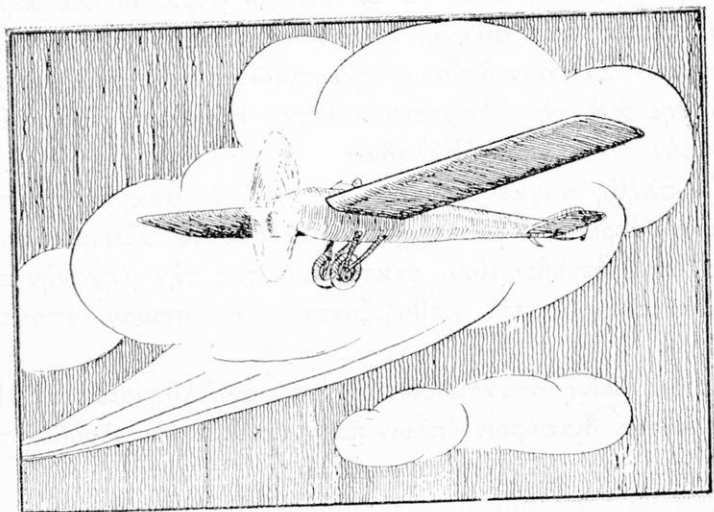
ρας φύσημα. Ἄλλ' ἡ βάρβαρος καταστροφή ἔπρεπενά συντελεσθῇ! Ἀφέθησαν αἱ αἴγες καὶ τὰ πρόβατα καί, μόλις ἀνεφαίνετο ὁ τρυφερός βλαστός, ἀμέσως κατετρώγετο ἀπὸ τὰ ἀδηφάγα ζῶα. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε μὲ σφρῖγος καὶ μὲ δύναμιν ἀνεπτύσσετο ζωὴ καὶ βλάστησις, μετὰ εἰκοσιν ἔτη ἐβασίλευεν ἐρήμωσις καὶ καταστροφή.

Τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν ὀρμητικῶς ἐκυλίνοντο ἐπάνω εἰς τὰς ράχεις τοῦ βουνοῦ, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξέπλυναν τὸ λεπτόν στρώμα τῆς φυτικῆς γῆς, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε τὴν πετρώδη ἐπιφάνειαν τοῦ ὄρους. Καὶ οὕτως ἐγυμνώθησαν ἐντελῶς οἱ βράχοι καὶ πᾶσα ἐλπίς βλαστήσεως ἐξέλιπεν. Τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἀπερροφῶντο ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δάσους καὶ ἐσυνάζοντο εἰς ὑπογείους ρωγμὰς καὶ δεξαμενάς, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεχύνοντο διὰ μυρίων πηγῶν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ, σήμερον τρέχουν ἐπάνω εἰς τὴν ἀδιαπέραστον ἐπιφάνειαν τοῦ βράχου, κατέρχονται ὀρμητικῶς καὶ σχηματίζουν χειμάρρους καὶ ξηροποτάμους, παρασύρουν λίθους χονδρούς, ἀνασκάπτουν τοὺς κάτω ἀγρούς καὶ τοὺς σκεπάζουν μὲ τὰ χαλίγια, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν πορείαν των παρέσυραν.

Τὰς εὐεργετικὰς λοιπὸν πηγὰς διεδέχθησαν οἱ καταστρεπτικοὶ χειμάρροι. Τὴν εὐχάριστον καὶ δροσερὰν τοῦ ἔαρος αὔραν διεδέχθη καυστικὸς λίψ. Τὸν χειμῶνα ὁ ὀρμητικὸς καὶ παγερὸς βορρᾶς δὲν μετριάζεται πλέον ἀπὸ τὸ ἀδιαπέραστον προτείχισμα τῶν χιλιάδων χονδρῶν κορμῶν. Καὶ τὰ πρὸς θέρμανσιν ξύλα λείπουν, καὶ ὁ κάτοικος τοῦ χωρίου μας πεινᾷ καὶ κρυώνει.

Μετενόησαν οἱ δυστυχεῖς καὶ ἐκλαυσαν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Στερηθέντες τὰς ἀφθόνους πηγὰς των, καιόμενοι κατὰ τὸ θέρος ἀπὸ τὴν τρομερὰν θερμότητα, τὴν ὁποίαν ἐξαποστέλλουν οἱ πυρακτωμένοι γυμνοὶ βράχοι τοῦ βουνοῦ, παγώνοντες κυριολεκτικῶς τὸν χειμῶνα καὶ πνιγόμενοι ἀπὸ τὰ νερά τῶν ὀρμητικῶν

χειμάρρων, ἐνόησαν πολὺ ἄργά ὅτι τὸ δένδρον εἶναι ὁ φιλόστοργος οἰκονόμος, ὁ ἐναποθηκεύων ἐν πολυτιμότητον διὰ τὸν ἄνθρωπον κεφάλαιον, τὸ ὕδωρ, καὶ ἀποδίδων αὐτὸ ὀλίγον κατ' ὀλίγον· ὅτι εἶναι ἐπίσης ὁ θαυμασιώτερος μετριάστῃς τῆς πνιγνῆς θερμότητος καὶ τοῦ παγεροῦ ψύχους, καθὼς καὶ τὸ δραστηριώτερον ἀντιφάρμακον ἐναντίον τῶν μολυσμάτων.

‘Ο θρίαμβος τῶν ‘Ελλήνων ἀεροπόρων

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1928 οἱ Ἕλληνες ἀεροπόροι Ἀδαμίδης, συνταγματάρχης, καὶ Παπαδᾶκος, ὑπολοχαγός, ἐνήργησαν μίαν μεγάλην ἐναέριον περιήγησιν εἰς ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Μετὰ διχοφόρους σταθμοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν, ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἔφθασαν εἰς Παρίσιους. Ἐκεῖθεν ἐπέταξαν εἰς Βουκουρέστιον καὶ τὴν 1 Ἰουλίου ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας. Διήνυσαν ἐν μέσῳ πολλῶν κινδύνων 17 χιλιάδας χιλιόμετρων εἰς τὸν ἀέρα καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ πραγματικὸν

θρίαμβον διὰ τοὺς ἀεροπόρους μας, τοὺς ὁποίους ἐθαύμασαν ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι.

Ἡ ὑποδοχὴ τῶν ἀεροπόρων μας κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ὑπῆρξε πανηγυρική. Χιλιάδες κόσμου εἶχον συγκεντρωθῇ διὰ παντὸς μεταφορικοῦ μέσου εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Τατοῦ.

Εἰς τὸν ἀεροδρομικὸν χώρον εἶχον τοποθετηθῇ εἰς γραμμὴν πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδὸν 12 ἐν συνόλῳ στρατιωτικὰ ἀεροπλάνα διηρημένα εἰς τρία σμήνη, ἑτοιμα νὰ ἀπογειωθοῦν, ὅπως προῦπαντήσουν καὶ συνοδεύσουν τιμητικῶς τὴν ἐκ τοῦ μακροῦ ταξιδίου τῆς ἀνὰ τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην ἐπιστρέφουσιν σύντροφόν των, τὴν «Ἑλλάδα».

Τὰ πλῆθη συγκεντρωμένα ὀπισθεν τῆς μακρᾶς ταύτης σειρᾶς τῶν ἀεροπλάνων παρηκολούθουν τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ὀπλίτας τοῦ ἀεροδρομίου, τακτοποιοῦντας τὴν μηχανὴν ἐκάστου τῶν ἀεροπλάνων καὶ καθορίζοντας τὴν σειρὰν ἀπογειώσεως αὐτῶν.

Πυκνὴ ζώνη στρατιωτῶν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ συνταγμάτων διαφόρων ὅπλων παρημπόδιζε τὴν εἴσοδον τῶν πολιτῶν εἰς τὸν χώρον ἀπογειώσεως.

* *

Εἰς προϋπάντησιν τῆς Ἑλλάδος

Τὴν 5 1)2 ἀπογευματινὴν ἀξιωματικὸς τοῦ ἀεροδρομίου ἔδωκε δι' ἐρυθρᾶς σημαίας τὸ σύνθημα τῆς ἀπογειώσεως τῶν ἀεροπλάνων.

Ἀμέσως ἓνας δαιμονιώδης κρότος ἠκούσθη καὶ ἐν ἀεροπλάνον, ἀφοῦ ἐσύρθη ὡς σαύρα εἰς τὸν χώρον τοῦ ἀεροδρομίου, ἤρχισε νὰ ἀνυψοῦται εἰς τὸ κενόν.

Τὸ ἀεροπλάνον αὐτό, ἀφοῦ διῆλθε κατὰ μῆκος τοῦ ἀεροδρο-

μίου καὶ ἐπιβαίνων ἐπ' αὐτοῦ φωτογράφος ἐκινηματογράφησε τὸ συγκεντρωμένον πλῆθος, ἀνυψώθη ὑπεράνω τῆς Πεντέλης καὶ ἔλαβε κατεύθυνσιν πρὸς τὴν Κωπαΐδα. Ὀλίγον κατόπιν ἀνυψώθη ἡ ἀρχηγὶς τῶν τριῶν σμητῶν, ἀφοῦ διέγραψε μερικὸν κύκλous ἄνωθεν τοῦ ἀεροδρομίου καὶ ἀνέμενεν εἰς τὸ ὕψος τῆς Πεντέλης τὴν ἀνύψωσιν καὶ τῶν λοιπῶν ἀεροπλάνων διὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν.

Ἀμέσως σχεδὸν τὸ ἀεροδρόμιον ἀντήχησεν ἀπὸ τοὺς βρυχηθμοὺς τῶν μηχανῶν τῶν ἄλλων ἀεροπλάνων καὶ ἐν πελώριον σύννεφον σκόνης ἐκάλυψε τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν αὐτοῦ, ἀναγκάσαν τὰ συνωστιζόμενα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο πλῆθη νὰ ὀπισθοχωρήσουν ἐν σπουδῇ.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀπεδάφισις συνετελεῖτο ἀλληλοδιαδόχως καὶ κανονικῶς.

Τὸ πρῶτον ἀεροπλάνον μὲ ὕψος 2.000 μέτρων, ἀφοῦ ὑπερέβη τὰς ὑψηλότερας κορυφὰς τῆς Πάρνηθος καὶ διῆλθεν ἄνωθεν τῆς Μαλακιάσας, τοῦ Κακασάλεσι καὶ τῶν Θηβῶν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κωπαΐδα, ἐξῆλθε τῆς γραμμῆς του, λόγῳ τοῦ σφοδροῦ πνέοντος ἀνέμου, καὶ ἤρχισε νὰ διαγράφῃ ἡμικύκλιον ἄνωθεν τῆς ἀποξηρανθείσης πεδιάδος τῆς Κωπαΐδος. Τὸ θέαμα τῆς Κωπαΐδος, μὲ τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις της καὶ τὰ πρὸς τὸν Εὐριπον λιμνάζοντα ἀκόμη ὕδατα, καὶ ἡ θέα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἀπετέλουν μοναδικὴν εἰκόνα.

Ἀκολουθῶς τὸ ἀεροπλάνον κατηρθύνθη πρὸς βορρᾶν καὶ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τῆς Λεβαδείας, ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ στροφάς, ὥς νὰ εἶχε συμβῇ κάτι τι τὸ ἐξαιρετικόν.

Καὶ πράγματι, εἰς τὸν ὀρίζοντα, μέσα εἰς μίαν τολύπην νεφῶν, εἶχε φανῇ ἐν μελανὸν στίγμα κινούμενον ἐν τάχει πρὸς νότον. Ἦτο ἡ «Ἑλλάς», τὴν παρουσίαν τῆς ἐποίας δὲν ἐβράδυνε νὰ διαπιστώσῃ τὸ πεπειραμένον βλέμμα τοῦ πιλότου.

Μόλις ἡ ἐμφάνισις τῆς «Ἑλλάδος» ἐγένετο ἀντιληπτὴ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀεροπλάνων, ἔστρεψαν ταῦτα ἀποτόμως πρὸς τὴν διεύθυνσίν της καὶ ἔσπευσαν νὰ τὴν προϋπαντήσουν. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ τὴν πλησιάσουν ὅλα ἐκτὸς μόνον τοῦ ἀεροπλάνου, ὅπερ ἔφερε τὴν κινηματογραφικὴν μηχανὴν καὶ ἐνὸς ἄλλου ἀεροπλάνου, καὶ τοῦτο διότι αὕτη ἵπτατο εἰς ὕψος 3000 μέτρων, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἀεροπλάνα τοῦ σμήνους εὕρισκοντο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰς ὕψος μόνον 2 χιλιάδων μέτρων.

Τὰ σμήνη κατόπιν μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὴν «Ἑλλάδα» κατηυθύνθησαν πρὸς τὸ Τατόιον, ὅπου ἕκαστον ἔλαβε τὴν κατάλληλον θέσιν πρὸς προσγειώσιν.

Πρώτῃ προσεγειώθη ἡ «Ἑλλάς» καὶ ἀκολούθως τὰ ἄλλα κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀπογειώσεώς των. Ἡ προσγειώσις τῆς «Ἑλλάδος» ὑπὸ τοῦ κ. Παπαδάκου ὑπῆρξεν ἀριστοτεχνική.

Ἐν τῷ μεταξὺ δύο ἀεροπλάνα τοῦ ναυτικοῦ ἐξετέλουν ἐλιγμούς ὑπεράνω τοῦ ἀεροδρομίου χάριν τοῦ κοινοῦ.

Μόλις ἡ «Ἑλλάς» προσεγειώθη, ὁλόκληρον τὸ ἐπὶ ὥρας ἀναμένον πλῆθος, ἐκινήθη πρὸς τὸ ὠραῖον ἀεροπλάνον, τὸ ὁποῖον εἰς διάστημα δευτερολέπτων περιεκυκλώθη ἀπὸ μάζης κόσμου.

Ἀπὸ τὸ ὑπόστεγον ἐξῆλθον τρεῖς ἀξιωματικοὶ φέροντες ἰσαρίθμους στεφάνους στολισμένους μὲ ταινίας γαλιανολεύκου. Μὲ τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς στεφάνους αὐτοὺς ἐστεφανώθη ὁ Ἀδαμίδης, μὲ τὸν ἄλλον ὁ Παπαδάκος καὶ μὲ τὸν τρίτον ἡ ἐλιξ τῆς «Ἑλλάδος». Οἱ δύο ἀεροπόροι, παρ' ὅλας τὰς ἐντόνους διαμαρτυρίας των, ὑψώθησαν ἐπὶ τῶν χειρῶν τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔφερε πρὸς τὸ ὑπόστεγον. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν τοῦ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τήρηθῃ καμία τάξις. Ὅλοι ἤθελον νὰ πλησιάσουν τὸ ἀεροπλάνον, νὰ χαιρετίσουν τοὺς ἀεροπόρους καὶ τὸ ὀρμητικὸν ἐκεῖνο κύμα τοῦ κινουμένου πλῆθους δὲν ὑπῆρχε κανεὶς τρόπος νὰ συγκρατηθῇ.

Μετά πάροδον ἀρκετῆς ὥρας οἱ δύο ἀεροπόροι ἤχθησαν ἐντὸς τοῦ περιπτέρου, ὅπου προσεπάθησε νὰ προσφωνήσῃ αὐτοὺς ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἡ ὀχλοβοὴ ὅμως ἦτο τόση, ὥστε ὁ Ὑπουργὸς δὲν κατῴρθωσε νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν. Ἀκολουθῶς μετὰ πάροδον ἀρκετῆς ὥρας, ἀποικατεστάθη ὅπωςδὴποτε ἡ ἡσυχία καὶ ὠμίλησεν ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης, ὅστις ἐξῆρε τὸ γεγονός τοῦ περίπλου τῆς Μεσογείου ὑπὸ Ἑλλήνων ἀεροπόρων. Μεθ' ὃ οἱ ἀεροπόροι Ἀδαμίδης καὶ Παπαδάκος κατῴρθωσαν νὰ ἐξέλθουν τοῦ ὑποστέγου καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ περίπτερον τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀεροδρομίου. Τὸ περίπτερον τοῦτο εἰς διάστημα ἐλάχιστον περιεκυκλώθη ἀπὸ χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ χιλιάδας γυναικῶν, ζητούντων νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ ἐπευφημήσουν ἀκόμη τοὺς δύο ἀεροπόρους. Πολλοὶ ἀνερριχίσθησαν εἰς τὰ παράθυρα καὶ μέσα ἀπὸ τοὺς ὑαλοπίνακας προσεπάθουν νὰ διακρίνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Μετ' ὀλίγον ἀπὸ μίαν ὀπισθίαν θύραν εἰσῆλθεν εἰς τὸ περίπτερον ὁ διοικητὴς τοῦ Ἀΐσματος Στρατοῦ καὶ ἀπένειμεν εἰς τοὺς δύο ἀεροπόρους τὸ χρυσοῦν μετάλλιον συνοδεύσας αὐτὸ μὲ θερμοὺς λόγους συγχαρητηρίους. Μεταξὺ τῶν ἐπισήμων παρευρέθησαν εἰς τὴν ὑποδοχὴν καὶ συνεχάρησαν θερμῶς τοὺς δύο ἀεροπόρους, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ὁ δήμαρχος Ἀθηνῶν, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης.

* *

Τί λέγουν οἱ ἀεροπόροι

Εἰς τὰ πρόσωπα τῶν δύο ἐπιβατῶν τῆς «Ἑλλάδας» εἶναι ζωγραφισμένη ἡ εὐτυχία, διότι κατῴρθωσαν νὰ φέρουν εἰς τόσον αἶσιον πέρας μίαν ἐπίδειξιν, ἡ ὁποία ἐτίμησε τὴν Ἑλληνικὴν

Ἀεροπορίαν καὶ ἐτόνωσε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἔθνους εἰς τὸ ὅπλον αὐτὸ τοῦ μέλλοντος.

Ὁ ἐκτελέσας μετὰ τοῦ κ. Παπαδάκου τὴν μεγάλην πτήσιν συνταγματάρχης κ. Ἀδαμίδης, ὡς ἐξῆς ἀφηγήθη τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸν γῦρον τῆς Μεσογείου:

«Τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ περίπλου τῆς Μεσογείου ἐσχεδιάζομεν πρὸ ἐνὸς περίπου ἔτους, ἀλλὰ μᾶς ἔλειπον τότε ἀκόμη τὰ μέσα.

Τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὅποια εἶχομεν, ἦσαν καθαρῶς στρατιωτικὰ ἀεροπλάνα καὶ ἀκατάλληλα νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ μεγάλας πτήσεις. Μὲ τὴν ποσότητα τῆς βενζίνης, ποὺ ἡδύναντο νὰ φέρουν τὰ ἀεροπλάνα αὐτά, δὲν ἡδυνάμεθα νὰ διανύσωμεν παρὰ ἀπόστασιν 400 ἕως 500 χιλιομέτρων, ἐνῷ ἡμεῖς εἶχομεν ἀποφασίσει ὁ κάθε σταθμὸς τῆς διαδρομῆς μας νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὸν προηγούμενον 1000—2000 χιλιόμετρα.

Ἐπρεπε συνεπῶς νὰ ἐφοδιασθῶμεν μὲ ἐν ἀεροπλάνον, τὸ ὁποῖον θὰ δύναιτο νὰ μᾶς ἐξυπηρετήσῃ ἀπολύτως εἰς τὸ ταξιδίόν μας. Εἰσηγγήθη τότε, ὡς προϋστάμενος τῆς ἀεροπορίας, τὴν ἀπόφασίν μου αὐτὴν εἰς τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἀγορὰν ἐνὸς μεγάλου ἀεροπλάνου.

Πράγματι, τὸ ἀεροπλάνον παρηγγέλθη καί, ὡς γνωρίζετε, ἔφθασεν ἐνταῦθα ἐναερίως ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγὼ εἶχα ἐκλέξει ὡς συμπλωτῆρά μου τὸν κ. Παπαδάκον, ὁ ὁποῖος προθύμως ἐδέχθη τὴν πρότασίν μου.

Ὅταν τὰ πάντα ἡτοιμάσθησαν, ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τὸ Τατοῖ καὶ ἀφοῦ διετρέξαμεν ἐναερίως τὰ Μικρασιατικὰ καὶ Ἀφρικανικὰ παράλια καὶ ἀκολούθως τὴν Νότιον Εὐρώπην, ἐπεστρέψαμεν πάλιν ὀπίσω εἰς τὸν τόπον τῆς ἀναχωρήσεώς μας γεμᾶτοι ἀπὸ ἀρίστας ἐντυπώσεις καὶ ἐξαιρετικὴν ὑπερηφάνειαν, διότι ἐξετελέσαμεν μίαν ἐθνικὴν ἀποστολήν.

Πρὶν φύγωμεν ἀπὸ τὸ Τατόϊ διὰ τὸ ταξίδιον αὐτὸ δὲν σᾶς ἀποκρύπτω ὅτι ἐδοκιμάσαμεν μυρίας ὕσας συγκινήσεις καὶ ἓνα ἀκατάσχετον φόβον, ὅτι δὲν θὰ κατωρθώναμεν νὰ ἀπογειωθῶμεν ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιον, ἀλλὰ θὰ ἐμένομεν εἰς αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸ ἀεροπλάνον μας παρανάλωμα τοῦ πυρός.

Ὁ φόβος μας αὐτὸς προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἀεροπλάνον μας ἦτο βαρὺ, φορτωμένον μὲ βάρος 3 τόννων, τὸ δὲ ἀεροδρόμιόν μας ἄθλιον, ὥστε νὰ καθίσταται προβληματικὴ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀνύψωσις μας.

Εὐτυχῶς ἀπεγειώθημεν καλῶς καὶ ἐγκλίρως ἀπεκτιήσαμεν ὕψος.

Οἱ φόβοι μας κατενικήθησαν μὲ τὴν καλὴν μας ἀπογείωσιν καὶ αἱ συγκινήσεις, τὰς ὁποίας ἐδοκιμάσαμεν, ὅταν ἀπεχαιρετῶμεν τοὺς ἀγαπητοὺς μας συναδέλφους εἰς τὸ ἀεροδρόμιον, δὲν μᾶς ἐγκατέλειψαν παρὰ ὅταν ἐχάσαμεν εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος τὰ ἀεροπλάνα τοῦ σμήνους, μὲ τὰ ὅποια μερικοὶ ἀπὸ τοὺς καλοὺς μας συναδέλφους μᾶς προέπεμψαν μέχρι τῆς νοτίου ἄκρας τῆς νήσου Εὐβοίας.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ὅταν ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μας ἀπεχαιρέτων τοὺς παρατεταγμένους ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας μας, εἶδα πολλοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ δακρύζουν καὶ αὐτὸ μ' ἔκαμε νὰ συγκινηθῶ φοβερὰ, ὅπως δὲν εἶχα συγκινηθῇ ὅταν ἔφευγα πρὸ ὀλίγης ὥρας ἀπὸ τὸ σπίτι μου κρυφὰ ἀπὸ τὴν μητέρα μου, χωρὶς νὰ τὴν ἀποχαιρετήσω κἄν, διὰ νὰ μὴ στενοχωρηθῇ.

Μαζὶ μας δὲν εἶχαμεν παρὰ μόνον τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐφόδια καὶ πρὸ παντὸς τοὺς χάρτας καὶ τὰ ὑποβοηθητικὰ διὰ τὸ ταξίδιον μας ὅργανα.

Ἀπὸ τὸ Τατόϊ ἀνέβημεν εἰς ὕψος 1500 μέτρων καὶ ἀφοῦ διεγράψαμεν ἓνα κύκλον ἀνωθεν τῶν Ἀθηνῶν, ἐλάβομεν κατεύθυνσιν κατ' εὐθείαν διὰ τὸ Χαλέπι. Ὅπισθέν μας ἤρχοντο τρία

ἀκόμη ἀεροπλάνα, τὰ ὅποια ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Κα-
φηρέως, ἔστρεψαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐξηφανίσθησαν εἰς τὸν
ὀρίζοντα.

Ἐσυνεχίσαμεν τὴν πορείαν μας πρὸς τὰ νησιὰ τοῦ Ἀρχι-
πελάγους εἰς ὕψος 2 χιλιάδων μέτρων. Ὁ καιρὸς ἦτο θαυμάσιος.
Ἀπόλυτος αἰθρία ἐβασίλευεν εἰς τὸν οὐρανόν. Καθ' ὅλην τὴν
ἐκτασιν αὐτοῦ, μέχρις ἐκεῖ, ὅπου ἔφθανε τὸ μάτι μας, εἰς τὸ βά-
θος τοῦ ὀρίζοντος, δὲν διεκρίνετο οὐδὲ ἀμυδρὸν ἴχνος νέφους.
Ἡ θάλασσα ἦτο ἀπολύτως γαληνιαία. Μερικὰ καραβάκια, ποὺ
ἐταξίδευον, καρφωμένα στὸν τόπο τους, ἐπερίμεναν μὲ ἀγωνίαν
τὸ φύσημα τοῦ μαϊστρου διὰ νὰ κινηθοῦν.

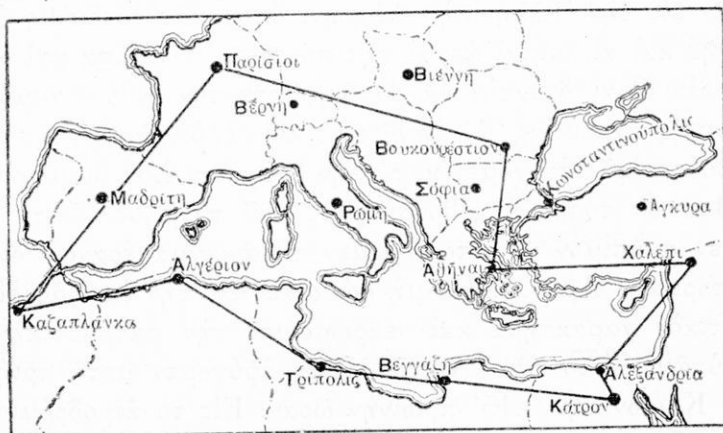
Ἐπροχωρήσαμεν μὲ τὸν ὥραϊον αὐτὸν καιρὸν ἕως τὰς ἀκτὰς
τῆς Μικρασίας, ἄνωθεν τῶν ὁποίων εὐρισκόμεθα μετὰ τριῶν
σχεδὸν ὥρῶν διαδρομῇ.

Ὅταν εἴχομεν φθάσει εἰς τὸ ὕψος τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντος
περίπου, συνηντήσαμεν ἄθλιον καιρὸν καὶ ἀντελήφθημεν δυσά-
ρεστα συμπτώματα διὰ τὸν κινητῆρά μας. Ὁ κ. Παπαδάκος μὲ
εἰδοποιεῖ μὲ ἓν σημείωμά του, ὅτι ὁ κινητὴρ μας εἶχε θερμανθῇ
ὕπερβολικὰ. Αὐτὸ μᾶς ἀνησύχησε τρομερά, διότι διετρέχομεν
ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸν κίνδυνον νὰ ὑποστῶμεν βλάβην τοῦ
κινητῆρος καὶ ν' ἀναγκασθῶμεν νὰ προσγειωθῶμεν, ἢ νὰ συν-
τριβῶμεν ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας.
Ἐκάμαμεν ἀμέσως ἓν πρόχειρον συμβούλιον δι' ἀνταλλαγῆς
σημειώσεων καὶ ἀπεφασίσσαμεν νὰ κατέλθωμεν εἰς χαμηλότερον
ὕψος διὰ νὰ ἐρευνήσωμεν κάτωθεν ἡμῶν μήπως εὕρωμεν κατάλ-
ληλον ἔδαφος πρὸς προσγείωσιν. Πράγματι ἡλαττώσαμεν τὰς
στροφὰς καὶ κατήλθομεν εἰς ὕψος 800 σχεδὸν μέτρων, ὅταν ἀντε-
λήφθημεν ὅτι ἡ θερμοκρασία τοῦ κινητῆρός μας εἶχε βελτιωθῇ,
ὥστε νὰ μᾶς ἐπιτρέπη τὴν συνέχισιν τῆς πτήσεώς μας. Ἐξηκο-
λουθήσαμεν τὴν πορείαν μας καὶ ἐφθάσαμεν ἄνευ τινὸς ἐνοχλή-

σεως εἰς τὸ Χαλέπι τὴν 1.30' μ.μ. ὥραν, ἤτοι μετὰ δωρὸν πτήσιν, καθ' ἣν διηλύθησαν 1300 καὶ πλέον χιλιόμετρα με μέσσην ταχύτητα 162 χιλιομέτρων.

Εἰς τὸ Χαλέπι ἐμείναμεν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον, ἐπειδὴ τοῦτο ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἐφιλοξενήθημεν ἀπὸ Γάλλους ἀξιωματικούς αὐτοῦ εἰς τὰ οἰκήματά των.

Τὸ πρωὶ εἰς τὰς 5 1/2 (2) ἐφύγαμεν με θαυμάσιον καιρὸν διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ ταξίδι μας αὐτὸ ὑπῆρξεν ὥραϊον χάρις εἰς τὸν

Ὁ χάρτης τοῦ ἀεροπορικοῦ ταξιδίου.

θαυμάσιον καιρὸν, πὺ ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἡ ἐξαιρετικὴ μάλιστα αἰθρία μᾶς ἐπέτρεψεν, ὅταν διηρχόμεθα ἄνωθεν τῆς Παλαιστίνης, νὰ ἀποθαυμάσωμεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν 800 περίπου μέτρων ὅλους τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ὅταν διηρχόμεθα ἄνωθεν τῆς Ἱερουσαλὴμ κατελήφθημεν ἀπὸ μίαν ἐξαιρετικὴν συγκίνησιν καί, ἀφοῦ ἐκάμαμεν τὸν σταυρὸν μας, ἐσυνεχίσαμεν τὴν πορείαν μας νοτιοανατολικά με μέσσην ταχύτητα 190 περίπου χιλιομέτρων.

Καθ' ὁδὸν οὐδὲν τὸ ἔκτακτον παρετηρήθη εἰς τὸν κινητῆρά

μας, οὐδὲ παρεξελίναμεν εἰς τὸ ἐλάχιστον τῆς πορείας μας. Ἐφθάσαμεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν μετὰ ἐξάωρον πτήσιν καί, ἀφοῦ ἐκάμαμεν μερικὰς στροφὰς ἄνωθεν τῆς πόλεως, προσεγειώθημεν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Ἀβουκίρ.

Ἡ προσγειώσις μας ἦτο ἄρκετὰ καλή, ὥστε νὰ προσελκύσῃ τὸν θαυμασμόν τῶν Ἀγγλῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἀεροδρομίου. Ἐκεῖ μᾶς ἀνέμενον αἱ προξενικαὶ ἀρχαὶ καὶ πλῆθος κόσμου, οἵτινες καὶ μᾶς ὑπεδέχθησαν ἐνθουσιωδέστατα καὶ μᾶς ὠδήγησαν κατόπιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Λέσχην, ὅπου μᾶς ἐδεξιώθη ὁ Πατριάρχης καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως. Ἀλλ' ὅσα καὶ ἂν σᾶς εἴπω, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇτε τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς ὑποδοχῆς, τῆς ὁποίας ἐκ μέρους αὐτῆς ἐτύχομεν κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐκεῖ διαμονήν μας.

Ἦτο δὲ τόσος ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ πλήθους, ὥστε ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ ἀποφύγωμεν τὸ ἄνοιγμα ἐράνων διὰ τὴν Ἀεροπορικὴν Ἀμυναν, ἵνα μὴ δώσωμεν εἰς τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν μας χρηματικὸν χαρακτῆρα καὶ νεκρώσωμεν τὴν πατριωτικὴν θερμὴν αὐτῶν. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐφύγομεν μετὰ τριήμερον διὰ τὸ Κάϊρον τὴν 5.15' πρωινὴν ὥραν. Εἰς τὸ ἀεροδρόμιον Ἀβουκίρ εἶχον συγκεντρωθῇ, ἐκτὸς τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, καὶ πλεῖστοι πάροικοι, οἵτινες καὶ μᾶς ἀπεχαιρέτησαν εὐχρηθέντες καλὸ ταξίδι. Ἡ ἀπογειώσις μας καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὑπῆρξεν ἄρκετὰ καλή. Ἐσηκώθημεν σχεδὸν ἀμέσως καὶ ἀφοῦ διεγράψαμεν εἰς ὕψος 300 περίπου μέτρων δύο γύρους ἄνωθεν τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους, κατηυθύνθημεν πρὸς τὴν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἄνωθεν τῆς ὁποίας διεγράψαμεν ἐπίσης δύο κύκλους. Ἡ μηχανὴ μας ἐλειτουργεῖ καλῶς καὶ τὰ πηδάλια ὑπήκουον θαυμάσια, ὁ δὲ καιρὸς μᾶς ὑπέσχετο ἓνα καλὸν ταξίδιον.

Ἐπῆραμεν ἀμέσως πορείαν πρὸς τὴν Τάνταν εἰς ὕψος 1500

περίπου μέτρων καὶ ὅταν ἐφθάσαμεν ἤνωθεν αὐτῆς κατήλθομεν εἰς τὰ 400 μέτρα.

Οἱ Ἕλληνες τῆς πόλεως ταύτης, συγκεντρωμένοι εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας, μᾶς ἐχαίρετον μὲ τὰ μανδήλιά τους καὶ προσεπάθουν μὲ κάθε τρόπον νὰ μᾶς δείξουν τὴν ὑπερφηφάνειάν των διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀεροπλάνου.

Ἀπὸ τὴν Τάνταν ἐξηκολουθήσαμεν τὸ ταξίδιον μας πρὸς τὸ Κάϊρον μὲ τὸν ἴδιον σχεδὸν καλὸν καιρὸν. "Ὅταν ὅμως ἐπλησιάσαμεν πρὸς τὸ Κάϊρον συνηντήσαμεν πυκνὰ λευκὰ σύννεφα καὶ ἠναγκάσθημεν νὰ πετάξωμεν μέσα εἰς αὐτὰ ἐπ' ἀρκετὴν ὥραν. Ὅφειλω νὰ σᾶς ὁμολογήσω, ὅτι δὲν μᾶς ἀνησύχησε καθόλου ἡ παρουσία τῶν νεφῶν, διότι ἐκ τῶν προτέρων μᾶς εἶχαν βεβαιώσει, ὅτι εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ὁ καιρὸς εἶναι πάντο τεσυννεφώδης ἐκ τῶν ὑδρατμῶν τοῦ Νείλου. Τὰ σύννεφα εὐτυχῶς ἦσαν ἀραιὰ καὶ ἔτσι κατωρθώσαμεν μετὰ ὀλιγοχρόνιον πλεῦσιν ἐντὸς αὐτῶν νὰ διακρίνωμεν τὸ Κάϊρον. Ἐδειξα ἀμέσως εἰς τὸν κ. Παπαδᾶχον τὴν θέσιν τοῦ ἀεροδρομίου καὶ σὲ λίγῳ προσεγειώθημεν καλῶς εἰς τὸ ἀεροδρόμιον ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν τῶν συγκεντρωμένων ὁμογενῶν μας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀνέμενον ἐκεῖ ἀπὸ ὥρας.

Τὸ τί ἐγένεν ἐκεῖ εἶναι ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς. Πρὶν ἀκόμη προφθάσωμεν νὰ βγάλωμεν τὰς ἀεροπορικὰς στολάς, ὁ κόσμος ἐχύθη νὰ μᾶς ἀρπάξῃ εἰς τὰ χέρια καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ μᾶς χαλάσουν τὸ ἀεροπλάνον. Ἡ ζώνη τῶν Ἀγγλῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν παρατεταγμένοι καὶ προσεπάθουν νὰ μᾶς προστατεύσουν, ἐστάθη ἀνίκανος νὰ ἐμποδίσῃ τὸ πλῆθος καὶ ἔτσι, ἐνῶ ἄλλοι κατεφίλουν τὸ ἀεροπλάνον καὶ ἄλλοι ἐπέτειν τὰ καπέλλα των εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐζητωκραυγάζον, μᾶς ἤρπασαν εἰς τὰ χέρια καὶ μᾶς ἔβαλαν εἰς ἓν αὐτοκίνητον, μὲ τὸ ὅποιον, κατόπιν πολλῶν καὶ ἐπιμόνων προσπαθειῶν τῶν Ἀγγλῶν στρατιωτῶν, κατωρθώσαμεν νὰ προχωρήσωμεν καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ξε-

νοδοχεῖον. Καί ἐκεῖ αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ ὁμογενεῖς μας μᾶς ἐπεδαψίλευσαν πολλές τιμὰς, τὰς ὁποίας θὰ ᾔθελον ὀλοκλήρως ἡμέρας νὰ τὰς διηγήθῃ.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐν Καΐρῳ παραμονῆς μας, συνοδούμενοι ἀπὸ τὸν ἐκεῖ πρεσβευτὴν μας ἀνῆλθομεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα διὰ νὰ ὑποβάλλωμεν τὰ σέβη μας εἰς τὴν Α.Μ. τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Φουάτ.

Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἀνακτόρων, οἱ φρουροὶ μὲ τὰς ὡραίαις Αἰγυπτιακὰς τῶν στολὰς μᾶς παρουσίασαν ὅπλα καὶ ἕνας Αἰγύπτιος ἀξιωματικὸς ἐκ τῶν διαγγελέων τοῦ βασιλέως, ὅστις ἀνέμενεν εἰς τὴν εἴσοδον, ἀνέλαβε νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν Ἀνακτόρων.

Μόλις διήλθομεν τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν τῶν Ἀνακτόρων εὐρέθημεν εἰς ἕνα ὥραϊον διάδρομον πεποικιλμένον μὲ πολὺτίμα κομψοτεχνήματα καὶ ἐστρωμένον μὲ πολυτίμους τάπητας. Ἐπροχωρήσαμεν εἰς αὐτὸν καὶ εὐρέθημεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς.

Ἐκεῖ μᾶς ἀνέμενεν ὁ βασιλεὺς Φουάτ, ὅστις καὶ μᾶς ὑπεδέχθη προσηνέστατα. Μᾶς ἠρώτησε διὰ τὸ ταξίδιον μας, τὰς περιπετείας, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασαμεν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μέχρις ἐκεῖ πτήσεώς μας, καὶ ἐξεφράσθη μὲ ἀπόλυτον ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν ἐλληνικὴν ἀεροπορίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε πολὺ καλὰ.

Ἀπὸ τοῦ Καΐρου ἀπεγειώθημεν τὴν πρωτὰν τῆς 15ης τοῦ μηνὸς διὰ Βεγγάζην.

Πρὸ τῆς ἀπογειώσεώς μας οἱ Ἀγγλοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀεροδρομίου μᾶς ἐφωδίασαν μὲ θαυμασίους χάρτας τῶν μερῶν, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ διηρχόμεθα καὶ μᾶς ὑπέδειξαν καὶ τὰ ἀεροδρόμια, τὰ ὁποῖα θὰ συνηντῶμεν καθ' ὁδὸν μέχρι Τριπόλεως.

Ἀξίζει νὰ σᾶς ἀναφέρω, ὅτι διὰ νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὸ

Κάιρον εἶδαμεν καὶ ἐπάθαμεν. Οἱ ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες εἶχον τόσον ἐνθουσιασθῇ ἀπὸ τὴν ἄφιξίν μας εἰς τὴν πόλιν των, ὥστε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ μᾶς ἄφηναν νὰ ἀναχωρήσωμεν. Προσεπάθουν μὲ κάθε τρόπον νὰ μᾶς κρατήσουν ἐκεῖ καὶ διαρκῶς μᾶς ἐτόνιζον, ὅτι θὰ φθάσουν μέχρι τοῦ σημείου νὰ σπάσουν καὶ τὸ ἀεροπλάνον διὰ νὰ παρεμποδίσουν τὴν ἀναχώρησίν μας.

Εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμὸν μᾶς τὸ ἐπανελάμβανον αὐτὸ καὶ προσεπάθουν νὰ μᾶς πείσουν νὰ μείνωμεν, ὥστε ἤρχισαμεν νὰ ἀνησυχῶμεν διὰ τὸ ἀεροπλάνον μας καὶ ἠναγκάσθημεν νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὸ ἐσπέρας τῆς προηγούμενης τῆς ἀναχωρήσεώς μας ἡμέρας τὴν προστασίαν τοῦ ἀεροπλάνου μας ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀεροδρομίου.

Ἡ ἐπιμονή των δὲ αὕτη ὅπως μᾶς κρατήσουν πλησίον των, ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ὥρας τῆς ἀναχωρήσεώς μας. Ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ μηχανὴ τοῦ ἀεροπλάνου ἐτέθη εἰς κίνησιν πρὸς ἀναχώρησιν καὶ ἡ ἑλῖξ ἐβόμβει σχίζουσα μὲ τὴν τρομακτικὴν τῆς δύναμιν τὴν πρωινήν αὔραν, οἱ Ἕλληνες τοῦ Καΐρου, ποὺ ἦσαν εἰς τὸ ἀεροδρόμιον, ἐκράτουν τὰ πτερὰ καὶ τὰ πηδάλια τοῦ ἀεροπλάνου διὰ νὰ τὸ ἐμποδίσουν νὰ ἀνυψωθῇ.

Εὐτυχῶς ὅμως δὲν μᾶς εἶχον προξενήσει καμίαν βλάβην καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅταν εὐρέθημεν μόνοι ἐπὶ τοῦ ἀεροπλάνου μας, κατωρθώσαμεν ν' ἀπογειωθῶμεν τοῦ ἀεροδρομίου.

Ἡ ἀπογείωσίς μας ὑπῆρξεν ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ, ὅπως καὶ αἱ προηγούμεναι. Μετὰ μικρὰν διαδρομὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἤμεθα εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἄνωθεν τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους, τὸ ὁποῖον μὲ πρωτοφανῇ συγκίνησιν, διότι ἐφεύγαμεν τόσον ἐνωρίς, μᾶς ἐχαιρέτα μὲ τὰ μανδῆλια καὶ καπέλλα καὶ μᾶς προέπεμπε μὲ ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγὰς εἰς τὸ ταξίδι μας.

Καὶ τώρα κυρίως ἀρχίζει ἡ Ὀδύσσειά μας, τὴν ὁποίαν ὅμως συντομώτατα θὰ ἀναφέρω. Ἐπὶ τρεῖς ὥρας περίπου ἱπτάμεθα

ἄνωθεν τῆς ἐρήμου Σαχάρας ἐβλέπαμεν διαρκῶς ἓνα ἀμμώδη ὠκεανόν. Δὲν ἐγνώριζομεν ποῦ εὐρισκόμεθα ἐκινδυνεύσαμεν ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸν ἄνεμον νὰ πέσωμεν εἰς τὴν ἐρημον καὶ νὰ σαπίσωμεν ἐκεῖ, μακρὰν πάσης ζωῆς. Μετὰ μακρὰν ἀγωνίαν διεκρίναμεν τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος τὰ ὄρη τῆς Κρήτης καὶ τὸν Ταῦγετον. Εὐρέθημεν πρὸ τοῦ φοβεροῦ ὄγκου τοῦ πανυψήλου Ἄτλαντος οἱ ἄνεμοι ἐδῶ καὶ τὰ πυκνὰ σύννεφα μᾶς ἠνάγκασαν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς ὕψος 3.500 μέτρων. Τὸ ἀεροπλάνον μας ἐπὶ μακρὰς ὥρας ἐκλυδωνίζετο ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ὅπως μιὰ βάρκα κλυδωνίζεται παλαιούσα πρὸς πελώρια κύματα. Παντοῦ σύννεφα πυκνά, κατὰμαυρα, βαρυφορτωμένα, μᾶς ἔσφιγγον καὶ δὲν ἐβλέπομεν τίποτε. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ βενζίνη μας ἐτελείωνεν.

Ἀποκλεισμένοι καὶ μὴ γνωρίζοντες ποῦ εὐρισκόμεθα, ἀπεφασίσαμεν νὰ κατέλθωμεν ἀποτόμως πολὺ χαμηλά. Μὲ τὸν κ. Παπαδάκον ἡ συνεννόησίς μας ἐγένετο πάντοτε μὲ σημειώματα. Τοῦ ἔδωκα λοιπὸν σημεῖωμα νὰ καταβῇ καὶ ὅ,τι θέλει ὁ Θεὸς ἄς γίνη! Ἐπεράσαμεν στιγμὰς σπαρακτικῆς ἀγωνίας. Καθισμένοι εἰς τὰς θέσεις μας, ἀνεμένομεν ἀκίνητοι μὲ τὰ μάτια μας ὀρθάνοικτα καὶ τὴν καρδίαν σφιγμένην τὴν ἀπόφασιν τῆς μοίρας. Εὐτυχῶς κάτω τῶν 500 μέτρων τὰ σύννεφα ἤρχισαν νὰ ἀραιώνουν καὶ νὰ μᾶς ἐπιτρέπουν τὴν κάτω θέαν.

Εὐρέθημεν 30 χιλιόμετρα ἐντὸς τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἐστρέψαμεν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀφρικανικὴν ἀκτὴν καὶ προσεγειώθημεν εἰς τὴν Καζαμπλάνκαν. Τόσον ἐδῶ, ὅσον καὶ εἰς Βεγγάζην καὶ Τρίπολιν, ὅπου εἶχομεν προσγειωθῇ προηγουμένως, δὲν περιγράφεται ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ὀλίγων Ἑλλήνων, οἵτινες βιοπαλαίουσιν εἰς τὰς μακρινὰς αὐτὰς ἀκτὰς. Παντοῦ δοξολογίαι καὶ γεύματα καὶ ἐναγκαλισμοὶ καὶ δάκρυα φλογερά. Περισσότερον καὶ ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴν τῶν μεγαλοπόλεων, μᾶς συνεκίνησαν τὰ αἰσθήματα τῶν ξενιτευμένων αὐτῶν πατριωτῶν μας καὶ θὰ μᾶς

μείνουν ἀλησμόνητοι αἱ στιγμαὶ τῆς παραμονῆς μας πλησίον των. Εἰς Καζαμπλάνκαν ἐμείναμεν δύο ἡμέρας, διότι φίλος μας ἀεροπόρος μᾶς ἐτηλεγράφησεν ἀπὸ τοὺς Παρισίους, ὅτι ὁ καιρὸς εἰς τὴν Εὐρώπην ἦτο πολὺ ἀσχημος. Τὸ ἀπίγευμα τῆς δευτέρας ἡμέρας ἀνεχωρήσαμεν. Εἰς τὴν ὑπόλοιπον διαδρομὴν ἔλωθεν τῆς Ἀφρικῆς, ὥπως καὶ εἰς τὴν προηγουμένην, μᾶς ἐβασάνισεν ὁ φρικώδης καύσων τῶν μερῶν αὐτῶν. Διὰ τὰ δροσισθῶμεν ἀναβαίνομεν εἰς μεγάλα ὕψη. Τὴν ἐπομένην διήλθομεν τὸ Γιβραλτάρ. Ἐν ἀτμόπλοιον διέσχισε τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸν στενὸν πορθμὸν καὶ μὲ δυνατὰ σφυρίγματα μᾶς ἐχαιρέτιζεν.

Τὸ ταξιδίον μας ὑπεράνω τῆς Εὐρώπης, τὰς ὑποδοχὰς εἰς Παρισίους καὶ Βουκουρέστιον καὶ τὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν τῶν Ἀθηνῶν τὰς παραλείπω διὰ τὰ μείνουν ζωηρὰ εἰς τὴν ψυχὴν σας δύο δυνατὰ αἰσθήματα: ἡ ἀνάμνησις τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους ἐδοκιμάσαμεν ὑπεράνω τῶν ὀρέων καὶ τῶν ἐρήμων ἐκτάσεων τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἡ ἀνάμνησις τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων τῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην διεσπαρμένων πατριωτῶν μας).

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες

(Διήγησις ἀρχαίου Ἀθηναίου).

Πολυπληθεῖς νέοι ἀπῆλθομεν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τὴν Ὀλυμπίαν, ἵνα συμμετάσχωμεν τῶν ἀγώνων. Αἱ ἐορταὶ διαρκοῦσι πέντε ἡμέρας κατὰ τὸ τέλος τῆς πέμπτης, ἡ ὁποία συμπίπτει μὲ τὴν πανσέληνον, ἀνακηρύσσονται τὰ ὀνόματα τῶν νικητῶν.

Φθάναντες ἐκεῖ διεσπάρημεν ἀπὸ τὴν ἱερὰν Ἄλτιν. Κατ' ἀρχὰς διηυθύνθημεν εἰς τὸν περίφημον ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐκεῖ ἐγείρεται τὸ ἔξοχον ἄγαλμα, κατεσκευασμένον ἀπὸ πολυ-

Ἀναγέννησις, Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' τόξως. Ἐκδ. Β'.

3

τιμον ὕλην—χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα—ἢ ὅποια ὅμως δὲν ἔχει οὔτε τὸ ἐν χιλιοστὸν τῆς ἀξίας, τὴν ὅποιαν ἔχει ἡ τέχνη του. Ὁ Ζεὺς παριστάνεται καθήμενος καὶ κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν ἀγάλμα τῆς Νίκης, ἴσης κατὰ τὸ μέγεθος πρὸς ἄνθρωπον. Εἶναι χρυσελέφαντινος ὅλα τὰ μέρη τὰ ὅποια φαίνονται γυμνά εἶναι ἐξ ἐλέφαντος, ἐνῶ τὰ ἐνδύματα εἶναι ἀπὸ καθαρὸν χρυσόν. Κυρίως θεωρεῖται πολύτιμον τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο ἀγάλμα, διότι εἶναι τὸ ἀριστουργήμα τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου Φειδίου.

Τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὅποιαν μοῦ ἐπροξένησεν ἡ θεὰ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός... Φρικίασιν μοῦ μετέδωκεν ἡ μεγαλειότης τοῦ βλέμματός τοῦ Θεοῦ· μοῦ ἐφάνη ὅτι εἰσέδυσεν εἰς τὰ ἄδυτα τῆς καρδίας μου.

Ἀνέγνωσα μετὰ σεβασμοῦ τὴν ἐπιγραφὴν, τὴν χαραχθεῖσαν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ πατρὸς τῶν Θεῶν:

ΦΕΙΔΙΑΣ ΧΑΡΜΙΔΟΥ Μ' ΕΠΟΙΗΣΕ

Καὶ ἐκ νέου τὴν καρδίαν μου συνεκίνησε χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια, ἐνῶ ἀπεθαύμαζον τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ συμπολίτου μου.

Ἐξελθόντες τοῦ ναοῦ, συνηντήσαμεν πομπὴν παρθένων ἐνδεδυμένων ἀραχνούφῃ φορέματα, μὲ λελυμένας καὶ κυματιζούσας κόμας, ἀλυσστεφεῖς. Μᾶς εἶπον ὅτι ἡγωνίζοντο διὰ τὸ βραβεῖον τῆς καλλονῆς ἢ νικήτρια ἐδοξάζετο βλέπουσα τὸ ὁμοίωμά της ἀποτιθέμενον ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Διός.

Περαιτέρω πομπὴ νεανίσκων καὶ παίδων μετεἶχεν ἀναλόγου ἀγῶνος.

Δὲν δύνασθε νὰ σχηματίσητε ἰδέαν περὶ τῆς συρροῆς τῶν διαφόρων λαῶν τῶν πληρύντων τὴν Ὀλυμπίαν. Αἱ ξέναι γλῶσσαι, αἱ βαρβαρικαὶ ἐνδυμασίαι, οἱ παράδοξοι τύποι διεστυροῦντο ἐκεῖ πρὸς πᾶν ὅ,τι ὠραιότερον, ἐκλεκτότερον περιεῖχεν ἡ Ἑλλὰς εἰς ὅλας τὰς τέχνας, εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας.

Ἡ νεότης ὑπερίσχυεν, ἀλλ' ἔβλεπέ τις ὁμοίως πολυαρίθμους γέροντας· οὗτοι εἶχον ἤδη παραστῇ δέκα πέντε καὶ εἴκοσι φορὰς εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας, ἀλλ' ἤθελον μέχρι τοῦ θανάτου των νᾶ βεβαιωθῶσιν αὐτοπροσώπως, ὅτι οἱ ἀγῶνες δὲν ἔχασαν τίποτε ἀπὸ τῆς ἀρχαίας των λαμπρότητας.

Τέλος ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐρητῶν· ἵνα φθάσωμεν εἰς τὸ Στάδιον, διερχόμεθα ἀπὸ τὸν μέγαν βωμὸν τοῦ Διός, ἀπὸ τὸ Ἡραῖον, καὶ διὰ μεγαλοπρεποῦς ὁδοῦ φυτευμένης μὲ πλατάνους καὶ ἐλαίας, ἐκκτέρωθεν τῆς ὁποίας ἴσταντο θαυμαστὰ ἀγάλματα. Τὰ μὲν ἐκ τούτων ἐγείρονται πρὸς δόξαν τῶν θεῶν, τὰ δὲ εἶναι εἰκόνες Ὀλυμπιονικῶν. Ἰδιαιτέρως δ' ἐλαύμασα τὸ ἀγαλμα ἵππου, ἐπονομαζομένης Αὐρας, ἕνεκα τῆς καταπληκτικῆς τῆς ἐλαφρότητος· ἐνῶ δηλ. ὁ κύριός της εἶχε πέσει ἀπ' αὐτῆς, ἡ ἵππος ἐξηκολούθησε μόνη τῆς τὸν δρόμον καὶ ἔτυχε τῆς νίκης.

Εἶδομεν μεταξὺ ἄλλων τὸ ἀγαλμα τοῦ διασήμευ ἀθλητοῦ Μίλωνος τοῦ Κροτωνιάτου, ὁ ὁποῖος, ὡς λέγεται, διέτρεξε τὸ στάδιον, φέρων βουὴν ἐπὶ τῶν ὤμων. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ὁποῖος, γέρων ἤδη, κατεβροχθίσθη ἀπὸ τῶν θηρίων, διότι αἱ χεῖρές του περιεσφίγγθησαν ἐντὸς δένδρου, τοῦ ὁποίου τὸν κορμὸν ἀπεπειράθη νὰ σχίσῃ διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τῶν δακτύλων του.

Τότε προχωρῶν εἰς τὸ μέσον κῆρυξ καλεῖ μεγαλειφώνως τοὺς δρομεῖς νὰ παρουσιασθῶσιν.

Πάντες οἱ μέλλοντες ν' ἀγωνισθῶσιν εἰς τὸν δρόμον ἐξέρχονται καὶ τάσσονται ἐνώπιον τῶν Ἑλλανοδικῶν. Ὁ κῆρυξ ἐκφωνεῖ τὰ ὀνόματά των καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πατρίδων των. Ἄν

τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐδοξάσθησαν διὰ προηγουμένων νικῶν, χαιρετίζονται διὰ παρατεταμένων ἀνευφημιῶν. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ καταλόγου, ὁ κῆρυξ κραυγάζει στεντορεῖως ἐρωτῶν μήπως τις ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν ἔγινεν ἐνοχος φόνου ἢ ἀσεβείας πρὸς τοὺς θεοὺς, ἢ ἐρρίφθη εἰς τὰ δεσμά, ἢ ὅπωςδῆποτε ἔζησεν ἄτακτον βίον.

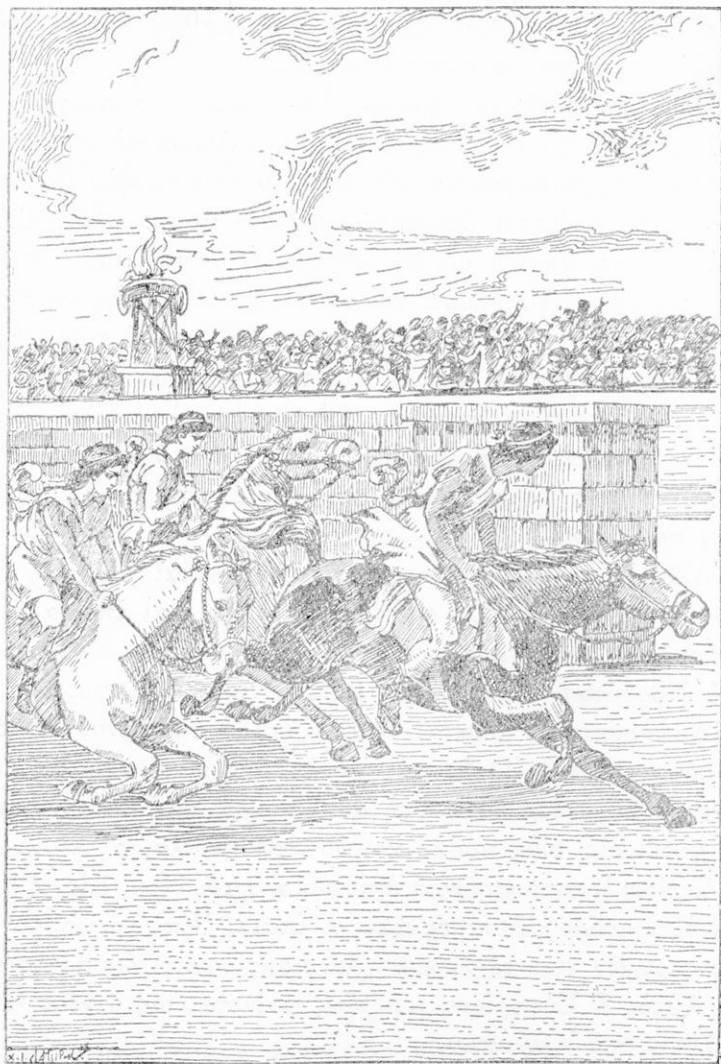
Βαθεῖα σιωπὴ ἐπικρατεῖ καὶ βαθέως συγκεκινημένοι πάλλουσιν αἱ καρδίαι ὅλων μας· ἀλλ' οὐδεμίᾳ φωνῇ ἀκούεται ἐναντίον ἡμῶν καὶ ἡ σάλπιγξ δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως. Ὁρμῶμεν ταχεῖς ὡς βέλη. Ἀλλὰ μὲν εἴχομεν ἀναχωρήσει καὶ ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος ἀνακηρύττει νικητὴν τὸν φίλον καὶ σύντροφόν μου:

«Θεαγένης, Ἀθηναῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Μελήτου, εἰκόησε πάντας εἰς τὸν δρόμον!» ἤκούσθη ἡ φωνή.

Ἀτελεύτητος βοή ἀνευφημίας ἀντηχεῖ καὶ ἀνυψώνει μέχρι τῶν νεφῶν τὸ ὄνομα τοῦ φίλου μου. Τὸν ἐναγκαλίζομαι σφικτὰ σφικτὰ, ἐπαναλαμβάνων χιλιάκις μετὰ τοῦ πλήθους τὸ ὄνομα τοῦ πολυαγαπημένου μου. Ἡ τιμὴ, τῆς ὁποίας ἡξιώθη, εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ λαμπροτάτη τῶν ἀπονεμομένων εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, διότι ὁ ἀπλοῦς δρόμος εἶναι τὸ ἀρχαιότατον ἀγώνισμα.

Ἡ ἐπαύριον ἦτο προσωρισμένη διὰ τὸν δρόμον τῶν ἵππων καὶ τὴν ἀρματοδρομίαν. Ἀνῆλθον καὶ ἐγὼ εἰς τὸν ἵπποδρομον, διὰ νὰ λάβω μέρος εἰς τὴν ἵπποδρομίαν.

Ὁ ἵππος μου Αἴολος μὲ ἀνέμενε, ἐστεμμένος μὲ ἄλθη, μὲ τὴν χαίτην ἐπιμελῶς διηυθετημένην καὶ δεμένην διὰ κυανῶν ταινιῶν, μὲ τὴν κυματίζουσαν οὐράν του. Πηδῶ ἐπὶ τῶν νώτων του. Παραπλευρῶς βλέπω τὸν φίλον μου Εὐφορίωνα, ἵππεύοντα ὑπερῆφανον Θρακικὸν κέλῃτα. Ἄλλοι συναγωνισταὶ πολυάριθμοι συγκεντροῦνται παραπλευρῶς μου. Οἱ ἵπποι σκάπτουν τὴν γῆν, χρεμετίζουν καὶ φρίσσουν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ τρέξουν διότι τὰ

Ἱπποδρομίας εἰς Ὀλυμπίαν.

ζῶα ταῦτα λαχταρίζουν διὰ τὴν νίκην, καθὼς καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ μὲ δυσκολίαν νὰ συγκρατοῦμεν.

Τέλος τὸ σύνθημα δίδεται. Οἱ ἵπποι τινάσσονται, ὁρμοῦν, πετοῦν ὡς κεραυνοί... Τρέχομεν... Ὁ Αἰόλος μὲ τοὺς τέσσαρας πόδας του τεταμένους, μὲ τὴν κοιλίαν του σχεδὸν ψάβουσιν τὸ ἔδαφος, μοῦ φαίνεται ὅτι πετᾷ κάτωθέν μου... Ἐγγίζομεν εἰς τὸ τέρμα, καὶ ἀκούω ὡς ἐν ὄνειρῳ τὸ ὄνομά μου: «Π ρ ό ς ὁ Ν ι κ ί ο υ, Ἀθληναῦς, ἀνακηρύσσεται νικητὴς εἰς τὰς ἵπποδρομίας». Κατέρχομαι τοῦ ἵππου, περιβάλλω διὰ τῶν χειρῶν μου τὸν λαιμὸν τοῦ πιστοῦ μου Αἰόλου καὶ τὸν φιλῶ εἰς τὸ μέτωπον... Χρεμετίζει ἀπὸ εὐχαρίστησιν... Οἱ γονεῖς καὶ οἱ φίλοι μὲ συγχαίρουν. Ὁ Εὐφορίων χαίρει ὑπὲρ πάντας. Ὅσον διὰ τὸν Θεαγένη, ὑπερηφανεύεται περισσότερον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν μου ἢ διὰ τὴν ἰδικήν του νίκην.

Ἄλλ' ἰδοὺ ἀγγέλλονται αἱ ἄρματοδρομαί. Ἐν ἀρχῇ διαγωνίζονται ἄρματα συρόμενα ὑπὸ δύο ἵππων καὶ ἔπειτα τέθριππα. Ὁ δρόμος τῶν τεθρίππων εἶναι ὁ λαμπρότατος, ὁ δυσκολώτατος καὶ ὁ ἐνδοξότατος. Εἰς αὐτὸν θὰ ἀγωνισθῇ ὁ Εὐφορίων. Ὁ υἱὸς τοῦ Λεωκράτους ἴσταται ὄρθιος ἐπὶ ἐλεφαντίνου ἄρματος μὲ ἀργυροῦς τροχούς. Ὁ βραχὺς χιτῶν του εἶναι λευκός, ὡς καὶ ἡ μαργαριτοκέντητος ταινία, ἣ ἀναδένουσα τὴν βοτρυχώδη κόμην του φέρει εἰς τοὺς πόδας κομψότατα πέδιλα, αἱ λευκαὶ ταινίαι τῶν ὁποίων διασταυροῦνται ἐπὶ τῶν κνημῶν του. Εἰς τὸ ἄρμα του εἶναι ἐξευγμένοι τέσσαρες μαῦροι ἵπποι. Ἐπὶ τῶν στιλπνῶν μελανῶν τριχῶν των τὰ λευκὰ ἡνία διακρίνονται ὡς ἀργυραῖ γραμμαί. Αὐτὸς ὁ Εὐφορίων, μειδιῶν, φαίνεται ὡς ὁ νέος Ἀπόλλων κατελθὼν τοῦ Ὀλύμπου.

Δίδεται τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως. Ἄλλ' αἰφνης ἀντηχεῖ ἀτελείωτος ζητωκραυγή. Τὰ βλέμματα στρέφονται, ἐρωτήσεις ἀπευθύνονται. Εἶναι ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος ἦλθε διὰ νὰ παραστῇ

εἰς τοὺς ἀγῶνας. Αὐτὸν χαιρετᾷ τὸ πλῆθος, ὡς ἄλλοτε τὸν Θεμιστοκλέα, διὰ μυριοστόμων ἐπευφημιῶν. Ὁ φιλόσοφος μειδιᾷ, ἀποδέχεται ἡρέμα καὶ μετριοφρόνως τὸν χαιρετισμὸν τοῦ λαοῦ.

Μόλις ἐδίδθη τὸ σύνθημα, τὸ σχοινίον τὸ συγκρατοῦν εἰς γραμμὴν τὰ ἄρματα, καταπίπτει αἰφνιδίως καὶ οἱ ἀκράτητοι ἄρματοδρόμοι γύνονται. Κατ' ἀρχὰς τὰ ἄρματα μένουσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, μέσα ἀπὸ σύννεφα κονιορτοῦ, περιλαμπρον ἄρμα ἀποσπᾶται τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἀφήνει ὅλα ὀπίσω του. Εἶναι τὸ ἄρμα τοῦ Εὐφορίωνος. Οἱ ἀντίπαλοί του τρέχουσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη του. Μόλις ὁ ὀφθαλμὸς δύναται νὰ τοὺς παρακολουθήσῃ. Διασταυροῦνται, συγκρούονται, τροχαὶ θραύονται, ἄξονες διασκορπίζονται εἰς συντρίμματα. Ἐδῶ εἷς ἵππος πίπτει παρὰ σύρων ὅλα εἰς τὴν πτώσιν του· ἐκεῖ ἀνατρέπεται ὁ ἡλόχος, πίπτει ἐκ τοῦ ἄρματος καὶ οἱ ἵπποι ἀφηνιῶντες ἐξακολουθοῦν ἀτάκτως τὴν πορείαν των. Ὁ Εὐφορίων ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ προηγῇται.

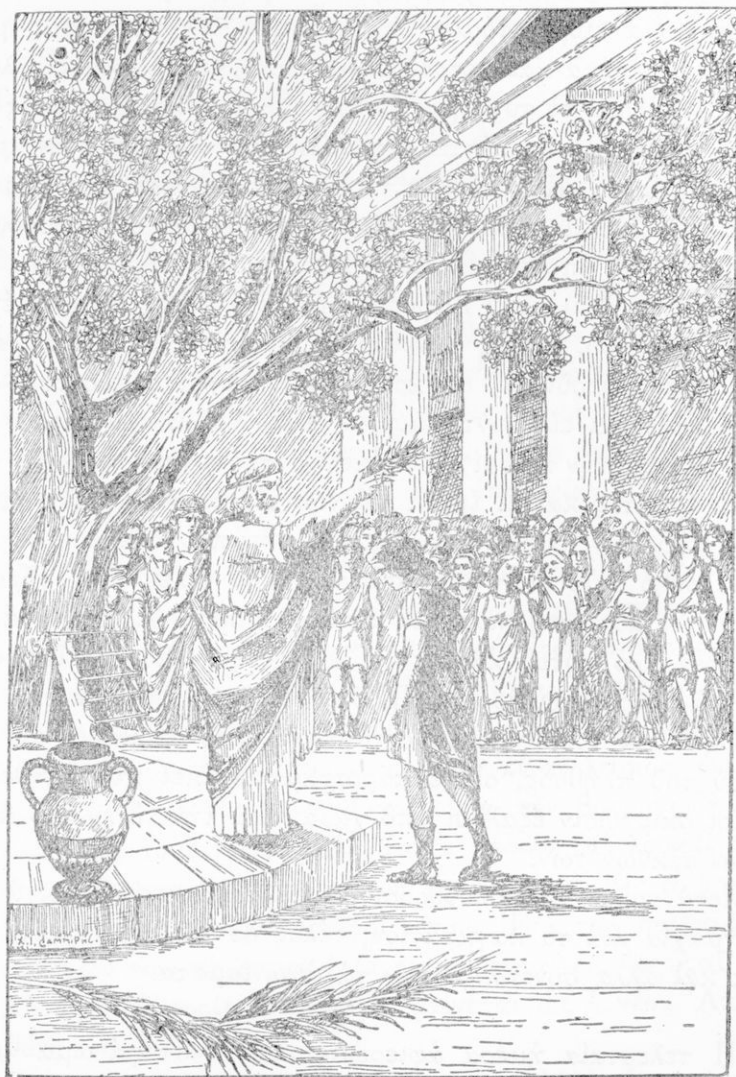
Τέλος ὁ Εὐφορίων διανύσας καὶ τὸν τελευταῖον γῦρον, διέρχεται ὡς ἀστραπή, παρακάμπτει μὲ πολλὴν δεξιότητα ἄρμα τι συντριβὲν πρὸ αὐτοῦ καὶ κεντρίζων τοὺς καθύδρους ἵππους του σταματᾷ τὸ ἄρμα του πρὸ τῶν Ἑλλανοδικῶν. Ἐκέρδισε τὴν νίκην!

Τὸ ὄνομα τοῦ Εὐφορίωνος ἀντηχεῖ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μεταξὺ τοῦ πλήθους, οἱ δὲ παριστάμενοι ἐκεῖ πολυπληθεῖς Ἀθηναῖοι σκιρτῶσιν ἐξαλλοὶ ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν νίκην τοῦ ἀρίστου ἐκ τῶν τέκνων των.

Μετὰ ταῦτα ἐξακολουθοῦσι τὰ βαρέα ἀγωνίσματα: ἡ πάλη, ἡ πυγμαχία καὶ τὸ παγκράτιον, τέλος δὲ τὸ ἀκόντιον, ἡ δισκοβολία καὶ ἄλλα συνεπλήρωσαν τὰ ἀγωνίσματα.

*
*
*

Ἡ τελευταία ἡμέρα ἀφιερῶθη εἰς τὸ στεφάνωμα τῶν νικητῶν. Ἡ ἐπιβλητικὴ αὕτη τελετὴ διεξήχθη ἐντὸς τῆς Ἀλτεας. Κατ' ἀρχὰς προσεφέρθησαν θυσίαι εἰς τοὺς θεοὺς, ἔπειτα δὲ

Ἡ στέψις τοῦ νικητοῦ.

ἐκ τῶν ποιημάτων του καὶ ἓνα φάκελλον γραμμάτων, διευθυνόμενον πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Κιτὰ δυστυχίαν ὁ Κορωνιὸς ἔλειπεν εἰς ταξίδιον καὶ τὰ γράμματα τοῦ Ρήγγα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῆς Αὐστριακῆς ἀστυνομίας.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασαν εἰς Τεργέστην ὁ Ρήγγας καὶ ὁ Περραιβός. Εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν των ὅμως κατέφθασαν τὸ μεσονύκτιον Αὐστριακοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ τοὺς ἀνακρίνουν. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ ἀνάκρισις τοῦ Ρήγγα καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὸν Περραιβόν, ὁ Ρήγγας εἶπεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς: «Ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἔχει καμίαν σχέσιν μαζί μου· εἶναι ἀπλοῦς συνοδοιπόρος μου· μεταβαίνει εἰς Παρισίους διὰ νὰ σπουδάσῃ ἰατρικὴν».

Πιστεύσαντες τοὺς λόγους τοῦ Ρήγγα οἱ ἀξιωματικοί, τὸν μὲν Περραιβὸν ἀφῆκον ἐλεύθερον, τὸν δὲ Ρήγγαν ἐφυλάκισαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνελήφθη καὶ ὁ Κορωνιὸς καὶ ἐστάλησαν καὶ οἱ δύο εἰς Βιέννην, ὅπου εἶχον συλληφθῇ καὶ ἄλλοι πέντε Ἕλληνες ἔμποροι. Πρὶν ἀναχωρήσουν ἐκ Τεργέστης ὁ Ρήγγας προσεπάθησε ν' αὐτοκτονήσῃ μὲ ἓν μικρὸν μαχαίριδιον. Ἀλλὰ τὰ τραύματα δὲν εἶχον πολὺ βάθος καὶ δὲν ἀπέθανεν. Οἱ φύλακες ἰδόντες τὸν Ρήγγαν αἰμόφυρτον ἔτρεξαν, ἀφῆρσαν τὸ μαχαίριδιον καὶ ἀνέφεραν τὸ συμβάν εἰς τὸν διοικητὴν, ὅστις ἀμέσως ἔστειλεν ἰατροὺς νὰ περιποιηθοῦν τὰς πληγὰς του.

Εἰς τὸ τέλος ἐστάλη εἰς Βιέννην καὶ ἐφυλακίσθη μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς Τούρκους, διέταξε νὰ σταλοῦν εἰς Κωνσταντινουπόλιν. Ἀλλὰ μόλις παρεδέθησαν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ἐφυλακίσθησαν καὶ ἔμειναν ἐκεῖ, διότι εἷς φίλος τοῦ Ρήγγα, ὁ ἡγεμὼν τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου κατέλαβεν ὅλας τὰς διαβάσεις τῶν δρόμων διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, διότι καὶ ὁ Ρήγγας ἄλλοτε εἰς Βλαχίαν εἶχε σώσει τὴν ζωὴν τοῦ Πασβάνογλου, ἐχθροῦ τοῦ Σουλτάνου.

Βλέπων ὁ πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου, ὅτι ἡ ἀποστολή τοῦ Ρήγα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦτο δύσκολος, ἀπεφάσισε νὰ πνίξῃ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸν Ἰστρον ποταμὸν. Διέταξε νὰ τοὺς ἐξαγάγωσιν ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἕνα ἕνα, λέγοντες ὅτι ἐδόθη διαταγὴ νὰ εἰσέλθουν εἰς πλοῖον καὶ νὰ πλεύσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι τοὺς ἐπνίξαν εἰς τὸν ποταμὸν. Ἐμείνε λοιπὸν ἔσχατος ὁ δυστυχὴς Ρήγας, ὅστις ἀπὸ τὰ κινήματα τῶν στρατιωτῶν ἐνόησεν, ὅτι οἱ σύντροφοί του δὲν εἰσῆλθον εἰς πλοῖον, ἀλλ' εἰς τὸν Ἄδην· ἐπὶ δὲ εἰς στρατιώτης ἐπλησίασε νὰ σύρῃ τὸν ἴδιον, ὁ Ρήγας τὸν ἐκτύπησε μὲ τὴν πυγμὴν εἰς τὸ στῆθος τόσον δυνατὰ, ὥστε τὸν ἔρριψε κάτω ἡμιθανῆ. Ἀνήγγειλαν τὰ διατρέξαντα εἰς τὸν πασᾶν, ὅστις διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν μὲ ὄπλον. Ὄθεν εἰσελθόντες δύο Τοῦρκοι εἰς τὴν φυλακὴν, ἔσυραν τὰ πιστόλια των ἀπὸ τὴν ζώνην των καὶ τὰ διηύθυναν εἰς τὸ στῆθος του. Προτοῦ πέσῃ ὅμως ὁ Ρήγας εἶπε τουρκιστὶ πρὸς τοὺς δολοφόνους του:

—«Ἐτοι ἀποθνήσκουν τὰ παλικάρια. Ἀρκετὸν σπóρον ἐσκόρπισα· ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ συνάξῃ τὸ ἔθνος μου τὸν γλυκὺν καρπόν».

Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς εὐγνωμονοῦσα ὑψωσε τὸν μαρμάρινον ἀνδριάντα τοῦ Ρήγα πρὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα

Ἐποῖαν ἀνιάτάσχετον ροπὴν ἤσκουν ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν τότε Ἑλλήνων τὰ ἄσματα ἐκεῖνα τοῦ Ρήγα καὶ τὰ ἔργα τοῦ Κοραῆ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἡμεῖς σήμερον. Φιλέλλην τις ἀφηγεῖται δραματικώτατόν τι περὶ τούτου ἐπεισόδιον, ὡς

ἤκουσεν αὐτὸ παρ' Ἑλλήνος διελθόντος τὴν Μακεδονίαν μικρὸν πρὸ τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Φθάσας εἰς χωρίον τι, κατέλυσε παρὰ τῷ ἄρτοποιῷ, οὗτος τὸ ἐργαστήριον ἐχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον.

Βοηθὸς τοῦ ἄρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἑπειρώτης, τοῦ ὁποίου οἱ ἡλιοκαμένοι βραχίονες, τὰ γυμνά σκέλη, ἡ ἀθλητικὴ παράστασις κατεμήνουσαν ἀκμαίαν ρώμην καὶ ἀνδρικήν ψυχὴν. Καιροφυλακτικῶς κατὰλληλον στιγμήν, ἐπλησίασε τὸν ὁδοιπόρον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν μυστικῶς: «ἡξεύρεις νὰ διαβάζῃς;» Κατανεύσαντος δ' αὐτοῦ, «ἐλθὲ μαζί μου», τῷ εἶπε, καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀπόκεντρον σύσκιον ἄκρον τοῦ κήπου. Ἐκεῖ ἐκαθέσθησαν ἐπὶ πέτρας καὶ εἰσαγαγὼν ὁ νεανίας τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον ἐξήγαγε μικρὸν καὶ πεπαλαιωμένον φυλλάδιον, κρεμάμενον ἀπὸ τοῦ τραχήλου μεράμμη ἦτο τοῦ Ρήγα ὁ Θεόριος, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν ἀκούσῃ μεγαλοφώνως ἀπαγγελλόμενον.

Ἦρξατο λοιπὸν ὁ ὁδοιπόρος ἀπαγγέλλων μὲ τὴν κατὰ-νυξιν ἐκείνην, ἣν οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγειρον ἐν πάσῃ Ἑλληνικῇ καρδίᾳ. Καταπαύσας δὲ καὶ ἀναβλέψας ἔμεινε κατὰπληκτος ἐπὶ τῷ θεάματι, ὃ παρουσίαζε τοῦ νέου Ἑπειρώτου ἡ ὄψις εἶχεν ἐγερθῇ καὶ ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ὀπτασία τις ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο πλέον ὁ ἀπλοϊκὸς ὑπηρέτης τοῦ ἄρτοποιοῦ, ἀλλ' εἶχε μεταμορφωθῇ εἰς ἡμιθέου ἥρωος εἰκόνα ἰδανικὴν. Τὸ πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐσπιθηροβόλουν, τὰ ἡμιανεφγμένα χεῖλη του ἔτρεμον, δάκρυα θαλερὰ ἔβαπτον τὰς παρειάς του, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γυμνοῦ του στήθους εἶχον ἀνορθωθῇ. Ἰστατο ἐκεῖ ἀκίνητος, ἰνδαλμα Ἀχιλλέως.

—«Πρώτην λοιπὸν φορὰν ἀκούεις τοῦ Ρήγα τὸ τραγούδι;» ἠρώτησεν ἐκτεπληγμένος ὁ ταξιδιδώτης.

Ὁ ξένος ἀναγινώσκει τὰ ποιήματα τοῦ Ρήγα.

—“Οχι· κάθε διαβάτην παρακαλῶ νά μοῦ τὸ εἶπη καὶ πολλές φορὰς τὸ ἤκουσα.

—Καὶ πάντοτε μὲ τὴν συγκίνησιν αὐτὴν;

—Ναί, πάντοτε, ἀπεκρίθη ὁ Ἡπειρώτης μὲ φωνὴν σταθεράν καὶ πνεῦμα ἀποφασιστικόν.

Καὶ ὁ ὀδυνώδης διελογίσθη καθ’ ἑαυτόν, ὅτι οἱ σιδηροῖ ἐκεῖνοι βραχίονες ταχέως θὰ ἐπελαμβάνοντο ἔργου ἄλλου.

Οὕτως ἡτοιμάσθη τότε τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐλευθερία.

Ρήγας ὁ Φεραῖος

Ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων
Θεσσαλοὶ ἐλειτουργοῦντο
εἰς χωρίον μονωμένον
εἰς ἀπόκεντρον ναόν,
προσκυνοῦντες ἓνα μόνον
τρισυπόστατον Θεόν.

Τελειώνει ἡ λειτουργία
καὶ χαρμόσυνοι ἐξῆλθον
χωρικοί, πλὴν ἀγγαρεῖα
τοὺς προσμένει ποταπή.
Τὸν ναὸν εἶχον ζωσμένον
ὀπλοφόροι σκυθρωποί.

Ἐποχὴ πικρᾶς δουλείας!
 Εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένος
 ἦλθε τότε νεανίας
 νὰ ἰδῇ τοὺς συγγενεῖς.
 Δὲν τὸν εἶπαν: «καλῶς ἦλθες!»
 δὲν τὸν φίλησε κανεὶς.

Μὲ τὴν μάστιγα δακρυσμένοι
 εἰς ἓν ρεῦμα βορβορῶδες
 ἐπερνοῦσαν φορτωμένοι
 ὡσὰν κτῆνη οἱ χωρικοὶ
 καὶ ὁ νέος λυπημένος
 τοὺς ἐκοίταζεν ἐκεῖ.

Καὶ ἰδοὺ τὸν πλησιάζει
 βάρβαρος μαστιγοφόρος
 καὶ λοξὰ λοξὰ κοιτάζει
 καὶ τοῦ λέγει μὲ ὀργήν:
 —Σκύψε κάτω καὶ φορτώσου!
 Σκύψε, κτῆνος, εἰς τὴν γῆν.

Ρίπτει πλῆρες νομισμάτων
 ἐν βαλάντιον ὁ ξένος,
 ἀλλ' ὁ βάρβαρος φρυάττων
 τὸν ὠθεῖ ἀγριοπᾶ
 καὶ τοῦ δείχνει τὸ φορτίον
 καὶ τὴν μάστιγα κτυπᾷ.

Φορτωμένος σάκκον σίτου
 κολλημένος εἰς τὴν λάσπην

ἑσταμάτα κι ἡ ψυχὴ του
 πνιγομένη εἰς τὸν θυμόν,
 ἓνα ἔχυσε σπαράκτην,
 τῆς καρδίας στεναγμόν:

«Ὅσοι κόκκοι τοῦ φορτίου,
 τόσους ὄφεις θὰ σκορπίσω
 εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ θηρίου,
 ποὺ μὲ νύχια σκληρὰ
 πρὸ τριῶν μακρῶν αἰώνων
 μᾶς σπαράσσει τὰ πλευρά».

Καὶ τὴν αὔριον μὲ πήραν
 καὶ μὲ ράσον καλογήρου,
 ἐπλανᾶτο κρούων λύραν
 μὲ χορδὰς μεγάλας τρεῖς
 καὶ χορδαὶ τῆς λύρας ἦσαν:
 «Δέξα, Πίστις καὶ Πατρίς!»

Οὕτως ἤρχισε νὰ ψάλλῃ!
 Κι ἐδυνάμωνε τὸν ψάλτην
 ὁ θυμός, δι' οὗ προσβάλλει
 ὁ μικρὸς τοὺς δυνατοὺς,
 ὁ θυμός, ποὺ μεγαλώνει
 τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκλεκτοὺς.

Αὐτὸς ἔρριψε τοὺς σπόρους
 ἔπου σήμερον ἀνθίζουν.
 Ἄλλ' ἀπ' ἀνδρας αἰμοβόρους
 εὔρε βάσανα σκληρά,

κι ἐκυλίσθη αἵματωμένος,
εἰς τοῦ Ἰστροῦ τὰ νερά.

Διαβάται τώρ' ἀκόμα
ἀσκεπεῖς στὸ Βελιγράδι
σκύπτουν καὶ φιλοῦν τὸ χῶμα
καὶ τὴν ἄμμον τῆς ἀκτῆς,
ὅπου ἔπεσεν ὁ Ρήγας,
ὁ Τυρταῖος ποιητής.

Αἱ Σουλιώτισσαι ἐν Ζαλόγγῳ

Οἱ Σουλιῶται, ἀφοῦ ἐπὶ τρία ἔτη ὡς ἥρωες ἐπολέμησαν εἰς τὸ Σοῦλι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀθέξωσι πλέον εἰς τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν, ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς τοὺς Τούρκους νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Σοῦλι ἔχοντες τὰ ὅπλα καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν καὶ νὰ μεταβῶσιν ἐλεύθεροι καὶ ἀνενόχλητοι, ὅπου ἤθελον. Τῇ 18 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1803 τριακόσιοι ἐκ τούτων φεύγοντες μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν, ἔφθασαν εἰς τὴν ἐν Ζαλόγγῳ μονὴν τῶν Ταξιαρχῶν. Δύο ἡμέρας ἔμειναν ἐκεῖ, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν, παρὰ τὰς συνθήκας, ἐφάνη στράτευμα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ προσπαθοῦν ν' ἀποκλείσῃ αὐτοὺς ἐντὸς τῆς μονῆς καὶ νὰ συλλάβῃ πάντας. Οἱ Σουλιῶται ἰδόντες τοὺς Τούρκους συνηθροίσθησαν, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, καὶ ἤρχισαν νὰ κατευθύνωνται πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους σκοποῦντες νὰ κατέλθωσιν ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους αὐτοῦ καὶ νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους εὗρον ἄλλους Τούρκους, οἵτινες πρότερον εἶχον ἀναβῆ ἑκεῖ καὶ τοὺς περιέμενον.

Οἱ Σουλιῶται ἰδόντες τὸν μέγαν κίνδυνον ἀπεφάσισαν νὰ δώσωσι τέλος εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν. Οὐδεὶς ἤθελε νὰ πέσῃ εἰς χεῖ-

ρας τῶν Τούρκων. Οὐδεὶς ἤθελε νὰ παραδοθῇ. Οἱ ἄνδρες ἔσυραν τὰς σπάθας αὐτῶν καὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Τούρκων ὡς λέοντες. Αἱ γυναῖκες, φέρουσαι τὰ τέκνα αὐτῶν πρὸ τῶν βαράθρων κατεφίλουν αὐτά, ἔπειτα τὰ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ ποδὸς καὶ τὰ ἐξεσφενδόνιζον εἰς τὴν ἄβυσσον! Μετὰ τοῦτο ὥρμων μὲ τὴν σπάθην ἀνὰ χεῖρας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐμάχοντο ὡς λέαιναι. Ἀλλὰ πῶς νὰ σωθοῦν; Οἱ Τούρκοι ἦσαν πολυάριθμοι καὶ εἶχον καταλάβει πάσας τὰς ἐπικαίρους θέσεις. "Οπου καὶ ἂν διηυθύνοντο οἱ Σουλιῶται εὗρισκον πανταχεῦ, ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, Τούρκους ἐτοίμους νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῶν. "Οσοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐκινδύνευον νὰ συλληφθῶσιν, ἐκρημνίζοντο εἰς τὰ βάραθρα καὶ ἔπιπτον ἐπὶ τῶν συντριμμάτων τῶν τέκνων αὐτῶν. Οἱ πλεῖστοι ἀπέθνησκον κατακρημνιζόμενοι, τινὲς δὲ περιπλεκόμενοι μεταξὺ τῶν δένδρων καὶ τῶν ἀκανθῶν καὶ τῶν θάμνων, τῶν εὗρισκομένων κατὰ τὰ παράπλευρα τῶν βαράθρων, ἔμενον ἐκεῖ ἐπὶ τινα χρόνον καὶ ἀπέθνησκον ἐκ τῆς πείνης, τῆς δίψης, τῶν ἀλγυδόνων καὶ τοῦ ψύχους. "Ολα τὰ ὑπέφερον, ὅλα. Μόνον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων δὲν ἤθελον νὰ πέσουν. Αἱ γυναῖκες ἤκουον τὴν δουλείαν καὶ ἔφριττον. Προετίμων νὰ κατασυντρίψουν τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ νὰ κατασυντριβεῦν καὶ αἱ ἴδιαι μᾶλλον, ἢ νὰ ζήσωσιν ὡς δοῦλαι κατὰκλειστοὶ εἰς τοὺς γυναικωνίτας τῶν Τούρκων. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ Ἑλληνίδες αὗται.

Σουλιώτισσα Δέσπω

Μεταξὺ Πάργας καὶ Πρεβέζης, ἐπτὰ ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου, ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν ἡ Ῥανιάσα, χωρίον μικρότατον περιτειχισμένον. Ἐκεῖ περὶ τὰ 1803, κατὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους, κατέφυγον εἴκοσι πε-

Ἡ Σουλιώτισσα Δέσπω πολεμεῖ ἀπὸ τὸν πύργον.

ρίπου οικογένειαι Σουλιωτῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἀφανίσαντες τοὺς ἐν Ζαλόγγῳ Σουλιώτας, ἐπέπεσαν καὶ κατὰ τῶν οἰκογενειῶν ταύτων. Καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀνὴρ ὑπῆρχεν ἐκεῖ διὰ τὴν ἀντισταθῆναι, ἐπέπεσαν σφάζοντες τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά καὶ αἰχμαλωτίζοντες αὐτά.

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὑπῆρχε πύργος τις, εἰς τὸν ὁποῖον κατῴκει ἡ οἰκογένεια τοῦ Γεωργίου Μπότση Σουλιώτου. Ἡ οἰκογένειά του αὕτη συνίστατο ἐκ τῆς Δέσπως, τῆς συζύγου τοῦ Μπότση, ἐκ δύο θυγατέρων, δύο νυμφῶν καὶ ἑξ μικρῶν ἐγγόνων αὐτῆς, τριῶν ἀρσενικῶν καὶ τριῶν θηλυκῶν. Ἀνὴρ οὐδεὶς ὑπῆρχεν. Ἡ Δέσπω, βλέπουσα τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων καὶ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐκλείσθη εἰς τὸν πύργον μὲ τὰς θυγατέρας, τὰς νύμφας καὶ τὰ μικρὰ αὐτῆς ἐγγονάκια καὶ ἤρχισε τὸν πόλεμον. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκουν αὐτὰς στενῶς καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ διαφύγῃσιν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἔκραξε τὰς νύμφας καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς καὶ τὰς ἠρώτησε τί θέλουν, νὰ παραδιδῶν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ νὰ γίνουν δοῦλαι αὐτῶν ἢ νὰ ἀποθάνωσιν ἐλεύθεραι. Ὅλοι ἀπεκρίθησαν ὅτι προτιμοῦν νὰ ἀποθάνουν μᾶλλον ἢ νὰ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ γίνουν δοῦλαι αὐτῶν. Τότε ἡ γενναία γυνὴ σύρασα εἰς τὸ μέσον τοῦ πύργου τὸ κιβώτιον τὸ περιέχον τὴν πυρίτιδα, καὶ τοποθετήσασα τὰς θυγατέρας, τὰς νύμφας καὶ τὰ ἐγγονάκια αὐτῆς πέριξ τοῦ κιβωτίου ἔλαβε δαυλὸν ἀνημμένον, ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ πάραυτα ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα!

Ὁ Σαμουήλ.

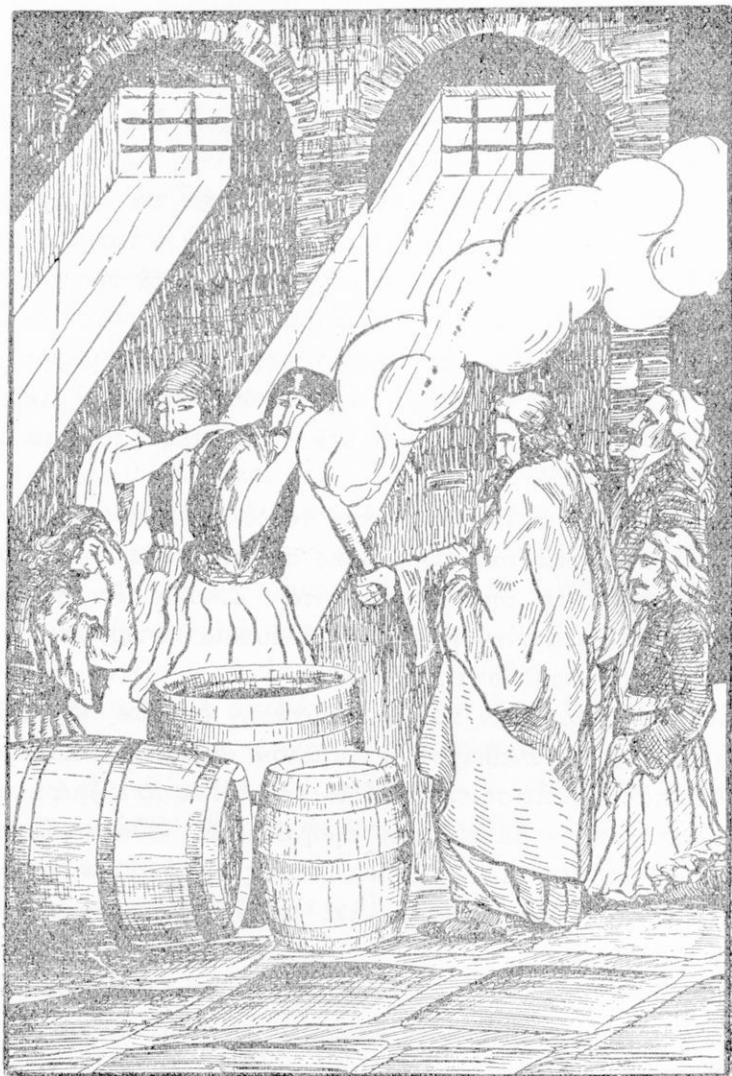
Ὅτε διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ πολὺ μᾶλλον διὰ τῆς προδοσίας τοῦ Πήλιου Γκούση, ὁ Μουχτάρ καὶ ὁ Βελῆς, υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπέτυχον πολλοὺς μὲν τῶν Σουλιωτῶν νὰ καταστρέφουν, ἄλλους δὲ νὰ ἀπομακρύνουν, μόνος ἀπέμεινεν ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ, ἀκαμπτος εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ταφῇ μετὰ τῆς γλυκυτάτης πατρίδος αὐτοῦ, τοῦ ἐνδόξου Σουλίου.

Ἀνὴρ ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, ἀγαπῶν μέχρι μανίας τοὺς ἐλευθέρους τῆς πατρίδος του βράχους, ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας αὐτοῦ ἀφιερωμένος εἰς τὰ θεῖα, ἦτο ἱερεὺς καὶ πολεμιστὴς φοβερός ὁ Σαμουήλ.

Ἦτο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐκρέματο τὸ τρισάθλιον Σοῦλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Διὰ τοῦτο ἀνεκηρύχθη ὑπὸ πάντων τῶν Σουλιωτῶν πολέμαρχος καὶ εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθησαν τὴν τελευταίαν ὑπεράσπισιν οἱ πατριῶται αὐτοῦ Σουλιῶται.

Εἰς τὴν αἵματηρὰν καὶ φονικωτάτην ἔφοδον τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Κακοσοῦλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἀτρόμητος καὶ φοβερός. Καί, ὅτε πᾶσα ἐλπίς σωτηρίας ἐξέλιπεν, ἔθεσε τὸ σῶμά του φραγμὸν ἀνυπέρβλητον μεταξὺ τῶν σμήνους τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ὀλίγων ἐπιζώντων Σουλιωτῶν, οἵτινες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠδυνήθησαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

Ἀφοῦ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἐρείπια ἦσαν ἐκτὸς κινδύνου ὁ Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε μετὰ πέντε μόνον συμπολεμιστῶν, ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κούγκι, πύργον ἐκτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, ὅπου ἦτο ἡ ἀποθήκη τῆς πυρίτιδος καὶ τῶν ὅπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ὑπῆρχεν ἐκκλησία ἐπ' ὀνό-

Ἡ Θυσία τοῦ Σαμουὴλ.

ματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἡ πατρὶς παρέδωκεν εἰς τὰς ἱεράς αὐτοῦ χεῖρας καὶ ὁ μοναχὸς εἶχεν ὁμόσει τὸν ὄρκον τοῦ θανάτου. Εἶχεν ὁμόσει ὅτι οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύ' αμις ἤθελε βιάσει αὐτὸν νὰ τὸ ἐγκαταλίπη! Περικυκλωμένος πανταχίθεν ὑπέμεινεν ὁ Σαμουὴλ μετὰ τῶν πέντε συμπολεμιστῶν αὐτοῦ, ὅσα ἄνθρωποι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπομείνουν. Ἀποκαμωμένοι, πληγωμένοι, οὐδὲ σταγόνα ὕδατος εἶχον πλέον, διὰ τὰ δροσίουν τὰ κατὰξηρα καὶ φλογισμένα χεῖλη αὐτῶν. Ἡ τελευταία στιγμή εἶχε φθάσει.

Τῇ δεκάτῃ ἐβδόμῃ Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τρίτου ἔτους ὁ ἱερομόναχος Σαμουὴλ μετὰ τῶν πέντε αὐτοῦ συντρόφων ἀνιπτάνται εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ πτερύγων πυρὸς καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς μάρτυρες θανόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ἔβηκαν πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἄερα. Δὲν παρεδόθησαν.

Τὸ πρῶτον ἱστορικὸν ἔγγραφο τοῦ Ἀγῶνος

Τῇ 25 Ὀκτωβρίου 1814 οἱ τρεῖς φλογεροὶ ἐθνεγέρται Σκουφᾶς, Τσακάλωφ καὶ Ξάνθος, συνελθόντες ἐν Ὁδησσῷ τῆς Ρωσίας ἀποφασίζουν ὅτι: «τὸ ἔθνος δὲν ἔπρεπε νὰ χάνη καιρὸν εἰς τὸ νὰ δράξῃ τὰ ἄρματα, πρὶν ὁ ἐχθρὸς προλάβῃ νὰ ὀσφρανθῇ τὸν καπνὸν καὶ νὰ καταπλακώσῃ ἀποσβήνων τὸ πῦρ».

Ὅταν οἱ τρεῖς κήρυκες καὶ σφυρηλάται τῆς Ἐλευθερίας μας ἀπεχωρίσθησαν, ἡ περίφημος Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε διοργανωθῇ ὑπὸ τὴν διπλὴν ἐπωνυμίαν τῆς Ἑθνικῆς καὶ τῆς Ἐμπορικῆς, διὰ τοὺς μυημένους καὶ διὰ τοὺς εἰς ταῦτα ἀμυήτους.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐξαπελύετο πρὸς τὸ ὑπόδουλον Ἔθνος τὸ πρῶτον ἱστορικὸν ἔγγραφο τοῦ Ἀγῶνος καὶ συγχρόνως τὸ

πρώτον φλογερὸν διάγγελμα τῆς Μυστικῆς Ἀρχῆς τῶν Φιλικῶν τὸ ὁποῖον καλεῖ τὸ Ἔθνος ὁλόκληρον εἰς συναγεμὸν κατὰ τοῦ Τυράννου. Ἴδου ὁ ἐπίλογος τοῦ ἐγγράφου τούτου:

Πρὸς τοὺς διψῶντας τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἐθνους

.... Πρέπει λοιπόν, ὦ φίλτατοι συμπατριῶται, ἀφοῦ μίαν φορὰν ἀπεσείσαμεν τὴν παχεῖαν ἀχλὺν τῆς ἀγνοίας καὶ ἀμαθείας καὶ διηνοίξαμεν τέλος πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, καὶ εἶδομεν τὴν ροδοδάκτυλον καὶ τερπινοτάτην αὐγὴν τῆς μεγάλης ἡμέρας, καθ' ἣν θέλει ἀνατελεῖ ὁ λαμπερὸς καὶ ζωογονικώτατος ἥλιος τῆς τοσοῦτον ἐπιθυμητῆς τοῦ Γένους ἡμῶν ἀναπλάσεως καὶ ἀναγεννήσεως, πρέπει, λέγω, νὰ αἰσθανθῶμεν μέχρι βάθους καρδίας, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἐποχὴ, ἣτις θέλει ἐπισφραγίσαι, ἡ τὴν ἀθάνατον ἡμῶν δόξιν, ἀνπροθυμοποιηθῶμεν, ἡ τὸ ἀνεξάλλειπτον ὄνειδος καὶ τὴν παντοτεινὴν καταισχύνην μας, ἀνραθυμήσωμεν. Ἡ μηχανὴ τοῦ μεγάλου ἔργου ἐτεχνουργήθη τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ, κατὰ τὸν θαυμασιώτερον καὶ ἄριστον τρόπον. Δὲν λείπει ἄλλο παρὰ ἓνας καὶ μόνον μοχλὸς διὰ νὰ τὴν κινήσῃ καὶ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν, καὶ αὐτὸς ὁ μοχλός, αὕτη ἡ ἐμψύχωσις τῆς φοβεραῆς μηχανῆς, ἐξαρτᾶται ἤδη ἀπὸ ἡμᾶς. Δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἡ πρόθυμος καὶ γενναία τῶν χρημάτων συνεισφορά, ὅτι ἀνευ τούτων, ὡς ὁ Δημοσθένης, εἶπε, «τίποτε, ἡ μικρὰ καὶ ὀλίγου ἄξια κατορθοῦνται». Ἐὰν λοιπὸν εἴμεθα ἀληθῆ τέκνα τῆς ἱερᾶς καὶ σεβαστῆς Ἑλλάδος, ὡς τὸ καυχώμεθα, ἀν σώζωμεν τῶντι εἰς τὴν καρδίαν μας τὸν θεῖον σπινθῆρα, τὸν πρὸς τοιαύτην εὐκλεσεστάτην καὶ ἀθάνατον πατρίδα ἔρωτα καὶ αἰσθανώμεθα τέλος πάντων τὸ βάρος τοῦ πολυχρονίου ζυγοῦ, τῆς ἐπονειδίστου καὶ αἰσχροτάτης δουλείας, καὶ ἐὰν ἔχωμεν τὴν εὐθεΐαν καὶ ὄντως ἑλληνικὴν μεγαλο-

προσύνην νά τὸν ἐκτινάξωμεν ἀπὸ τὸν τράχηλόν μας, ποίαν ἄλλην ἀρμοδιωτέραν προσμένομεν ἐποχὴν;

Ποία πρόφασις ὅπως οὖν εὐλογοφανῆς ἡμπορεῖ νά μᾶς κόμη νά ἀναβάλωμεν τὸν χρυσοῦν τοῦτον καιρόν, τὸν ὁποῖον λαμπρότατα φαίνεται, ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια οὕτως προσδιώρισε, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ὅλων τῶν προρρήσεων, ὅλων τῶν χρησμῶν περὶ τῆς τοῦ Γένους ἐλευθερίας, περὶ τῆς ἀναλάμψεως τῆς ὀρθοδοξίας; Βέβαια, ἀδελφοί, δὲν μᾶς μένει καμία πρόφασις, οὔτε εἶναι συγχωρημένον εἰς τὸν παρόντα καιρόν, ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατόν, στοχάζομαι, νά εὗρεθῇ τις μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Λεωνίδα, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Ἐπαμεινῶνδα, καὶ μυρίων ἄλλων εὐκλεῶν προγόνων μας, νά ἀμφιβάλλῃ πλέον, διὰ μίαν καὶ μόνην στιγμὴν, περὶ τῆς ἀφεύκτου εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ μεγάλου σκοποῦ.....

Ἄλλ' εἴθε, ὦ Παντοδύναμε Κύριε, εἴθε, ὦ πολιοῦχον πνεῦμα τῆς ταλαίνης καὶ πολυστενάκτου Ἑλλάδος, εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν, ἐν ᾗ μέλλει νά διαχωρισθῇ ὁ σῖτος ἀπὸ τὰ ἄχυρα, ὁ χρυσοῦς ἀπὸ τὴν σκωρίαν καὶ οἱ ἄληθεῖς ἀδάμαντες ἀπὸ τοὺς ψευδεῖς καὶ πεπλασμένους, εἴθε, λέγω, νά μὴ εὗρεθῇ κανεὶς μεταξὺ μας ἀνάξιος τοῦ ἐλληνικοῦ ὀνόματος· εἴθε ἅπαντες οἱ κλητοί, εὗρεθέντες χωρὶς ἐξαιρέσεων ἐκλεκτοί, νά συνδράμωμεν ὁμοθυμαδόν, ὅλην ψυχῇ, ὅλαις δυνάμεσιν, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ λάμψιν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου σκοποῦ, ὅστις φαίνεται καθαρά, ὅτι εἶναι εὐδοκία τῆς Θείας Προνοίας, καὶ ἃς ἀνοίξωμεν γενναίαν καὶ δαψιλῇ χεῖρα πρὸς ἐκείνους, ὅπου προσφέρουσι κεφαλὴν, στῆθος, καρδίαν καὶ βραχίονας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους».

Ἑλληνικά ἔθνη καὶ ἔθιμα (Εὐβοίας)

Τ* "Αἱ Γιαννιοῦ τοῦ Ριγανᾶ

—Αὐριον εἶναι τ' Ἀλιοτροπιού.

—Τίνος; ἠρώτησα ἀπορῶν.

—Τ* "Αἱ Γιάννη τ' Ἀλιοτροπιού.

Ὁ συνήθως λεγόμενος "Αἱ Γιάννης ὁ Ριγανᾶς—ἐορτάζων τὴν 24 Ἰουνίου—διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην συλλέγουσι τὴν ρίγανην, ἐνταῦθα καλεῖται τ' Ἀλιοτροπιού. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν γριφώδης μοὶ ἐφάνη ὁ τίτλος, ἐτυμολογήσας δὲ τὴν λέξιν κατόπιν εὔρον ὅτι ἡ μόνη πιθανὴ ἐξήγησις εἶναι αὕτη:

Τὴν 9 Ἰουνίου εἶναι τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον, ἀρχεται δὲ ἔκτοτε ἡ τῆς ἡμέρας σμίκρυνσις, τρεπομένου τοῦ ἡλίου. Ἀλλὰ εἰς τοὺς χωρικοὺς μόνον μετὰ δεκαπενθήμερον γίνεται αἰσθητὴ ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ ἡμερονυκτίου καὶ τοῦ ἡλίου ἡ τροπὴ, ὅθεν ὠνόμασαν—ἐν παλαιᾷ ἐποχῇ ὡς ἐκ τῆς καθαρευοῦσης λέξεως φαίνεται—τὸν τότε ἐορτάζοντα ἅγιον Ἰωάννην, τοῦ Ἑλιοτροπιού, ὅπερ παραφθορὴν ἐγένετο τ' Ἀλιοτροπιού. Εἰς τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος τὴν ἡμέραν ἐκείνην βγαίνουσι τὸν κλήδωνα· ἐνταῦθα οὐδὲ τὴν λέξιν γνωρίζουσιν, ἐνόμιζον δ' ὅτι τοὺς ἐμπαίζω, ὅταν ἐρωτῶν εἶπον τὸν τρόπον, καθ' ὃν τελεῖται ἀλλαχοῦ ἡ ἐορτὴ αὕτη τοῦ λαοῦ.

Ἐχουσιν ὅμως ἄλλα περιεργότατα ἔθιμα. Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς κόπτει ἕκαστος φύλλον συκῆς, ὅπερ ἀφήνει ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ οἴκου. Ἄν τὴν πρωΐαν τὸ φύλλον μένῃ ἔτι θαλερόν, μακάριος οὗτος! ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἀπολαμβάνει· ἀλλοίμονον ὅμως ἂν ἐμαράνθη τὸ φύλλον· ἀφευκτος θάνατος ἀναμένει αὐτόν. Ὅταν θ' ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, εὐτυχὴς ὁ βλέ-

πων τὴν πρωΐαν ἐκείνην τὴν σκιάν τοῦ εὐμήκη, δυστυχῆς δὲ ὁ βλέπων αὐτὴν μικράν καὶ ἄνευ κεφαλῆς. Διηγοῦνται, ὅτι κάποτε ἐμετρήθησαν πέντε χωρικοὶ εἰς τὰ ἀλώνια. Οἱ τέσσαρες

Τὸ νυκτερινὸν λουτρόν.

εἶδον τὰς σκιάς αὐτῶν μακράς, μόνον εἰς ἑβλεπε στρογγύλον τι σημεῖον σώματος ἄνευ κεφαλῆς.

Ἀλλὰ τὰ ἔθιμα ταῦτα βαθμηδὸν ἐκλείπουσιν, ἐν δὲ μένει εὐλαβῶς τηρούμενον, τὸ πρωτοτυπώτατον πάντων. Ἀπὸ τῶν μεσογειοτάτων ἔτι χωρίων πλῆθος ἀγροτῶν κατέρχονται εἰς τὴν ἐγγυτέρω κειμένην ἀκτὴν ἀπὸ νυκτὸς βαθείας, ἵνα λουσθῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν προτοῦ ἀνατελεῖν ὁ ἥλιος. Ἀσθενεῖς φέρονται ἐπὶ τῶν ὄνων ἢ ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν συγγενῶν αὐτῶν, ἵνα θεραπευθῶσι διὰ τοῦ λουτροῦ. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ὠφελεῖ ἢ βλάπτει ἡ νυκτερινὴ αὕτη ψυχρολουσία, ἐκ τούτου δ' ἐξάγουσι ποικίλα

συμπεράσματα περὶ ἁμαρτίας ἢ θεοσεβείας τῶν λυομένων οἱ ἄπλοῦ χωρικοί.

Μετ' ἀπορίας ἠρώτησα:

—Διατὶ τάχα νὰ γίνεται νύκτα τὸ λουτρόν;

Καὶ γραῖα χωρική μοι ἀπεκρίθη αὐστηρῶς:

—'Αμ' παιδάκι μου, ποῖος πάει σὰν βγγῆ ὁ ἥλιος νὰ μπῇ στὴ θάλασσα, ποὺ πέφτει πιά τὸ θεριὸ τ' 'Αἰ Γιάννη μέσα καὶ τὸν τρώει;

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐγεννήθη τῷ 329 εἰς Ἀριανζόν, κώμην κειμένην πλησίον τῆς Ναζιανζοῦ εἰς Καππαδοκίαν, διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Ναζιανζηνός. Ὁ πατὴρ του ἐλέγετο καὶ αὐτὸς Γρηγόριος καὶ ἦτο ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, ἡ δὲ μήτηρ του Νόννα. Ἦτο μορφωμένη καὶ εὐσεβεστάτη γυνὴ καὶ εἰς αὐτὴν κυρίως ὀφείλει ὁ Γρηγόριος τὴν καλὴν ἀνατροφὴν του καὶ τὴν κλίσιν του πρὸς τὰ θρησκευτικά.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη εἰς Καισάρειαν, βραδύτερον δὲ μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ Ἀθήνας, ὅπου καὶ συνηντήθη μὲ τὸν Μέγαν Βασίλειον, γνωστὸν του ἀπὸ τὴν Καισάρειαν. Χάριν τῶν σπουδῶν του ἔμεινεν εἰς Ἀθήνας δέκα ὁλόκληρα ἔτη. Ὡστε ὑπὸ ἔποψιν μαθήσεως ὑπερέβη ὅλους τοὺς συγχρόνους του ἐκκλησιαστικούς ἀνδρας.

Ἐπιστρέψας ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν πατρίδα του ἀπῆλθεν εἰς Πόντον πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος Βασιλείου. Εἰς τὸν ἥσυχον ἐξοχικὸν βίον οἱ δύο σοφοὶ φίλοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν βαθεῖαν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ συντόμως εἰς τὴν πατρίδα του ὁ πατὴρ του, παρα-

συρθείς από επιτηδείους, ἐτάχθη καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀρειανῶν, ἡ ὁποία εἶχε κατακλύσει ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Τότε ὁ Γρηγόριος ἐνόμισεν, ὅτι ἤλθεν ὁ καιρὸς νὰ ἐργασθῇ μετὰ ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης θρησκείας του. Ἐπεισε τὸν πατέρα του νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὑπογραφὴν του, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει πρὸς τοὺς αἵρετικούς. Ἐξ ἄλλου ὅμως ὁ πατήρ του καὶ ὅλη ἡ κοινότης τῆς Ναζιανζοῦ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Γρηγόριον νὰ χειροτονηθῇ ἱερεὺς. Ὁ Γρηγόριος ἐδίστασε, διότι ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη παρσκευασμένος διὰ τὸ μέγα ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης. Τόσον μεγάλην ἰδέαν εἶχον τότε οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἱερέως!

Διὰ τῆς βίας σχεδὸν ἐχειροτονήθη ὁ Γρηγόριος ἱερεὺς. Τόσον δὲ ἐστενοχωρήθη διὰ τοῦτο, ὥστε ἔφυγε καὶ πάλιν εἰς Πόντον πλησίον τοῦ Βασιλείου. Ἀλλ' ὁ θόρυβος καὶ ἡ πρόσδος τῶν Ἀρειανῶν ἠῤῥξανε καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ναζιανζόν. Τότε ἔγραψε τὸν περίφημον λόγον του: «Περὶ φυγῆς» καὶ ἕτερον: «Περὶ ἱερωσύνης». Ἐξηγεῖ καὶ εἰς τοὺς δύο πόσον μέγα θεωρεῖ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱερέως καὶ μετὰ πόσους δισταγμοὺς πρέπει τις νὰ τὸ ἀναλαμβάνῃ.

«Ὁ ἱερεὺς» λέγει, «εἶναι ὁ ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν. Διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει καὶ σοφὸς νὰ εἶναι, ὥστε νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀγνὸς τὴν ψυχὴν, διὰ νὰ ἐξαγνίσῃ τοὺς ἄλλους. Πῶς δύναται νὰ φωτίσῃ ὁ ἱερεὺς τοὺς πιστοὺς, ὅταν αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας; Πῶς δύναται νὰ στηρίξῃ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἀρετὴν, ὅταν αὐτὸς ζῇ εἰς τὴν κακίαν; Πῶς δύναται νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὸν Θεόν, ὅταν αὐτὸς εἶναι μακρὰν τοῦ Θεοῦ;.....»

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ φίλος του Βασίλειος ἔγινε Μητροπολίτης Καισαρείας, ἔπεισε δὲ καὶ τὸν Γρηγόριον νὰ δεχθῇ μίαν ἄλλην γειτονικὴν μικρὰν ἐπισκοπὴν, τῶν Σασίμων. Ὁ Γρηγόριος, ἂν

καὶ ἐχειροτονήθη, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὴν καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον. Ἐπραξε δὲ τοῦτο διὰ δύο λόγους: πρῶτον, διότι τὴν ἰδίαν ἐπισκοπὴν ἐζήτουν δύο Μητροπολίται Καππαδοκίας καὶ ὁ Γρηγόριος δὲν ἠρέσκετο εἰς φιλονικίας, καὶ δεύτερον διότι εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς ἐρήμου θὰ εἶχε πᾶσαν εὐκαιρίαν νὰ μελετᾷ καὶ νὰ γράφῃ. Αὐτὸ τὸν ἠὺχαρίσκει περισσότερο ἀπὸ τὴν διοίκησιν, ἣ ὁποία τὸν ἠνώχλει. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ὅλον τὸν βίον του δὲν ἔμεινε ποτὲ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπισκοπὴν, ἀλλ' ἔχει ὁ ἐπισκοπικὸς βίος του πολλὰς περιπετείας.

Ἀπὸ τὴν ἔρημον τὸν ἐκάλεσεν ὁ πατὴρ του διὰ νὰ στηρίξῃ καὶ πάλιν τὴν κινδυνεύουσαν θρησκείαν. Εἰς τοὺς τότε ἐκφωνηθέντας λόγους τοῦ ἐφάνη ὅλη ἡ ἀξία του καὶ ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Θεολόγος. Ἀλλὰ τὸν λαὸν δὲν τὸν καθωδήγει μόνον διὰ λόγων ὁ Γρηγόριος. Ὅτε συνέβη ξηρασία μεγάλη καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐφθασαν εἰς ἐσχάτην ἀθλιότητα, αὐτὸς ἔλαβε πρόνοιαν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀνακούφισιν του ἀπὸ τόσα δεινά.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνέβησαν εἰς τὸν Γρηγόριον πολλὰ οἰκογενειακά δυστυχήματα. Τῷ 374 ἀπέθανεν ὁ πατὴρ του μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἡ μήτηρ του. Ὀλίγον δὲ πρότερον εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἀδελφὴν του Γοργονίαν καὶ τὸν ἀδελφὸν του Καισάριον. Τόσον ἐθλίβη διὰ τὰ δυστυχήματα αὐτά, ὥστε ἂν καὶ οἱ Ναζιανζηνοὶ ἐπιμόνως ἐζήτησαν νὰ παραμείνῃ ὡς διάδοχος τοῦ πατρός του, δὲν ἠθέλησε νὰ πράξῃ τοῦτο. Ἐπροτίμησε νὰ φύγῃ εἰς Σελεύκειαν, τῆς ὁποίας ὁ ἐπίσκοπος ἦτο φίλτατος εἰς αὐτόν, διὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἐκεῖ ἀσχολούμενος εἰς τὰς ἀγαπητάς θεολογικὰς μελέτας του. Ἐκεῖ ἔμαθε καὶ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Βασιλείου, ὁ ὁποῖος κατέθλιψεν αὐτόν ἀκόμη περισσότερο.

Καὶ ἐν τούτοις ἠναγκάσθη ὁ Γρηγόριος νὰ ἀναμιχθῇ καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἀρειανῶν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὅλη κατείχετο ὑπ' αὐτῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπός της

μετὰ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν ἐπισκόπων ἦσαν φίλοι των. Μόνον μία μικρὰ ἐκκλησία, τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, ἦτο εἰς χεῖρας τῶν ὀρθοδόξων. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, εὐρισκομένη ἐν μέσῳ τῶν Ἀρειανῶν, ἐπιέζετο πολὺ καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἐνισχύσεως. Τίς ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὸ δυσκολώτατον τοῦτο ἔργον καὶ νὰ παλαίσῃ ἐντὸς τοῦ κέντρου των πρὸς τοὺς ἀντιπάλους;

Ὅλοι ἀποβλέπουν πρὸς τὸν Γρηγόριον, ζητοῦντες σωτηρίαν. Καὶ ὁ Γρηγόριος, βλέπων τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκκλησίας, ἀναγκάζεται ν' ἀφήσῃ τὰς μελέτας του καὶ νὰ δεχθῇ τὴν πρόσκλησιν. Ἔρχεται λοιπὸν ἐκεῖ καὶ ἀρχίζει νέους ἀγῶνας πρὸς τὸν ἐχθρόν, τοὺς σπουδαιότερους ἀγῶνας τοῦ βίου του.

Τὸ παράστημα τοῦ Γρηγορίου δὲν ἦτο ἐπιβλητικόν. Ἦτο μικρόσωμος καὶ εἰς πρώτην συνάντησιν δὲν ἔκαμνε μεγάλην ἐντύπωσιν. Ὅταν ὅμως ἀνέβῃ εἰς τὸ βῆμα καὶ ἤνοιξε τὸ εὐγλωττον στόμα του καὶ ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ μὲ τὴν ἑκτακτον ρητορικὴν του, ὅλοι κατεπλάγησαν καὶ ἐχειροκρότησαν θερμότατα.

Οἱ Ἀρειανοὶ κατεταράχθησαν ὁ ἀρειανίζων ὄχλος περιεστοίχιζε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Γρηγορίου καὶ ἠπεῖλει νὰ τὸν κακοποιήσῃ ἢ τὸν ἠκολούθει καθ' ὁδὸν ὑβρίζων καὶ ἀπειλῶν μέχρι τῆς οἰκίας του. Τοιούτους ἀγῶνας ὑπέστη ὁ Γρηγόριος ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας.

Εὐτυχῶς οἱ κόποι του δὲν ἐχάθησαν. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ αὐτὸ ἦτο ἀρκετὸν διὰ τοὺς ὁπαδοὺς του. Πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως γίνονται ὀρθόδοξοι· ὁ Γρηγόριος ἀναδεικνύεται πανηγυρικῶς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως· νέα Σύνοδος συγκαλεῖται εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, ἥτις καταδικάζει τοὺς Ἀρειανούς. Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἀνεδείχθη ὁ Γρηγόριος.

Καὶ ὅμως δὲν ἔμελλε καὶ πάλιν νὰ ἡσυχάσῃ ὁ Γρηγόριος. Εἰς τὴν Σύνοδον μερικοὶ ἐπίσκοποι, φθονοῦντες τὸν Γρηγόριον,

ἔλεγον ὅτι κακῶς οὗτος ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ εἶχε χειροτονηθῆ ὡς ἀπλοῦς ἐπίσκοπος Σασίμων· ἡ δὲ μετάθεσις ἐπισκόπου ἀπηγορεύετο. Πράγματι, ἡ μετάθεσις ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν κανόνων, προσέθετον ὅμως οἱ κανόνες: «ἐκτός ἐάν ὑπάρχῃ εὐλογος αἰτία». Ἀλλὰ ποία ἄλλη μεγαλυτέρα αἰτία ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ; Δὲν ἦτο ἀρκετὴ ἡ ταχεῖα ἐξάπλωσις τοῦ ἀρειανισμοῦ; Ἀλλ' ὁ φθόνος ἐτύφλωσε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γρηγορίου. Τοσοῦτον ἐλυπήθη ὁ Γρηγόριος διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτὴν, ὥστε παραιτεῖται καὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς προεδρείας τῆς Συνόδου καὶ ἀποχαιρετίζων τὸν λαὸν διὰ θαυμασίας ὁμιλίας ἀπέρχεται τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλος ἀρχιεπίσκοπος δὲν ἤθελε δώσει προσοχὴν εἰς τὴν ἀντίστασιν ὀλίγων ἐπισκόπων. Ἦθελεν ὑπερνικήσῃ πᾶν ἐμπόδιον καὶ ἤθελε μείνῃ εἰς τὴν θέσιν του. Ἀλλὰ τὸν Γρηγόριον ἐλύπουν καὶ ἐτάρασσον αἱ τοιαῦται ταραχαί. Προτιμᾷ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ναζιανζόν, ὅπου ἡγαπᾶτο καὶ ὅπου ἡδύνατο νὰ εὕρῃ τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὰς μελέτας του ἡσυχίαν. Ἡ ἐπισκοπὴ ἐχήρουν ἀκόμη. Ματαίως οἱ Ναζιανζηνοὶ καὶ πάλιν τὸν παρακαλοῦν νὰ μείνῃ πλησίον των ὡς ὀριστικὸς ἐπίσκοπός των. Ὁ Γρηγόριος ἀπέκρουσεν ἐκ νέου τὰς προτάσεις των ἀποχωρεῖ καὶ ἔρχεται εἰς τὴν πατρικὴν ἐξοχὴν, πλησίον τῆς Ἀριανζοῦ, ὅπου εἶχε γεννηθῆ. Ἐκεῖ δὲ διήλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του μελετῶν καὶ γράφων καὶ ἀπέθανε τῷ 390 μ.Χ.

Τὸ Πήλιον

Ὅταν ἀπὸ τὴν θάλασσαν τοῦ Παγασητικοῦ προσβλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτύς τοῦ Πηλίου, δὲν ἀντιλαμβάνεσθε καλῶς οὔτε τὸ ὕψος οὔτε τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὄρους. Ἐνῶ τὸ ὄρος σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφὴν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ἡ ὀφθαλμαπάτη αὕτη συμβαίνει πάντοτε εἰς τὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουσι ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Καὶ ὅμως ὅσον καὶ ἂν δὲν φαίνεται, τὸ Πήλιον ἔχει ὕψος 1630 μέτρων καὶ ἂν ἡδυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν τὸν Ὑμηττὸν εἰς μίαν πλατεῖαν τοῦ Βόλου, ἡ κορυφὴ του μόλις θὰ ἐφθανεν εἰς τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον μὲ τὰ 24 χωρία του μόνον ὅταν διαβῇτε τὰς φάραγγάς του καὶ πατήσητε τὴν κορυφὴν του, τότε μόνον φανερώνει ὁλόκληρον τὸ μεγαλεῖον του. Τὴν κορυφὴν αὕτην ἠτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἐν συνοδείᾳ καλῶν φίλων. Δὲν ἀνῆλθομεν διὰ Πορταριᾶς ἢ Μακρυνίτσης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον. Ἀνῆλθομεν διὰ πλαγίου δρομολογίου, πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριᾶς παραλίαν, ἀνῆλθομεν εἰς Δράκιαν, καὶ διανυκτερεύσαντες παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, ἀνέβημεν εἰς τὴν κορυφὴν περὶ τὴν τρίτην ἀπογευματινὴν ὥραν.

Ἡ πρὸς Δράκιαν ἀνοδος τοῦ ὄρους διήρκεσε περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Ἡ ἀναρρίχσις αὕτη ἡδύνατο βεβαίως νὰ γίνῃ πολὺ ταχύτερα. Ἀλλὰ τότε θὰ εἶχομεν ὀλιγωτέρας ἀπολαύσεις τῶν φυσικῶν καλλονῶν.

Ἐδῶ καταβαίνομεν βαθυτάτην χαράδραν ἀνῆλιον, ὑπὸ τὴν ἀγρίαν μουσικὴν καταρρακτῶν. Παρέκει φθάνομεν εἰς λόχμην βαθύσκιον, τὴν ὁποίαν δυσκόλως διαπεροῦν αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ μέχρι τῆς ὁποίας καὶ ὁ ἰσχυρότερος ἄνεμος φθάνει ὡς ἐλαφρὰ

αὔρα. Τεράστιοι πλάτανοι σχηματίζουν θόλους πρασίνους, ἀδιαπεράστους ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ ἀναρριχῶνται ἐπ' αὐτῶν ἀκούραστοι κισσοὶ καὶ ἀγριάμπελοι καὶ παντὸς εἶδους περιπλοκάδες ἀναρριχῶνται καὶ συμπλέκονται καὶ σχηματίζουν τόξα καὶ διασταυροῦνται καὶ αἰωροῦνται καὶ μεταπηδοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον. Καὶ γύρω ἡμῶν ἄπειρα φυτά, τὰ ὅποια διὰ πρώτην φοράν βλέπομεν, δέχονται τὴν ἐπίσκεψιν ἐντόμων καὶ πτηνῶν. Ὁ τέτιξ ψάλλει ἀκούραστος τὸν ὕμνον τοῦ θέρους. Μία μόνον παράδοξος ἔλλειψις παρουσιάζεται ἐνταῦθα: Ἀπουσιάζουν ἐντελῶς τὰ κελαδητικά πτηνά.

Πόσας ποικιλίας δὲν παρουσιάζει ἡ ἀνάβασις τοῦ Πηλίου! Ἐνῷ γύρω σας βασιλεῖει ἀπόλυτος ἐρημία καὶ σιγή καὶ ὁ νοῦς σας μεταπηδᾷ ἀπὸ τῆς μιᾶς σχέψεως εἰς τὴν ἄλλην, ἀφυπνίζεσθε αἴφνης ἀπὸ τὴν πλέον φαιδρὰν ζοήν: Κωδωνίσκοι ἡμιόνων, γέλωτες, ἄσματα φαιδρά ἀκούονται πλησίον σας. Συνοδεῖται ὁλόκληροι ταξιδιωτῶν τῶν διαφόρων χωρίων διασταυροῦνται πλειστάκις μεθ' ἡμῶν. Καὶ ἐνῷ ἐπὶ μακρὸν δὲν βλέπετε εἰμὴ πρᾶσινον θόλον ἄνωθεν ὑμῶν, αἴφνης εἰς μίαν στιγμὴν ἀνοίγεται ἐνώπιον ὑμῶν τὸ πανόραμα τῶν παραλίων τοῦ Παγασητικοῦ.

Ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξαφανίζεται, διότι ἀντικρύζετε νέαν χαράδραν, νέας καμπὰς τοῦ ὄρους, αἱ ὅποιαي σᾶς ἀναγκάζουν νὰ κατέλθετε ἑκατοντάδας μέτρων εἰς τὰ βάθη ἀνηλίων φαράγγων.

Ἄλλὰ πάντοτε κερδίζομεν εἰς ἄνοδον. Ἄλλως μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς φυτείας. Διήλθομεν πλησίον τῆς ζώνης τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, ἀτελευτήτων δασῶν, τὰ ὅποια ἐφύτευσαν εἰς τὰ κατώτερα τοῦ Πηλίου οἱ φιλόπονοι κάτοικοι. Καταλείπομεν καὶ ἐλαιῶνας μὲ τοὺς τεφροπρασίνους κλάδους τοῦ ἱεροῦ δένδρου. Καὶ βαίνομεν ἐν μέσῳ αὐτομάτου βλαστήσεως. Παντοσείδεις θάμνοι καὶ δένδρα καὶ ἰδίως πυκνὰ δάση ὄξυων, καθιστοῦν δυσχερῆ τὴν ἄνοδον.

Ἄλλὰ τώρα ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Δράκιαν, τὴν ὠραίαν καὶ φιλόξενον κωμόπολιν, ἥτις τόσον πολιτισμὸν καὶ τόσῃν πρόοδον συγκεντρώνει. Καὶ μετὰ δίωρον ἀνάπυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχσις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν μετὰ τὰς ὑψηλὰς στέγας τῆς τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὅλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι οἱ Πηλιορεῖται, ἀντὶ κεράμων, τὰς ὁποίας θὰ ἀνήρπαζεν εἰς πᾶσαν στιγμὴν ὁ δυνατὸς ἄνεμος, στεγάζουν τὰς οἰκίας των με βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ ὀξὺ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος πυκνῶν χιόνων.

Ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἀπὸ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός. Ἦτο πλέον νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς ὀξυῶν. Ἀνήφθησαν πυρὰ καὶ μετ' ὀλίγον ἐτρώγομεν μετ' ἄφθονον ὄρεξιν εἰς ὕψος 1100 μέτρων. Ἄλλ' ἦλθεν ἡ στιγμή ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. Μόλον ὅτι δὲ εἴμεθα πάντες κατάκοποι ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μῆδως κοιμηθῶμεν περισσότερον τοῦ δέοντος, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις ὡς καφέν. Παρ' ὅλα δὲ τὰ βαρύτατα σκεπάσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι καὶ τὰς καλῶς διατηρουμένας πυράς, ἐτρέμομεν κυριολεκτικῶς καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἐνῶ κάτωθεν ἡμῶν ὁ Βόλος ἐφλέγετο ὑπὸ τὰ καύματα τοῦ Ἰουλίου.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἐφοβούμεθα μὴ ροδίση ἡ Ἀνατολή πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Ὅτε ἐφθάσαμεν ἐκεῖ, ἦτο ἀκόμη νύξ βαθυτάτη.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον. Ἐζήτησαμεν καταφύγιον κάτω

τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου.

Ἐχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἦτο κατοικία τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ Ἀχιλλέως.

Ἄλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ ἐμφανίζηται τὸ λυκαυγές. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ροδίνη ὀμίχλη ἐν μέσῳ τοῦ βαθυτάτου ὕπνου τῆς φύσεως.

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦνται ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπής ἐτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ πελάγους. Ἀλλὰ πόσον βραδέως ἀπλοῦται τὸ φῶς! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ Ἡλίου φιλοῦν τὰς χιονολευκοὺς κορυφὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων, ἀσθενὲς ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύς. Κάτω δέ, πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν εἰς τὸ σκότος, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἐτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τῆς λαμπρᾶς κατοικίας τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλότερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Πρὸς δυσμὰς ἢ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μικρὰν ὄροσειράν των Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἢ Ὀρθρυς, ὅπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἢ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστὸς καὶ ἀπώτερον νεφελώδης ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν ἢ ἀτελεύτητος Θεσσαλικὴ πεδιάς μὲ τὰ ἀργυρολαμπῇ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἢ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἀθω.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν κάθοδον ἄλλο δρομολόγιον. Ἐκαστον βῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν

ἐκπληξιν. Περὶ τὸ μέσον ὕψος τοῦ Πηλίου εὗρομεν ἄφθονα χαμοκέρασα (φράουλες). Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἡσχολήθημεν περισυλλέγοντες καὶ καταβροχθίζοντες τὸν ἀπροσδόκητον δροσερὸν καρπὸν.

Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ περιγράψω τὰ ὠραῖα χωρία τοῦ Πηλίου, πρὸς τὰ ὁποῖα ἤδη πλησιάζομεν. Προτιμῶ νὰ κλείσω τὰς ἐντυπώσεις μου ἐκ τῆς ἀληθμονήτου ἐκείνης ἐκδρομῆς ἐν ὧσφ εἴμεθα ἀκόμῃ εἰς τὴν ἀγρίαν τοῦ Πηλίου περιοχὴν, ἣ ὁποία μᾶς ἐμάγευσε διὰ παντός.

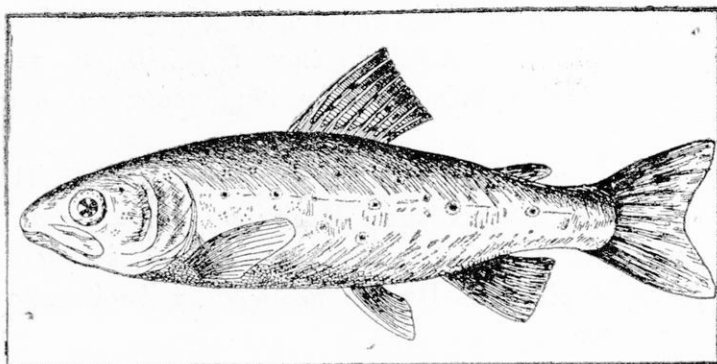

Ἡ Πέστροφα.

Ἡ πέστροφα εἶναι τὸ εὐμορφότερον καὶ ἀφθονώτερον ψάρι τῶν Εὐρυτανικῶν ποταμῶν. Τὸ ὄνομά της τὸ χρεωστεῖ εἰς τὸ κυριώτερον χάρισμά της. Εἶναι τὸ μόνον ψάρι, τὸ ὁποῖον ἀνηφορίζει τὰ ποτάμια (ἐπιστρέφει, πέστροφα).

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ὀλίγον παράξενον. Τὰ Εὐρυτανικὰ ποτάμια, ἰδίως τὰ τῶν Ἀγραφῶν, δὲν ἔχουν μόνον τὰς ἀποτομωτέρας κλίσεις, ἀλλὰ καὶ συχνοὺς καταρράκτας μεγάλου ὕψους. Πῶς λοιπὸν τοὺς ἀναβαίνει ἡ πέστροφα; Ἴδου ἡ τέχνη της: ἅμα φθάσῃ εἰς τὸν ποῦντον, τὸ κάτω μέρος τοῦ καταρράκτου, δαγκώνει τὴν οὐρὰν της, κουλουριάζεται καὶ ἐκσφενδονίζεται πρὸς τὰ ἐπάνω, διατρυπῶσα ὡς βέλος τὴν σούδαν τῶν νερῶν.

Τὸ φάρευμα τῆς πέστροφας εἶναι τὸ προσφιλέστερον Εὐρυτανικὸν κυνήγιον. Ὁ Ἀσπροπόταμος καὶ οἱ παραπόταμοί του

εἶναι γεμάτοι καὶ τὸ ψάρι αὐτό, τὸ νοστιμώτατον ὄχι μόνον τῶν ψαριῶν τῶν γλυκῶν νερῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσινῶν. Τὸ κυνήγιόν της εἶναι πολὺτροπον. Ἰδίως τὴν κυνηγοῦν μὲ δυναμίτιδα καὶ πυροφάνια. Ἀνάβουν τὴν νύκτα οἱ κυνηγοὶ ξηρὰ ξύλα καὶ μὲ αὐτὰ εἰς τὰς χεῖρας καταβαίνουν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. Τὰ ψάρια ζαλίζονται εἰς τὸ πολὺ φῶς καὶ χοροπηδοῦν. Τότε βουτοῦν οἱ κυνηγοὶ καὶ τὰ φονεύουν μὲ μαχαίρια. Εἶναι ποῦντοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἤμποροῦν νὰ συλλάβουν δέκα καὶ εἴκοσι ὀκάδας ψαριῶν.

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος κυνηγίου καταστρεπτικώτερος καὶ τῆς δυναμίτιδος ἀκόμη. Ἀποστάζουν χυμὸν γλωρῶν καρυδοφλοιῶν ἢ γαλατσίδας (ἐνὸς κιτρίνου δηλητηριώδους ἄνθους). Καὶ εἶναι τόσον δηλητηριώδης καὶ τὰ δύο αὐτά, ὥστε ἀμέσως νὰ γεμίζῃ ἡ ἐπιφάνεια τῶν ποταμῶν ἀπὸ νεκρὰ ψάρια. Τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ κυνηγίου λέγεται σ π λ ὀ ῖ σ μ α καὶ εἶναι εἰς μεγάλην χρῆσιν εἰς ὅλα τὰ χωρία τῶν Ἀγρᾶφων. Εἰς αὐτὸ ὀφείλεται καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς πέστροφας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Μέγα μέρος τῆς καταστροφῆς ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ὑλοτομίαν. Ἡ ξυλεία ἡ ὁποία ρίπτεται εἰς τὰ ποτάμια, διὰ νὰ μεταφερθῇ δι' αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν, φοβίζει καὶ παρασύρει κατὰ κοπάδια τὰ ψάρια

πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀσπροποτάμου, ὅπου τὰ θανατώνουν τὰ ἄλμυρά νερά.

Μεγάλην ἐπίσης καταστροφὴν κάμνουν εἰς τὴν πέστροφان αἱ πλήμμυραι, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ὑλοτομίαν τῶν δασῶν, εἶναι πολὺ συχναί. Ἡ πλήμμυρα σκοτώνει τὴν πέστροφان, τὴν πνίγει, τὴν θάπτει ὑπὸ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια. Ὅση σώζεται, ἀποσύρεται ἀπὸ τὰ θολὰ νερά πρὸς τὰς ὄχθας διὰ νὰ βοσκήσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπως εἶναι ζαλισμένη, τὴν ἀναμένει ὁ διὰ μαχαίρας τοῦ κυνηγοῦ θάνατος.

Ἡ ἀτυχὴς πέστροφα διὰ νὰ σώσῃ τὰ αὐγά της ἀποσύρεται τὸν Μάρτιον ἀπὸ τὴν ὀρμητικὴν κοίτην τῶν ποταμῶν εἰς τὰ ρηχὰ καὶ στάσιμα παρακλάδια· ἐκεῖ εὐρίσκει καὶ ζέστην εὐνοϊκὴν διὰ τὰ αὐγά της. Πολλάκις ὅμως οἱ ἀμόρφωτοι κυνηγοὶ τὴν καταδιώκουν καὶ ἐκεῖ, καθ' ἣν ἐποχὴν αὐτὴ φροντίζει νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ εἶδος καὶ νὰ αὐξήσῃ τὴν τροφὴν τῶν ὀρεινῶν Εὐρυτάνων.

‘Ο Ἀναποδιασμένος

Τὴν κοινὴν περιέργειαν εἶχε διεγείρει τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων ἢ γιὰ Σπύραινα. Τοῦλάχιστον δωδεκάκις ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἶχεν ἐμφανισθῇ ἐπὶ τοῦ βράχου, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐφαίνετο ὁ λιμὴν τῆς νήσου καὶ τὸ μακρινὸν πέλαγος.

—Τί νὰ ἔπαθεν ἄρά γε; ἔλεγον αἱ γειτόνισσαι.

—«Οὔτε καράβια στὸ γιालό, οὔτε πουλιὰ στὸν κάμπο!», ἐμουρμούριζεν ἡ γραῖα καὶ ἐπέστρεφε περίλυπος, ἐνῶ ὁ βορρᾶς ἐφύσα μανιώδης.

Ἐπνεεν ἤδη ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα. Εἰς τὰ βουνὰ ἐλεύκαζον αἱ χιόνες καὶ ὁ βορρᾶς ἐμαίνετο εἰς τὸ πέλαγος. Οὐδὲν ἰστίον εἰς τὸν ἔρημον πόντον. Τὰ πλοῖα, μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀποκεκλεισμένα εἰς τοὺς λιμένας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄλιεῖς, ἀπελπισθέντες πλέον, ἔθεσαν ἐντὸς σάκκων τὰ δίκτυα, ἔσυραν εἰς τὴν ἀκτὴν τὰ πλοῖα τῶν καὶ καθήμενοι εἰς τὰ καφενεῖα τῆς παραλίας ἐρόφουν λαϊμάργως τὸν ἀργιλέν των.

Ἦτο πλέον δειλινόν. Ὅλοι οἱ οἰκογενειάρχαι ἐπρομηθεύοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὸ χοιρινόν διὰ τὴν αὐριανὴν ἐορτὴν καὶ ὅσα ἄλλα τρῶφιμα ἀπῆται ἡ ἡμέρα. Καὶ ἡ γιὰ Σπύραινα ἐθεάθη καὶ πάλιν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βράχου. Ἐστρέφετο νὰ ἀπέλθῃ, ὅτε τὴν ἐσταμάτησε νεαρὸς ναύτης κατερχόμενος εἰς τὴν ἀγοράν:

—Τὸν Γεωργάκη περιμένεις, θεῖα Σπύραινα; Μὲ ποιὸ καράβι ταξίδεξε;

—Μὲ τὸν Καπετὰν Κωνσταντῇ, παιδάκι μου. Τὸν περιμένομεν ἀπὸ τῆ Σαλονίκης. Πῆγαν ἄλατι ἀπὸ τὴς Φώκιες.

—Μὲ τὸν Καπετὰν Κωνσταντῇ; λέγει ὁ ναύτης καὶ ἤρξατο γελῶν. Μὲ τὸν Ἀναποδιασμένο; Καὶ κάθεται καὶ τὸν καρτερεῖς, θεῖα Σπύραινα; Θὰ τὸν θύμωσαν οἱ ναῦτες, θὰ τὸν πείραξε ὁ Γεωργάκης, σὰν ἄστεϊος ποῦ εἶναι, καὶ θὰ τὸ ἔσπασε τὸ παλιοκά-

ἴκο. Ξέρεις τί ἀναποδιασμένος, ποῦ εἶναι; Καλὰ Χριστοῦγεννα! προσέθηκεν ὁ ναύτης καὶ κατῆλθε πρὸς τὴν ἀγοράν.

Ἡ γραῖα ἔμεινεν ἄφωνος, προσπαθοῦσα νὰ ἐμποδίσῃ δύο μεγάλα δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἔλαμψαν εἰς τὰ μάτια τῆς, ὥσάν δια μάντια.

Κάτι ἤξερεν ἡ γραῖα: κάτι εἶχεν ἀκούσει περὶ τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ καὶ ἤρχισαν νὰ παρουσιάζονται εἰς τὴν μητρικὴν τῆς καρδίαν ἀόριστοι φόβοι. Καὶ ἐνῶ προηγουμένως εἶχεν ἀποφασίσει νὰ διέλθῃ ἐκ τοῦ κρεοπωλείου καὶ νὰ προμηθευθῇ ὀλίγον χοιρινόν, τώρα τόσον ἐλυπήθη, ὥστε ἐπανῆλθεν ες τὴν οἰκίαν τῆς μὲ κενὰς τὰς χεῖρας.

— Ἀκούς νὰ πᾶγῃ μὲ τὸν Ἀναποδιασμένον! Δὲν εἶναι παρᾶξενον ἐπάνω εἰς τὸ γλέντι του νὰ ἔσπασε τὸ παλιοκάϊκο.

Ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς, τὸν ὁποῖον οἱ ἄστεῖοι καὶ εἴρωνες νησιῶται ἀπεκάλουν Ἀναποδιασμένον, ἦτο πλοίαρχος ἐξήκοντα πέντε περίπου ἐτῶν. Ξηρὸς καὶ αὐστηρὸς, διεκρίθη πάντοτε διὰ τὴν φιλεργίαν του καὶ τὴν ναυτικὴν του ἱκανότητα. Πρῶτος αὐτὸς ἐτόλμησε νὰ ἐπιδείξῃ πλοῖον τῆς πατρίδος του, τὴν «Εὐαγγελίστριαν», εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μαύρης Θαλάσσης ἡδύνατο νὰ μαντεύσῃ ὅλας τὰς μεταβολὰς τοῦ καιροῦ. Ἦτο εἰς ἄκρον οἰκονόμος καὶ τὸ ὄνειρόν του ἦτο ν' ἀποκτήσῃ μέγαν βρίκιον. Καὶ τὸ κατώρθωσεν.

Μὲ ποίαν χαρὰν κατέπλευσε διὰ πρώτην φοράν μὲ τὸ βρίκιον ἐκ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου! Ὅταν ἀπεβιβάζετο διὰ τῆς λέμβου εἰς τὸ Λιμεναρχεῖον, οἱ ναῦται ἐκωπηλάτουν καὶ αὐτὸς ἐκαμάρωνεν εἰς τὴν πρύμνην.

Ἄλλ' εἶχε μίαν μεγάλην ἰδιοτροπίαν ὁ καπετὰν Κωνσταν-

τῆς. Δὲν ἐδέχετο ποτὲ ὁδηγίας καὶ παρατηρήσεις ἐκ μέρους τῶν ναυτῶν τοῦ διὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πλοίου. Ὅσάκις δὲ ναῦται ἀγνοοῦντες τὴν ιδιοτροπίαν τοῦ αὐτὴν ἤθελον νὰ ὁδηγήσωσι τάχα τὸν καπετὰν Κωνσταντῆν, οὗτος ἔπραττεν ὅπως τὸ ἐναντίον, ἔστω καὶ μὲ βλάβην τοῦ πλοίου του.

Τρὶς εἶχε προσαράξει τὴν «Εὐαγγελίστριαν» ἐπὶ βράχων, διότι κατὰ τὸν πλοῦν τῷ ὑπεδείχθη παρὰ ναύτου νὰ προσέξῃ, ἐπειδὴ ἐκεῖ κάπου ἦτο ὕφαλος, ἄγνωστος τάχα εἰς αὐτόν. Καὶ ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς τὴν ἐγνώριζεν. "Ἦξερεν, ὡς ἔλεγε, «νὰ περάσῃ ὅλες τὶς ξέρες μὲ κλειστὰ μάτια» ἀλλὰ τοῦ ἤρχετο ἄσχημα «νὰ τὸν δασκαλεύουν τὰ παιδιὰ του».

"Οταν τῷ ὑπεδείχθη ποτὲ γνωστὴ εἰς αὐτὴν ὕφαλος:

—Σὺ θὰ μὲ μάθης, ἀγγράμματε; εἶπεν ὁ Κωνσταντῆς θυμωμένος καὶ ἐνῶ ἦτο ἑτοιμος μὲ δεξιωτάτην κίνησιν νὰ στρέψῃ τὴν πρῶραν καὶ νὰ παρακάμψῃ τὴν ὕφαλον, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὁδηγεῖται, ἐξηκολούθησε νὰ πλῆῃ κατ' εὐθείαν καὶ ἰδοῦ:

Κράφφ! ἔτριζεν ἡ «Εὐαγγελίστρια» ἐπὶ τῆς ὕφαλου.

Εὐτυχῶς καὶ τὰς τρεῖς φορές οὐδὲν ἔπαθε τὸ ξύλινον σῶμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξεθύμαινε πάντοτε ἡ παράδοξος ιδιοτροπία τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ.

*
* *

Ἡ γριὰ Σπύραινα, ἴσως ἀπὸ τὸν γεννηθέντα ἐν αὐτῇ φόβον, ἀπέκαμε περὶ τὴν ὥραν τοῦ ἐσπερινοῦ καὶ δὲν ἐφάνη πλέον εἰς τὸν βράχον. Ἦτο καὶ τόσον δριμύ τὸ ψῦχος...

Μίαν στιγμὴν ἠκούσθη μία γειτόνισσα εἰς τὴν θύραν:

—Τὰ συχαρίκια! Ἦλθ' ὁ Γεωργάκης!

—Ἦλθε, παιδί μου;

Τοῦτο μόνον εἶπεν ἡ γραῖα καὶ ἐξῆλθε τρέχουσα πρὸς τὴν

παραλίαν. Ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς συνήθιζε πάντοτε τὰ Χριστοῦγεννα νὰ τὰ ἐορτάζῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ποιμὴν τις ἀπὸ πρωΐας ἰδὼν πλοῖον κατερχόμενον ἀπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὴν γραῖαν, ἥτις, ὡς εἶδομεν, τοσάκις παρετῆρει τὸ πέλαγος ἀπὸ τοῦ βράχου.

Καὶ ἀληθῶς περὶ τὴν ἐσπέραν ἐφάνη ἡ «Εὐαγγελίστρια» κάμπτουσα τὴν πρὸ τοῦ λιμένος ξηρὰν νησίδα καὶ προσπαθοῦσα διὰ λοξοδρομιῶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτόν, διότι τὴν ὥραν ἐκείνην ἔπνεεν ὀξύτατος βορειανατολικὸς ἄνεμος. Ἀλλὰ πολὺ ἐδυσκολεύετο νὰ προσεγγίσῃ τὸν λιμένα.

Ὁ Κωνσταντῆς ἐπεριποιεῖτο πολὺ τὸ πλοῖόν του. Ἠγάπα πολὺ τὸ μαῦρο χρῶμα καὶ ἔστιλβε κατάμαυρη ἡ «Εὐαγγελίστρια». Εἶχε συνηθίσει ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν πατρίδα του νὰ ὑψώνῃ, πλὴν τῆς μεγάλης σημαίας τοῦ πλοίου του, καὶ ὅλα τὰ ποικιλόχρωμα ἐκεῖνα σήματα, πὰ «σενιάλα» λεγόμενα, τὰ χρησιμεύοντα διὰ τὴν ἐν τῷ πελάγει συνεννόησιν.

—Θέλω νὰ μὲ καταλαβαίνουν ὅαν ἔρχωμαι! ἔλεγεν ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς.

Οἱ κάτοικοι εὐκόλως ἀνεγνώρισαν τὴν «Εὐαγγελίστριαν». Συνκεντρώθησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἠὺχαριστοῦντο βλέποντες τὸ μικρὸν βρίκιον ν' ἀψφηῇ τὴν μανίαν τῶν κυμάτων. Ἀλλ' ἀνέμενον πάντοτε καὶ καμίαν ἀναποδιὰν του, διὰ νὰ γελάσουν. Δὲν ἐφαντάζοντο ὅμως καὶ δὲν ἐπεθύμουν τόσον θλιβερὸν ἀτύχημα.

Κατὰ τὴν τελευταίαν βόλταν, ὁ Γεωργάκης ἐκ τῆς πολλῆς χαρᾶς, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ βλέπων, ὅτι ὁ πλοίαρχος κακῶς διηύθυνε τὸ πλοῖον, ἐλησμόνησε μὲ ποῖον εἶχε νὰ κάμῃ κ' ἐφώναξε:

—Τί κάνεις, καπετὰν Κωνσταντῆ;

Ὁ Καπετὰν Κωνσταντῆς εἶχεν ἤδη ἀντιληφθῇ τὸ λάθος του καὶ ἡτοιμάζετο νὰ τὸ διορθώσῃ. Ὑπακούων ὅμως εἰς τὴν ἰδιο-

Τὸ πλοῖον τοῦ Καπετὰν Κωνσταντῆ

τροπίαν του, ἐθεώρησε καλύτερον νὰ κατὰστρέψῃ τὸ πλοῖον, παρά νὰ φανῇ, ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὴν ναυτικὴν. Καὶ ἀφῆκε τὸ πλοῖον εἰς τὸν ἐπικίνδυνον δρόμον του.

Καὶ ἰδοὺ ἀπαίσιος τριγμὸς ἀκούεται, ὡς νὰ ἐθραύοντο τὰ ὀστᾶ πελωρίου σκελετοῦ.

Ἡ «Εὐαγγελίστρια» εἶχε προσαράξει ἐπὶ τῆς βραχέως ξηρόνῃ σου.

Περὶ τῆς σωτηρίας της οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐλπίς. Ἀλαλαγμὸς ἠκούσθη πρὸς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅλοι ἔσπευδον πρὸς τὴν ξηρόνῃ σου. Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἀλαλαγμοῦ διεκρίνετο ὁ ὀλολυγμὸς τῆς γριᾶς Σπύραινας, ἡ ὁποία διαρκῶς ἐμουρμούριζε:

—Ἀκοῦς, νὰ πάῃ μὲ τὸν Ἀναποδιασμένον! Ἀκοῦς ἐκεῖ!

Ἄλλοτε πάλιν ἐφώναζε πρὸς τὸν υἱὸν της:

—Ἐβγα ἔξω, Γεωργάκη. Ἐβγα ἔξω!

Ἄλλ' οἱ ναῦται ἔμενον ἀκόμῃ ἐντὸς τοῦ σκάφους, νομίζοντες ὅτι καὶ μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν κατοίκων θὰ ἠδύναντο νὰ τὸ σώσουν.

Ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς, ὡς νὰ μὴ συνέβῃ τίποτε καὶ ὡς νὰ μὴ ἦτο αὐτὸς αἷτιος τῆς καταστροφῆς του, κατεγίνετο καὶ αὐτὸς μεταβαίνων ἀπὸ τῆς πρῶρας εἰς τὴν πρῶμην καὶ ἐκφωνίζων ἀσυναρτήτους φράσεις.

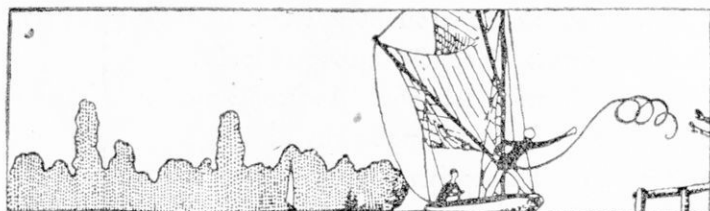
Ἄλλ' ὅλα εἰς μάτην. Εἷς δυνατὸς κλονισμὸς διέλυσε τὸ πλοῖον καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν θάλασσαν ἱστοί, ἱστία, σχοινία, ξύλα καὶ διάφορα ἐπιπλά τοῦ πλοίου. Οἱ δὲ ναῦται μόλις ἐπρόφθασαν καὶ ἔσωσαν τὰς κασσέλας των.

Οἱ νησιῶται τεθλιμμένοι βαθέως διελύθησαν. Ἐκάστος μετέβῃ εἰς τὸν οἶκόν του διὰ νὰ ἐγερθῇ μετὰ τὰ μεσάνυχτα εἰς τὴν χαρμόσυνον ἀκολουθίαν τῶν Χριστουγέννων.

Μετ' ὀλίγον ἔσβησαν καὶ τὰ φῶτα τῶν ὀλίγων οἰκιῶν, ἐν αἷς φαίνεται περισσότερον ἡγρύπνησαν. Πλὴν ἔξω εἰς τὰ Ἀλώνια,

Ἀναγέννησις, Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' Τάξως. Ἐκδ. Β'.

οἰκίσκος τις μονώροφος διετῆρει τὸ φῶς τοῦ ἀκόμῃ ἐκεῖ ἡ γριά Σπύραινα, ἡ μητέρα τοῦ Γεωργάκη, ἡγρύπνει καὶ φέρουσα καινουργές σάλι, ἀτάραχος καὶ γαληνιαία, καθημένη παρὰ τὴν ἐστίαν, ἐγιάλιζε μετὰ μητρικῆς ἀγαλλιάσεως τὰ ὑποδήματα τοῦ υἱοῦ τῆς καὶ αὐτὸς πλησίον τῆς πυρᾶς ἀνεπαύετο τεταραγμένον ὕπνον ἀκόμῃ, διότι ἀνελογίζετο ἴσως εἰς τὸν ὕπνον του, ὅτι ἐγένετο αἰτία τόσης καταστροφῆς, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ Ἀναποδιασμένου.

Διακήρυξις τῆς Ἐπαναστάσεως πρὸς τοὺς Βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1822 ἐγένετο συνέλευσις τῶν βασιλέων τῶν μεγαλυτέρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης εἰς Βερώνην τῆς Ἰταλίας. Πρὸς τοὺς βασιλεῖς αὐτοὺς ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἐπαναστάσεως ἔστειλε τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν μὲ τὴν ἐξῆς διακήρυξιν:

»Δεκαοκτὼ μῆνες παρῆλθον ἀφότου ἡ Ἑλλὰς μάχεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος. Ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν Μωαμεθανῶν κατευθύνθησαν ἐναντίον τῆς.....

Ἄφ' ἧς ἤρχισεν ὁ πόλεμος ὕψωσε τὴν φωνὴν ἡ Ἑλλὰς ἐξαιτουμένη τὸν βοήθειαν ἢ τοῦλάχιστον τὴν οὐδετερότητα τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων. Τὴν σήμερον δέ, ὅτε συνέρχονται οἱ δυνατοὶ διὰ νὰ βάλωσιν εἰς τάξιν τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, ὅλα τὰ ἔθνη περιμένουσιν ἀπ' αὐτοὺς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης,

τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν, τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀνακοινοῖ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν ὅλων τῶν πολιτῶν τῆς νὰ τύχουν δικαιοσύνης ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις ἢ νὰ ἀποθάνωσιν ὅλοι χριστιανοὶ καὶ ἐλεύθεροι.

Ἦδη ἐχύθησαν ποταμοὶ αἱμάτων καὶ ἡ σημαία τοῦ Σταυροῦ κυματίζει νικητρία εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Εὐβοίαν, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Αἰτωλίαν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἤμποροῦν ν' ἀφήσουν τὰ ὅπλα πρὶν ἐξασφαλίσουν ἐθνικὴν ζωὴν ἀνεξάρτητον, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ μόνην θὰ εὕρωσιν ἀσφάλειαν τῆς λατρείας, τῆς ζωῆς, τῆς ιδιοκτησίας καὶ τῆς τιμῆς των.....

Ἐὰν ἐγκαταλειφθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς, δὲν θέλουσι κλίνει τὸν αὐχένα πρὸς τὴν τυραννίαν. Θέλομεν ὑπερασπίσει μέχρις ἑνὸς τὰς ἐκκλησίας μας, τὰς ἐστίαις μας καὶ τοὺς τάφους μας. Εἶναι δὲ εὐτυχία ἢ νὰ καταβῶμεν εἰς τοὺς τάφους ἐλεύθεροι καὶ χριστιανοὶ ἢ νὰ νικήσωμεν, ὅπως καὶ μέχρι τοῦδε ἐνικήσαμεν διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ᾠδὴ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον.

1

Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἅς μὴ σκορπίσῃ
τὸ χῶμα τὸ μακάριον,
ποῦ σᾶς σκεπάζει.

Τὸ κενοτάφιον τῶν Ἱερολοχιτῶν

2

Ἄς τὸ δροσίζῃ πάντοτε
 μὲ τ' ἀργυρᾷ τῆς δάκρυα,
 ἢ ροδόπεπλος κόρη,
 καὶ αὐτοῦ ὅς ξεφυτρώνουν
 αἰώνια τ' ἄνθη.

3

ὦ γνήσια τῆς Ἑλλάδος
 τέκνα· ψυχαί, ποῦ ἐπέσατε
 εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως
 τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
 καύχημα νέον.

4

Σᾶς ἄρπαξεν ἡ Τύχη
 τὴν νικητήριον δάφνην
 καὶ ἀπὸ μυρτιᾶν σᾶς ἐπλεξε
 καὶ πένθιμον κυπάρισσον
 στέφανον ἄλλον.

5

Ἄλλ' ἂν τις ἀποθάνῃ
 διὰ τὴν πατρίδα, ἢ μύρτος
 εἶναι φύλλον ἀτίμητον,
 καὶ καλὰ τὰ κλαδιὰ
 τῆς κυπαρίσσου.....

6

Ἑλληνες, τῆς πατρίδος
καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι,
Ἑλληνες, σεῖς, πῶς ἤθελεν
ἀπὸ σᾶς προκριθῇ
ἄδοξος τάφος;

7

Ὁ γέρων φθονερός
καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός
καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται,
περιτρέχει τὴν θάλασσαν
καὶ τὴν γῆν ὅλην.

8

Ἀπὸ τὴν στάμναν χύνει
τὰ ρεύματα τῆς λήθης
καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει.
Χάνονται αἱ πόλεις, χάνονται
βασίλεια καὶ ἔθνη.

9

Ἄλλ' ὅτε πλησιάζει
τὴν γῆν ὅπου σᾶς ἔχει,
θέλει ἀλλάξει τὸν δρόμον του
ὁ Χρόνος, τὸ θαυμάσιον
χῶμα σεβάζων.

10

Αὐτοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀρχαίαν
πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
θέλει φέρει τὰ τέκνα τῆς
πᾶσα μητέρα,

11

καὶ δακρυχέουσα, θέλει
τὴν ἱεράν φιλήσει
κόνιν καὶ εἰπεῖ «τὸν ἔνδοξον
λόχον, τέκνα, μιμήσατε,
λόχον ἡρώων!»

Ὁ ὄρκος τοῦ Τομπάζη.

Τὴν 28 Ἀπριλίου τοῦ 1821 ὁ Τομπάζης διορίσθη ναύαρχος τῆς Ὑδρας καὶ ἐνώπιον ὅλων τῶν Ὑδραίων πλοιάρχων ἔδωκε τὸν ἐπόμενον ὄρκον.

»Ὁρκίζομαι εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ὑπερασπιζόμενον τὸν δίκαιον, τὸν ἐκδικούμενον τὸν κακὸν καὶ παραβάτην τῶν ἡθικῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀρετῶν, ὀρκίζομαι εἰς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὀρκίζομαι εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τοῦ ἔθνους ἀνέγερσιν, παρόντων τῶν ἀξιοτίμων καπεταναίων τῆς πατρίδος μας Ὑδρας, νὰ φυλάξω ὅσα ἀκολουθοῦν:

Πρῶτον. Νὰ ἀναδεχθῶ τὴν προσωρινὴν ἀξίαν τοῦ ναύαρχου τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ὑδρας, ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ ἡ ἐκστρατεία μας, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πατρίς μᾶς ἔστειλε.

Δεύτερον. Νά ἀκούω τὰς διαταγὰς τῆς Βουλῆς τῆς Ὑδρας, ὅπου ἤθελε τύχει νά μᾶς πέμψη.

Τρίτον. Νά κινήσω τὸ ναυτικὸν τῆς Ὑδρας κατὰ τοῦ βαρβάρου τυράννου τῆς πατρίδος καὶ τῶν ὁπαδῶν του χωρὶς νά βλάψω ἄλλον, ἐκτὸς ὅπου κριθῇ εὐλογον ἀπὸ τὸν κοινὸν κοινοβούλιον.

Τέταρτον. Εἰς ἀναποκτήτους τόπους ἢ εἰς ἐχθρικὸν πλοῖον νά σέβωμαι τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀθῶων ὁμογενῶν μας, τῶν Εὐρωπαϊῶν ὑπηκόων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὅταν παραδίδωσι τὰ ὅπλα χωρὶς πόλεμον.

Πέμπτον. Ἐπειδὴ τὸ ναυτικὸν μας εἶναι ἐνωμένον μὲ τὰ πλοῖα τῶν δύο ἄλλων νησιῶν, νά συνεργῶ μετ' αὐτῶν εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν κατὰ τὴν ἀπόφασιν, ἥτις θέλει γίνεταί εἰς τὰ πολεμικά μας συμβούλια κατὰ καιροῦς.

Ἑκτόν. Νά φέρω ἢ νά στείλω εἰς Ὑδραν τὸ μέρος τῶν λαφύρων, ὅπου ὁ παρὼν στόλος ἤθελε κάμει, διὰ νά τὸ μοιράσῃ ἡ πατρίς κατὰ τοὺς διορισθέντας νόμους.

“Εβδομον. Ἐν δὲ παραβῶ τὸν ἄνω ἐκτεθέντα ὄρκον μου, κηρύττομαι ἀνάξιος τοῦ ἐμπιστευθέντος μοι ἀξιώματος καὶ ὑπόχρεως νὰ δώσω λόγον εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τοῦ Γένους».

Γεώργιος Γεννάδιος

Κατὰ τὸ 1826 ὁ Γεννάδιος εὐρίσκόμενος εἰς Ναύπλιον εἶδεν ἐκεῖ συσσωρευμένους καὶ πειναλέους καὶ δυστυχεῖς τοὺς ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου ἐζήτουν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς θυσίας των ξηρὸν ἄρτον διὰ νὰ τραφῶσι καὶ πυρίτιδα διὰ νὰ πολεμήσωσιν. Ἄλλ’ ἡ Κυβέρνησις ἐστερεῖτο τῶν πάντων.

Περίλυπος καὶ περίτρομος συνέρρεεν ὁ λαὸς εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως. Ἄλλ’ οὐδεὶς ἐτόλμα καὶ οὐδεὶς ἤξευρε τί νὰ προτείνῃ.

Τότε ὁ Γεννάδιος ἀνακηδήσας εἰς τὴν ρίζαν τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πλατείας πλατάνου καὶ ρίψας φλογερὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ πλήθους ἀνέκραξε μεγαλοφώνως:

—«Ἡ πατρίς καταστρέφεται, ὁ ἀγὼν ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. Ἀπαιτεῖται βοήθεια ταχεῖα. Πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἱ ὅποιοι μᾶς περιστοιχίζουν, νὰ σπεύσωσιν ἐκεῖ, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται χρήματα καὶ χρήματα δὲν ἔχομεν. Ἄλλ’ ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ζῶμεν ἐλεύθεροι, εὐρίσκομεν χρήματα. Ἄς δώσῃ ἕκαστος, ὅ,τι ἔχει καὶ δύναται.

Ἄς μὲ μιμηθῇ, ὅστις θέλει!»

Καὶ ἐνῶ τὸ πλῆθος ἐχειροκρότει, ἐκένωσε κατὰ γῆς τὸ πτωχὸν διδασκαλικὸν του βαλάντιον. Τὰ ὀλίγα χρυσᾶ νομίσματα ἦσαν ἡ μόνη περιουσία του, ἦσαν αἱ οἰκονομίαι του ἐκ πολυετῶν

κόπων. Καὶ ὁ κρότος τῶν νομισμάτων αὐτῶν ἀντήχησεν ὥς μελωδία εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ κρότος αὐτὸς συνεκίνησε μέχρι δακρῶν ὅλους τοὺς ἐκεῖ παρισταμένους.

—«Ἄλλ' ὄχι!» ἐπανελάβεν ὁ Γεννάδιος «ἡ συνεισφορὰ αὕτη δὲν ἀξίζει τίποτε. Χρήματα δὲν ἔχω οὔτε ὀβολόν! Ἐχω ὅμως τὸν ἑαυτόν μου καὶ τὸν πωλῶ! Τίς θέλει διδάσκαλον διὰ τὰ τέκνα τοῦ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη; Ἄς καταβάλῃ τοὺς μισθοὺς μου».

Οἱ λόγοι οὗτοι ἠῤῥξησαν τὴν συγκίνησιν τοῦ λαοῦ. Ὅλοι ἔκλαιον. Ὅλοι προσέφερον ἄλλος χρήματα, ἄλλος κόσμημα, ἄλλος ὅπλον. Εἰς ὀλίγον διάστημα συνελέγησαν ἀρκετὰ χρήματα διὰ τὰς σπουδαιότερας ἀνάγκας. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συνέλθωσι καὶ αὖριον εἰς τὰς ἐκκλησίας, διὰ νὰ προσφέρωσι καὶ αἱ κυρίαι, ὅ,τι ἠδύναντο.

Ἀπὸ βαθυτάτης πρωΐας ὁ Γεννάδιος περιέμενεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἡ λειτουργία ὅμως ἐτελείωσε καὶ αἱ κυρίαι δὲν ἐφάνησαν, πλὴν ἐλαχίστων. Πλήρης ὀργῆς ὁ Γεννάδιος ἔστρεψε τὸ βλέμμα του πρὸς τοὺς παρισταμένους μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ εἶπε μὲ φωνὴν συνταράξασαν τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας:

—«Δυστυχημένα παιδιὰ, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Ξέρουν, ὅτι ὁ Τοῦρκος σφάζει καὶ αἰχμαλωτίζει ὅτι αὖριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀλλὰ ἀδιαφοροῦν, λυπούμεναι ὀλίγον χρυσόν. Ἄλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὸν Θεόν. Γονατίσατε νὰ τὸν παρακαλέσητε διὰ τὴν σωτηρίαν σας».

Τὰ παιδιὰ ἐγονάτισαν ὅλα.

Ἀποκαλύψας τότε τὴν κεφαλὴν του ὁ Γεννάδιος καὶ ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν εἶπε:

—» Ὑψίστε Θεέ! Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθώων καὶ τῶν ἐγκαταλειμμένων μὴ ἐγκαταλείψῃς τὰ παῖδιά ταῦτα. Σῶσον αὐτὰ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰχμαλωσίας. Αἱ μητέρες των τὰ ἐγκατέλειψαν. Ἐπίβλεπον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεπον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Χάρισον εἰς αὐτὰ τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας. Βοήθησον τὰ παῖδιά ταῦτα νὰ γίνωσιν ἐλεύθεροι πολῖται καὶ καλοὶ Χριστιανοί. Ἄν ὅμως εἶναι πεπρωμένον νὰ βλάψωσι τὴν πατρίδα των, παράδος αὐτὰ εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ ἐχθροῦ καὶ παράδος καὶ ἐμὲ εἰς αὐτήν, πρὶν ἰδῶ ἐκ νέου τῆς Ἑλλάδος τὴν ταπεινώσιν!»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐρρίφθη ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἀφήσας τὸν λαὸν κατὰπληκτον καὶ χύνοντα ἄφθονα δάκρυα. Αἱ συνεισφοραὶ ἐπανελήφθησαν ἀμέσως ἀφθονώτεραι. Αἱ κυρίαι ἔστελλον μετὰ πάσης προθυμίας ὄχι μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ κοσμήματα καὶ αὐτοὺς τοὺς νομφικοὺς δακτυλίους των.

Μὲ τοὺς ἐράνους αὐτοὺς ἔξωπλίσθη στρατὸς ὑπὸ τὸν ἐνδοξὸν Καραϊσκάκην, ὅστις ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Ἦτο ὅμως μεγάλη ἀνάγκη ἵππικοῦ. Καὶ ἵππικὸν δὲν ὑπῆρχεν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Γεννάδιος ἐπενέβη.

Διὰ κηρύκων ἐκάλεσε τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν πλάτανον. Ἀνυπόμονος νὰ ἀκούσῃ τὸν ἀγαπητὸν του ρήτορα, συνεκεντρώθη ὅλος ὁ λαὸς ἐκεῖ. Ὁ Γεννάδιος, ἀφοῦ παρέστησε τὴν ἀνάγκην τοῦ ἵππικοῦ, προσέθεσεν: «Ἀλλὰ ποῦ θέλομεν εὑρεῖ τοὺς ἵππους; Ἐδῶ βλέπω πολλοὺς προύχοντας καὶ ὀπλαρχηγοὺς τρέφοντας ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς ἵππους χάριν διασκεδάσεως. Ὅστις ἔχει ἵππον μόνον δι' ἐπίδειξιν καὶ δὲν τὸν προσφέρει εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς πατρίδος, εἶναι ἀνάξιος νὰ λέγεται προύχων ἢ ὀπλαρχηγός. Διὰ τῶν ἵππων αὐτῶν δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ἵππικόν· τοὺς λαμβάνομεν;»

—Τοὺς λαμβάνομεν, ἀπεκρίθη ὁ λαός.

Ὁ Γεννάδιος συνεισφέρει τὸν ὀβολόν του.

—Καὶ ἂν δὲν μᾶς τοὺς δώσωσι, τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας;

—Τοὺς λαμβάνομεν διὰ τῆς βίας! ἀπεκρίθη ὁ λαός.

—Ἐμπρὸς λοιπόν! διέταξεν ὁ Γεννάδιος. Ἀλλὰ πρὶν προφθάσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλὴν του, τριακόσιοι πεντήκοντα ἵπποι εἶχον κομισθῇ εἰς τὴν πλατεῖαν.

Τότε καλέσας ὁ Γεννάδιος τὸν Χατζῆ—Μιχάλην τῷ εἶπε:

—Σὺ εἶσαι ἄξιός νὰ διευθύνῃς τὸ ἵππικόν. Λάβε τοὺς ἵππους τούτους, ὀργάνωσε τὸ ἵππικόν καὶ ἀναχώρησον τάχιστα.

Ὁ ἔχθρὸς ἐνίκηθη καὶ ἡ πατρις ἐσώθη.

Ἔξοδος Μεσολογγίου

Δυστυχῶς ἡ θάλασσα δὲν ἦτο πλέον ἐλευθέρη. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐσπερεῖτο εἴπερ ποτὲ μέσων, ὁ δὲ στόλος, τὸν ὁποῖον ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ ἐπεχείρησε νὰ ἐξοπλίσῃ, ὥπως ὑπὸ τὸν Μιαούλην πλεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, ἦτο ὁ ἀσθενέστερος καὶ ὁ ἀτελέστερον ἐφωδιασμένος ἐξ ὕσων ποτὲ ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως ἐδόξασαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ τὰ ἐντὸς τῆς θαλασσολίμνης πλοιάρια ἐξηκολούθουν τὸν ἀποκλεισμένον, τὰ δὲ Ἑλληνικὰ πλοῖα οὐδὲν κατόρθωσαν. Οἱ πολιορκούμενοι οὔτε τροφίμα εἶχον, οὔτε πολεμικά φάρμακα ἱκανὰ πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἀντιστάσεως. Οἱ ἄνθρωποι ἀπέθνησκον ὡς ἐκ τῆς κακῆς ποιότητος τῆς ἀνεπαρκοῦς τροφῆς. Δὲν τοῖς ὑπελείπετο εἰμὴ ἢ νὰ παραδοθῶσιν, ἢ νὰ διασχίσωσιν ἑνοπλοὶ τὸν ἐχθρικὸν στρατόν. Ἐπροτίμησαν πάντες νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κινδύνους νυκτερινῆς ἐξόδου, ἀντὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις οὔτε φιланθρωπίαν ἐγνώριζεν, οὔτε τιμὴν ἐσέβετο.

Ἡ ἐξοδος.

Ἡ ἔξοδος ἐγένετο τὴν νύκτα τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826, ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς πολιορκίας. Διαιρεθέντες εἰς τρία σώματα, ἐξ ὧν τὸ μεσαῖον περιελάμβανε τὰ γυναικόπαιδα, οἱ πολιορκούμενοι διέβησαν τὴν τάφρον εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός. Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς παρεφύλαττεν ἄγρυπνος. Εἰς ἐννέα χιλιάδας ψυχὰς ὑπελογίζετο ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μεσολογγίου, ἀφ' οὗτοι οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων προσέφυγον ἐντὸς τῆς πόλεως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κιουταχῆ. Ἐξ αὐτῶν μόνον χίλιοι καὶ τρικόσιοι ἔμενον, ὅτε, διασωθέντες μετὰ τὴν διάβασιν τῶν τελευταίων ἐχθρικῶν στιφῶν, ἠδυνήθησαν νὰ μετρηθῶσιν. Οἱ λοιποὶ εἴτε ἀπέθανον, σφαγέντες εἰς τὴν συμπλοκὴν τῆς ἐξόδου ἢ καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅπου οἱ ἐχθροὶ εἰσώρμησαν, ἅμα ἤρχισεν ἡ ἔξοδος, εἴτε ἡχημαλωτίσθησαν ζῶντες. Οἱ νικηταὶ δὲν ἐφόνευον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ὅχι ἐξ ἐλέου, ἀλλὰ διότι ἦτο συμφερωτέρα ἡ διατήρησις καὶ ἡ πώλησις αὐτῶν ὡς δούλων. Ἐκ τῶν γυναικῶν, ὅσαι ἐφθασαν ζῶσαι εἰς τὰ ὕψη τῆς Βαρασόβας, ὅπου ἐπερίμενον τοὺς φυγάδας Ἕλληνας ὀπλοφόροι, τινὲς ἔφερον ἀνδρικήν στολήν, ἄλλαι δὲ ἐφόρεσαν τὰ πολυτιμότερα ἐνδύματά των, ὡς ἐὰν ἐπήγαινον εἰς ἐορτήν. Μεταξὺ τῶν σταλέντων εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἐκθεσιν τοῦ ἀγῶνος ἀντικειμένων, κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1884, ὑπῆρχε γυναικεία ἐνδυμασία ἀνήκουσα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιζώσας ἡρωίδας τῆς ἐξόδου ἐκείνης. Ἡ γραῖα μετὰ δυσκολίας συγκατετέθη εἰς τὴν ἐκεῖ ἀποστολὴν τῆς ἐνδυμασίας, ἐπερίμενε δὲ μετ' ἀνυπομονησίας τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεως, διότι ᾔθελε νὰ τὴν ἐνταφιάσῃ μετὰ τὰ φορέματα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔφερε νέα τότε, κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην νύκτα.

* *

Πᾶσαι αὗται αἱ ἀναμνήσεις λαμβάνουν σῶμα καὶ ζωὴν, ὅταν βλέπῃς τὸ Μεσολόγγι, ὡς τὸ εἶδα σήμερον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἀνθρώπων γνωρίζόντων πάσας τὰς λεπτομερίας τῆς ἐπικῆς ἱστορίας

του καὶ ἐμπορουμένων αἰσθημάτων, ὅποια πᾶς Ἕλλην χρεωστέϊ νὰ τρέφῃ πρὸς τὴν ἑνδοξὸν ταύτην πόλιν. Ἐπεσκέφθην ἓνα πρὸς ἓνα τοὺς προμαχῶνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων διακρινόμενος τὸ ὄνομα τοῦ ἀγωνιστοῦ, ὅστις διεκρίθη ὡς ὑπερασπιστὴς του. Ἐστάθην ἐπὶ πολλὴν ὥραν εἰς τὸ μέρος ὅπου, ἐπὶ κλονιζομένων σανίδων, τὰ τρία σώματα διέβησαν ἐν σιωπῇ τὴν τάφρον κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην νύκτα. Οἱ τελευταῖοι δὲν εἶχον εἰσέτι διαβῆ, ὅτε οἱ πρῶτοι προσβληθέντες ἀπὸ τοὺς παραφυλάττοντας εἰς τὸ σκότος Τούρκους, ἀντιμετώπισαν τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου. Ἠκούσθη τότε ἐντὸς τοῦ σκότους φωνή: «Ὅπισω, ὀπίσω!» Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παῖδια ὥρμησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ παρέσυραν καὶ τοὺς ἄνδρας. Κατὰ τὴν σύγχυσιν τῆς βιαίας ἐκείνης ἐπανόδου πολλοὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰ θολὰ ὕδατα τῆς τάφρου, πολλοὶ—ὀλιγώτερον ἐκείνων εὐτυχεῖς—ἐσφάγησαν ἢ ἡχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους κυριεύσαντας ἐν τῷ μεταξύ τὴν πόλιν. Ἐκεῖ παρὰ τὴν τάφρον, ἀναξύων τὸ χῶμα μετὰ τὴν ράβδον του, ἀνεκάλυψα τὰ θραύσματα μύδρου καὶ τεμάχιον σιδήρου, σύντριμμα σπάθης—τουρκικῆς ἄρα γε ἢ ἐλληνικῆς;

••

Εἰς ὀλίγην ἐκείθεν ἀπόστασιν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης μου ἔδειξαν τὴν θέσιν τῆς πυριτιδαποθήκης, ὅπου ὁ Καψάλης ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ σύζυγός του εἶχεν ἀποθάναι τὴν πρωίαν τῆς ἡμέρας τῆς ἐξόδου. Ὁ γέρον δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιζήσῃ. Ἐδωκε τὴν εὐχὴν του εἰς τὸν μονογενῆ υἱόν του καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν ἄλλων, αὐτὸς δὲ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τινος συνηλικιώτας του, μὴ ἔχοντας ἀρκετὰς δυνάμεις, ὅπως ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κόπους τοῦ νυκτερινοῦ ἐκείνου τολμήματος, ἀλλ' ὅμως θέλοντας οὐχ ἥττον ν' ἀποθάνωσιν ἀνδρικῶς, ἐκλείσθησαν ἐντὸς

τῆς ἀποθήκης. Τὴν στιγμήν ὅτε οἱ Τούρκοι ὤρμησαν ξιφῆρεις πρὸς κυρίευσίν τῆς, ὁ γέρον Καψάλης ἔθεσε τὸ πῦρ καὶ ἐτάφη ὑπὸ τὰ καίοντα ἐρείπια μετὰ τῶν συντρόφων του καὶ μετὰ τῶν

Ἡ θυσία τοῦ Καψάλη.

Τούρκων, τοὺς ὁποίους οἱ γέροντες ἐκεῖνοι δὲν ἠδύναντο ἄλλως νὰ πολεμήσωσιν.

Ἐκεῖ πλησίον εἶδον τὴν οἰκίαν, ὅπου διέμεινεν ὁ Μαυρο-
Ἀναγέννησις, Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' β' ἔκδοσις.

κορδατός κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν—τὴν οἰκίαν ὅπου ἀπέθανεν ὁ Βύρων—τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου συνωθοῦντο οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου διὰ νὰ ἀκούσωσι τὴν εὐγλωττον λόγον τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη ἐνώπιον τοῦ νεκροῦ τοῦ μεγάλου Ἀγγλου ποιητοῦ. Ἐκτοτε αἱ οἰκίαι ἐκεῖναι ἀνεκαινίσθησαν, ἡ ἐκκλησία ἐπεσκευάσθη. Ὅπου οἱ Τοῦρκοι διῆλθον, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἐκείνου, δὲν ἔμεινε πέτρα ἐπὶ πέτρας. Καὶ τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Βραχῶρι καὶ ὅλοι σχεδὸν αἱ πόλεις μας ἦσαν σωρὸς ἐρειπίων, ὅτε ἐπὶ τέλους ἡ Ἑλλὰς ἠλευθερώθη. Δυσκόλως θὰ ἀνέυρης καθ' ὅλην τὴν χώραν οἰκοδομὰς ἀκεραίας, ἐχούσας ἐπέκεινα τῶν πεντήκοντα ἐτῶν ὑπαρξιν.

Δεινοπαθήματα Χίων

Α' ΦΥΓΗ

Ἐξημέρωνε μόλις, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα τὰ περι-
κλείοντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ
σειρὰ ἀμυδροῦ φωτός, χαράττουσα τὸν ὀρίζοντα, προεμήνυε τὴν
ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁ-
ποίου ἐστάθημεν, ἐβλέπαμεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ
δὲν ἤκούετο ῥόχθος. Ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς
δὲ αὐτοῦ μακρὰν μᾶς ἔδειξεν ὁ χωρικὸς τὸ πλοῖον. Δὲν ἔβλεπα
ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν κυμάτων τίποτε· παρκαλουθήσας ὅμως τοῦ
χωρικοῦ τὴν χεῖρα διέκρινα τοὺς δύο ἰστούς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι
κινοῦνται προχωροῦντες μὲ κρεμασμένα ἐπ' αὐτῶν ἰστία.

Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἤμεθα κάτω
εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφί-
ξεώς του τὴν εἰδησιν, καὶ συνέρρεον οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ
χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη
κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ
ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχον δώσει τὸ συμφωνηθὲν
σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἐπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγ-
μὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

Ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωροὺς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν
ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡρκετοῇ
λέμβρος! Ἐπλησίαζεν! Ἠκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσai τὴν θά-
λασσαν, ἤκούετο καὶ τῶν σακρωδῶν ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης

τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἄλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπῆδυσεν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιβασθοῦν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἡχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν.

—Ἦσυχάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν!

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὃ δὲ ναυκλήρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμενον εἰς τὸ παράλιον ὠπλισμένοι. Ἐπήγαιναν ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμὴδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἠϋξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνῃ ἡ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἶφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλλοίμονον! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν!

Θεέ μου! Ὅποιον τρόπον ἔφερον εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας! Δύο, τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπορείας, διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν εἰς τῶν βράχων τὰς ἐξαχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνον ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρ-

κοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρά γε; μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν, ἢ μὴ ἦσαν πολυαριθμοῦ σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν, διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν; Πῶς θ' ἀντισταθῶμεν;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι;

Προσωρμιζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὅπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

—Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μετὰ τὴν εὐχή μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθεσεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῇ νὰ περισώσει. Τὴν ἐνηγγελίσθη καὶ ἐφίλουν τὸν λαϊμόν της καὶ ἔλεγα:

—Ὅχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν.....

Ἐκεῖ με ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

—Πήγαίνε μετὰ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Με ὥθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος καὶ πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντιστῶ εὐρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου κ' ἐγώ.

Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηράν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῶ ἐστρεφόμενην εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἤκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὅπισθεν ὥθουν τοὺς πρῶτους, ἔπιπταν

Ἡ φυγή τῶν Χίων.

δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἴφνης τὴν μητέρα μου!

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἡδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου.... Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔκλαιαν αἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὑρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσιν προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν ἂν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάννα.

Εἰς τὸ τελευταῖον τῆς μόνον ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

Ἡμεθὰ ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου—καὶ ἡμεθὰ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλῆῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ, Θεῖα Χάριτι, ἐβράδυναν οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς ἡμεθὰ σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

Β'. ΕΙΣ ΤΑ ΞΕΝΑ

Ἐν ὅσῳ ἐμένομεν ἐν Χίῳ, ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκυλιόμεθα, δὲν ἐγνωρίζομεν τὰ καθέκαστα τοῦ γενικοῦ μαρτυρολογίου. Ἐκαστος τότε ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἰδίας

σωτηρίας καὶ δὲν εἶχε τὸν καὶρόν, οὔτε περὶ ἄλλων νὰ ἐρωτᾷ, οὔτε περὶ ἑαυτοῦ νὰ λαλῇ. 'Αλλ' ὅτε ἐστηρίξαμεν εἰς τὴν χεῖρα τὴν κεφαλὴν ἄνευ φόβου ρομφαίας σειομένης ἄνωθ' ἐκ τῆς, ὅτε ἐκαθήσαμεν ὑπὸ τὴν σκέπην ξένης θύρας, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο φόβος νὰ μαυρίσῃ Τοῦρκου σκιά, καὶ εἶδεν ἕκαστος ἡμῶν τὴν λύπην τοῦ ζωγραφισμένην εἰς τοῦ γείτονός του τὸ πρόσωπον, τότε ἤρchiσε νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ μανθάνῃ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰ πάθη καὶ νὰ ἐρευνᾷ περὶ συγγενῶν καὶ φίλων ἀπόντων. Ποσάκις ἀπηύθυνον ἐρωτήσεις καὶ ἐγὼ ματαίως, ποσάκις ἀναπολῶν τὴν τελευταίαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον συνάθροισίν μας ἐπροσπάθησα ν' ἀνιχνεύσω τὴν τύχην τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον ἐκεῖνον προσώπων!... 'Αλλ' οὐδὲν ἐμάνθανον ἐρωτῶν.

Πόσα ὅμως ἄλλα ἤκουσα τότε σπαραξικάρδια ἐπεισόδια τῶν αἰματηρῶν ἐν Χίῳ σελίδων τῆς 'Ελληνικῆς ἱστορίας, πόσας ἄλλας φοβερὰς σκηνὰς τῆς ἀπεράντου ἐκεῖνης τραγωδίας! Ἐκάστη οἰκογένεια εἶχεν 'Ιλιάδα συμφορῶν. Πολλοὶ εἶδον σφαζομένους πρὸ αὐτῶν τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν καὶ τὸν σύζυγον. Πολλὰ τέκνα περισυναχθέντα ὑπὸ ἀγνώστων ἔκλαιον τὰς αἰχμαλωτισθείσας μετέρας των. Πολλὰ καὶ μητέρες ἀνεζήτουν εἰς μάτην τὰ τέκνα των. Αἱ δὲ σκληραὶ τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις καὶ οἱ θρήνοι ἐπὶ τῇ σφαγῇ ἢ τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὄντων προσφιλῶν, καὶ ὁ ἐκπατρισμός καὶ ἡ ἀβεβαιότης, καὶ ἡ σπάνις τοῦ ἐπιουσίου καθίστων φρικτὴν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς συμφορᾶς. Καὶ ὅμως τὴν διήλθομεν καρτερικῶς οἱ πλεῖστοι καὶ ἐπαλαίσαμεν κατὰ τῆς κακῆς τύχης, καὶ ἐξήλθομεν νικηταὶ τῆς πάλης.

"Ὅταν οἱ νεώτεροι γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ἐν ἡμέραις ἀγαθαῖς βλέπωσι τοὺς γέροντας ἡμᾶς ἀκμαίους εἰσέτι καὶ εὐθύμους, διστάζουν ἴσως νὰ πιστεύσωσιν ἀκούοντες τῆς νεότητός μας τὰ παθήματα.

Μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη, ὁπότεν ἐκλείψῃ ἡ γενεὰ τοῦ Ἀγῶνος καὶ διακοπῇ τῶν προφορικῶν παραδόσεων ἡ μνημόνευσις, δυσκόλως οἱ ἔγγονοι ἡμῶν θὰ φαντάζωνται διὰ πόσων θυσιῶν καὶ βασάνων ἐπληρώθη ἡ ἰδική των εὐημερία καὶ τοῦ Ἔθνους ἡ ἀναγέννησις. Διὰ τοῦτο εὐχομαι, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐπιζώντων γερόντων νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά μου γράφοντες τὰ Ἀπομνημονεύματά των. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀτόμων ἀποτελεῖται ἡ τοῦ Ἔθνους, τὴν δὲ ἱστορίαν τῆς παλιγγενεσίας δὲν συγκροτοῦσι τὰ κατορθώματα μόνον τῶν ἐπὶ γῆς καὶ θαλάσσης προμάχων τῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ ἀτιμώσεις τῶν ἀόπλων καὶ ἀσθενῶν, καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις αὐτῶν ἐν τῇ δυστυχίᾳ, καὶ ἡ εἰς τὸν Θεὸν πεποίθησις, ἥτις ἐνίσχυε καὶ ἐν τέλει ἐπραγματοποίησεν, ἔστω καὶ ἐν μέρει, τὰς περὶ καλυτέρου μέλλοντος ἐλπίδας των.

Ἄς εὐλογῶμεν ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεὸν καὶ ἅς ἀποθάνωμεν οἱ γέροντες μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἐκπληρωθῶσιν εἰς τὸ μέλλον ὁλόκληροὶ αἱ ἐθνικαὶ ἡμῶν εὐχαί. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ ἐπιφυλάσσωνται εἰς τὰς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων γενεάς αἱ δοκιμασίαι, τὰς ὁποίας ἡμεῖς ὑπέστημεν. Εἴθε τὰ ἰδικὰ μας μαρτύρια νὰ θεωρηθῶσιν ἀρκοῦσα καὶ διὰ τὸ μέλλον πληρωμὴ εἰς τῆς εἰμαρμένης τὸ βιβλίον! Ἐνῶ γράφω ταῦτα, ἐπισωρεῦνται πυκναὶ εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ ἀναμνήσεις καὶ διέρχονται ἄλλεπάλληλοι διὰ τῆς φαντασίας μου αἱ περιπέτειαι τῆς καταστροφῆς. Κλείω τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ βλέπω ἐνώπιόν μου τοὺς δυστυχεῖς τῆς ἐξορίας συντρόφους, καὶ ἀκούω τὰς διηγήσεις των, καὶ ἀντηχοῦσιν εἰς τὰ ὦτά μου οἱ στεναγμοὶ των, καὶ ρέουσι τὰ δάκρυά των, καὶ συσφίγγονται ἀπηλπισμέναι αἱ χεῖρές των!

... Προχθὲς ἔτι εἷς ἐξ αὐτῶν ἔλεγεν ἐνώπιόν μου πῶς δεκαετῇ τότε τὸν εἶχεν αἰχμάλωτον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χῖος Τοῦρκος, τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἀπαγχονίσεως τῶν ὁμήρων τὸν ἔφερον ἐκ τῆς χειρὸς εἰς τὸν δρόμον, ὥπως ἴδῃ διαβαίνουσιν τὴν

πομπήν τῶν μαρτύρων ἐκείνων. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀγομένων εἰς τὸ μαρτύριον ἦτο καὶ ὁ πατήρ του καὶ τὸν εἶδε τὸν πατέρα του, καὶ ἀποσπασθεὶς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Τούρκου ἐχύθη εἰς τὰς πατρικὰς ἀγκάλας, ὁ δὲ πατήρ ἤρπασε τὸν υἱόν, τὸν ἔθλιψεν ἐπὶ τοῦ στήθους, τοῦ ἔδωκεν ἓνα ἀσπασμόν, ἓνα μόνον, καὶ ἀποθέσας αὐτὸν κατὰ γῆς τὸν ἔσπρωξε μακράν του, ὥσπερ φοβούμενος μὴ συμπεριληφθῇ τὸ τέκνον εἰς τοῦ πατρὸς τὴν καταδίκην!

Ἐξηγοράσθη κατόπιν τὸ ὀρφανὸν τέκνον, ἀλλ' ὁ τελευταῖος ἐκεῖνος τοῦ πατρὸς ἀσπασμὸς οὐδέποτε παρ' αὐτοῦ ἐλησμονήθη. Καὶ ἦσαν ὕγροι τοῦ γέροντος οἱ ὀφθαλμοί, ἡ δὲ φωνὴ του ἔτρεμεν, ἐνῶ διηγεῖτο ταῦτα!

Ἡ κόρη τοῦ Ἰωάννου Γαλάτου

Τοῦ Ἰωάννου Γαλάτου ἡ κόρη,
 παιδίσκη μόλις ἑπτὰ ἔτων,
 τὸν ἠκολούθει κατὰ τὰ ὄρη
 φεύγοντα πλῆθος στρατιωτῶν.
 Ἡ μαύρης μοῖρας Αἰκατερίνη,
 αὐτῇ ὠχρόλευκος ὡς σελήνη,
 «Πατέρα!», ἔκραζε μὲ κλαυθμούς.
 Εἰς πᾶν ἐκεῖνος αἰσθημα ξένος,
 δὲν εἶχεν ὧτα οὐδ' ὀφθαλμούς.

Πηδήσας βράχους, πλεύσας ἀβύσσους
 ἐσώθη μόλις εἰς ἄλλην γῆν,
 ἀλλὰ τοῦ τέκνου του τὰς ἀλύσους
 καὶ τῆς συζύγου του τὴν σφαγὴν

ἐκεῖθεν ἔμαθεν. Ὁκτὼ χρόνους,
 βαθεῖς ἀκούων καρδίας πόνους,
 δι' ἐν τὸν κόσμον πλάσμα ἡρώτα
 κ' ἔκραζε: «Κόρη μου ποθεινῇ,
 εἰς τὰ σκληρὰ μου ἀκόμη ὦτα
 ἡ παιδική σου ἤχεϊ φωνή!».

Εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀσίας
 τὰ βήματά του περιπλανῶν,
 παρὰ τὰ Μύλασα τῆς Καρίας
 τὸ περιζήτητον εὔρεν ὄν.
 Ἐκεῖ, τοῦ εἶπαν, ἡ λυπημένη,
 ἐκεῖ ὀλίγας αἶγας ποιμαίνει.
 Ἀλλαξοπίστησεν ἡ ἀθλία
 ὑπὸ αὐθέντας Ὀθωμανούς.
 πλὴν τὴν ἐκόλασεν ὀργὴ θεία,
 κ' ἐκλείψει πάσχει αὐτῆς ὁ νοῦς.

Εἰς ἄκραν ἔστεκε καὶ πρὸς ἓνα,
 ἔκλινε κάτω αὐτὴ κρημνόν,
 ὄμματα στρέφουσα πλανεμένα,
 ὅταν ἐκεῖνος ἦλθε θρηνῶν.
 «Αἰκατερίνη! τέκνον μου!» κράζει.
 «Αἰκατερίνη!» πάλιν φωνάζει,
 ἀλλὰ ἡ νέα δὲν εἶχεν ὦτα
 καὶ ὡς ἐλίχρυσος μάρανθεις
 εἰς τὰ ὠχρά της πλανῶνται νῶτα
 πλεξίδες δύο κόμης ξανθῆς.

»Αἰκατερίνη! δὲν με λυπεῖσαι;
 ὁ γέρων λέγει· «Ὁ θλιβερός
 »πατὴρ σου εἶμαι δὲν μ' ἐνθυμεῖσαι;
 »Τόσον μὲ ἥλλαξεν ὁ καιρός;
 »Τοῦ χωρισμοῦ σου μ' ἔχει ὁ πόνος
 »ἀλλοιωμένον, ὅχι ὁ χρόνος.....
 »Σ' ἔχασα βρέφος, σ' εὐρίσκω νέαν,
 »ὦ γηρατεῖά μου εὐτυχῇ!
 »Τὴν ποθεινὴν σου διψῶσα θέαν
 »ἦλθ' εἰς τὰ χεῖλη μου ἡ ψυχή».

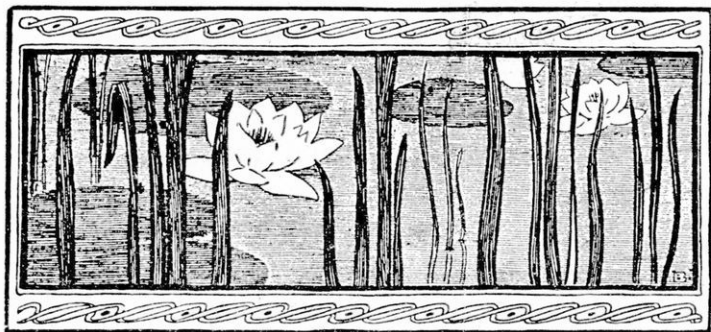
Οὐτ' ἐκινήθη οὐτ' ἐθερμάνθη
 αὐτὴ, ὡς κρύα πέτρα βουνῶν,
 καὶ οὐτ' ἐνόησεν οὔτε ἡσθάνθη,
 ἀλλ' εἰς τὸν ἄσπλαγχνον οὐρανὸν
 ὕψωσε μόνον βλέμμα γαλήνης
 καὶ ἔψαλλεν ἄσμα παραφροσύνης:
 «Τὸ ἅγιόν μου μῦρον μ' ἐπῆραν
 »οἱ αἱμοβόροι Ὁθωμανοί.
 »Τὴν οὐρανίαν μ' ἐκλείσαν θύραν
 »δὲν εἶμαι πλέον Χριστιανή».

Κ' ἐκεῖνος ἔκραξε: «Τρισαθλία!!
 »μὴ ψάλλης πλέον φρίττω, ριγῶ.
 »Ἀπεμωράνθης καὶ ἡ αἰτία
 »τῆς δυστυχίας σου εἴμ' ἐγώ!»
 Βαρυκτυπῶντὰ μέτωπον, στήθη,
 αὐτὴ τὸν εἶδε καὶ ἀπεκρίθη:

«Τὸ ἅγιον μου μῦρον μ' ἐπῆρα»
 »οἱ αἰμοβόροι Ὁθωμανοί·
 »τὴν οὐρανίαν μ' ἐκλείσαν θύραν·
 »δὲν εἶμαι πλέον Χριστιανή.»

Ἐγιναν δύο οἱ ὀφθαλμοί της
 πηγὰς δακρύου της φλογεροῦ
 τὸ τελευταῖον ἡ ἐρημῆτις
 σημεῖον ἔκαμε τοῦ σταυροῦ
 καὶ εἰς τὰ βάραθρα ἐκηρμίσθη
 καὶ ὁ ψαλμὸς της συνεβυθίσθη·
 «Τὸ ἅγιόν μου μῦρον μ' ἐπῆρα»
 »οἱ αἰμοβόροι Ὁθωμανοί·
 »τὴν οὐρανίαν μ' ἐκλείσαν θύραν!
 »Δὲν εἶμαι πλέον χριστιανή!»

Καὶ ὁ πατήρ της: «Μὲ ἀπεσπάρθη
 »ἀπὸ τοὺς κόλπους μου τοὺς γυμνοὺς
 »καὶ τὸν πατέρα της κατηράσθη
 »καὶ εἰς ἀβύσσους καὶ εἰς κρημνοὺς
 »ἔφυγε δίχως νὰ μὲ γνωρίσῃ,
 »ἔφυγε δίχως νὰ μ' ἐλεήσῃ;
 »Ὅλην ἐπάνω μου τὴν ὀργὴν σου,
 »ὅλην ἐξήντησας, οὐρανέ!
 »ὅλην ἐπάνω μου τὴν γοργὴν σου
 »φλόγα ἐκένωσας, κεραυνέ;»

Πρὸς τὸν Θεόν.

Θεέ, ὕμνεϊ τὴν δόξαν σου ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα.
 Μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν, μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα,
 Τῆς γῆς ἀσύμφων' οἱ λαοὶ αἰνοῦσί σε συμφώνως,
 ποικίλαι γλῶσσαι χίλια ὕμνοῦσί σε συγχρόνως.
 Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετρᾷς, ἀόριστος ὀρίζεις
 τὸ πᾶν ἀόρατος ὄρῃς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς, Θεέ, τὸ σῶμά σου
 ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα σου
 ὁ κεραυνὸς φωνή σου

Τὸ ἄπειρον διάστημα,
 τὸ μέγα σου ἀνάστημα,
 καὶ ὁ αἰὼν στιγμή σου.

Δύναται ὁ δάκτυλός σου
ὥς μοχλὸς τὴν γῆν νὰ σείσῃ,
καὶ τὸ κοῦλον τῆς χειρός σου
τοὺς ὠκεανούς νὰ κλείσῃ.

Ἐν σου νεῦμα μόνον σβήνει
τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς·
ἐν σου νεῦμα μόνον κλίνει
πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανούς.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη εἰς Ἀντιόχειαν τῷ 344. Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο Σεκοῦνδος, ἦτο δὲ στρατιωτικός. Ἡ μήτηρ του Ἀνθοῦσα, μείνασα χήρα εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον, διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἰωάννου. Ἦτο εὐσεβεστάτη γυνὴ καὶ μετέδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τῆς ὅλην τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς τῆς.

Ὁ Ἰωάννης ἠτύχησε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ καλοὺς διδασκάλους, ὅπως ὁ περίφημος διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς Λιβάνιος. Οὗτος ἀνεκάλυψε ἀμέσως τὴν φυσικὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ προσεῖπε τὸ ἔνδοξον στάδιόν του. Διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐρωτηθεὶς ποῖον ἐσκόπευε ν' ἀφήσῃ διάδοχόν του, εἶπε μελαγχολικῶς: «Τὸν Ἰωάννην θὰ ἄφηνα, ἂν δὲν τὸν εἶχον ἀρπάσει οἱ Χριστιανοί».

Ἡ θρησκεία ἐγόητευσεν τὸν Ἰωάννην.

Διὰ τοῦτο ἐπιδίδεται εἰς θρησκευτικὰς μελέτας μετὰ τοῦ φίλου του Βασιλείου καὶ ζῇ βίον μοναχοῦ, ἐτοιμαζόμενος νὰ γίνῃ κληρικός. Ὁ Μελέτιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, μαθὼν ταῦτα, τὸν ἐνθαρρύνει, τὸν βαπτίζει καὶ τὸν χειροτονεῖ ἀναγνώστην τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἰωάννης ἐξηκολούθει τὰς θρησκευτικὰς μελέτας του καὶ ἔγινε πολὺ γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν ἐκείνην. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Μελέτιος καὶ ἐχήρευσαν καὶ ἄλλαι τινὲς ἐπίσκοποι εἰς Συρίαν, ἐζητήθησαν καὶ οἱ δύο φίλοι νὰ γίνωσιν ἐπίσκοποι. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐκ μετριοφροσύνης εἶχον ἀποφασίσει ν' ἀποφύγουν πᾶν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος ἐπέσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος, αὐτὸς ὅμως ἡρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο. Καὶ ἡ αἰτία αὕτη διετάραξεν ὀλίγον τὰς φιλικὰς σχέσεις των.

Ἀποθανούσης τῆς μητρὸς του ὁ Ἰωάννης εἰσῆλθεν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν Ἀντιοχείας, εὐρισκομένην εἰς ἓν μοναστήριον πλησίον τῆς πόλεως, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Βραδύτερον ὅμως ἀσθενήσας ἐπανῆλθεν εἰς Ἀντιόχειαν. Τότε ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανὸς διὰ τῆς βίας σχεδὸν τὸν χειροτονεῖ πρεσβύτερον καὶ ἀναθέτει εἰς αὐτὸν τὸ κήρυγμα εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν.

Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο μέγιστος, τὰ δὲ συρρέοντα πλήθη ἀναρίθμητα. Ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοῦ ναοῦ τούτου ἔλαμψεν ἡ ρητορικὴ τέχνη τοῦ Ἰωάννου. Καὶ διὰ τὸ χάρισμα αὐτὸ ὀνομάσθη Χρυσόστομος. Ἐδόθη δὲ εἰς αὐτὸν καὶ κατὰλληλος ἀφορμὴ ὡς ἐξῆς:

Εἰς τὴν ἀγορὰν, πλησίον τῆς ἐκκλησίας, ὑπῆρχον οἱ ἀνδριάντες τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου καὶ ὅλης τῆς οἰκογενείας του. Ὁργισθεὶς ὁ λαὸς ἡμέραν τινα, διότι ἐπεβλήθησαν νέοι φόροι, κατέστρεψε τοὺς ἀνδριάντας αὐτοῦς. Ἡ πρᾶξις ἦτο πολὺ κακὴ καὶ ἡδύνατο νὰ φέρῃ εἰς μεγάλους κινδύνους τὴν πόλιν, διότι ὅλοι ἐγνώριζον πόσον αὐστηρὸς καὶ ὀργίλος ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ. Διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν ὀργήν, φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς κατοίκους. Τότε ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῇ ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανὸς εἰς τὴν Ρώμην, μὲ ἐπιτροπὴν ἐκ σεβασμίων πολιτῶν, ἵνα ἐξευμενίσωσι τὸν Θεοδόσιον. Ἀντικαταστάτης τοῦ Φλαβιανοῦ ἔμεινεν ὁ Χρυσόστομος. Εἶπε τότε τοὺς περιφήμους «περὶ ἀνδριάντων» λόγους του, διὰ τῶν ὁποίων ἐκάκιζε μὲν τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἔδιδε δὲ θάρρος πρὸς τὸν περίφοβον λαόν.

Τῷ 397 ἀποθνήσκει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος ἀποφασίζει νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν πρῶτον θρόνον τῆς ἐκκλησίας τὸν Ἰωάννην, τοῦ ὁποῦ ἡ φήμη εἶχε διαδοθῇ πανταχοῦ. Διὰ τοῦτο τὸν προσκαλεῖ εἰς Κωνσταντινούπολιν χωρὶς νὰ δηλώσῃ εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς προσκλήσεώς του. Καὶ ἐκεῖ, παρὰ τὴν θέλησίν του, τὸν προχειρίζουν

ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν χειροτονίαν ἔκαμε κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, εὐρισκόμενος κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Θεόφιλος ἤθελε νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἄλλον κληρικόν, Ἰσίδωρον καλούμενον. Ἀλλ' ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκτοτε ὅμως ἐμίσει τὸν Χρυσόστομον.

Καὶ εἰς τὸ νέον του ἀξίωμα ταχέως διεκρίθη ὁ Ἰωάννης. Ἐξῆς βίον λιτότατον, ἐνδεδυμένος ὡς μοναχὸς μὲ πενιχρότατον ἔνδυμα· ἡ τροφή του ἦτο ἀπλουστάτη, διότι ἦτο ἄκρος φίλος τῆς νηστείας· ἀπέφευγε πᾶσαν ἐπίδειξιν. Ἐξερχόμενος εἰς τὰς ὁδοὺς δὲν ἤθελε νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἀκολουθίας ὑπηρετῶν καὶ ιερῶν. Ἐδίδεν εἰς πάντας τὸ παράδειγμα τῆς λιτότητος, τῆς ἀπλότητος, τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ἐνῶ δὲ ἔζη τόσον λιτῶς καὶ οὐδὲν ἔδαπάνη δι' ἑαυτόν, ἐσκόρπιζε τὰ πλουσιώτατα εἰσοδήματα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἐφρόντιζε δι' ὅλους ὡς πατήρ. Τότε ἰδρύθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν φιλανθρωπικὰ καταστήματα, πτωχοκομεῖα, γηροκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ νοσοκομεῖα.

Ἡ ρητορεία του ἐγόητευσεν τοὺς πάντας. Οὐδέποτε σχεδὸν προσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, χωρὶς νὰ ἀνοίγῃ τὸ ἀληθῶς χρυσοῦν αὐτοῦ στόμα καὶ νὰ διδάσκῃ τὸν λαόν. Εἰς τὰ κηρύγματά του συνέρρεον ὅχι μόνον χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ ἔθνικοι καὶ αἵρετικοί. Καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἐπέστρεφον εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν.

Ὑπῆρξεν ἀμείλικτος διώκτης τῶν αἵρετικῶν. Πλὴν τῶν Ἀρειανῶν, εἶχεν ἀναφανῆ εἰς Ρώμην καὶ μία νέα αἵρεσις. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς αἵρέσεως ταύτης ἐνόμιζον ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶχε μολυνθῆ, διότι συνεχώρει τοὺς ἀρνηθέντας τὸν Χριστὸν ἐν καιρῷ τῶν διωγμῶν καὶ ἄλλους διαπράξαντας βαρεῖας ἁμαρτίας καὶ μετανοήσαντας. Ἐνόμιζον, ὅτι ὅσον καὶ ἂν μετενόουν οὗτοι, ὅσα δάκρυα

καὶ ἂν ἔχουν, ὅσον θερμὰς παρακλήσεις καὶ ἂν ἔκαμνον, δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ συγχωροῦνται.

Ἐλησμόνουν ὅτι ὁ Χριστὸς συνεχώρησε τὴν ἁμαρτωλὴν γυναικᾶ, εἰπὼν εἰς τοὺς θέλοντας νὰ τὴν λιθοβολήσουν: «ὁ ἀναμάρτητος ἐξ ὑμῶν πρῶτος ἐπ' αὐτὴν τὸν λίθον βαλέτω!» Ἐλησμόνουν, ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμάμενος συνεχώρησε τοὺς ἐχθροὺς του εἰπὼν: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν».

Ἐλησμόνουν ὅλα αὐτὰ καὶ ἤρχισαν νὰ περιφρονοῦν τὴν ἐκκλησίαν· δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἱερωσύνην καὶ τὸ βάπτισμα· ἀνεβάπτιζον δὲ τοὺς ὁπαδοὺς των ὡς ἀβαπτίστους.

Κατ' αὐτῶν δριμύτατος ἐστράφη ὁ Χρυσόστομος. Καὶ εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ κήρυγμα ὁφείλεται ὁ περιορισμὸς τῆς αἵρέσεως ταύτης τῶν Νοουτιανῶν.

Ὁ Χρυσόστομος ἐφρόντιζε πολὺ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν σεμνότητά των κληρικῶν. Ἦλεγχεν αὐστηρότατα τοὺς παρεκτρεπομένους. Μαθὼν ποτε, ὅτι δέκα τρεῖς ἐπίσκοποι περὶ τὴν Ἐφεσον, ἐπώλουν ἀντὶ χρημάτων τὴν ἱερωσύνην, ἦλθεν εἰς Ἐφεσον, καθήρεσε καὶ τοὺς δέκα τρεῖς καὶ ἐχειροτόνισεν ἄλλους ἐπισκόπους.

Καθὼς δὲ τὸν κληρὸν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸν λαὸν συνεβούλευε καὶ καθωδήγει εἰς τὴν ἀρετὴν. Τὰς νοουθεσίας του δὲ αὐτὰς δὲν ἐδίσταζε ν' ἀπευθύνῃ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας. Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρκαδίου ἐγίνοντο τότε πολλὰ ἄτοπα, ἐξ αἰτίας τῆς αὐτοκρατείας Εὐδοξίας. Ὁ Χρυσόστομος ἐκάκιζε καὶ ταύτην ἀφόβως.

Ἡ τολμηρὰ ὁμῶς γλῶσσα τοῦ Ἰωάννου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγέννησε πολλοὺς ἐχθροὺς. Περισσότερον πάντων ἐμίσει αὐτὸν ἡ Εὐδοξία. Μὲ τοὺς ἐχθροὺς τούτους ἠνώθη καὶ ὁ μητροπολίτης

Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος. Καὶ ραδιουργήσαντες ποικιλοτρόπως τὸν Ἰωάννην ἐπέτυχον νὰ καταδικασθῇ εἰς ἐξορίαν.

Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ὅποιος ἐτίμα καὶ ἐσέβετο καὶ ἐλάτρευε τὸν Ἰωάννην, εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἐξορίας τοῦ ἐστασίασεν· ἀνῆρπασεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν τὸν ἀπαγόμενον ἱεράρχην καὶ τὸν ἐγκτεστήσῃ καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ.

Τὸ μῖσος ὅμως τῆς Εὐδοξίας κατὰ τοῦ Ἰωάννου δὲν ἐσβέσθη. Κατορθώνει αὕτη νὰ ἐξορισθῇ κρυφίως, χωρὶς νὰ μάθῃ τίποτε ὁ λαὸς, εἰς Ἀρμενίαν. Πολλὰς ταλαιπωρίας ὑπέστη κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ αὐτὴν ὁ Ἰωάννης. Ἀλλ' ὥς νὰ μὴ ἔφθανον αὐταί, ἐξορίζεται μετ' ὀλίγον ἀκόμη μακράν, εἰς τὸν Πόντον. Καὶ καθ' ὁδόν, ταλαιπωρούμενος καὶ βασανιζόμενος, παρέδωκε τὸ πνεῦμα τῷ
470 μ. Χ.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος

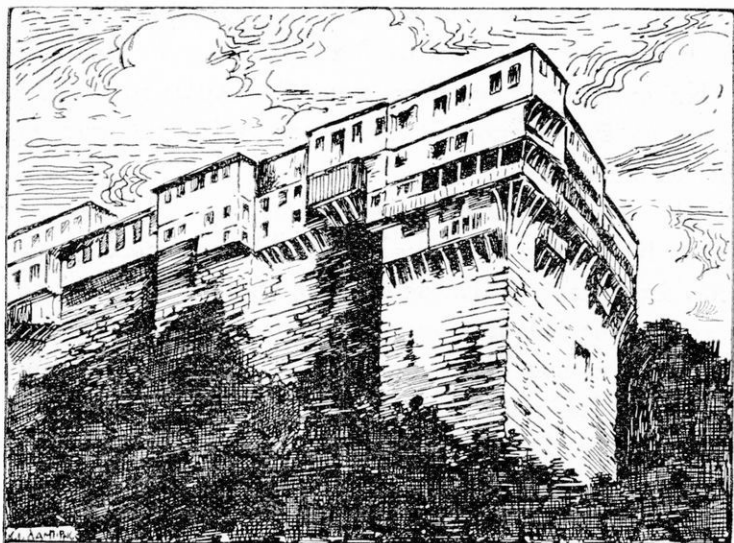
Πέντε φίλοι ἀπεφασίσσαμεν νὰ ἐορτάσωμεν τὸ Πάσχα εἰς Ἅγιον Ὅρος.

Ἐξεκινήσαμεν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἀτμοπλοϊκῶς καὶ τὴν αὐγὴν ἐξυπνήσαμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Δάφνης. Αὕτη εἶναι τὸ ἐπίνειον τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἐμπρὸς μας ὀρθώνεται ὁ Ἄθως, ἓνα βουνό, τὸ ὅποϊον προβάλλει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰ κύματα, ὀλόρθον, ἀπότομον, ὑπερήφανον, ὥς νὰ θέλῃ νὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν οὐρανόν.

Καταλήγει εἰς μίαν κωνοειδῆ κορυφὴν, μὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν τελευταίαν ἄκρην τῆς. Πλούσιος μανδύας ἀπὸ καστανέας τὸ σκεπάζει. Εἰς τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ εἶναι διεσκορ-

πισμένα «κελλία», «καθίσματα», «καλύβαι», ὅπου πνευματικάι οἰκογένηται ἀπὸ ὀλίγους καλογήρους καλλιεργοῦν ὀλίγα στρέμματα ἐλαιῶν καὶ ἀμπέλων.

Χαμηλότερα καὶ πλησίον τῆς παραλίας φαντάζονται τὰ μοναστήρια. Ἀπὸ τὸ ἀτμόπλοιοι χαιρετίζομεν τὰς μονὰς Γρηγορίου, Διονυσίου, Ἁγίου Παύλου, Ξηροποτάμου, μὲ τοὺς τροῦλλους, τοὺς πύργους, τοὺς παλαιοὺς τοίχους των. Τὴν προσοχὴν μας

Μονὴ τοῦ Ἁγ. Ὁρους.

ιδίως συγκεντρώνει ἡ Σιμωνόπετρα. Εἶναι μία σωστὴ ἀετοφωλιά στημένη τολμηρότατα μὲ τοὺς πανυψηλοὺς πύργους καὶ τὰ ἑπτὰ πατώματά της εἰς ἓνα γιγαντιαῖον βράχον. Ἀριστερά μας προβάλλει ὁ ἀκατέργκαστος ὄγκος τῆς ρωσικῆς Μονῆς τοῦ Παντελεήμονος, κάτι μεταξὺ φρουρίου, στρατῶνος καὶ ἀνακτόρου.

Εἰς τὴν Δάφνην μᾶς ἐπερίμενεν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἱερᾶς Ἐπιστασίας μὲ δύο ἡμιόνους καὶ δύο φύλακας.

Ἀνέβημεν εἰς ἵππους καὶ ἐτραβήξαμεν διὰ τὰς Καρυάς, διὰ νὰ υποβάλωμεν τὰ σέβη μας εἰς τὴν Ἱερὰν Σύναξιν καὶ νὰ ἐφοδιασθῶμεν μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς. Αἱ Καρυαὶ εἶναι ἡ πρωτεύουσα καὶ τὸ ἐμπορικὸν κέντρον τοῦ Ἀγ. Ὄρους. Μία πολίχνη ἀπὸ τὰς πλέον περιέργους ὁλοῦ τοῦ κόσμου. Ἀπὸ μακρὰν νομίζει τις ὅτι εἶναι μία πόλις, ὅπως ὅλαι αἱ ἄλλαι. Οἰκίαι παλαιαὶ καὶ νέαι, πτωχικὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐμπορικὰ καταστήματα, ἐργαστήρια, φοῦρνοι κ.λ.π. Ἀλλ' ὅταν πλησιάσῃ τις, ἐννοεῖ ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἓνα κόσμον διαφορετικόν, ἄγνωστον, πρωτοφανῆ. Καλογήρους συναντᾷτε παντοῦ. Ἀμίλητοι, σοβαροί, ἡσυχιοί, ὡς νὰ ἔχουν ὑποστῇ γενικὴν ἀπονέυρωσιν, σᾶς χαιρετοῦν μὲ τό: «εὐλογεῖτε!»

Οἱ 20 ἀντιπρόσωποι τῶν κυριωτέρων Μονῶν ἀποτελοῦν τὴν Ἱερὰν Κοινότητα ἢ Ἱερὰν Σύναξιν. Μία τετραμελὴς ἐπιτροπὴ ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν Ἐπιστασίαν, ἡ ὁποία καὶ διοικεῖ τὸ Ὄρος. Διότι τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι μία αὐτόνομος πολιτεία ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἐκάστη ἀπὸ τὰς 20 μονὰς ἔχει ἐδῶ ἰδιαίτερον οἶκημα διὰ τὸν ἀντιπρόσωπόν της. Ἐδῶ εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Πρωτάτου μὲ τὰς περισσοτέρας εἰκόνας τοῦ μεγάλου ζωγράφου Πανσελήνου. Ἀλλὰ ταῦτα ἐπισκιάζει ὅλα ἡ ρωσικὴ Σκήπη τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου. Εἶναι πελώριον, τετράγωνον σύμπλεγμα μεγάρων μὲ πολυτέλειαν καὶ ζωηρὰ χρώματα, ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀπλότητα τοῦ Ὄρους.

Εἰς τὰς ὀλίγας διαθεσίμους ἡμέρας μας ἐπεσκέφθημεν τὸν Ξηροπόταμον, τὸν Κωσταμονίτην καὶ τὰς βασιλικὰς Μονὰς Βατοπεδίου, Ἰβήρων καὶ Λαύρας, τὸν Ἅγιον Παντελεήμονα καὶ τὴν Ρουμανικὴν Σκήτην. Τὸ Βατοπέδιον εἶναι ἡ Εὐρώπη τοῦ Ἀγίου Ὄρους. Ἐχει καὶ ἡλεκτρικὴν ἐγκατάστασιν. Οἱ πατέρες του εἶναι οἱ προοδευτικώτεροι καὶ πλουσιώτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους. Τὰ θαυμάσια προπύλαιά του καὶ τὸ ὕψος καὶ ἡ ἔκτασις

τῶν οἰκοδομῶν του ὑπερβαίνουν καὶ τὰς ρωσικὰς Μονὰς. Ὅμοι-
άζει μὲ ὠχυρωμένην πόλιν.

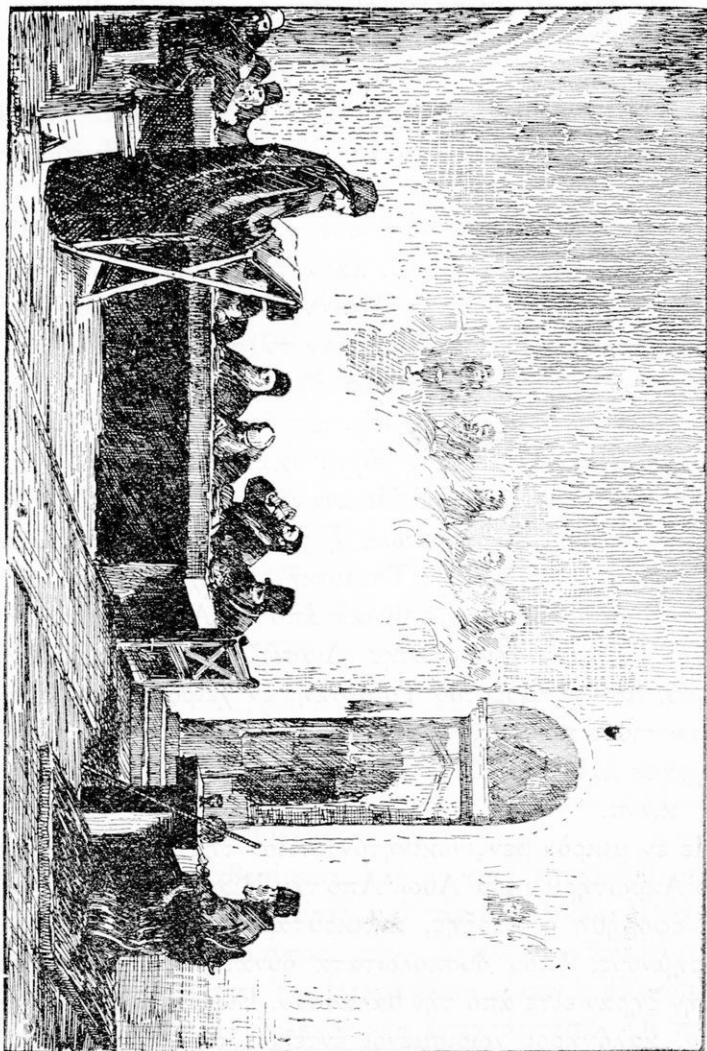
Εἰς τὸ Βατοπέδιον ἐμείναμεν τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως.
Καὶ ἂν καὶ ἐμαρτυρήσαμεν πέντε ὁλοκλήρους ὥρας ἐν ὀρθοστα-
σία καὶ προσευχῇ, ἐφύγαμεν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἀκούραστοι καὶ
περισσότερον χριστιανοί.

Εἰς τὸν Ξηροπόταμον συνέβη τι τὸ περίεργον. Μᾶς ἐπέ-
δειξαν σουλτανικὸν φερμάνιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ σουλτάνος ἀνοι-
κοδόμησε τὴν ἡρειπωμένην Μονήν, διότι οἱ Ἅγιοι Ταξιάρχαι
τὸν ἐβοήθησαν εἰς μίαν ἐκστρατείαν του εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Εἰς τὴν Λαύραν συνεζήσαμεν ὀλίγας ὥρας μὲ τὸν Νικηφόρον
Φωκᾶν καὶ τὸν Τσιμισκῆν. Εἰς τὰς δεήσεις κάθε ἡμέραν μέχρι
σήμερον ἐπαναλαμβάνεται ἡ εὐχή: «καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων
ἡμῶν Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ». Εἰς τὸν νάρθη-
κα ὑπάρχουν δύο εἰκόνες των, ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Εἰς
πύργος φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Τσιμισκῆ. Ἡ χαλκίνη πύλη τοῦ κα-
θολικοῦ εἶναι λάφυρον τοῦ Φωκᾶ ἀπὸ ἐν Ἀραβικὸν παλάτιον τῆς
Κρήτης. Τὰ μανουάλια ἐπίσης. Διασώζονται ἐν στέμμα τοῦ Νι-
κηφόρου, μία χλαμὺς τοῦ Τσιμισκῆ, ἐν χειρόγραφον Εὐαγγέλιον
μὲ τεραστίους πολυτίμους λίθους, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς ἐκστρατείας
του ἔγραφε καὶ ἐδιάβαζεν ὁ ἥρωικὸς Φωκᾶς, εἷς σταυρὸς τοῦ Τι-
μισκῆ κ.λ.π.

Μὲ ἐν μικρὸν βενζινοκίνητον πλοῖον τῆς Λαύρας περιεπλεύσα-
μεν τὸ Ἀκρωτήριον τοῦ Ἁθῶ. Ἀπὸ τὴν ἰδίαν θάλασσαν, τὴν ὁποίαν
τόσον ἐφοβήθη ὁ Ξέρξης, ἀντικρύσαμεν τὰς «Καλύβας». Εἶναι
εἰς κρημνούς, ὅπου δυσκολώτατα δύναται τις νὰ μεταβῇ, εἴτε
ἀπὸ τὴν ξηρὰν εἴτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Εἰς αὐτὰς ζοῦν οἱ «ἀναχω-
ρηταί», καλόγηροι χωρισμένοι ἐντελῶς ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον.
Μίαν φορὰν τὴν ἐβδουμάδα τοὺς ἐπισκέπτεται ἀπεσταλμένος τῆς
Μονῆς των καὶ φέρει εἰς αὐτοὺς ξηρὸν ἄρτον καὶ ὕδωρ.

Δείπνον Καλοῦργῶν

“Ολαί αἱ μοναὶ ὁμοιάζουν μεταξύ των, ἐκτὸς τῶν ρωσικῶν κτιρίων, τὰ ὅποια εἶναι ὀγκώδη. Ἀλλὰ καὶ κάθε μία ἔχει κάτι τι τὸ ἰδικόν της. Κάθε μία εἶναι καὶ μουσεῖον. Χρυσόβουλα τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζοῦντος, φερμάνια σουλτάνων, ἀφιερωτήρια τῶν τσάρων τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας, εὐαγγέλια καὶ ψαλτήρια ὅλων τῶν ἐποχῶν, ὅλων τῶν σχημάτων, βυζαντινὰ μικρὰ μὲ πολυχρώμους εἰκόνας, ὀγκώδη ἑλληνικὰ καὶ γεωργιανὰ καὶ ἐν ἀκόμῃ ὀγκωδέστερον ρωσικόν, τὸ ὅποιον μόλις δύο ἄνδρες δύνανται νὰ ὑποβαστάζουν. Ὅλα φορτωμένα μὲ χρυσόν, ἄργυρον καὶ πολυτίμους λίθους, ἕκαστος τῶν ὁποίων στοιχίζει ὀλόκληρον περιουσίαν.

Ὑπάρχουν ἀκόμῃ μεγάλοι προθήκαι πλήρεις ἀπὸ σταυροὺς, πολυτίμα μέταλλα, πολυτίμους λίθους ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀπὸ στέμματα καὶ γλαυῦδας καὶ σκήπτρα αὐτοκρατόρων καὶ πατριαρχῶν.

Βλέπει τις ἐκεῖ τεμάχια μικρὰ καὶ μεγάλα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὴν Τιμίαν Ζώνην τῆς Θεοτόκου, καὶ ἄλλα χριστιανικὰ καὶ ἐθνικὰ κειμήλια.

Ἐφύγομεν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Δάφνης μὲ τὴν ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ ωραίας ἐντυπώσεις καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπανέλθωμεν κάποτε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν πολυτίμων θησαυρῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους.

Τὸ κουνάβιον

Ἐνῶ ἔχει τὸ μαλακώτερον δέρμα, τόσον, ὥστε νὰ τυλίγῃ τοὺς λαίμους τῶν γυναικῶν, ἐνῶ καὶ ζῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ μέλι, ἔχει μολαταῦτα τὴν σκληροτέραν ψυχὴν. Ἐὰν πιασθῇ εἰς δόκανον, θὰ γυρίσῃ καὶ θὰ κόψῃ μὲ τὸ στόμα του τὸν πόδα του,

πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὔτε ἡ ἀλώπηξ, οὔτε ὁ λύκος ἔχουν τὴν ὁμότητα νὰ ἐπιχειρήσουν.

Δύσκολον λοιπὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ εὑρεθῇ κουνάβιον εἰς δόκανον· ἄφ' ἐνὸς μὲν διότι ἂν πιασθῇ θὰ κόψῃ τὸν πόδα του, ἄφ' ἐτέρου δέ, διότι δὲν εἶναι τόσον ἔξυπνον, ὅσον ἡ ἀλώπηξ καὶ δὲν γνωρίζει τὰ τεχνάσματά της, τὰ ὅποια πολλάκις τὴν χαντακώνουν.

Αὕτῃ λόγου χάριν, ὡς λίαν πονηρά, γνωρίζει τὴν μέθοδον τοῦ δοκάνου καὶ ἅμα εἰσέρχεται εἰς ἀμπέλια ἢ πλησιάζῃ ὄρνι θῶνας ἐνώνει τοὺς πόδας της, ὥστε νὰ μὴ ἀπλώνεται εἰς εὐρὺν χῶρον καὶ πατήσῃ ἐπάνω εἰς κανὲν δόκανον. Ἀλλὰ ὅπως περιπατεῖ ἢ μᾶλλον ὅπως πηδᾷ καὶ μὲ τοὺς τέσσαρας μαζί, συμβαίνει νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τὸ δόκανον καὶ τότε πιάνεται καὶ μὲ τοὺς τέσσαρας. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία: «ἡ πονηρὰ ἀλεποῦ πιάνεται καὶ ἀπὸ τὰ τέσσερα». Τὸ κουνάβι ὅμως περιπατεῖ καὶ μὲ τοὺς τέσσαρας πόδας του ἀνοικτούς, πιάνεται ἐπομένως ἀπὸ τὸν ἕνα, γυρίζει τότε καὶ τρώγει τὸν συλληφθέντα πόδα του καὶ ἀφήνει ὑγίαν καὶ εἰς τὸ δόκανον καὶ εἰς τὸν κυνηγόν.

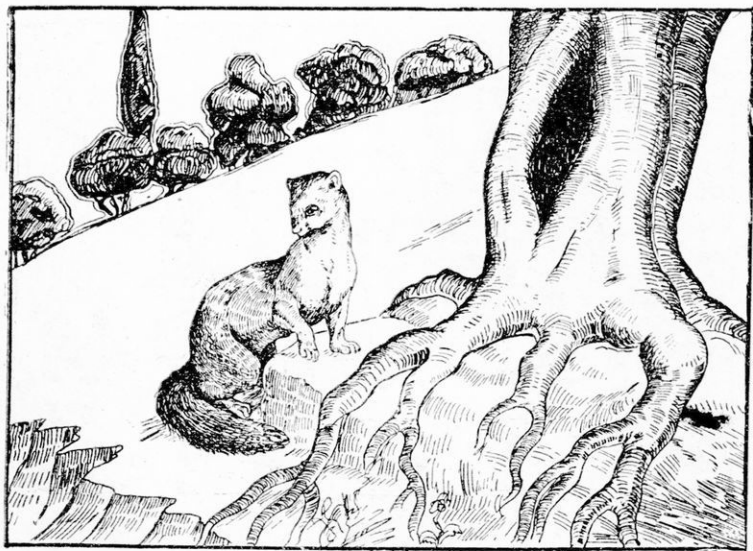
Οἱ κουναβοκυνηγοὶ λοιπὸν παρητήθησαν πρὸ πολλοῦ τῆς διὰ τοῦ δοκάνου μεθόδου καὶ τὸ κυνηγοῦν ὡς ἐξῆς: Ἐὰν εἶναι χειμῶν, ἀκολουθοῦν τὰ ἔχνη του ἐπάνω εἰς τὰς χιόνας καὶ τοιοῦτοτρόπως εὐρίσκουν τὴν φωλεάν του ἢ εἰς τὴν κουφάαν κακενὸς δένδρου ἢ εἰς κανὲν σπήλαιον. Οἱ κυνηγοὶ γνωρίζοντες, ὅτι πάντοτε ἡ φωλεὰ τῶν κουναβιῶν θὰ ἔχῃ δύο ἐξόδους, τοποθετοῦν εἰς τὸ στομίον τῆς μιᾶς ἐξόδου σάκκον ἀνοικτὸν πρὸς τὰ χεῖλη τοῦ στομίου καὶ κατόπιν πηγαίνουν ἀπὸ τὴν ἄλλην ὁπὴν καὶ τὸ καπνίζουν μὲ ἀναμμένα πανία. Ἐκεῖνο ζαλίζεται ἀπὸ τοὺς καπνοὺς, πηδᾷ νὰ φύγῃ καὶ πέφτει μέσα εἰς τὸν σάκκον.

Ἐπειδὴ, ὅπως εἶπον, δὲν εἶναι πολὺ ἔξυπνον, παρασύρεται πολλάκις εἰς τὰ τεχνάσματα τῶν κυνηγῶν τὸ προχειρότερον

τέχνασμα είναι ή τοποθέτησις κρέατος εις μέρη επικίνδυνα διά τήν ασφάλειάν του. Δέν είναι καθόλου φιλύποπτον, όπως ή αλώπηξ. Εκείνη, όταν έμυρίσθη κάποτε τοιαύτην έτοιμασίαν εις μέρος ύποπτον, ελοξοδρόμησε και ειπεν:

—“Ωχ, αδελφέ, πρέπει να μου βάλετε και κρασί.... Γεῦμα δίχως κρασί δέν γίνεται....

Πολλάκις τὸ κουνάβιον καταδιωχόμενον χώνεται εις μίαν

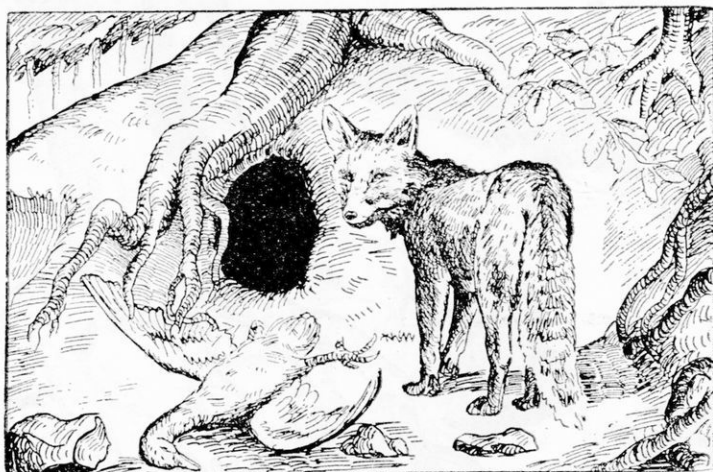

Τὸ κουνάβιον πλησίον τῆς κρύπτης του.

κουφάλαν, ή οποία πιθανόν να μή ἔχῃ ἄλλην ἐξοδον καί σκαλώνει εις τὸ ὑψηλότερον μέρος της, ὥστε να μή ἡμποροῦν να τὸ τουφεκίσουν οἱ κυνηγοί. Τότε ἀνάπτουν ὑπὸ τὴν κουφάλαν ἄχυρα καὶ τὰ κουνάβια πῖπτουν κάτω ζαλισμένα καὶ ἀναίσθητα. Ἐπίσης οἱ κυνηγοὶ γνωρίζουν, ὅτι τὸν χειμῶνα, ἅμα εἶναι ἥλιος, τὰ κουνάβια ἀναβαίνουν εις τὰς φωλεὰς τῶν νυφίτσων, εις τὰς ὑψηλότερας κορυφὰς τῶν ἐλάτων. Τὰ κουνάβια διώχνουν τὰς νυφίτσας

διὰ νὰ ἡλιασθοῦν αὐτά. Οἱ δὲ κυνηγοὶ πολλάκις ἔτυχε νὰ τουφεκίσουν νυφίτσας ἀντὶ κουναβίων. Οἱ δὲ πρωτόπειροι κουναβολόγοι τὴν παθαίνουν κάποτε καὶ ἀγοράζουν νυφίτσοδέρματα ὡς μικροκουνάβια.

Ἔχει ἀναπτυχθῇ τάξις εἰδικῶν σκύλων διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ζώων αὐτῶν. Τὰ κουναβόσκυλα αὐτὰ δὲν κυνηγοῦν τίποτε ἄλλο ἀπὸ κουνάβια· ἅμα ἀνακαλύψουν κανὲν τὸ καταδιώκουν ἕως νὰ τὸ

Ἀλώπηξ πρὸ τῆς φωλεᾶς τῆς.

ἀναβιβάσουν εἰς κανὲν δένδρον, στέκονται εἰς θέσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ τὸ βλέπουν καὶ γαυρίζουν ἀδιακόπως διὰ νὰ εἰδοποιήσουν τὸν κυνηγόν. Πολλὰ κουναβόσκυλα συλλαμβάνουν τὰ κουνάβια εἰς τὸ πῆδημά των ἀπὸ τὰ δένδρα, ἀλλά, ὡς νὰ γνωρίζουν πόσον πολύτιμον εἶναι τὸ τρίχωμά των, τὰ ἀρπάζουν τεχνικὰ διὰ νὰ μὴ τὰ μαδήσουν.

Μὲ ἰδιαίτεραν εὐχαρίστησιν τὰ κουνάβια τρώγουν τὸ μέλι. Ἀναρριχῶνται εἰς τὰς ἀποκρήμνους φωλεὰς τῶν ἀγριομελισσῶν

Ἐβάδισεν ἀποφασιστικὰ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.....

Νιρβάνα κατ' Αναγέννησιν ΣΤ. Δημοκρίτου (Α.1037)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τώρα πλέον ὁ δασοφύλαξ, παρατηρῶν προσεκτικὰ τὸν πλησιάζοντα ἄνθρωπον, ἠρώτα τὸν ἑαυτὸν του, ἂν οὗτος δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ μόνον ἓνας συνήθης ἄνθρωπος καὶ μάλιστα χωρικός.

Ἐξαφνα, ἐνῶ τὸ πρωινὸν ἀεράκι ἐσκόρπιζε τὴν ὁμίχλην, ὁ δὲ ἥλιος ὑπεράνω τοῦ βουνοῦ ἔστειλε τὰς ἀκτῖνάς του καὶ ἐφώτιζε τὸ ἄγνωστον πρόσωπον, ὁ δασοφύλαξ ἀφῆκε μίαν κραυγὴν. Συγχρόνως ἀπήντησε μία ἄλλη κραυγὴ.

Ἐβλεπεν ἐνώπιόν του ὄχι μόνον ἓνα ἄνθρωπον, ἓνα συμπατριώτην του, ἀλλὰ τὸν ἀδελφόν του τὸν ἴδιον.

* *

Οὕτω συμβαίνει εἰς τὰ ἔθνη, ὅπως καὶ εἰς τοὺς δύο ἀδελφοὺς.

Ἐκεῖνοι, ποὺ πιστεύουν κάποτε ὅτι εἶναι ἐχθροί, δὲν ἀναγνωρίζονται καλὰ. Ἡ ἄγνοιά των ὁμοιάζει μὲ τὴν ὁμίχλην, ἥ ὁποία σκεπάζει τὰ ἔθνη καὶ παραμορφώνει τὸ ἐν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἄλλου.

Ἄν ὅμως μία ἀκτίς φωτός, φθάνουσα εἰς τὰ βάθη τῶν ψυχῶν καὶ τῶν καρδιῶν, ἤμποροῦσε νὰ τὰς φωτίζη καὶ νὰ τὰς κάμνη διαφανεῖς, τότε θὰ ἐγνωρίζοντο ἀμοιβαίως.

Θὰ ἐμάνθανον ὅτι εἶναι ἀδελφοὶ καὶ ὅτι πολὺν καιρὸν χωρὶς νὰ ξέρουν ὅτι εἶναι τοιοῦτοι ἐβάδιζον τὸ ἐν ἐναντίον τοῦ ἄλλου.

Καὶ οὕτω ἀντὶ νὰ ἀπειλοῦν τὸ ἐν τὸ ἄλλο θὰ ἔδιδον τὰς χειρὰς των καὶ ἀδελφωμένα θὰ ἔπλεον πλησίςτια πρὸς καλῦτερον μέλλον.

Ο Λυσσασμένος

Τὸ δεῖπνον εἶχε τελειώσει καὶ ἐκθήμεθα περὶ τὴν τράπεζαν καπνίζοντες. Ὁ ἀνέψιός μου Ἀνδρέας ἐπαιζεν εἰς μίαν γωνίαν μετὸν σκύλον του. Ἐπειδὴ ὅμως μᾶς ἠνώχλει τὸ παιγνίδιον αὐτό, παρεκαλέσαμεν τὸν Ἀνδρέαν νὰ τὸ διακόψῃ. Ὁ λόγος περιεστράφη εἰς τοὺς σκύλους καὶ τὰς ἀσθενείας των καὶ ὁ Ἀνδρέας ἠρώτησε τὸν ἱερέα μας, ἂν ἡ λύσσα εἶναι συνήθης ἀσθένεια εἰς τὸ χωρίον.

—Συνήθης ὄχι, ἀλλ' ὄχι καὶ ἄγνωστος, ἀπεκρίθη ὁ Παπα-Σεραφεῖμ· καὶ μᾶς διηγέθη τὴν ἀσθένειαν ἐνὸς καλοῦ σκύλου του, τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ φονεύσῃ, διότι ἐβεβαιώθη ὅτι ἐπασχεν ἀπὸ λύσσαν.

—Ὁμιλοῦμεν περὶ σκύλων, εἶπεν ὁ πατὴρ τοῦ Ἀνδρέα· ἀλλὰ τί θὰ ἔλεγες, Ἀνδρέα, ἐὰν ἤκουες τὸν Παπα-Σεραφεῖμ νὰ σοῦ διηγῇ ὅτι εἶδε καὶ ἄνθρωπον λυσσασμένον;

—Ἀνθρωπον λυσσασμένον; ἀνεφώνησεν ὁ Ἀνδρέας.

Καὶ ἤρχισαν ὅλοι ἐρωτῶντες τὸν Παπα-Σεραφεῖμ! Πῶς, ποῦ, πότε, τί συνέβη, τί ἀπέγινε;

Ὁ Παπα-Σεραφεῖμ ἔγινε σκεπτικὸς ἡ σιωπὴ του καὶ ἡ κατῆφεια ἐμαρτύρουν, ὅτι ἐπίεζον τὴν καρδίαν του ἀναμνήσεις θλιβεραί. Δὲν θὰ ἐπεθύμει νὰ ἀναξέσῃ παλαιὰν πληγὴν. Ἀλλὰ βλέπων ὅλους ἡμᾶς περιέργους, ἐνίκησε τὸν δισταγμὸν του καὶ μετ' ἡρεμίαν ἤρχισε τὴν διήγησίν του:

—Γνωρίζετε ὅλοι τὰ Παλαιὰ Ἀλώνια ἐδῶ ἔξω, πρὸς βορρᾶν τοῦ χωρίου. Ἀμπέλια δεξιὰ, τὸ βουνὸ ἀριστερὰ καὶ ἀνάμεσα ὁ δρόμος. ἀπὸ τὰ Ἀλώνια εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δρόμου, ἴσως παρετηρήσατε ἐν μεγάλον πεῦκον. Ὅσακις διαβαίνω ἐκεῖθεν καὶ βλέπω τὸ πεῦκον, ἡ καρδιά μου σφίγγεται.

Δέκα τρία ἔτη ἐπέρασαν ἔκτοτε. Ἦτο περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου. Πρὸ τινων ἡμερῶν εἶχεν ἀκουσθῇ ὅτι ἐφάνη λύκος γύρω τοῦ χωρίου. Ὁ Γερομῆτρος, ὁ ὁποῖος εἶχε κτίσει κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος τὴν καλύβην πλησίον εἰς τ' Ἀλώνια, διηγεῖτο, ὅτι αἱ φωναὶ τοῦ σκύλου του τὸν ἐξύπνησαν μίαν νύκτα· ἤνοιξε τὸ παράθυρον καὶ εἶδεν ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρον ἓνα φοβερόν λύκον· ἤρπασε τὸ ὄπλον του καὶ ἐτουφέκισεν, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπέτυχε· καὶ εἰς τὸ φῶς τῆς σελήνης τὸν εἶδεν ἀποσυρόμενον μὲ τὴν οὐρὰν χαμηλὰ καὶ μὲ βήματα ὡσὰν μεθυσμένου ἀνθρώπου. Ἐκτοτε οἱ χωρικοὶ ἐκοιμῶντο μὲ τὸν ἓνα ὀφθαλμὸν ἀνοικτόν, ἔχοντες τὸν νοῦν εἰς τὰ ζῶα των. Ὁ κίνδυνος ἤμως ἦτο μεγαλύτερος παρ' ὅσον ἐφαντάζοντο, διότι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἦτο λύκος πεινασμένος, ἀλλὰ λύκαινα λυσσασμένη.

* *

Ἐνα ἀπόγευμα ὁ Χρῆστος ἔβρισκε τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς του πλησίον εἰς τὸ πεῦκον, περὶ τοῦ ὁποῖου σᾶς ἔλεγα. Ἐκάθητο εἰς τὴν σκιὰν καὶ διώρθωνε μίαν παλαιὰν καρδάραν· ἔξαφνα βλέπει τὰ πρόβατά του νὰ φεύγουν καταφοβισμένα, τὸ ἓν ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο. Στρέφει πρὸς τὸ νεκροταφεῖον καὶ τί νὰ ἰδῇ; Εἰς εἴκοσι βημάτων ἀπόστασιν ἡ λύκαινα ἀγριευμένη, ἐτοίμη εἰς ἐπίθεσιν, ἐδείκνυε τοὺς φοβεροὺς ὀδόντας της. Σηκώθηκε ἀμέσως ὁ Χρῆστος καὶ ἀρπάζει μίαν πέτραν. Ὁ λύκος συνήθως φοβεῖται τὸν ἄνθρωπον καὶ φεύγει. Ἀλλ' ὁ Θεὸς νὰ φυλάγῃ ἀπὸ λυσσασμένον ζῶον.....

—Συγχωρήσατέ με, φίλοι μου—συνεχίζει ὁ Παπα-Σεραφεῖμ· νὰ σᾶς δώσω μίαν συμβουλὴν, τῆς ὁποίας εὐχομαι νὰ μὴ λάβετε ποτὲ ἀνάγκην. Λύκον λυσσασμένον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃτε ποτέ. Ἀλλ' ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο, τύχῃ νὰ ὀρμήσῃ ἐπάνω σας σκύλος

Ἡ λύκαινα.....ἐδείκνυε τοὺς ὀδόντας τῆς.

σκύλος λυσσασμένος καὶ δὲν κρατεῖτε ὄπλον ἢ ξύλον ἀρκετὰ δυνατὸν διὰ τὸ νὰ τοῦ σπάσετε τὸ καύκαλον, προσέξατε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ προφυλάξετε τὰς χεῖράς σας." Ἀν ζητήσητε μὲ τὰς χεῖρας νὰ παλαίσητε πρὸς τὸ ζῶον, θὰ σᾶς δαγκάσῃ. Μεταχειρισθῆτε ὡς ἀσπίδα τὸ καπέλλο σας.

Ὁ Χρῆστος οὔτε ἐγνώριζεν, οὔτε ἠδύνατο νὰ προφυλαχθῇ. Ἀντὶ νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα ἢ λύκαινα καὶ νὰ φύγῃ, ἐξ ἐναντίας, ἅμα εἶδε τὸν νέον ἐγειρόμενον, χύνεται ἐπάνω του πρὶν προσφάσῃ καὶ ὁ Χρῆστος νὰ ρίψῃ τὴν πέτραν, οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες τοῦ θηρίου ἔσφιγγον τὸ δεξιὸν πλευρὸν του καὶ οἱ ὀδόντες του ἐξέσχιζον τὸ στῆθος του.

Ἡ πέτρα ἔπεσεν ἀπὸ τὰ δάκτυλά του ἄλλ' ἔμειναν καὶ αἱ δύο του χεῖρες ἐλεύθεραι.

Ὁ Χρῆστος ἦτο ὁ ὑψηλότερος νέος τοῦ χωρίου μας, εὐρωστος καὶ γενναῖος, σωστὸν παλικάρι. Κατεβάζει διὰ μιᾶς τὸν δεξιὸν του βραχίονα καὶ σφίγγει κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλην τὸν λαιμὸν τῆς λυκαίνης, ἀρπάζει μὲ τὴν ἀριστερὰν τὴν κεφαλὴν της καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν πνίξῃ.

Τότε ἤρχισε πάλι φοβερά. Οἱ ὄνυχες καὶ οἱ ὀδόντες τοῦ λυσσασμένου θηρίου κατεξέσχιζον ὅλον τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ δυστυχοῦς νέου. Δὲν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὴν μάχαιράν του, διότι διὰ νὰ τὴν ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν ζώνην του ἔπρεπε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς λυκαίνης. Νὰ φωνάξῃ, δὲν ἐτόλμα. Ἀλλοίμονον εἰς ὅποιον παλαίει, ἐὰν ἀρχίσῃ νὰ ἐξοδεύῃ τὰς δυνάμεις του φωνάζων! Ἐπὶ τέλους πύπτουν ἐπὶ γῆς καὶ οἱ δύο, χωρὶς νὰ διασπασθῇ ὁ φρικτὸς ἐκεῖνος ἐναγκαλιαμὸς. Ὁ Χρῆστος ἀπ' ἐπάνω, ἡ λύκαινα ἀπὸ κάτω.

Ὁ Χρῆστος ἠσθάνετο τὰς δυνάμεις του ἐκλειπούσας ἤρχιζε ν' ἀπελπίζεται, ὅτε ἔξαφνα ἀκούει μακρόθεν τὴν φωνὴν τοῦ Γερόμητρου:

—Βάστα, Χρῆστο, ἔφθασα!

Τὰ πρόβατα τοῦ Χρήστου εἶχον φθάσει μέχρι τῆς καλύβης τοῦ Γερομήτρου. Ἐκπλαγεῖς ὁ γέρων ἤνοιξε τὴν θύραν του καὶ εἶδε μακρόθεν τὸν Χρῆστον παλαίοντα μὲ τὸ θηρίον. Ἀρπάζει τὸ ὄπλον ἀπὸ τὸν τοῖχον καὶ τρέχει δρομαίως.

Ὅτε ἐπὶ τέλους ἔφθασεν ὑπὸ τὸ πεῦκον, εὐρέθη εἰς ἀμηχανίαν. Πῶς νὰ πυροβολήσῃ τὸ ζῷον χωρὶς νὰ βλάβῃ τὸν ἄνθρωπον; Ὁ Χρῆστος, λαβὼν νέας δυνάμεις, ὥς ἐκ τῆς ἐλθούσης βοήθειας, σφίγγει τὴν κεφαλὴν τῆς λυκαίνης, τὴν κρατεῖ ὅσον ἡδύνατο μακρὰν τοῦ στήθους του καὶ φωνάζει: «Φωτιά».

Ὁ γέρων χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, στηρίζει τὴν κάνναν εἰς τὸ αὐτίον τοῦ ζώου καὶ πυροβολεῖ. Ἡ λύκαινα ἔμεινεν εἰς τὸν τόπον.

* *

Ὁ Παπα-Σεραφεῖμ ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον. Οὐδεὶς ἡμῶν διετάραξε τὴν σιωπὴν του. Ἐβλέπομεν, ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα νὰ μᾶς εἴπῃ καὶ ἐπεριμένομεν.

—Ἐέρετε, φίλοι μου, ἐξηκολούθησεν ὁ ἱερεὺς, τί ἐσκεπτόμην τώρα καὶ τί σκέπτομαι συχνάκις; Ἐσκεπτόμην πόσον μᾶς ζημιώνει ἡ ἀμάθεια. Πόσα δεινὰ ἠθέλομεν ἀποφύγει, ἐὰν ἐγνωρίζομεν περισσότερα πράγματα. Ἀλλὰ ποῖος νὰ μᾶς τὰ διδάξῃ; Ἐέρετε, ὅτι εἰς ὅλα ἐδῶ τὰ χωρία τῆς περιφερείας οὔτε ἱατρός ὑπάρχει, οὔτε φαρμακεῖον. Δὲν μᾶς ἔστειλαν ποτὲ ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας ἓν φυλλάδιον μὲ ὁδηγίας πῶς νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας, αἱ ὁποῖαι θερίζουν ἀδίκως τὰ τέκνα μας. Ἄς εἶναι. Θὰ γίνουν ὅλα μὲ τὸν καιρόν.

Ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Χρῆστος εἰς τὸ χωρίον, στηριζόμενος εἰς τὸν ὄμον τοῦ Γερομήτρου, αἵματωμένος, πληγωμένος, μὲ

τὰ φορέματα σχισμένα, τὸ χωρίον ὁλόκληρον κατεταράχθη. Τὸ ἔμαθα ἀμέσως καὶ ἔτρεξα νὰ τὸν ἴδω.

Ὅταν ἀνέβην εἰς τὴν οἰκίαν του, μετὰ βίας κατώρθωσα νὰ φθάσω μέχρι τοῦ Χρήστου. Αἱ γειτόνισσαι εἶχον πλημμυρήσει καὶ τὰ δύο δωμάτια, ἀντὶ βοήθειάς φέρουσαι σύγχυσιν. Ἡ πρώτη ἀνάγκη δὲν ἦτο νὰ πλυθοῦν τὰ αἵματα ἢ νὰ διορθωθοῦν τὰ φορέματα τοῦ Χρήστου, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐτοιμάσωσιν ἀμέσως διὰ τὰς Ἀθήνας, διὰ τὸ λυσσιατρεῖον. Οὐδεὶς ὅμως ἐσκέπτετο ἐκεῖ περὶ τούτου. Ἡ σκέψις των καὶ ἡ συλλογὴ των ἦτο πῶς νὰ προμηθευθοῦν λυσσόχορτον. Τί δὲν τοὺς εἶπα διὰ νὰ τοὺς πείσω νὰ μὴν ἐμπιστευθῶνται τὰ χορταρικά καὶ νὰ τὸν στείλουν εἰς Ἀθήνας. Δὲν ἤθελαν οὔτε νὰ τὸ ἀκούσουν. Λυσσόχορτον καὶ πάλιν λυσσόχορτον! Καὶ μετεχειρίσθησαν μόνον λυσσόχορτον.

* * *

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας αἱ πληγαὶ τοῦ Χρήστου ἐπουλώθησαν ἐντελῶς. Αἱ ἐβδομάδες παρήρχοντο καὶ ἤρχιζαν οἱ χωρικοὶ νὰ λησμονοῦν τὴν ἱστορίαν αὐτὴν. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ἔρχεται μίαν αὐγὴν ὁ πατὴρ τοῦ Χρήστου καὶ μοῦ λέγει ὅτι ὁ υἱός του δὲν εἶναι καλά. «—Τί ἔχει;—Δὲν ξέρω. Ἐχει θέρμην, δὲν ἔχει ὄρεξιν.»

Ὑπῆγα ἀμέσως νὰ τὸν ἴδω. Τὸν ἡῦρα ἐξηπλωμένον κατὰ γῆς εἰς τὴν κάπαν του ἐπάνω. Ἦτο ἡσυχος, ἀλλὰ ὠχρὸς καὶ φοβισμένος. Μοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν ἤμπορεῖ νὰ πάρῃ τὴν ἀναπνοὴν του, ὅτι τοῦ ἔρχεται κατόπιν πνίξιμο εἰς τὸν λαιμόν, ὅτι στενοχωρεῖται ὑπερβολικά.

Τοῦ ἔδωκα ὀλίγον γάλα καὶ τὸν παρεκίνησα νὰ τὸ πῇ. Ἀνεσηκώθη. ἐπῆρε τὸ δοχεῖον ἀπὸ τὰς χειρὰς μου καὶ ἠτοιμάσθη νὰ τὸ γευθῇ. Ἀλλ' ἅμα τὸ ἐπλησίασεν εἰς τὰ χεῖλη του, κατελήφθη

ὕπὸ ρίγους καὶ ἀηδίας. Μόλις ἐπρόφθασα νὰ πάρω πίσω τὸ ἀγγεῖον. Τὸν κατέλαβον σπασμοὶ φοβεροί. Ἐνόμιζα, ὅτι τελειώνει. Μετ' ὀλίγον ὅμως συνῆλθεν.

—«Ἀχ!» εἶπεν, ὁ γέρος μου τὰ πταίει. «Ἄν ἐφρόντιζε νὰ ὑπάγω εἰς τὰς Ἀθήνας, δὲν θὰ ἀπέθνησκα λυσσασμένος».

Ἐπροσπάθησα νὰ τὸν πείσω, ὅτι ἡ ἀσθενεία του ἦτο ἀπλῆ τοῦ στομάχου ταραχή, εἶπα ὅσα ἡδυνάμην, χωρὶς καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ τὰ πιστεύω, καὶ τὸν ἀφῆκα ὑποσχεθεὶς νὰ ἔλθω πάλιν τὸ ἑσπέρας.

Τὸ ἑσπέρας ἔμαθα ὅτι ὁ Χρῆστος ἦτο μανιώδης. Ὁ πατήρ του μ' ἐπερίμενεν εἰς τὸν δρόμον. Ἦθελε τὴν βεγγεθίαν μου διὰ νὰ μεταφέρωμεν τὸν υἱόν του εἰς ἄλλο οἶκημα ἰσόγειον. Τὸ ἀπή-
τουν οἱ γείτονες. Εἰς τὸ ἀνώγειον, ὅπου εὕρισκετο, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ, ἐὰν ἤθελε νὰ ἐξέλθῃ. Ἠδύνατο νὰ πηδῇ ἀπὸ τὰ παράθυρα. Τὸν ἤθελον εἰς τὸ ἰσόγειον διὰ νὰ τὸν φρουρή-
σουν εὐκολώτερον.

Χωρὶς νὰ χάσω καιρὸν μετέβην εἰς τὸ ἀνώγειον. Εὐτυχῶς ἤυρα τὸν ἀσθενῆ εἰς ὥραν ἡσυχίας. Ἐκάθητο κατὰ γῆς με τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῶν χειρῶν. Τὰ ὀλίγα ἐπιπλα τοῦ δωματίου ἦσαν ἄνω-κάτω. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἦσαν συντρίμματα πηλίνων ἀγγείων.

Σὰς ἐξομολογοῦμαι, ὅτι τὴν στιγμὴν ἐκείνην μὲ κατέλαβεν αἰσθημα φόβου. Ἐσκέφθην, ὅτι ἦτο ἀνοησία μου νὰ ὑπάγω μόνος ἐκεῖ. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἤθελα, δὲν ἡδυνάμην πλέον νὰ ὑποχωρήσω. Ἐπλησίασα, ἔθεσα τὴν χειρὰ μου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ εἶπα μίαν εὐχὴν χαμηλοφώνως.

Ὅτε ἐτελείωσα, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ μοῦ ἐφίλησε τὴν χειρὰ.

—Δὲν εἶναι καλὰ ἐδῶ, Χρῆστό μου, τῷ εἶπα. Ἐλα νὰ ὑπά-

γώμεν εἰς τοῦ θεοῦ σου. Δὲν κατοικεῖ κανεὶς ἐκεῖ καὶ θὰ εἶσαι
καλύτερα καὶ ἡσυχώτερα. Ἀκολουθεὶ με!

Ἐδῶ κι ἐκεῖ συντρίμματα πηλίνων ἀγγείων....

Ἦγέρθη ἐν σιωπῇ.

—Δὲν θέλω νὰ με ἰδῇ κανεὶς, εἶπεν ἡσύχως. Εἶπέ τους ὅλους
νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν δρόμον μας.

Ἦνοιξα τὴν θύραν καὶ μολονότι δὲν ἦτο κανεὶς ἔξω ἐκεῖ, ἐφώναξα δυνατὰ:

—Φύγετε ὅλοι, πηγαίνετε στὰ σπίτια σας!

—Δὲν ἔμεινε κανεὶς ἔξω, Χρῆστο, πηγαίνωμεν..

—Δὲν ἤμπορῶ νὰ βλέπω τὸ φῶς, πάτερ. Μὲ πειράζει.

Ὁ ἥλιος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν δύσιν του καὶ αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες του ἐχύνοντο διὰ τῆς ἀνικτῆς θύρας ἐντὸς τοῦ πενιχροῦ δωματίου. Ἐπῆρεν ὁ Χρῆστος τὴν κάπαν του, τὴν ἔθεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ μοὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα. Ἐγὼ ἐμπρός, ἐκεῖνος κατόπιν, μετέβημεν ἀπὸ τὸ ἐν οἶκῳ εἰς τὸ ἄλλο. Ἐμείνα ἐκεῖ ἀρκετὴν ὥραν πλησίον του, ἐπροσπάθησα ὅπως ἡδυνάμην νὰ τὸν παρηγορήσω, καὶ ἀνεχώρησα, ἀφοῦ ἐνύκτωσεν. Ὅταν Ἦνοιξα τὴν θύραν διὰ νὰ ἐξέλθω, μοῦ ἐφάνη, ὅτι εἶδον εἰς τὸ σκότος ἀνθρώπους ὠπλισμένους. Ἐκλείσα τὴν θύραν, τὴν ἐκλείδωσα καὶ ἐπροχώρησα.

Οἱ χωρικοὶ μὲ περιεκύκλωσαν ἀμέσως ἐρωτῶντες περὶ τοῦ ἀσθενοῦς. Εἶπα, ὅτι ἀπεθνήσκει καὶ τοὺς παρεκάλεσα ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἐλέους νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ ἀποθάνῃ ἐν εἰρήνῃ, θῦμα θλιβερόν τῆς ἀμαθείας.

Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις

Εἰς τὸ ταπεινὸν χωρίον Πιάδα, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον, ἐγένεν ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐργασίαι τῆς ἤρχισαν τὴν 20 Δεκεμβρίου 1821. Ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα εἶχον ἔλθει ἀντιπρόσωποι, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο «παραστάται».

Ἡ συνάθροισις αὐτὴ τῶσων ἐκλεκτῶν πατριωτῶν ἀπὸ ὅλην

τὴν Ἑλλάδα, πρώτην φοράν μετὰ τόσους αἰῶνας δουλείας, ἐπρό-
καλει βαθύ αἰσθημα συγκινήσεως. Δάκρυα χαρᾶς ἔρρεον ἐκ τῶν
ὀφθαλμῶν πάντων, ἀντηλλάσσοντι δὲ χαρμόσυνοι ἀσπασμοὶ ὡς
κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως.

Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸς ὁ τύπος τῆς συγκεντρώσεως.
Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸ μικρὸν χωρίον δὲν ὑπῆρχεν οἶκημα κατάλληλον
νὰ περιλάβῃ τόσα ἄτομα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ συ-
νεδρίασις ἐγένετο ἐντὸς ναοῦ τινος ἢ ἐν ὑπαίθρῳ, κατὰ τὸ ἀρχαῖον
σύστημα.

Ὁ ὅρκος τῶν πληρεξουσίων ἦτο ὁ ἐξῆς:

»Ὅρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος
καὶ εἰς τὸ σεβαστὸν ὄνομα τῆς Πατρίδος νὰ συσχεπτώμεθα ἐν
εὐλικρινείᾳ, καθαρᾷ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῶν
προσωπικῶν συμφερόντων μας καὶ φροντίζοντες μόνον περὶ τοῦ
κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντος.»

Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἐξελέγη ὁ Ἀλέξανδρος Μαυρο-
κορδαῖτος. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶτον Σύν-
ταγμα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀκόλουθος εἰσαγωγή του εἶναι ὑπέ-
ρβος:

«Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν
δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτατον καὶ ἀπαρα-
δειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας, καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ με-
γάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων Παραστατῶν
του, εἰς Ἑθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν».

Ἐν Ἐπιδαύρῳ τῇ 1 Ἰανουαρίου 1822 καὶ Α' τῆς Ἀνεξαρτη-
σίας.

Εἰς τὸ Σύνταγμα ὀρίζεται τὸ κυανοὺν καὶ λευκὸν ὡς τὰ ἐπί-
σημα χρώματα τῆς Σημαίας μας. Ὅταν ἐτελείωσαν αἱ ἐργασίαι

τῆς Συνελεύσεως, αὕτη τὸ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὸν λαὸν μὲ τὰς ἐξῆς Συμβουλάς:

»Τῆς μὲν Ἑθνικῆς Συνελεύσεως ἐπερατώθη τὸ ἔργον καὶ διαλύεται σήμερον· ἔργον δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι νὰ φανῇ εὐπειθὴς καὶ ὑπήκοος εἰς τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἐκτελεστάς τῶν νόμων. "Ἑλληνες! Εἶπατε πρὸ ὀλίγου, ὅτι δὲν θέλετε δουλεῖαν..... ἀλλὰ μόνη ἡ μεταξὺ σας ὁμόνοια καὶ ἀκριβὴς ὑποταγὴ εἰς τὴν Διοίκησιν ἡμπορεῖ νὰ στερεώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας.....»

Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη

Τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ ὁποῖος συνέβη εἰς τὰς 11 Αὐγούστου 1823, μοῦ διηγήθη πολὺ ἀργότερα εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἓνας Σουλιώτης συμπολεμιστὴς μου καὶ ὅπως τὸν ἤκουσα ἀπὸ τὸ στόμα του σᾶς τὸν λέγω κ' ἐγὼ τώρα.

"Ἄν ἤθελε κανεὶς νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὴν φυσιογνωμίαν τὸν ἄνθρωπον, ποτὲ δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ Μᾶρκος ἦτο τὸ πρῶτον παλικᾶρι τοῦ Σουλίου. Ἐφαίνετο ἡσυχος, ἀγαθός, ἡμερώτατος τοὺς τρόπους, σωστὸν ἀρνί—καὶ ὅμως τὸ ἀρνὶ αὐτὸ ἐγένετο λεοντάρι, ἅμα ἐμυρίζετο καπνὸν μάχης. Εἶχε καὶ αὐτός, ὅπως τόσοι ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ παμπόνηρος ἐκεῖνος τύραννος καλύτερον ἀπὸ πάντα ἄλλον εἶχε διακρίνει τὴν κεκρυμμένην ἀξίαν τοῦ Μάρκου. "Ὅταν μίαν φορὰν ἔλεγαν εἰς αὐτὸν ὅτι τὸ καλύτερον παλικᾶρι τοῦ Σουλίου εἶναι ὁ Κώστας Μπότσαρης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου, ὁ Ἀλῆς μετὰ πεποιθήσεως ἀπεκρίθη:

—"Ὅχι· ἐκεῖνος ὁ ἄλλος, ὁ Μᾶρκος, ποὺ ἔχει τὰ ὀλίγα λόγια, θὰ φάγῃ πολλὴν Τουρκιάν.

Καὶ ἡ προφητεία ἠλήθευσεν.

Ὅταν ἦλθεν ἡ φοβερὰ εἰδήσις, ὅτι ἐκ τῆς Ἡπείρου εἰσβάλλουν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς τῆς Σκόδρας μὲ οἰκτῶ χιλιάδας Ἀλβανούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Μιρδῖται, δηλαδὴ Χριστιανοὶ καθολικοί, καὶ ὁ Ὁμέρ Βριώνης μὲ τέσσαρας χιλιάδας, μεγάλη σύγχυσις καὶ διαφωνία ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κανεὶς δὲν ἔσπευδε πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐρχομένου ἐχθροῦ, ὅστις διῆλθεν ἤδη τὰ Ἀγραφα καὶ κατελάμβανε διὰ τῶν ἐμπροσθοφυλακῶν τὸ Καρπενήσιον.

Τότε ἡ Κυβέρνησις ἀπέβλεψε πρὸς τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην, ὅστις καὶ πρότερον εἶχεν ἀριστεύσει εἰς τὰς μάχας πρὸς τὸν Χουρσίτ πασᾶν καὶ εἰς τὴν υπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν στρατηγίαν. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἅμα ἔμχθαν τοῦτο ὠργίσθησαν καὶ ἐξέφρασαν λόγους φθονεροὺς κατὰ τοῦ Σουλιώτου. Καὶ ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ τοὺς καθησυχάσῃ ἔδωκε καὶ εἰς αὐτοὺς διπλώματα στρατηγίας. Ὁ Μᾶρκος τότε σχίζει μὲ υπερηφάνειαν τὸ ἰδικόν του δίπλωμα καὶ λέγει:

—Ὅποιοι εἶναι ἄξιος θὰ πάρῃ αὖριον εἰς τὴν μάχην τὸ δίπλωμά του!

Προσκαλεῖ εἰς συμβούλιον τοὺς ἄλλους Σουλιώτας ὀπλαρχηγούς καὶ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτούς:

—Ἀδελφοί, ἡ Θεία Πρόνοια μᾶς ἐβοήθησε καὶ ἐνίκησαμεν πολλάκις τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας· καὶ τώρα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ μᾶς συντρέξῃ νὰ καταστρέψωμεν καὶ τὸν περιμενόμενον αὐτὸν ἐχθρόν, εἰς τὸν ὅποιον ἔχει ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ ὁ Σουλτάνος.

Ὅλοι ἀποκρίνονται μ' ἓνα στόμα:

—Τοὺς ξέρομεν τοὺς Ἀρβανίτας καὶ ἀπὸ τὸ Σοῦλι, δὲν

εἶναι ἡ πρώτη φορά ποῦ θὰ τοὺς ἀντικρύσωμεν. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τώρα θὰ τοὺς νικήσωμεν».

Ὅλον τὸ στράτευμα τοῦ Μάρκου, τὸ ὅποῖον ἐστρατοπέδευεν ἐξῶθι τοῦ Μεσολογγίου, ἀπετελεῖτο ἐκ 1250 περίπου, ἐξ ὧν οἱ 350 Σουλιῶται.

Ὁ Μπότσαρης ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Σουλιωτῶν του ἐκίνησεν ἀμέσως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκίνησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, τὸν Τζαβέλλαν, τὸν Ζέρβαν καὶ ἄλλους. Τὸ σῶμα τοῦ Μάρκου φθάνει καὶ στρατοπεδεύει εἰς τὸ Μικρὸ Χωριό, πλησίον τοῦ Καρπενησίου.

Ὁ ἐχθρικός στρατὸς ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καρπενησίου. Ἡ κοιλάς περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑψηλὰ βουνὰ καὶ ἔχει μόνην εἴσοδον ἀπὸ τὴν ρεματιάν, ἡ ὁποία διέρχεται ἐκεῖ. Τὴν εἴσοδον αὐτὴν κατεῖχον τρεῖς χιλιάδες Μιρδῖται, ὁ δὲ λοιπὸς στρατὸς ἦτο πρὸς τὰ βάθη τῆς κοιλάδος.

Διὰ νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ὁ Μᾶρκος στέλλει τρεῖς κατασκόπους, οἱ ὅποιοι εἰσῆλθον μὲ πολλὴν ἐπιτηδεύτητα, χωρὶς νὰ κινήσουν τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν. Ἐπειδὴ ἐφόρουν τὸ αὐτὸ ἔνδυμα μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ἐλάλουν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ὅλοι τοὺς ἐξελάμβανον ὡς συντρόφους. Κατῶρθωσαν λοιπὸν νὰ μείνουν ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ἐξετάσουν μὲ ἡσυχίαν τὰ πάντα.

Ὅταν ἔμαθεν ὁ Μᾶρκος ὅτι ἦσαν πολυάριθμοι οἱ ἐχθροὶ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πολεμήσῃ εἰς τακτικὴν μάχην, συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ κάμῃ νυκτερινὴν ἐφοδον. Γράφει λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν στρατοπεδευμένοι εἰς τὴν θέσιν Λακκώματα, καὶ τοὺς προσκαλεῖ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν του. Ἐκεῖνοι ἅμα ἔλαβαν τὴν πρόσκλησιν εἶπαν:

—«Τί! γυναῖκες εἴμεθα καὶ δὲν θὰ πᾶμε»;

Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Μπότσαρη

Ἀναγέννησις, Ἀναγνωστικὸν ΣΤ' τάξεως, β' ἐκδοσις.

ἀπὸ προδότας Ἕλληνας καὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ ἐνδεχομένης προσβολῆς τοῦ ἀτρωμήτου Σουλιώτου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο πολὺ γνωστὸν εἰς αὐτοὺς.

Ἡ γενικὴ προσβολὴ ὠρίσθη νὰ γίνῃ πέντε ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐκ τῶν βουνῶν ἐπιπίπτουν χωρὶς πολλὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τοῦ βάθους τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, ὁ Μπότσαρης μετὰ τῶν 350 Σουλιωτῶν του προχωρεῖ πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς κοιλάδος. Καὶ προχωρεῖ ἡσύχως, χωρὶς τὸν παραμικρὸν κρότον, καὶ τὸν βοηθοῦν καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ὥστε νὰ μὴ ἐννοθῇ ἀπὸ τοὺς Μιρδίτας· ὁ ἄνεμος φυσᾷ ἐκ τοῦ μέρους τῆς κοιλάδος καὶ δὲν ἤμπορεῖ νὰ φέρῃ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς τὸν κρότον τῶν βημάτων· ἡ πανσέληνος κρύπτεται μέσα εἰς πυκνὰ σύννεφα καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς ἀοράτους εἰς τὸ νυκτερινὸν σκότος. Ἄμα ἐπλησίασαν ἀρκετὰ, ὁ Μᾶρκος διατάσσει νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ τὴν ἔφοδον. Τότε οἱ Σουλιῶται δένουν τὰς κεφαλὰς των μὲ τὰ μακτῖλια, ὅπως εἶχαν συνήθειαν, ἀνασύρουν τὰ μακτῖλια τῶν ὑποκαμίσων καὶ διπλώνουν ἐπάνω εἰς τὴν ζώνην ἐμπρὸς τὰς φουστανέλλας διὰ νὰ βαδίζουν μὲ εὐκολίαν. Ρίπτουν ἀπὸ ἓν μόνον τουφέκι, σύρουν ἔξω τὰ γιαταγάνια καὶ ὁρμοῦν κατὰ τῶν Μιρδιτῶν.

—Τὸ σύνθημα μας: Τ σ ε κ ο ὕ ρ ι καὶ Σ τ ο υ ρ ν ἄ ρ ι! εἶχεν εἰπεῖ πρὸς αὐτοὺς ὁ Μπότσαρης διὰ νὰ γνωρίζωνται μεταξὺ των καὶ νὰ φυλάττωνται ἀπὸ ἀλληλοσφαγὴν, διότι, ὅπως εἶπα, τόσον ὁμοίαζαν κατὰ τὸ ἐνδυμα καὶ τὴν γλῶσσαν μὲ τοὺς Ἀλβανούς, ὥστε ἦτο φόβος μήπως συμβοῦν ἐπικίνδυνοι συγχύσεις. Αὐτὸ ἔπαθαν ἴσα ἴσα οἱ ἐχθροί, οἱ ὅποιοι μὲ τὸν τρόπον τῆς αἰφνιδίας ἐφόδου ἐφευγαν ἀτάκτως καὶ πολλοὶ ἐφρονέοντο μεταξὺ των. Ὁ Μπότσαρης μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας προχωρεῖ ἀκράτητος. Ἐξαφνα μία σφαῖρα τὸν πληγώνει εἰς τὸν μηρόν. Ὁ ἀτρωμήτος Σουλιώτης δὲν πίπτει, κρατεῖται, ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγον

Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

διὰ νὰ ἐπιδέσῃ προχείρως τὴν πληγὴν καὶ ἐπιτίθεται πάλιν φωνάζων:—«Οἱ πασσάδες! ποῦ εἶναι οἱ πασσάδες»;

Καὶ φθάνει μέχρι τοῦ τοίχου μικροῦ ὀχυρώματος τῶν Μιρδιτῶν. Ὑπέθεσεν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἦτο κατεσκηνωμένος ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς καὶ ὑψώνει τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ παρατηρήσῃ καλύτερα. Ἐκεῖ ὅμως κατηραμένη σφαῖρα ἀπὸ Μιρδίτην ριφθεῖσα τὸν κτυπᾷ εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ Μάρκος μόλις προφθάνει νὰ φέρῃ τὴν χεῖρα πρὸς τὴν πληγὴν καὶ καταπίπτει ἄψυχος εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συντρόφων του, οἱ ὅποιοι ἔτρεξαν νὰ τὸν κρατήσουν. Ὅλίγα λόγια ἐτραύλισαν τὰ χεῖλη του πρὶν σιωπήσουν διὰ παντός:

—«Ἀφῆστέ με καὶ πηγαίνετε νὰ τελειώσετε ὅ,τι ἀρχίσαμε....»

Ὁ Σουλιώτης, ὁ ὅποιος μοῦ διηγγέθη αὐτά, ἤκουσε τὰ ὑστερὰ λόγια τοῦ Μάρκου, διότι ἦτο ἓνας ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ τὸν ἐκράτησαν.

Ἀλλὰ ποῖος ἄφηνεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος; Ποῖος εἶχεν ἔρεξιν νὰ πολεμήσῃ πλέον χωρὶς ἐκεῖνον;

Ὁ ἐξάδελφος του Τοῦσσας τὸν φορτώνεται εἰς τὴν ράχιν, ἄλλοι φορτώνονται τοὺς πληγωμένους συντρόφους των καὶ ὀπισθοχωροῦν. Οἱ ἐχθροὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη συνέλθει ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τοὺς ἄφησαν ἀνενοχλήτους νὰ φύγουν.

Πλουσιώτατα λάφυρα ἐπῆραν οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τὸ στρατόπεδον καὶ ἵππους πολλοὺς καὶ φορτία ὅπλων. Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ἀφοῦ ἔφεραν νεκρὸν τὸν ἡρωϊκὸν ἀρχηγόν των! Ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχασαν καὶ 36 συντρόφους, ἀλλὰ τῶν ἐχθρῶν αἱ ζημίαι ἦσαν ἕως δύο χιλιάδες φονευμένοι καὶ πληγωμένοι.

Τὸν νεκρὸν τοῦ Μάρκου τὸν ἔφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲ μεγάλην πομπήν. Τὸ ἄψυχον λείψανον σκεπασμένον μὲ πανίον οὐρανόχρουν συνωδεύετο ἀπὸ ὅλα τὰ δαίγματα τῆς δόξης καὶ τοῦ θριάμβου του. Ἐμπρὸς ἐπήγαιναν οἱ Ἀλβανοὶ αἰχμάλωτοι, οἱ

συλληφθένες χρυσοχάλινοι ἵπποι τῶν πασσάδων καὶ πεντήκοντα τέσσαρες τουρκικαὶ σημαῖαι, ἠκολούθουν δὲ εἰς μακράν σειρὰν ἡμίονοι φορτωμένοι τὰ πλούσια λάφυρα καὶ ἔκλειαν τὴν πένθιμον αὐτὴν καὶ θριαμβευτικὴν συνοδείαν τὰ μεγάλα κοπάδια τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων, τὰ ὅποια εἶχεν ἀρπάσει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ ἥρωος ἀνιπτοὶ ἀκόμῃ κι αἵματωμένοι ἀπὸ τὴν μάχην, μερικοὶ ἐλαφρὰ πληγωμένοι, περιεστοίχιζαν μὲ τὰ τουφέκια γυρμένα πρὸς τὴν γῆν νεκρὸν τὸν προσφιλῆ ἀρχηγόν των, ὁ ὅποιος δὲν ἔμελλε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πλέον εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὴν νίκην. Αἱ ὄψεις αὐτῶν ἦσαν κατηφεῖς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ των, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν ἐδάκρυζαν, ἐθολώνοντο τώρα ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Ὁ Σουλιώτης, ὁ ὅποιος μοῦ διηγεῖτο αὐτὰ μετὰ πολὺν καιρὸν ἐπάνω εἰς ἓνα προμαχώνα τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ἤμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, ὅταν ἤκουεν ἄλλους νὰ τραγουδοῦν ἢ αὐτὸς ἐτραγουδοῦσε τὸ δημῶδες τραγούδι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη:

Σὰν τ' ἄκουσεν ἡ μαύρη γῆ, τρεῖς χρόνους δὲ χερτιάζει,
σὰν τ' ἄκουσαν καὶ τὰ βουνά, καὶ κεῖνα ραγιστῆκαν,
σὰν τ' ἄκουσε κι ὁ οὐρανὸς, τρεῖς χρόνους δὲ σταλάζει.

Ὁ Μᾶρκος ἐσκοτώθηκε καὶ σκότωσε καὶ χίλιους.

Τὸ φίλημα

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν, δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτισεν ὀρθίους ὄλους, ἐφώτισε τὰς λευκὰς φουστανέλλας, ἐχάγηδευσε τὰς μαύρας κόμας των, ἀπήστραψεν εἰς τοὺς φλογεροὺς των ὀφθαλμούς, ἐchrύσωσε τῶν ἀρμάτων των τὰς λαβὰς.

Καὶ τώρα, δύνων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος, νεκροὺς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα, καὶ χάνεται ἀργὰ ἀργά, ὡς μέγα κλειόμενον ἐρυθρὸν ὄμμα, ὅπερ σβῆνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψῃ τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἄσιτοι καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, ἐχλεύασαν τὴν ὁρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τὴν βίαν τῆς λόγχης.

Καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μπαρούτην μὲ τὴν φούχταν, ἀφοῦ καὶ ὁ ἔσχατος κόκκος τῆς ἐσώθη, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιαταγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των, ἔπεσαν χαμαί, ἄψυχοι ναί, ἡττημένοι ὄχι. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ των ὁ Παπαφλέσσας, ὁ πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ἐξηπλωμένος, μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατῶν ἀκόμη τὸ θραυσμένον τμήμα αἱμοστάζον μὲ σφιχτὰ δάκτυλα.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται, ἐν καλπασμῷ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἥχῳ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων βοῇ, ἐνῷ αἱ σημαῖαι του ἀναπεπταμέναι φρίσσουν εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἐσπέρας. Μυρμηκιᾷ ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ ὑψώματα ὁ συρφετός, καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του.

Ἦδη ὁ ἀρχηγός των ἔφθασεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ λόφου, ἀνέβη, ἐστάθη ἐπ' αὐτῆς, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκοίταξε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, ὅπερ πίνει λαϊμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν, εἶδε κύκλῳ τοὺς πεσόντας. Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἐκπληκτον, ἀναμετρᾷ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των, τοὺς βραχίονάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ὠραίας των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα. Καὶ εἰς τὴν ὄψιν του νέφος τι διέρχεται, τὸ βλέμμα του θολοῦται ἐλαφρῶς, παλμός συσπᾷ τὰ χεῖλη του.

—«Κρῖμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες»!

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ὡσὰν νὰ μὴ πιστεύῃ ὅτι ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες.

—«Ποῖος εἶναι ὁ Παπαφλέσσας»;

Οἱ ὁδηγοὶ τοῦ ἔσπευσαν, ἔδειξαν τὸ πτώμα, διάβροχον, περιρρεῖμενον ἐκ τοῦ ἰδρώτος τοῦ ἀγῶνος, κατερρακωμένον τὰ φρεῖματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

Ὁ Παπαφλέσσας.

—«Σηκῶστέ τον, πιάστε τον..... Πλύντε τον, πλύντε τὸ παλικάρι.....»

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του, κι ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγὴν. Ἐκεῖ τοῦ ἐπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδρώτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ, τὸν ἐσπόγγισαν, ἐτακτοποίησαν τὰ ξεσχισμένα ἐνδύματά του καὶ ἐγύρισαν πίσω φέροντές τον.

—«Στῆστέ τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω.....»

Οἱ ἄνδρες κρατοῦντες αὐτόν, ὤδευσαν πρὸς τὸ δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὕψωσαν καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν εἰς τὸν κορμὸν αὐτοῦ, ὥσανεὶ ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφῆκαν μόνον, βασταζόμενον ὑπὸ τῆς ἰδίας του δυνάμεως. Τὸ πτώμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, μὲ προτεταμένον τὸν θώρακα καὶ ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν.

Τότε ὁ Ἰμπραήμ πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον, ἑσταται καὶ βλέπει σιγῆλὸς τὸ πτώμα του ἀντιπάλου του καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἥτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὥσπερ βαφεῖσα καὶ αὐτή, ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος, φιλεῖ παρατεταμένον φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρόν.

Ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου

(Φύλλα ἡμερολογίου)

31 Μαΐου

Χθὲς μετὰ μεσημβρίαν ἐπλησίασαν μερικὰ βουβάλια τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ περιτειχίσματός μας. Εὔκοσιν Ἕλληνες ἐβγήκαν νὰ τὰ πάρωσιν. Οἱ δὲ ἐχθροὶ μόλις εἶδον τὴν ἐξοδὸν, καὶ πανικὸς φόβος τοὺς ἐκυρίευσεν ἤρχισαν λοιπὸν νὰ μᾶς ρίπτωσι βόμβας ἐκ τῶν κανονιοστασίων των, καὶ νὰ τουφεκίζωσι τοὺς ἐξελθόντας. Ἡμεῖς δέ, ρίψαντες ἱκανὰ κανόνια καὶ μυδράλλια ἐναντίον των καὶ ἀντιτουφεκίσαντές τους, ἐφονεύσαμεν καὶ ἐλαβώσαμεν ἀρκετούς ἀλλ' ὁ κρότος τῶν πυροβόλων διεσκόρπισε τὰ ζῶα ταῦτα.

Τὸ πρωὶ ἤρχισαν οἱ Τοῦρκοι τὸν βομβαρδισμόν των ἡμεῖς δὲ ἀνταποκριθέντες μὲ μυδράλλια ἐφονεύσαμεν καὶ ἐπληγώσαμεν τινὰς τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐργατῶν του. Ἀξιοδάκρυτος τῷ ὄντι

εἶναι ἡ κατάστασις τῶν δυστυχῶν τούτων τοῦ ἐχθροῦ ἐργατῶν, καὶ φρίκην προξενεῖ εἰς τὸν ὅστις θεωρεῖ μὲ τί τρόπον τοὺς μεταχειρίζονται οἱ βάρβαροι δεσπότες των. Ἦλθον πολλάκις εἰς τόσῃν ἀπελπισίαν, ὥστε ἐξελθόντες τῶν χαρακωμάτων ἐφώναζαν: «ἡμεῖς εἴμεθα χριστιανοὶ καὶ ὁμογενεῖς σας! ὅθεν φονεύσατέ μας διὰ νὰ λάβουν τέλος τὰ ἀνυπόφορα δεινὰ μας». Οἱ ἡμέτεροι ἔλαβον συμπάθειαν τῶν δυστυχιῶν των, τὰς ὁποίας ἀκουσίως ὑπομένουν, καὶ δὲν πυροβολοῦσι πλέον κατ' αὐτῶν.

Πρὸς τὸ ἐσπέρας ἐπληγώθη εἰς τὸ μέτωπον ἓνας τῶν πυροβολιστῶν μας τοῦ κανονιστασίου «ὁ Κοραῆς», ὀνομαζόμενος Ἀλεξάνδρῃς Κουλούρης. Εἰς θαυμασμὸν φέρει ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἀνδρεῖον τοῦτο παλικάρι ἐδέχθη τὴν πληγὴν ἀφοῦ ἐκτυπήθη, ἐκάθισε καὶ ἔδесе μὲ τὸ μανδύλι τὸ κεφάλι του διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ ρέον αἷμα· τοῦ ἐπρόβαλον ἔπειτα οἱ σύντροφοί του νὰ τὸν φέρῳσιν εἰς τὸν χειροῦργον. «Ὁχι,» ἀπεκρίθη μὲ ἡσυχίαν ὁ γενναῖος Ἕλλην· «δότε μου καιρὸν διὰ νὰ σημαδεύσω πρῶτον τρεῖς φορές ἀκόμη τῶν Χαλδούπηδων τοὺς προμαχῶνας, καὶ πηγαίνω ἔπειτα νὰ ἱατρευθῶ». Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ καταφρονοῦν οἱ Ἕλληνες τὸν θάνατον διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν πατρίδα.

15 Ἰανουαρίου

Ἡ εἰς τὸν κόλπον Π. Πατρῶν εἰσπλεύσασα προχθὲς Ἀγγλικὴ κορβέτα σήμερον πάλιν ἐπέστρεψε, καὶ ἐλθοῦσα προσωρμίσθη ἀπέναντι τοῦ Βασιλαδίου. Ὁ Διοικητὴς αὐτῆς Κ. Ἀμπατ ἔστειλε πάραυτα ἓνα ἀξιωματικὸν εἰς Βασιλάδι, ὅστις εἶπεν εἰς τὸν ἐκεῖ φρούραρχον, ὅτι ὁ Διοικητὴς τῆς κορβέτας προσκαλεῖ τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ πολεμικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς νὰ ἔλθωσιν εἰς Βασιλάδι, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ μετ' αὐτῶν περὶ πραγμάτων πολλὰ σημαντικῶν. Ἀναλόγως λοιπὸν τῆς προσκλήσεως ταύτης, ἐπῆγαν εἰς τὸν ἀπὸ μέρους διωρισμένον τόπον οἱ ἐπὶ τούτου διὰ κοινῆς

συγκαταθέσεως ἀπὸ μέρους μας ἐκλελεγμένοι, οἵτινες μὲ ἀκάθεκτον χαρὰν ὑπεδέχθησαν τὸν Κ. Ἀμπατ, ὡς ἄγγελον ὑποθέσεων μεγάλης ὠφελείας. Ἀλλὰ τί ἀπροσδόκητον θέαμα, ὁποῖα τραχεῖα προσβολὴ ἐπροξενήθη εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους μας, ὅταν ὁ Κ. Ἀμπατ παρουσιάζῃ αἴφνης εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

Εἰς τὰ νερά τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐν τῇ κορβέτᾳ τῆς Αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος «Ρόζα» τὴν 27 Ἰανουαρίου 1826.

Κύριοι,

Ὁ Καπιτάν-Πασσᾶς μοῦ ἐπρόβαλε νὰ εἰδοποιήσω τὰς ἐν Μεσολογγίῳ ἀρχάς, ὅτι ὅλαι αἱ προπαρασκευαί θέλουν εἶσθαι ἔτοιμοι εἰς διάστημα ὀκτῶ ἡμερῶν, διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐφοδος εἰς τὸ φρούριον τοῦτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Καπιτάν-Πασσᾶς ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἱματοχυσίαν, ἥτις δύναται νὰ συμβῇ, ἂν ἡ πόλις κυριευθῇ ἐξ ἐφόδου, ἀγαπᾷ νὰ μάθῃ, ἂν ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου θέλῃ νὰ ἔλθῃ εἰς συνθήκας, καὶ ὁποῖας συνθήκας ζητεῖ εἰς τοιαύτην περίστασιν.

Τὴν ἀπόκρισιν, ἥτις θέλει μὲ δοθῇ ἀπὸ μέρους σας θέλω τὴν στείλει εἰς τὸν Καπιτάν-Πασσᾶ. Ἀλλὰ χρέος μου κρίνω νὰ εἰδοποιήσω φανερά τὰς ἐν Μεσολογγίῳ ἀρχάς, ὅτι ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ γίνω ἐγγυητὴς τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἤθελον γίνει, μὴτε θέλω νὰ δώσω καμίαν γνώμην περὶ τοῦ νὰ ἀποδεχθῆτε ἢ νὰ ἀποβάλλητε τὴ πρότασιν ταύτην τοῦ Καπιτάν-Πασσᾶ.

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι, Κύριοι,

Εὐπειθέστατος δοῦλός σας

Κ. ΑΜΠΑΤ, Διοικητής.

Σὲ δυσარέσκειάν των ἔλαβον οἱ ἀπεσταλμένοι μας ταύτην

τὴν ἐπιστολὴν, καὶ ἀμέσως ἀποχωρισθέντες, ἔστειλαν τὴν ἐφεξῆς πρὸς τὸν κύριον Ἀμπατ ἀπάντησιν:

Κύριε,

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ εὐγενὲς γράμμα της τῶν 27 τοῦ τρέχοντος, ἐν ᾧ μᾶς ἐκθέτει ὅσα τὴν παρήγγειλε νὰ μᾶς εἰπῇ ὁ Καπιτάν-Πασσᾶς. Εἰς ἀπόκρισιν λοιπὸν τῶν παραγγελλέντων διὰ τὴν πραγματείαν τῆς μεταξύ μας εἰρήνης, ἔχει τὰ ἀκόλουθα:

Ὁ Καπιτάν-Πασσᾶς γνωρίζει καλῶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπέφεραν ἀπείρους ζημίας, ἔχυσαν τόσα αἵματα, ἐρημώθησαν οἱ τόποι τους, καὶ δι' ὅλα αὐτὰ δὲν ἤμπορεῖ ἄλλο νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ καὶ νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ, παρὰ ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία των καὶ τὴν ἔφοδον, ποῦ προβάλλει εἰς ὀκτὼ ἡμερῶν διάστημα, ὅτι θὰ γένη ἐναντίον τοῦ φρουρίου, εἵμεθα ἔτοιμοι νὰ τὴν δεχθῶμε καὶ πολεμοῦντες σὺν Θεῷ, νὰ τὴν ἀντικρούσωμεν, καθὼς καὶ ἐκείνην τοῦ Κιουταχῆ τὸν περασμένον Ἰούλιον ἔπειτα δὲ εἶναι γνωστὸν εἰς τὸν ἴδιον, ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν Διοίκησιν, τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦντες τίς διαταγές, χρεωστοῦμεν καὶ νὰ πολεμοῦμεν καὶ νὰ ἀποθαίνωμεν. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν Διοίκησίν μας, μπορεῖ νὰ διευθυνηθῇ καὶ νὰ πραγματευθῇ, ἡ εἰρήνην ἢ πόλεμον.

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑποσημειωθῶμεν μὲ σέβας

Ἡ προσωρ. διευθ. τὰ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος ἐπιτροπὴ
καὶ ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ πολιτικοὶ

Δ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Μεσολόγγιον τῇ 15 Ἰανουαρίου 1826

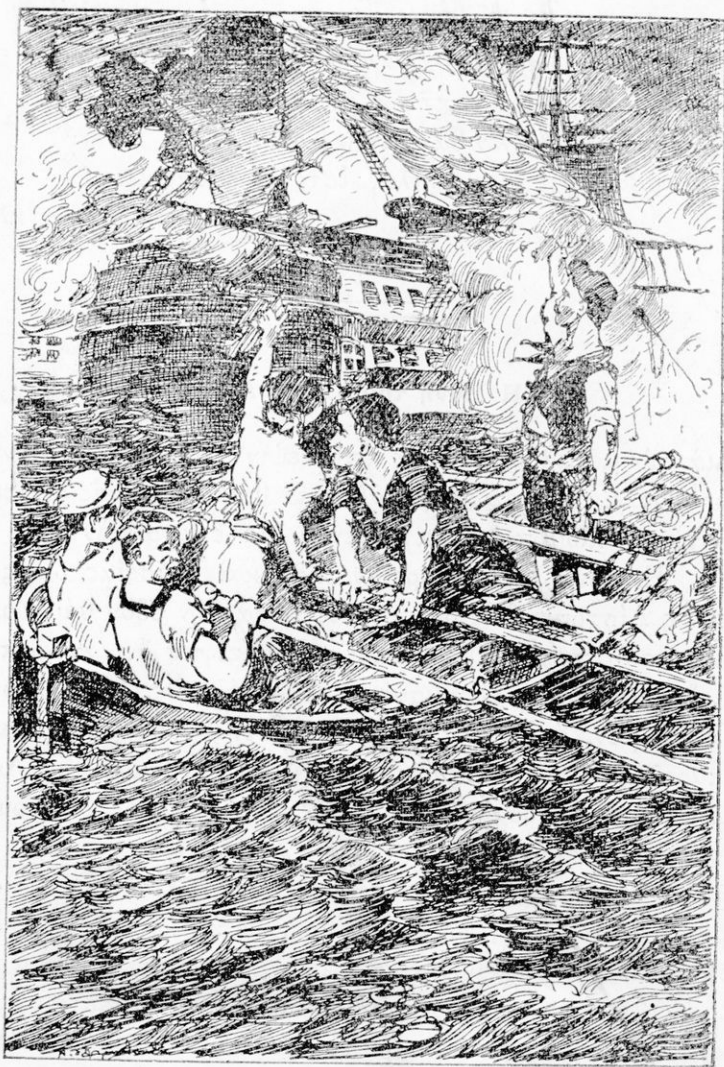
Πρὸς τὸν Κανάρην

Ὡς λείψανον εἰσέτι ζῶν μεμακρυσμένων χρόνων,
ὡς τμήμα ἔργου εὐκλεοῦς τῶν εὐκλεῶν προγόνων,
μὲ λύπην τὴν σμικρότητα τῆς νῦν Ἑλλάδος καθορῶν,
οὕτω καὶ σὺ παρίστασαι ἐν μέσῳ μας, Κανάρη,
σημεῖον μέγα γενεᾶς, ἣτις σχεδὸν ἐφθάρη,
ἥρως ἡρωικῶν κειρῶν.

Νήπιον ἔτι ἤκουον, ἐκάστοτε ἄλλοιον,
ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν τροφῶν τὸν σύγχρονόν σου βίον,
ὡς βίον ἡρώος τινος, ἢ ἡμιθέου παλαιοῦ
μ' ἔλεγον: «ναύτης τῶν Ψαρῶν εἰς μόνον μὲ ἐν πλοῖον
«σωρείας ἀπετέφρωσε τρικρότων γιγαντείων!»
κ' ἴσος μ' ἐφαίνεσο Θεοῦ.

Ἀνέγων νέος ἔπειτα μὲ ἐκπληξίν παιδίου
τὰς πράξεις τοῦ γονίμου σου καὶ εὐγενοῦς σταδίου.
Σὲ ἠκολούθησα παντοῦ τὰ βήματά σου εὐλογῶν,
ὁπότε περιέτρεχες τοῦ πόντου τὰς ἐκτάσεις,
καὶ τρίκροτα μὲ λέμβον σύ, ὁ δαίμων τῆς θαλάσσης,
ἔκαμες θύματα φλογῶν.

Τὸ ὄνομά σου πανταχοῦ ἀπέστελλεν ἡ φήμη
ἢ οἰκουμένη ἄφωνος ἀνέμενεν, ἐτοίμη,
πάντα σου νέον θρίαμβον νὰ χαιρετίσῃ μὲ χαράν.
Ὡς ἀετός, καταπεσὼν ἐκ κορυφῶν ὑψίστων,
ἐν μέσῳ στόλων ἔπιπτες ἐξαίφνης πολυῖστων
ἐκλέγων πλοῖον ὡς βοράν.

Ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη

"Οτε εἰς νύκτα ζοφεράν ἐν μέσῳ τῶν κυμάτων
 ἀντήχουν αἶφνης γοεροὶ ὀλολυγμοὶ θυμάτων,
 κ' ἔβλεπον λάμψιν ἀστραπῆς κ' ἤκουον κρότον κεραυνῶν,
 ἔλεγον: τρίκροτον κανέν θὰ καίῃ ὁ Κανάρης....
 κ' ἡ θάλασσα κατέπινεν ὕπλα, ἱστούς, κιθάρεις,
 πασσάδων πτώματα κλεινῶν.

Ἡ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ

Διὰ τὴν μεταβῶμεν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ
 Ὁσίου Λουκᾶ, ἔπρεπε τὴν μεταβῶμεν θαλασσίως εἰς Ἀντικύραν
 ἀρχαιοτάτην κωμόπολιν, κτισμένην εἰς ἓνα μυχὸν τοῦ Κοριν-
 θιακοῦ. Ἐκεῖθεν, μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθά-
 σαμεν εἰς Δίστομον. Εἰς ὅλους τοὺς παρὰ τὴν ὁδὸν θάμνους εἶχον
 διασκορπισθῇ τεμάχια βάμβacos. Νομίζει τις ὅτι ἄγνωστοι δια-
 βάται διεσκόσμησαν ἑορτασίμως τοὺς θάμνους. Ἀπὸ τοὺς ἀγω-
 γεῖς ἐμάθομεν, ὅτι διὰ τῆς στενῆς αὐτῆς ὁδοῦ μεταφέρεται εἰς
 τὴν παραλίαν ὅλος ὁ βάμβας τῆς Λεβαδείας καὶ τῆς Λοκρίδος
 καὶ οἱ σάκκοι προστριβόμενοι εἰς τοὺς θάμνους ἀφήνουσιν εἰς
 αὐτοὺς μέρος τοῦ φορτίου των.

Τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς πολλοὺς Δίστομον εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον
 ἱστορικὰς τοποθεσίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχικῶς κατεστράφη ἐν-
 τελῶς κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ Εὐρέου. Βραδύτερον ἐκεῖ ὁ Κλε-
 ὀμβροτος, ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, πολεμῶν πρὸς τὸν
 Ἐπαμεινώνδαν, ἐξεβίασε τὴν εἰς Λεῦκτρα εἰσβολήν. Ἐκεῖ οἱ
 Θηβαῖοι, πολεμοῦντες κατὰ τοῦ Φιλίππου, ἤγειραν τεῖχος ἐκ
 μέλανος λίθου, τοῦ ὁποίου σώζονται σποραδικῶς ἔχνη. Ἀργό-
 τερον κατεστράφη καὶ πάλιν ἡ πόλις εἰς ἀγῶνα τοῦ Φιλίππου

κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ἐκεῖ, τέλος, ὁ Καραϊσκάκης κατενίκησε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τῆς Ἀμφίσσης.

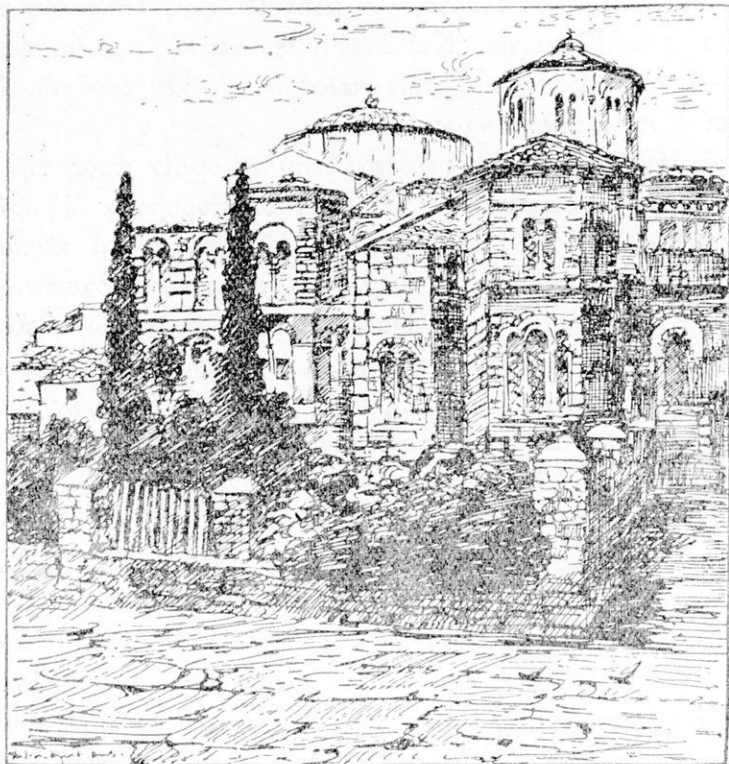
Συνεχίζομεν ἀπὸ Διστόμου τὴν ἄνοδον. Διανύομεν ἐπίπονον ἀνάβασιν χωρὶς, ὡς παρηγορίαν, νὰ βλέπωμεν μακρόθεν τὴν Ἱερὰν Μονήν. Τὴν ἀποκρύπτουν μικροὶ λόφοι, ἀποτελοῦντες τὰς ἐσχατιὰς τοῦ Ἑλικῶνος. Καὶ εὐρέθημεν αἶφνης πρὸ κορυφοῦ συνοικισμού τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κελλίων, τὸ κέντρον τῶν ὁποίων κατέχει ὁ περικαλλὴς ναός.

Καὶ δέχεται ἡμᾶς ἡ φιλόξενος πύλη, ὁμοία πρὸς τὴν πύλην φρουρίου, ἔχουσα καὶ δύο ὀγκωδέστατα πυροβόλα· ἐδωρήθησαν εἰς τὴν Μονήν ὑπὸ Γαλαξειδιώτου πλοίαρχου καὶ κατωρθώθη νὰ μεταφερθοῦν ἐκεῖ ἐπὶ καμήλων μετὰ πολλὰς βασάνους.

Ψυχὴ εὐγενής, ἡ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ταλαιπωρηθεῖσα ὑπὸ περιπετειῶν τῆς ζωῆς, ἐζήτησεν εἰς τὴν ἐρημίαν αὐτὴν τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἡσυχίαν. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι, ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Συμεών, περιεφέροντο ἀνεμποδίστως καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ὁσὺς Λουκᾶς ἤρχετο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀνθρώπους μόνον ὅταν τὸν ἐχρειάζοντο· διὰ νὰ ἐλεῇ, διὰ νὰ παρηγορῇ, διὰ νὰ θεραπεύῃ. Καὶ ἦτο γλυκὺς καὶ πρᾶος. Ὁ βίος του ὅλος ἦτο στοργὴ καὶ πόνος διὰ πᾶν δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ· ἡ φύσις ὅλη, ἔμψυχος καὶ ἄψυχος, τῷ ἐνέπνεεν ἀγάπην. Τὰ ζῶα, τὰ πτηνὰ τῷ ἦσαν προσφιλεῖ, ὡς ἀνθρώπιναι ὑπάρξεις. Ἐξημέρωνε καὶ ἀνεστρέφετο τὰς ἐλάφους τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τὰ στρουθία τῶν ἀγρῶν. Ἐλάτρευε τὰ ἄνθη καὶ διὰ τῆς ἐργασίας του μετέβαλλε τὴν γῆν εἰς παράδεισον.

Καὶ τὴν ἡμερότητα ταύτην καὶ τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν φιλοκαλίαν τὴν εἶδομεν καὶ σήμερον εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ.

Ὁ ναὸς τῆς Μονῆς στηρίζεται εἰς ἕτερον ὑπόγειον ναόν, τῆς Ἀγίας Βαρβάρας. Μόνον ὅστις εἶδε τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας ἢ τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ναοῦ τοῦ Ὁσίου Λουκά. Ὁλος ὁ ἐσωτερικὸς χώρος του εἶναι ἐπεστρωμένος διὰ

πολυτίμων μαρμάρων ἢ καλύπτεται διὰ μωσαϊκῶν. Καὶ ἀπορεῖ τις πῶθεν καὶ διὰ τίνων μέσων μετέφερον εἰς τὴν ἐρημικὴν ταύτην κοιλάδα τῆς Φωκίδος τὸν θησαυρὸν αὐτὸν τῶν πολυχρῶμων μαρμάρων. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τῶν τοίχων, ὑπεράνω τῶν θυρῶν,

Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅπου ὑπάρχουν ὀπλισμένοι Ἕλληνες
θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισίαν, ἥτις χαρίζει τὴν νίκην. Κάμετε
λοιπὸν ὑπομονὴν εἰς ὅ,τι συμβῇ. Σήμερον τῶν Βαίτων ἄς φάγωμεν
εἰς τὴν τράπεζαν ψάρια. Τὴν ἄλλην ἐβδομάδα ἴσως φάγουν καὶ
αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς. "Ὁχι! δὲν θὰ γίνω περιγέλος τοῦ κόσμου καὶ

διερχόμενον μὲ ἄρχοντας καὶ διακόνους τὰς ὁδοὺς τῆς Ὁδησοῦ
ἢ τῆς Ἐπτανήσου νὰ μὲ δακτυλοδεικτοῦν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λέ-
γουν:

«Ἰδοὺ ὁ φονεὺς Πατριάρχης!»

Ἄν τὸ ἔθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, ἐλπίζω νὰ μὲ ἀπο-
ζημιώσῃ μὲ τιμὴν καὶ ἔπαινον, ἐπειδὴ ἔπραξα τὸ καθήκόν μου.

Τετάρτην φοράν δὲν θ' ἀναβῶ πλέον εἰς τὸ "Ἅγιον" Ὅρος. Χαίρετε, σπῆλαια καὶ κορυφαὶ τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ! Χαῖρε, θαλάσσιον κύμα! Χαίρετε Ἀθῆναι καὶ Σπάρτη, εἰς τὰς ὁποίας ἐπόθουν νὰ ἰδρῦσω σχολεῖα ἐπιστημῶν διὰ τοὺς νέους τῆς πατρίδος. Χαῖρε, γῆ τῆς Δημητσάνης, ἥτις μ' ἐγέννησες! Ἐγὼ πηγαίνω ὅπου μὲ καλεῖ τὸ χρέος μου, ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἔθνους καὶ ὁ Οὐράνιος Θεός, ὁ διευθύνων τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα πράγματα».

Ὁ Καποδίστριας ἐν Λευκάδι.

Τῷ 1806 ὁ διαβόητος Βεζύρης τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶς εἶχεν ἀποφασίσει νὰ κυριεύσει τὴν Λευκάδα. Ἡ Λευκὰς τότε, ὅπως καὶ ὅλη ἡ Ἑπτανήσος, διετέλει ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ἀγγλων. Εἰς τὴν Λευκάδα κατέφευγον ἔλοι οἱ κλέφται τῆς Ρούμελης καὶ ὁ Ἀλῆς ἐγνώριζεν ὅτι ἐνὸς ὧς ἐσώζετο τὸ καταφύγιον ἐκεῖνο, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποτάξῃ τοὺς γενναίους μαχητὰς τῆς Ρούμελης. Ἐπετέθη λοιπὸν κατὰ τῆς Λευκάδος μετὰ εἴκοσι χιλιάδων Ἀλβανῶν.

Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑπτανήσου κατανοήσασα τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, ἀπέστειλεν ἀντιπρόσωπόν της εἰς Λευκάδα τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ἵνα ὀργανώσῃ στρατιωτικῶς τοὺς κατοίκους.

Ὁ Καποδίστριας ἀνεδείχθη μέγας εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς διὰ μικροτάτων μέσων ἔφερε τεράστια ἀποτελέσματα. Κατῳρθωσε νὰ διεγείρῃ ἀπερίγραπτον ἐθνουσιασμόν μεταξὺ τῶν κατοίκων, νὰ ἀντιστῶσιν ἥρωικῶς ἐπὶ ἐπτάμηνον καὶ τέλος ν' ἀποδιωχθῇ ὁ Ἀλῆς.

Ἄλλὰ τὸ θαυμασιώτερον κατόρθωμα τοῦ Καποδιστρίου ἦτο ἄλλο· ἦτο ἡ συγκέντρωσις τῶν σημαντικωτέρων καπεταναίων τῆς Ρούμελης πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Λευκάδος· ἦτο ὁ ἀδελφικὸς σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη κατὰ τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν μεταξύ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς δούλης Ἑλλάδος. Ἠνώθησαν ὅλοι εἰς Ἑθνικὸν στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κατσαντώνη.

Ἐντὸς ἐνὸς κήπου τῆς Λευκάδος ἐγένετο ἡ ἀδελφοποίησις τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Ἑθνους. Ἐπὶ κεφαλῇς τῆς τραπέζης ἐκάθισεν ὁ Καποδίστριας. Ἐγερθεῖς δὲ πρὶν ἀποχαιρετισθοῦν οἱ συνδαιτυμόνες, προέπιεν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ ὀπλαρχεῖς ἐξήγαγον τὰ ξίφη καὶ ὠρκίσθησαν ἐπ' αὐτῶν ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος.

Συγκεκινημένος μέχρι δακρύων ὁ Καποδίστριας ἐνηγκαλίσθη καὶ ἡσπάσθη ἀδελφικῶς ὅλους. Καὶ ἦτο πολὺ συγκινητικὸν νὰ βλέπῃ τις δακρυσμένους τοὺς κεραυνοβόλους ὀφθαλμοὺς τοῦ Κατσαντώνη, τοῦ Τζαβέλλα, τοῦ Μπότσαρη, τοῦ Ζέρβα, τοῦ Δαγκλῆ, τοῦ Χορμόβα καὶ τόσων ἄλλων κλεφτῶν.

Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Μιαούλη.

Τὸν Μιαούλη βαρέως ἀσθενοῦντα ἐπεσκέφθη ὁ Βασιλεὺς Ὁθων. Ὁ ψυχorroχῶν θαλασσομάχος ἀνακαθίσας ἐπὶ τῆς κλίνης εἶπε πρὸς τὸν Βασιλέα:

—«Δὲν μοῦ μένουν πλέον εἰμὴ μόνον ὀλίγαι στιγμαὶ ζωῆς. Βλέπω τὸν θάνατον ἔμπροσθέν μου, ἀλλὰ τὸν βλέπω μὲ πλήρη ἀταραξίαν ψυχῆς καὶ ἀποχαιρετῶ τὴν κόσμον εὐχαριστημένος.

"Όσα ἐπεθύμησα εἰς τὴν ζωὴν μου τὰ ἀπῆλυσα. Εἶδον τὴν πατρίδα ἐλευθερωμένην ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὴν βαρβαρότητα. Εἶδον τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον ἀνεγειρόμενον ἐν μέσῳ τῶν ἐρείπων τῆς πατρίδος. Εἶδον τέλος τὴν Μεγαλειότητά Σου ἀναβαίνουσαν εἰς τὸν θρόνον, τὸν ὅποιον ἡ Θεία Πρόνοια τῆς εἶχε προωρισμένον. Ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἡσφαλίσθη διὰ πάντα δὲν μοῦ μένει τίποτε πλέον νὰ ἐπιθυμήσω εἰς τὴν ζωὴν.

Αἱ τιμαί, μὲ τὰς ὁποίας ἡ Μεγαλειότης Σου μὲ ἀντήμειψε διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ αἱ τιμαὶ τὰς ὁποίας ἀπῆλυσα ἐν Βαυαρίᾳ παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας καὶ σεβαστοῦ πατρός Σου, ἐπεσφράγισαν τὴν εὐτυχίαν τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ζωῆς μου.

Σοῦ συνιστῶ, Μεγαλειότατε τοὺς συναγωνιστάς μου δὲν ἐπολέμησαν μόνον μὲ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πεῖναν καὶ μὲ τὴν δίψαν καὶ παντὸς εἶδους στερήσεις, ἕως οὗ νὰ ἴδουν τὴν ἡμέραν τῆς ἐλευθερίας.

Σοῦ συσταίνω ὁμοίως, Μεγαλειότατε τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μου. Τοὺς ἀφήνω κληρονομίαν τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν θρόνον Σου καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα.

Οἱ Ἕλληνες, Μεγαλειότατε, ἦσαν προωρισμένοι καὶ εἰς τοὺς παλαιούς καὶ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους νὰ κατορθώσωσι μὲ μικρὰ μέσα μεγάλα ἀποτελέσματα ἦσαν ὅπως πάντοτε χωρισμένοι, ἄλλοτε ἀπὸ τὰ μικρὰ σύνορα τῶν χωριστῶν βασιλείων καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἐμφυλίου διαφοράς καὶ φιλονικίας. Σήμερον ὅμως εἶναι ἡνωμένοι ὅλοι ὑπὸ τὸ σιῆπτρον Σου.

Δέξου, ὦ Βασιλεῦ, καὶ τελευταίαν φοράν τὰς θερμὰς εὐχάς, τὰς ὁποίας ἀναπέμπω πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν κραταίωσιν τοῦ Θρόνου Σου καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ Σου.

Εἰς ταῦτα πολὺ συγκινημένος ἀπήντησεν ὁ Βασιλεὺς:

—«Δὲν δύναμαι νὰ σοῦ ἐκφράσω πόσον ἐπιθυμῶ νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺν ἀκόμῃ καιρὸν ἡ ζωὴ σου διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ νὰ σὲ βλέπω πλησίον μου καὶ νὰ ἀκούω τὰς φρο-

νίμους συμβουλὰς σου.

Θὰ ἐκτελέσω μὲ πολλὴν προθυμίαν τὰς ἐπιθυμίας σου. Ἡ ζωὴ σου ἐστάθη σωτήριος διὰ τὴν Πατρίδα καὶ ἑνδοξος διὰ σὲ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου ἑνὸς τοιούτου πολεμιστοῦ εἶναι πολὺ

θλιβερά καὶ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ διὰ τὸν βασιλέα του. Καὶ ὁ πατήρ μου θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἰδίαν μὲ ἐμὲ λύπην.

Με εὐχαρίστησιν ἐκφράζω τὴν βαθυτάτην μου εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς ἐξόχους ὑπηρεσίας σου πρὸς τὴν ἀγαπητὴν μας Πατρίδα».

Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Κλήρου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821

Ἡ ἐκκλησία οὐ μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐπρωτοστάτησεν.

Ἀπειροὶ εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Μόλις διεδίδετο ἡ φήμη περὶ μελετωμένης ἐξεγέρσεως, ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐξέσπεν κατὰ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Πρῶτον θυμὰ τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας, ἔπεσε κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὁ σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'. Μετ' αὐτοῦ συνεμαρτύρησαν καὶ οἱ Μητροπολῖται Ἐφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Ἀθανάσιος καὶ Ἀγχιάλου Εὐγένιος. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐμαρτύρησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Ἐπίσκοποι Ἀδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης, Δέρκων, ὁ ὑπερεκατοντούτης Ἀρχιερεὺς Μυριουπόλεως καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ Πατριάρχου Νικηφόρος.

Ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπηγγονίσθη ὁ πρόην Πατριάρχης Κύριλλος μετὰ πολλῶν ἱερέων. Ἐν Θεσσαλονίᾳ ἐθανατώθη ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Μελέτιος. Ἐν Κρήτῃ ὁ Μητροπολίτης Γερά-

σιμος μετὰ τεσσάρων Ἐπισκόπων. Ἐν Λευκωσίᾳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς μετὰ 3 Μητροπολιτῶν καὶ 36 ἄλλων κληρικῶν καὶ μοναχῶν.

Ἐμαρτύρησαν πρὸς τούτοις οἱ ἀρχιερεῖς Σωζουπόλεως, Σερρών, Ἀρτης, Λαρίσης, Ἰωαννίνων, Γρεβενῶν καὶ ἄλλοι. Ἐν Λήμνῳ ἀπηγχονίσθησαν εἰς τὸν λιμένα πλεῖστοι κληρικοί. Ἐν τῇ μονῇ τῆς Χίου διῆλθον ἐν στόματι ρομφαίας 200 κληρικοί.

Καὶ βραδύτερον ἐν Κορώνῃ οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἄφιξιν τοῦ Καπετὰν πασαῖ ἐβασάνισαν καὶ ἀπηγχόνισαν τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς πόλεως. Ἐν Μεθώνῃ ὁ ἐπίσκοπος Γρηγόριος φυλακισθεὶς, ἀπέθανεν ἐκ τῶν κακουχιῶν.

Εἶναι ἀμέτρητα τὰ μαρτύρια τῶν κληρικῶν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἡ ἱστορία ἀναβιβάζει τοὺς μάρτυρας αὐτοὺς εἰς ἑξακισχιλίους. Ἀλλὰ πόσων ἄρά γε τὴν θυσίαν δὲν ἐμάθομεν ποτὲ καὶ πόσων τὸ φρικτὸν μαρτύριον δὲν ἐκάλυψε τὸ χῶμα τοῦ τάφου; Διὰ τοὺς ἀγνώστους αὐτοὺς μάρτυρας τί ἄλλο ἀρμόζει περισσότερον ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Κάλβου;

Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἅς μὴ σκορπίσῃ
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
ποῦ σᾶς σκεπάζει.

.....

Ἡ Ἐκκλησία ὅμως δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μόνον θύματα κατὰ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἐχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ πλῆθος κληρικῶν, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ στρατιωτικὰ σώματα ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

Οὕτως ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς

τοῦ ἀγῶνος. Ὁ ἐπίσκοπος Κερτέζης Προκόπιος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἡλείαν. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ἀνταλλάξας τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος μετὰ τὸ ξίφος τοῦ πολέμι-

Ἡ ὕψωσις τῆς Σημαίας.

στοῦ, ἔλαβε μαρτυρικώτατον θάνατον ἐν Θερμοπύλαις, ὡς ἄλλος Λεωνίδας. Ὁ ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Παπαφλέσσας, ἀπτό-

ητος εἰς τοὺς κινδύνους, ἔπεσεν ἥρωικῶς εἰς τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας.

Ὁ Νεόφυτος Καρύστου, ὁ Νεόφυτος Ταλαντίου, ὁ ἐπίσκοπος Σάμου, ἐπολέμησαν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ὁ μακάριος ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ προσέφερεν ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος, ἐπὶ κεφαλῇς 800 περίπου πολεμιστῶν, ἐπολέμησεν ἥρωικῶς εἰς τὸ Βαλτέτσι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Διοίκησιν τοῦ Κράτους οἱ κληρικοὶ προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας. Ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος ἐγένετο Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μετέσχε τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων. Ὁ Προύσης Ἰωσήφ ἦτο ὁ πρῶτος Ὑπουργὸς τῶν Ὁρησευμάτων καὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Τοιοιτοτρόπως καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἐν δουλείᾳ ὁ κληρὸς ἐστάθη προστάτης καὶ πρόμαχος τοῦ ἔθνους.

Πῶς ἐσώθη τὸ Μεσολόγγιον

Ἀπὸ μικρὸν παιδίον ὁ Γούναρης ἦτο ὑπὸν ὁμηγερέτης τοῦ Ὁμέρου Βρυῶν. Ὄταν ἐμεγάλωσεν ἔγινεν ὁ κυνηγὸς του. Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔφερε συχνὰ εἰς τὸν κύριόν του ἀγριοχοίρους, ἐλάφους, κοτσύφους, πέρδικας.

Ὁ στρατὸς τοῦ Ὁμέρου Βρυῶν ἐπολιόρκει στενωτάτα τὸ Μεσολόγγιον.

Καὶ τότε ὁ Γούναρης ἐξήρχετο συχνὰ εἰς τὸ κυνήγιον· εἰς τὰ περίξ βουνὰ εὗρισκε λαγωοὺς καὶ ἄγρια πτηνά, ὅσα δὲν εἶχον

φύγει μακράν ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ πολέμου καὶ τὸν κρότον τῶν πυροβολισμῶν.

Ὁ Γούναρης ὑπηρετεῖ τόσα ἔτη πιστῶς τὸν αὐθέντην του· μολαταῦτα οὗτος δὲν εἶχε πολλὴν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκράτησεν εἰς Ἄρταν τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τρία τέκνα τοῦ Γούναρη θὰ τὰ ἐφόνευεν ἐὰν ὁ Γούναρης ἔκαμνε καμίαν ἀπιστίαν.

Μίαν ἐσπέραν ὁ Γούναρης εὐρίσκετο ἐν τῇ σκηνῇ του μετὰ τῶν συντρόφων του Ἀλβανῶν. Πάντες ἐκοιμῶντο βαθύτατα καὶ μόνος ὁ Γούναρης ἐκάθητο ἄγρυπνος καὶ συλλογισμένος. Ἀπὸ πολλὴν κακίαν δὲν εἶχε λάβει εἰδήσεις ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ πολλὰ ὑποψία τὸν ἐβασάνιζον.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἐξύπνησεν ὁ Ἀλῆ Ἀγᾶς, πιστὸς φίλος καὶ σύντροφος τοῦ Γούναρη. Ἠρώτησε τὸν φίλον του διατί δὲν κοιμᾶται, ὕστερον ἀπὸ τόσους κόπους τῆς ἡμέρας. Καὶ ὁ Γούναρης ὡμολόγησεν εἰς τὸν φίλον του τοὺς φόβους του.

Ὁ Ἀλῆ Ἀγᾶς ἐσηκώθη, ἤνυχσε τὴν πίπαν του καὶ ἐλάθισε πλησίον τοῦ Γούναρη.

—Ἀκουσε, τῷ λέγει χαμηλοφώνως. Ἐμεῖς, Γούναρη, ἔχομε φάει ψωμὶ κι ἀλάτι. Γι' αὐτὸ δὲν σοῦ κρύβω τίποτε. Αὐριο, μεθαῦριο τὰ βάσκανά μας θὰ τελειώσουν. Μεθαῦριο κατὰ τὰ ἐξήμερώματα θὰ γίνῃ ἡ ἐπίθεσις. Οἱ χριστιανοὶ θὰ ἐορτάζουν τὰ Χριστούγεννα καὶ θὰ εὐρίσκονται ὅλοι εἰς τὰς ἐκκλησίας. Τὸ φρουρίον θὰ εἶναι ἀνυπεράσπιστον καὶ θὰ τὸ καταλάβωμεν εὐκολὰ ὥστε, φίλε μου, σὲ ὀλίγας ἡμέρας θὰ εἴμεθα εἰς τὰ σπίτια μας.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Γούναρης ἐπῆγε πάλιν εἰς τὸ κυνήγιον ὁ νοῦς του ὅμως τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐστρέφετο ἄλλοῦ. Τὰ πτηνὰ καὶ οἱ λαγωοὶ διέρχονται ἐνώπιόν του, ἀλλ' αὐτὸς οὐδὲ κἀν τὰ

Ὁ Γούναρης φανερώγει τὸ μυστικόν.

βλέπει. Παρήλθε τοιουτοτρόπως ολόκληρος ἡ ἡμέρα ἐκείνη καὶ ὁ Γούναρης δὲν ἐφόνευσε τίποτε.

Εἰς τὴν ψυχὴν του γίνεται μία φοβερὰ πάλη. Γνωρίζει τὸ μυστικόν, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ σώσῃ τοὺς συμπατριώτας του. Μία λέξις του εἶναι ἀρκετή, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν φρικτὴν καταστροφὴν, ἀλλὰ ἡ λέξις αὐτὴ θὰ πληρωθῇ διὰ τῆς ζωῆς τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων του.

Σκέπτεται τοὺς ἰδικούς του καὶ ἡ ψυχὴ του λυγίζει. Δὲν θὰ ὁμιλήσῃ. Θὰ πέσῃ τὸ Μεσολόγγιον θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ σφίγγῃ εἰς τὴν ἀγκάλην του τὰ τέκνα του. Ὅποια χαρὰ! Τώρα λησμονεῖ τὰ πάντα. Γίνεται φαιδρός, ἀρπάζει τὸ ὄπλον του καὶ πυροβολεῖ ἐν πτηνόν, τὸ ὁποῖον ἐπέταξεν ἔκ τινος θάμνου· προχωρεῖ μὲ βῆμα γοργόν καὶ ἐλαφρόν.

Αἶφνης ἀκούει ἐρτασίμους ἤχους κωδῶνων. Ἐκ τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου ἀγγέλλεται ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ καὶ καλοῦνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὸν ἐσπερινόν.

Πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν του ἤκουσεν ὁ Γούναρης τὸν γλυκὺν τοῦτον ἤχον. Ὁ Σουλτάνος, διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς χριστιανούς νὰ λησμονήσωσι τὴν θρησκείαν των, εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς αὐτοὺς νὰ μεταχειρίζωνται κώδωνας εἰς τὰς ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦτο, μόλις ἤκουσεν ὁ Γούναρης τὴν χαρμόσυνον κωδωνοκρουσίαν, ἡσθάνθη νὰ κλονίζεται ἡ καρδιά του. Ἐνόησεν ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς Ἕλλην, ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς χριστιανός, ὅτι ἦτο ἀδελφὸς τῶν πολιορκουμένων. Ἐγонуπέτησε καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Κατόπιν ἐσηκώθη μὲ νέον θάρρος εἰς τὴν ψυχὴν του.

—«Ὁ Θεὸς θὰ φροντίσῃ διὰ τὰ τέκνα μου, εἶπεν. Ἀπὸ ἐμὲ κρέμαται ἡ τύχη τοῦ Γένους μου. Θὰ κάμω τὸ χρέος μου.»

Καὶ διηυθύνθη με ὁρμὴν πρὸς τὴν παραλίαν. Εἶδε μίαν λέμβον εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν. Ἀμέσως με τὸ μαντίλιόν του ἐνευσεν εἰς τὸν ἐπιβάτην τῆς λέμβου νὰ πλησιάσῃ. Ἦτο ὁ γραμματεὺς τοῦ στρατηγοῦ Μακροῦ, ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ Αἰτωλικὸν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Ὅταν ὁ Γούναρης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐξωμολογήθη εἰς αὐτὸν ὅλα, ὁ γραμματεὺς ἐκίνησε με δυσπιστίαν τὴν κεφαλὴν του. Πῶς νὰ πιστεύσῃ ἓνα χριστιανόν, ὁ ὁποῖος ὑπηρετεῖ τοὺς Τούρκους; Πῶς νὰ πιστεύσῃ ἓνα Ἑλληνα, ὁποῖος φροντίζει διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ πασᾶ, ἐνῶ κινδυνεύει ἡ πατρίς του;

Μετὰ πολλοὺς ὅμως δισταγμοὺς οἱ λόγοι τοῦ Γούναρη ἔργιναν πιστευτοί. Μετ' ὀλίγον εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἐσήμαναν οἱ κώδωνες. Δὲν ἐσήμαναν ὅμως διὰ τὴν μεγάλην ἐορτήν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπατήσωσι τὸν ἐχθρόν. Ὅταν ἔκαμε τὴν νυκτερινὴν ἐφοδὸν, εὗρεν εἰς ὅλον τὸ φρούριον παρατεταγμένους τοὺς γενναίους ὑπερασπιστάς τῆς Πατρίδος.

Ὁ Γούναρης ἔπραξε τὸ καθήκον του. Τὸ Μεσολόγγιον ἐσώθη.

Ἡ Κλείσοβα.

Λυσσὼν ὁ Σατράπης τὸ μέτωπον πλήττει,
καὶ τάττει ἐμπρὸς τὴν ἰδίαν σημαίαν.

Ποινὰς ἀπειλεῖ, ἀμοιβὰς προκηρύττει.

Σημαίνουσι αἱ σάλπιγγες ἐφοδὸν νέαν.

Σημαίνουν αἱ σάλπιγγες μ' ἔμμετρον βῆμα
κατέρχονται σώματα σπεύδοντ' ἄθροα.

Ὑπὸ τοὺς ὀπλίτας ἐβόα τὸ κῦμα
καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα δεινὸν ἀντεβόα.

Ἐν στῆθος ἐτέλουν τὰ στήθη συνάμα
κι ἐπρότεινον δᾶδας πυρσῶν ἀκοιμήτων.

Φρικῶδες ὁ Ἄρης ἠνέφξε δρᾶμα!

Συντέλεια κόσμου ἐθάρρεις πῶς ἦτον.

Ἀπὸ τῆς Κλεισόβης τὰ πῆλινα τείχη
κρεμᾷτ' αἱματώδης ἡ στάθμη τῆς μάχης.

Συντρίβονται δὲ οἱ Αἰγύπτιοι στοῖχοι
καὶ πίπτουν καθὼς τῶν ἀγρῶν οἱ ἀστάχεις.

Ἡ πάλῃ τῶν ἄλλων πασῶν βαρυτέρα!

Φλογῶδες τὸ πείσμα, ἡ μῆνις ἀγρία.

Παντοῦ ἡ πυρίφλεκτος μαίνεται σφαῖρα,

ὁ σίδηρος θραύει Ἀράβων κρανία.

Ἀλλὰ μὲ φωνὴν ὁ Τζαβέλλας μεγάλην:

«Ὡς πότ' ἐκ τοῦ τείχους», βοᾷ, «θὰ κτυπῶμεν;

Ἐμπρός! ἡ ρομφαία ἄς λύσῃ τὴν πάλῃν!

Ἐμπρός! ἐκ τοῦ τείχους ὀργίλοι πηδῶμεν!»

Ὀργίλοι πηδῶμεν, κτυπῶμεν ὀργίλοι.

Οἱ Ἀραβες φρίττουν, τὸ αἶμά των ρέει.

Μὲ τρέμοντας πόδας, μὲ τρέμοντα χεῖλη

πετῶντες τὰς λόγχας των φεύγουν δρομαῖοι.

Οὐδείς ὑπακούει, μὲ θόρυβον τρέχουν,
 κι οἱ πρῶην προστάζοντες τρέχουν κι ἐκεῖνοι.
 Φυγῆς πλὴν ἀνάγκην οἱ πλεῖστοι δὲν ἔχουν.
 Ὑγρά, πορφυρόχρους τοὺς δέχεται κλίνη.

Αἰμόχρουν, πενθίμην παρίστων εἰκόνα
 τὰ φῶτα τοῦ δύνοντος τότε ἡλίου,
 κι ἐπέβαινον ἤδη τὸν μέγαν ἀγῶνα
 εἰς δόξαν τοῦ στείρου ἐκείνου νησίου.

Τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου

Τὴν θέσιν εἶδον τὴν κενὴν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος,
 ὅπου ὑψοῦτο ἡ Παλλὰς, ἡ κόρη τοῦ Φειδίου
 παρέσυρε τὸ ἄγαλμα ὁ διαορέων χρόνος,
 καὶ τίποτε δὲν σώζεται, οὐδ' ἔχνος τοῦ μνημείου.

Καλύτερον δὲν ἀγαπῶ ρυτίδας εἰς τὸ κάλλος,
 δὲν ἀγαπῶ ἐρείπια καὶ ὄγκον συντριμμάτων
 γλυκύτερος ὁ θάνατος ἢ τῶν ἐτῶν ὁ σάλος,
 ἀργὰ ροφῶν τὴν ὑπαρξιν καὶ ράκη ἀναπλάττων.

Ἐξευτελίζει τῶν ἐτῶν ἡ σαρακώδης πάλη,
 παραμορφοῦσα, φθείρουσα ἀθάνατα μνημεῖα,
 δὲν εἶναι πλέον ἄγαλμα τοῦ λίθου ἢ σκυτάλη,
 καὶ νικωμένη φαίνεται ἡ μεγαλοφυΐα.

Τί ἔγινε τὸ ἄγαλμα; οὐδεὶς γνωρίζει πλέον.
 Οὐδεὶς τὸ εἶδεν ἄμορφον, παλαῖον πρὸς τὸν χρόνον
 ἀκμαῖον τὸ ἀπήλυσαν, τὸ ἔχασαν ἀκμαῖον
 καὶ μένει ζῶσα ἡ εἰκὼν τῆς καλλονῆς του μόνον.

‘Ο Θερισμός

‘Ολόκληρον τὸ χωρίον εὐρίσκεται εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἀπὸ τοὺς κλώνους τοῦ μεγάλου δένδρου κρέμονται τὰ σακκίδια, τὰ περιέχοντα τὸν ἄρτον τῶν θεριστῶν καὶ τὰ φλασιδία τοῦ ὕδατος. Προφυλάσσονται ἀπὸ τὸν ἥλιον, τοῦ ὁποῖου αἱ ἀκτῖνες τώρα τὸν Ἰούνιον, τὸν Θεριστήν, εἶναι φλογεραί. ‘Ο καύσων, ὅσον προχωρεῖ ἡ ἡμέρα, αὐξάνει καὶ βασανίζει τοὺς ἐργαζομένους.

“Ολη ἡ πεδιάς εἶναι ὀλόχρυσος καὶ μόνον τὰ φύλλα τοῦ δένδρου πρασινίζουν. Οὐτε ἐν ἀνθύλλιον δὲν ἀπέμεινε πλέον. Τώρα, ὅτε εἶναι πρωία ἀκόμη, σπεύδουσιν οἱ θερισταὶ νὰ κόψωσι στάχυα μὲ τὰ δρέπανά των, τὰ ὁμοιάζοντα πρὸς ἡμισέληνον. Εἰς μίαν μακρὰν γραμμὴν αἱ ζωηραὶ θερίστριαι θερίζουσι καὶ τραγουδοῦσιν. Ἐχουσι τὴν μαντίλαν μέχρι τῶν χειλέων, κύπτουν καὶ προχωροῦν μὲ τὸ κοπτερόν δρέπανον, ἐνῶ κατόπιν αὐτῶν ἐργάται, ἔχοντες ἑτοιμα τὰ πλέγματα τοῦ σπάρτου, περιδένουσιν εἰς δεμάτια τὰ θερισθέντα στάχυα. Καὶ τὰ δεμάτια ταῦτα, ἐσκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὁμοιάζουν μὲ νεκρούς, οἱ ὅποιοι θὰ δώσουν μετ’ ὀλίγον τροφήν εἰς τοὺς ζῶντας.

Ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ δένδρου συνεκεντρώθησαν ἤδη τὴν μεσημβρίαν οἱ θερισταί. Ἐξεκρέμασαν τὰ σακκίδιά των καὶ τὰ

φλασκία των. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ φλέγοντος ἡλίου ἀγωνίζονται νὰ διασχίσωσι τὸ πυκνὸν φύλλωμα τοῦ δένδρου, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνουσιν. Οἱ θερισταὶ εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ γεωργοὶ καὶ αἱ θερίστριαι εἶναι αἱ σύζυγοι καὶ αἱ θυγατέρες των. Οὐδεμία γεωργικὴ ἐργασία γίνεται μετὰ τόσης εὐχαριστήσεως.

Ἔως νὰ φθάσωσιν ὅμως εἰς τὰς χαρμωστύνους ἡμέρας τοῦ θερισμοῦ, πόσας βροχὰς ὑπέστησαν ἐν καιρῷ τῆς σπορᾶς καὶ πό-

Ὁ θερισμός.

σους κινδύνους ἐδοκίμασαν ἀπὸ τῆς βλαστήσεως μέχρι σήμερον! Ἄλλ' ἡ τελευταία χαρὰ κάμνει νὰ λησμονοῦνται ὅλαι αἱ προηγούμεναι θλίψεις.

Ἐνῷ τρώγουσιν ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ δένδρου καὶ βλέπουσι τὰ πολυτίμα δέματα τῶν σταχυῶν, συλλογίζονται, ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας θ' ἀλωνίσωσι τὸν σῖτον, θὰ στείλωσι τὸν νέον καρπὸν εἰς

τὸν γειτονικὸν ὑδρόμυλον καὶ θὰ φάγῃ τὸν πρῶτον ἄρτον τῆς ἐσθδείας. Πόσον μοσχοβολεῖ ὁ ἄρτος αὐτός....

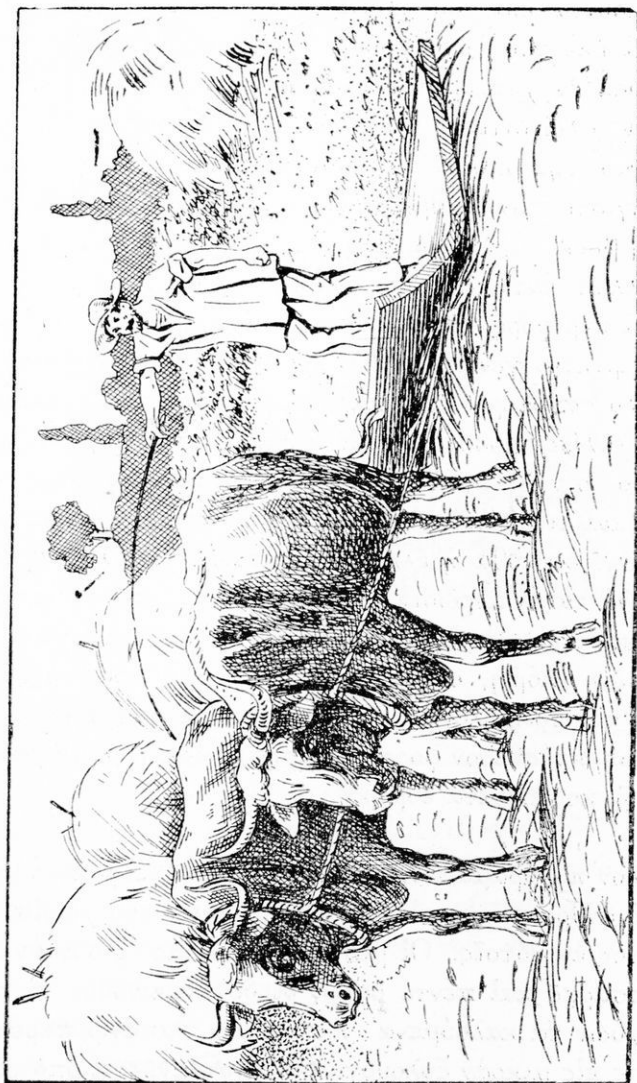
Ὁ ἥλιος ἀργὰ ἀργὰ κλίνει πρὸς τὴν δύσιν. Πνοαὶ ζεφύρου δροσίζουσι τὴν φλεγομένην γῆν καὶ ζωογονοῦν τοὺς κουρασμένους θεριστάς. Ὅλαι αἱ οἰκογένειαι κατακλίνονται πλησίον τῶν δεματίων, σύντροφοι καὶ φύλακες αὐτῶν, ἔτοιμοι νὰ συνεχίσωσι τὴν χαρρυγὴν τὸν γλυκὺν θερισμόν.

Τὰ ἀλώνια

Αἱ ἀληθιναὶ ἀπόκρεω τῶν χωρίων δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐορτάζονται εἰς τὰ ἀλώνια. Καὶ λίαν ὀρθῶς, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀναμένει νὰ ἀνταμειφθῇ τέλος ὁ πτωχὸς ἀγρότης διὰ τοὺς κόπους καὶ τὰς ἀνησυχίας ἐνὸς ὅλου ἔτους.

Ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ πόλει γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες, οἱ ἀνευρίσκοντες ἔτοιμον ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸν ἄρτον καὶ μόνον ἀσχολούμενοι πῶς νὰ μεταφέρωμεν αὐτὸν κατὰ τεμάχια εἰς τὸν στόμαχον, οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν κρατοῦντες ἐν τοῖς δακτύλοις τὸ μικρότατον τῶν τεμαχίων ἐκείνων, πόσῳ περιπετειώδης ὑπῆρξεν ἡ ἱστορία αὐτοῦ ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἐρρίφθη κόκκος σίτου εἰς τὴν γῆν μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν παρετέθη πρὸ ἡμῶν οὕτω πεπλασμένος εἰς ἄρτον.

Τὰ ἀλώνια εἶναι μικρὰ πλατεῖαι στρογγύλαι καὶ ὁμαλώταται. Πλησίον ἐκάστου ἀλωνίου κεῖται μικρὰ πλεκτὴ καλύβη, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἀχυραποθήκη διὰ τὸν χειμῶνα, πᾶς δὲ χωρικὸς ἔχει τὸ ἀλώνιον καὶ τὴν ἀχυροκαλύβην του. Τὰ δέματα τοῦ

Τὸ εἰδώνισμα.

αίτου ἀπλοῦνται ἐπὶ τοῦ ἀλωνίου, ἀποκοπτομένων τῶν δεσμῶν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ ξανθοχρύσου τούτου κυματώδους πελάγους τῶν σταχύων ἄρχεται περιπλέουσα ἡ ροκάννα. Εἶναι δὲ αὕτη πανάρχαιον ἀλωνιστικὸν ὄργανον ἀποτελούμενον ἐκ πλατείας σανίδος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καρφοῦνται κοπτερὰ πετράδια, τριακῶσια ὡς ἔγγιστα τὸν ἀριθμὸν. Ἡ σάνις ζεύγνυται διὰ τοῦ ζυγοῦ εἰς ζευγὸς βοῶν, ὁ ὁδηγὸς ἀνέρχεται ἐπ' αὐτῆς ὡς ἀρχαῖος μαχητὴς πάλλων ἀντὶ δόρατος ὀξεῖαν βουκέντραν καὶ ἐν τῇ συνεχεῖ περιφορᾷ τρίβει καὶ κατακόπτει διὰ τῶν λιθίνων ὁδόντων τὸ σύμμικτον γέννημα. Ἀλλαχοῦ δὲ σῖτος ἀλωνίζεται διὰ τῶν ἵππων πολὺ ταχύτερον καὶ καλύτερον, ἄνευ τῆς ἐλεεινῆς ροκάννας, ἀπλῶς προσδεδεμένων κατὰ στῆχον ἀπὸ χονδροῦ πασσάλου, τοῦ στυλεροῦ, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἀλωνίου ἐμπεπηγμένου καὶ τιθεμένων εἰς περιφερικὸν δρόμον βοηθεία τῆς μάστιγος. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ ἔλλειψις ἀρκετῶν ἵππων ἀναγκάζει τοὺς χωρικοὺς νὰ ταλαιπωρῶσιν ἐπὶ ἡμέρας ὅλας τοὺς δυστυχεῖς βόας καὶ οὐχὶ σπανίως νὰ ζευγνύωσιν εἰς τὴν ροκάνναν καὶ τοὺς ὄνους αὐτῶν ἀκόμη, οἵτινες κλίνουσιν ὑπὸ τὸ ἀσύνθηδες βάρος τοῦ ζυγοῦ τὸν τράχηλόν καὶ ἀνακινοῦσι τὰ μακρὰ ὦτα, τὰ ὁποῖα βεβαίως ὡς πρόσθετον φορτίον ἄχρηστον ὅλως ἐπέθηκεν ἡ φύσις τῇ κεφαλῇ κοσμήματα εὐμήκη....

Τὸ ὅλον πανόραμα τῶν ἀλωνίων ἐν ἐνεργείᾳ εἶναι θαυμάσιον. Σύμπας ὁ ἀνθρώπινος καὶ ζωικὸς πληθυσμὸς τοῦ χωρίου κινεῖται ἡθροισμένος ἐν αὐτοῖς. Οἱ μὲν ὁδηγοῦσι τὰς ροκάννας, πολλὰκις τέσσαρας καὶ πέντε ὁμοῦ, οἱ δὲ ἀνακινοῦσι τὰ στρώματα τῶν σταχύων τὰ καλούμενα λεῖώματα· ἐνῷ παρέχει κατὰ γίνεταί τις εἰς μικρὰν ξυλουργικὴν ἐργασίαν, καὶ ὑπὸ σκιὰν πλατάνου ἄλλη παρασκευάζει τὸ λιτὸν πρόγευμα. Τὰ παῖδιά παλαίουσι καὶ λακτίζουνται, οἱ κύνες κομῶνται ἢ ζύονται παρὰ τὰς

ἀχυροκαλύβας, οἱ μικροὶ μύσχοι περιφέρονται κρίζοντες κλυθμηρῶς τὰς ἐν τῷ ζυγῷ μητέρας των, αἵτινες στρέφουσι τὴν κεφαλὴν καὶ ἀτενίζουσι περιλύπως τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ αἱ ὄρνιθες δ' ἔτι ὑφιστάμεναι συνεχεῖς λιθοβολισμοὺς προσπαθοῦν ν' ἄρπάσωσι κόκκους τινὰς σίτου ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν βοῶν, διὰ τοῦ ράμφους ἀνερεινῶσαι.

Τὰ πρόσωπα εἶναι εὐθυμα, γέλωτες καὶ ἄσματα ἀκούονται

Τὸ ἀλώνιον καὶ αἱ ἀπασχολήσεις τῶν χωρικῶν.

πανταχοῦ καὶ εὐφυεῖς ἀστειότητες ἐπιστέφουσι δὲ τὸ ὅλον τοιαῦται παρακαλευστικαὶ φωναὶ καὶ κατάραι τῶν γυναικῶν πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας ἢ κεκμηκότας βόας, οἷτινες φέρουσι πάντες ὀνόματα—ἐνίοτε λίαν παράδοξα—ἀπὸ τοῦ χρώματος ἢ ἄλλου τινὸς χαρακτηριστικοῦ αὐτῶν.

—Μαυρομμάτη, ἔ.

—Μέσα, Ἀσπροχεῖλη.

—Ἐμπρός, Τρυγόνι.

—Ἄ, Λεβέντη μου.

Τὰ Ἰωάννινα

Ἡ ὁδὸς ἀπὸ Πρεβέζης μέχρις Ἰωαννίνων εἶναι 110 περίπου χιλιόμετρα. Ἐπέρασα ὅλα τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια τὸν χειμῶνα τοῦ 1912 εἶχε καταλάβει ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Ἐπεσκέφθην τὸ Μπιζάνι καὶ τοὺς ἄλλους λόφους, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ φρούριά των ἐπροστάτευον τὰ Ἰωάννινα.

Ἡ δημοσία ὁδὸς εἶναι τραχεῖα καὶ ἀπότομος. Ὑπὸ τοὺς πόδας μας ἠνοίγοντο βάραθρα τρομερά. Μοῦ ἔδειξαν τὸ μέρος, ὅπου δύο κυρίαι, ὑπηρετοῦσαι ὡς νοσοκόμοι εἰς τὸν στρατόν, εὗρον οἰκτρον θάνατον. Ἐμελαγχόλησα πολὺ μὲ τὸ θέαμα καὶ τὴν ἀνάμνησιν αὐτὴν. Ἀλλ' ὅταν ἐτελείωσαν τὰ ἀπόκρημνα μέρη καὶ ἐφάνη ἡ πλουσία κοιλάς τῶν Ἰωαννίνων, ἡ μελαγχολία μου διελύθη.

Ἡ ὠραία κοιλάς περιζώνεται ὑπὸ ὀρέων ἔχει μῆκος εἴκοσι χιλιομέτρων καὶ πλάτος ἑπτὰ. Ἐξ ἀνατολῶν ὑψοῦται τὸ Μιτσικέλι, μία διακλάδωσις τῆς Πίνδου, καὶ εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ φημισμένη λίμνη. Ἡ κοιλάς τῶν Ἰωαννίνων χωρίζεται διὰ σειρᾶς λόφων, οἱ ὅποιοι εἰσχωροῦν εἰς τὴν λίμνην καὶ σχηματίζουν χερσόνησον. Ἐπὶ τῶν βράχων τούτων ὑψοῦται τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐχωρίζετο τοῦτο ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ βαθείας τάφρου. Εἰς αὐτὴν εἰσῆρχοντο τὰ ὕδατα τῆς λίμνης καὶ μετέβαλλον τὸν βράχον εἰς νῆσον. Πόσοι χριστιανοὶ ἐμαρτύρησαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου αὐτοῦ!

Ἡ λίμνη μὲ τὴν μικρὰν νησίδα της φέρει εἰς τὸν νοῦν μου τοὺς στεναγμοὺς τῆς Κυρα-Φροσύνης καὶ τῶν δέκα ἑπτὰ γυναικῶν, αἱ ὅποιαι ἐπνίγησαν ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ. Ἀλλ'

εἰς τὴν ἰδίαν νησιῶδα εὔρε τὸ ἄδοξον τέλος τοῦ καὶ ὁ αἰμοδιψῆς τύραννος.

Τὰ Ἰωάννινα εἶναι μία πόλις, τῆς ὁποίας πᾶσα ὁδός, πᾶσα γωνία, πᾶσα οἰκία διηγεῖται καὶ μίαν ἱστορίαν. Εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖάν της ἐγείρονται τὰ δημόσια κτίρια καὶ αἱ κάλλισται οἰκοδομαί. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως, ὁ πρὸ τῆς πλατείας μικρὸς λόφος μετεσχηματίσθη εἰς ὠραῖον παράδεισον, ὅπου συγκεντροῦται τὸ πλῆθος τὰς ἑσπερινὰς ὥρας. Μακράν, εἰς τὸν μυχὸν τῆς λίμνης, διακρίνεται ἡ κορυφή τοῦ Δρίσκου ἐκεῖ ἀφῆκε τὸν τελευταῖόν του στεναγμὸν ὁ Κερκυραῖος ποιητὴς Λαυρέντιος Μαβίλης, μαχόμενος ὡς Γαριβαλδινὸς ἀξιωματικός.

Τὸ πανόραμα τῆς πόλεως ἀπὸ τὸ φρούριον εἶναι ἀπερίγραπτον. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπολαμβάνει τις τὴν κατάσπαρτον ἐξ ἀνθέων κοιλάδα, τοὺς ἀπείρους καλαμῶνας καὶ τὰ ἀργυρᾶ ὕδατα τῆς λίμνης, τοὺς πολυδένδρους κήπους τῶν οἰκιῶν. Εὐθυτενεῖς μινιερέδες καὶ ὑψηλαὶ κυπάρισσοι ἐξακοντίζουν τὰς κορυφὰς τῶν πρὸς τὸν οὐρανόν.

Τὰ φρούρια καὶ τὰ προάστεια ἀποτελοῦνται ἐξ εἴκοσι δύο συνοικιῶν, ἐκ τούτων δύο μόνον περιλαμβάνει τὸ φρούριον. Αἱ συνοικίαι αὗται ἐλάχιστα μετεβλήθησαν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Αἱ οἰκίαι της δὲν διεκρίθησαν ποτὲ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν διακόσμησιν. Δὲν εἶχον καὶ παράθυρα εἰς τοὺς δρόμους. Οἱ ιδιοκτῆται ἀπέφευγον πᾶσαν ἐπίδειξιν, ὡς ἐπικίνδυνον. Εἰς μίαν γωνίαν κεντρικωτάτης ὁδοῦ ὑψοῦται ἀκόμη ὁ πλάτανος, ὑπὸ τὸ φύλλωμα τοῦ ὁποίου ἐθανατώθη ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας. Ἐκεῖ ἐθραύθησαν τὰ ὀστέα τοῦ Κατσαντώνη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του. Εἰς τοὺς κλάδους τοῦ ἐκρεμάσθησαν ἥρωες, ἱερωμένοι καὶ προύχοντες.

Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἀρχαιοτάτη. Πρὸ πεντα-

κοσίων ακόμη ἐτὼν ἦτο σπουδαῖον ἐκπαιδευτικὸν κέντρον. Ἀντεστάθησαν ὅσον ἠδύναντο κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων καὶ ὅταν πλέον ὑπετάγησαν, ἐξησφάλισαν ἰδιαίτερα προνόμια. Εἶχον ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ παιδομάζωμα. Ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχουν κώδωνας εἰς τοὺς ναοὺς των, νὰ ἔχουν σχολεῖα, νὰ ὀπλοφοροῦν, νὰ ἐκλέγουν τοὺς δικαστὰς των. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὅμως μιᾶς ἐπανάστασεως, εἰς τὰ 1612, τὰ προνόμια κατηργήθησαν καὶ τὰ μεγάλα σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων ἐκλείσαν. Βραδύτερον ὅμως ἤρμασαν καὶ πάλιν τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων καὶ δικαίως ἡ πόλις αὕτη ὠνομάσθη «Νέαι Ἀθῆναι». Κατήντησε καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ νὰ ὀμιλοῦν ἐλληνιστί, διότι ὀλίγας μόνον τουρκικὰς λέξεις ἐγνώριζον.

Ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀλῆ δὲν σώζεται τίποτε. Καὶ αὐτὰ καὶ τὰ μέγαρά των υἱῶν του ἀπετεφρώθησαν ἐκ πυρκαϊᾶς κατὰ τὸ 1869. Μετὰ συγκίνησιν ὅμως μεγάλην διῆλθον τὴν Πύλιν τοῦ φρουρίου, ὅπου ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἡ κρεμαστὴ γέφυρα. Ἐκεῖθεν διήρχοντο πρὸς τὴν ἀγορὰν οἱ καταδικαζόμενοι χριστιανοί, ὅπως ἐκτελεσθῇ ἡ ποινὴ των. Ἀπὸ τὴν ὁδὸν ἐκείνην διήρχοντο τὰ στατεύματα τοῦ Ἀλῆ μετὰ πᾶσαν ἡτταν ἢ νίκην κατὰ τοὺς πολέμους πρὸς τοὺς ἀρματολοὺς ἢ τοὺς Σουλιώτας. Ἀπὸ τὴν ὁδὸν ἐκείνην διέβαινε συνήθως ἱππεύων τὴν ἀραβικὴν φορβάδα τοῦ ὁ Ἀλῆς μετὰ τὴν λευκὴν γενειάδα του.

Ἐπεσκέφθη τὴν οἰκίαν, ὅπου διέμενεν ὁ λόρδος Βύρων καὶ τὰ σχολεῖα, ὅπου ἐδίδαξαν οἱ μεγάλοι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

Ὅταν ἀπηρχόμην, ἵνα μεταβῶ εἰς Κορυτσάν, ἡ ἀνοιξὶς ἐμειδίει μετὰ ὅλα τὰ θέληγτρα της. Ἐρριψά το τελευταῖον βλέμμα πρὸς τὸ φρούριον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνυψοῦτο εἰς αὐτὸ ἡ κυανόλευκος, σκιαζουσα τὴν ἑνδοξὸν πόλιν.

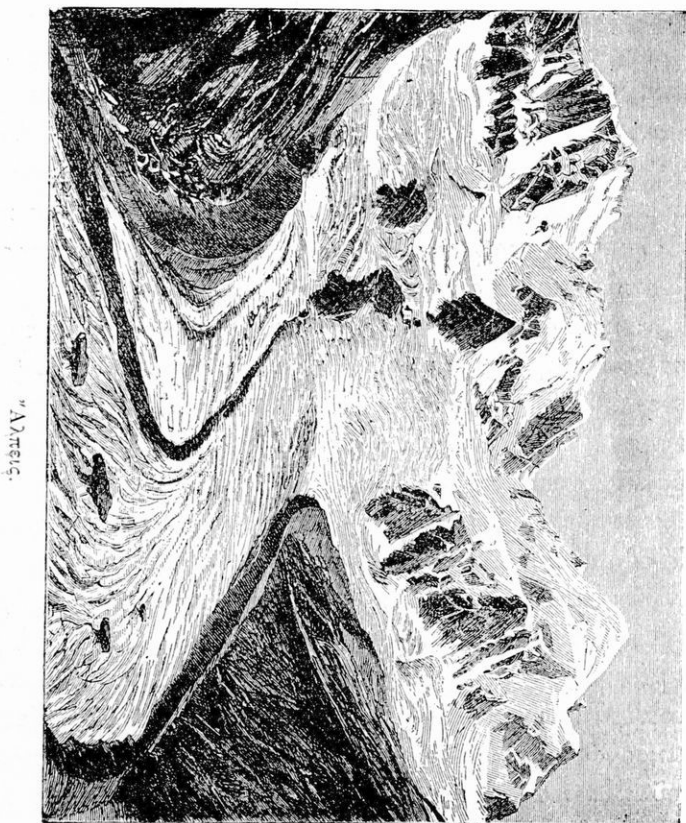
Λίμναι καὶ καταρράκται εἰς τὰς "Αλπεῖς

Ἐνθουμοῦμαι ἀκόμη τὴν ὠραίαν θερινὴν πρωΐαν καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιον, ὁ ὁποῖος ἔλουε μὲ τὰς ἀκτῖνάς του τὴν γαλανὴν καὶ λεῖαν ἐπιφάνειαν μιᾶς Ἑλβετικῆς λίμνης, τὴν ὁποίαν διέσχιζε τὸ ἀτμόπλοϊόν μας. Τὰ περιβάλλοντα τὴν λίμνην οὐρανομήκη ὄρη, τὰ ἄσπρα σπίτια εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῶν μὲ τὰ περικυκλοῦντα αὐτὰ καταπράσινα κηπάρια καὶ οἱ ἰοβαφεῖς βράχοι ἀντηνακλῶντο εἰς τὰ νερὰ τῆς λίμνης ὡς εἰς κάτοπτρον. Ἡ ἀντανάκλασις ἦτο τόσον τελεία, τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης τόσον διαυγές καὶ τὸ χρῶμα αὐτῆς τόσον γαλανόν, τόσον καθαρόν, ὥστε κάποτε κάποτε ἐφαίνετο ὅτι τὸ ἀτμόπλοϊον διέσχιζε τὸν οὐρανόν. Ἦτο δύσκολον νὰ ὑπολογίσῃ τις πόθεν ἀρχίζει ἡ θαυμασία παραλία, καὶ ποῦ τελειώνει ἡ ἀντανάκλασις. Ὅσον περισσότερο τὸ βλέμμα διωλίσθαιεν ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ ἐπὶ τοῦ διανοιγομένου ἀπεράντου πανοράματος τῶν κόλπων καὶ λιμένων, τόσον περισσότερο ὁ θαυμασμός ἐπολλαπλασιάζετο..

Τὸ ἴδιον γαλανὸν χρῶμα ἔχουν καὶ μερικοὶ ποταμοὶ τῶν "Αλπεων. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς "Αλπεῖς πολλὰ ὄρη διαχωρίζονται ἀπὸ ὀλόκληρον δίκτυον ὀροπεδίων καὶ κοιλάδων, τὰς ὁποίας ὀρητικῶς διασχίζουν πολλοὶ μικροὶ ποταμοί. "Όταν βρέχῃ, τὰ ὕδατα τῶν ποταμίσκων τούτων κατακλύζουν τὰ πέριξ, ἀλλ' ὅταν ἐπικρατῇ ἀνομβρία, ἕκαστος ποταμίσκος ἢ ρυάξ διαμοιράζεται εἰς πλῆθος μικροτάτων ρείθρων, τὰ ὁποῖα αὐλακώνουν τὴν πλατεῖαν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἢ ὁποῖα καλύπτεται ἀπὸ χαλίκια ἄσπρα, ἀστυράπτοντα εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, καὶ τὰ κελαρύζοντα αὐτὰ ρεῖθρα ἀπὸ ὑψηλὰ φαίνονται ὡς χιλιάδες γαλανῶν φλεβῶν, αἱ ὁποῖαι συσπειροῦνται ἀνὰ τὴν πεδιάδα, ὡς ὄφεις.

Προσεκτικὸς παρατηρητῆς πολὺ ταχέως θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι

ὅλοι αὗται αἱ κυαναῖ Ἑλβετικάι λίμναι καὶ οἱ ποταμοὶ δὲν εἶναι ὅμοιοι ἀναμεταξύ των, ἀλλὰ παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν χρωμάτων καὶ ἀποχρώσεων. Ἄν ἀναβῶμεν π.χ. ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ρίγα, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς λίμνης,

“Αλπίες.”

ἡμέραν τινὰ εὐδίαν, ὅποτε τὰ νέφη δὲν περικαλύπτουν τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, διανοίγεται ἐνώπιόν μας ἑκπαγλὸν πανόραμα. Δεκάδες λιμνῶν, μεγάλων καὶ μικρῶν λάμπουν εἰς τὸν ἥλιον καὶ

ἀντανακλοῦν διάφορα χρώματα, κυανοῦν, γαλανόν, πράσινον. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι καὶ λίμναι, κείμεναι παραπλεύρως ἢ μία εἰς τὴν ἄλλην, διακρίνονται μὲ διάφορον ἀπόχρωσιν. Αἱ λίμναι ἀποτελοῦν ἐν ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς φυσικῆς σκηνοθεσίας τῶν Ἑλπεων. Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἀπαντῶνται εἰς κάθε βῆμα, καὶ συντείνουν πάρα πολὺ εἰς τὴν ζωὴν, τὴν κίνησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν μαγευτικότητά τῆς ἐκτυλισσομένης εἰς τὰ πέριξ εἰκόνας. Λίμναι εὐρίσκονται καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἀκόμη μερῶν τῶν Ἑλπεων. Ἐνίοτε παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ὄγκων τοῦ πάγου συναθροίζεται ὕδωρ καὶ σχηματίζει μικρὰς λίμνας μὲ πρωτοτύπους παγωμένας ἀκτὰς.

Ἀλλὰ καὶ οἱ καταρράκται τῶν Ἑλπεων εἶναι λίαν χαρακτηριστικοὶ καὶ πρωτότυποι. Καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἔχει καὶ ἰδιαιτέραν μορφήν, ἰδιαιτέρον θόρυβον, ἰδιαιτέραν καλλονήν. Ἄλλων μὲν τὰ ὕδατα θορυβοῦν μελαγχολικῶς, πίπτοντα εἰς τὰ κοιλάματα τῶν βράχων, τὰ ὅποια ἀνεσκάφησαν ὑπ' αὐτοῦ ἄλλος ἀποκρύπτεται ἐντὸς πυκνοῦ δάσους πεύκων, καὶ ἐξαπλώνει τὰς πτυχὰς τοῦ πλατέος μανδύου τοῦ πέριξ τοῦ βράχου· τρίτος κρέμαται ἐντελῶς μετέωρος, ἐπειδὴ καταπίπτει ἀπὸ προεξοχὴν βράχου. Ἐὰν ὁ τοῖχος, ἐξ οὗ καταπίπτει, εἶναι ὑψηλός, τὸ ὕδωρ διαχωρίζεται εἰς πολλὰ ρεῖθρα, τὰ ὅποια πίπτοντα εἰς τὴν κοιλάδα συγχωνεύονται εἰς ἓν, τὸ ὅποιον ἐξακολουθεῖ ὀρμητικῶς τὸν ροῦν τοῦ πρὸς τὰ κάτω. Ἀπὸ μικρὰν οἱ τοιοῦτοι καταρράκται φαίνονται ὡς ἀφρώδεις σκιαὶ κατάλευκοι, ἀλλάσσοντες ἀδιακόπως σχήματα, καὶ φερόμενοι διὰ τῶν βράχων μετὰ θορύβου. Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐπροξένησεν ἓνας τοιοῦτος καταρράκτης.

Κατὰ τύχην συναντηθεὶς μὲ κάποιον περιηγητὴν, ἀπεφασίσαμεν νὰ θαυμάσωμεν τὸν καταρράκτην αὐτόν. Πρὸς τοῦτο ἀνε-

χωρήσαμεν πρῶτὶ ἀπὸ τὴν γειτονικὴν πόλιν καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν εὐρισκόμεθα εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας μας. Ἐπνεσεν ἰσχυρὸς ἄνεμος. Ὁ καταρράκτης πίπτων ἐξ ὕψους 150 μέτρων διεσκορπίζετο εἰς λεπτὴν σκόνην, καὶ δὲν κατῴρωνε νὰ φθάσῃ κάτω· ὁ ἄνεμος ἀνῆρπαζεν αὐτὸν καὶ τὸν ὥθει μακράν. Ὅπισθεν τοῦ καταρράκτου διέκρινεν κοίλωμα, σπήλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐκ τῶν κάτω ξυλινὴ κλίμαξ. Μία καλὴ εὐκαιρία νὰ εἰσέλθω εἰς αὐτό! Ἀφοῦ περιετυλίχθην μὲ τὸ ἀδιάβροχόν μου, ἐπερίμενα τὴν κατάλληλον στιγμὴν ὅταν ὁ ἄνεμος ἀπεμάκρυνε τὰς ψεκάδας τοῦ καταρράκτου καὶ ὥρμησα μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν κλίμακα. Ἀλλὰ μόλις ἐπρόφθασα νὰ ἀναβῶ ὀλίγας βαθμίδας τῆς κλίμακος, καὶ ὁ ἄνεμος μετεβλήθη, καὶ περιελούσθην ἀπὸ ὀλόκληρον νέφος ψεκάδων. Ὑπεχώρησα... καὶ ἀφοῦ περιέμεινα ὀλίγον, ἐπεχείρησα καὶ δευτέραν φοράν, ἀλλὰ καὶ πάλιν μὲ τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα. Ὁ καταρράκτης ἀνεδείχθη νικητῆς, ἐγὼ δέ, ἀφοῦ ἔκαμα καὶ δεῦτερον ψυχρὸν λουτρὸν καὶ ἡσθάνθην τὸ ὕδωρ εἰσδύσαν μέχρι τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων μου—ὁ ἀδιάβροχος μανθῦας πολὺ ὀλίγον μὲ ὠφέλησεν—ἐξ ἀνάγκης ἐγκατέλειψα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ κοιλώματος, καὶ ἀφοῦ ἀπεθαυμάσαμεν τὸ φαινόμενον μαζὶ μὲ τὸν συνοδοιπόρον μου, ἐσπεύσαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, διὰ νὰ ἀλλάξωμεν ἐνδύματα καὶ νὰ γευμητίσωμεν.

Ἐγνώριζον ὅτι πλησίον τοῦ χωρίου εὐρίσκετο καὶ ἄλλος καταρράκτης. Ὁ καταρράκτης αὐτὸς παρουσιάζει μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του θέαμα. Ἀρκετὰ μεγάλος ρύαξ πίπτει ἀπὸ μέγα ὕψος εἰς βαθεῖαν καὶ σκοτεινὴν χαράδραν, ἥ μᾶλλον εἰς στενὴν σχισμάδα τοῦ ὄρους. Πέριξ ἀνυψοῦνται ἄγριοι βράχοι. Τὸ ὕδωρ τοῦ ρύακος μεταπίπτει ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τῆς χαράδρας εἰς τὴν ἄλλην, διασκορπίζεται εἰς ψεκάδας καὶ σκόνην, διέρχεται διὰ τῶν ρωγμῶν τοῦ βράχου καὶ καταπίπτει εἰς ἀπείρους μικροὺς

καταρράκτας. Ἰδιαιτέρως ὥραϊον εἶναι τὸ γιγαντιαῖον ρεῖθρον, τὸ ὁποῖον ἐκπηδᾷ ἀπὸ τὴν στενὴν ρωγμὴν τοῦ βράχου. Πέριξ τοῦ καταρράκτου εὐρίσκονται γέφυραι μικραὶ καὶ κλίμακες, ὥστε ἐξ ὅλων τῶν μερῶν εἶναι δυνατόν νά θαυμάσῃ τις τὸν πρωτότυπον τοῦτον καταρράκτην. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν περιεφερόμεθα εἰς τὰ πέριξ, ἄλλοτε ἀνερχόμενοι ὑψηλά, ἄλλοτε δὲ κατερχόμενοι, καὶ κατὰ τὸ ἐσπέρας ἐπιστρέψαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον κατενθουσιασμένοι ἀπὸ τὸν περίπατόν μας.

Ἰδιαιτέρως μαγευτικὰ εἶναι τὰ τοπία ἐκεῖνα, ἔνθα ἐκ τῶν προεξοχῶν τῶν βράχων πίπτουν πολλὰ ρυάκια συγχρόνως, ὥς νά ἀποτελοῦν μίαν οἰκογένειαν. Ἐντὸς τοῦ πυκνοῦ δάσους, μεταξὺ σκυθρωπῶν κολοσσιαίων βράχων, τὰ καταπίπτοντα ταῦτα ἀναρίθμητα ρεῖθρα παρουσιάζουν θέαμα μαγευτικόν. Τοιοῦτος π.χ. εἶναι ὁ καταρράκτης «Τῶν Ἀγίων Πάντων» εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἐπαρχίαν Στυρίαν. Τὸ θέρος μὲ ἰδιαιτέρα τραῖνα κατὰ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας ἔρχονται ἐκεῖ πλήθη θεατῶν. Πόσον θαυμασία εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς φύσεως! Πέριξ βράχοι ἀπότομοι... Ἐπὶ τῶν κορυφῶν αὐτῶν πυκνὰ δάση. Ἀπὸ τὰς σχισμάδας τῶν βράχων προβάλλουν γιγαντιαῖα δένδρα. Εἰς τὴν ράχιν τοῦ κρημνοῦ ἀναρριχῶνται στεναὶ ἐλικοειδεῖς ἀτραποί. Πρὸς τὰ κάτω χαίνει μαῦρη ἄβυσσος. Βράχοι ἀνυφoῦνται ἐπὶ βράχων, καὶ εἰς ἕκαστον βῆμα καὶ νέα εἰκὼν ἐκτυλίσσεται. Ὁ καταρράκτης κυλίζει τὰ ὕδατά του διαγράφων γραφικὰς καμπύλας γραμμάς. Ἀπὸ κάτω βλέπετε πῶς τὸ ἰσχυρὸν καὶ ὀγκῶδες ρεῖθρον τοῦ ὕδατος καταπίπτει ἀπὸ προεξοχὴν εἰς προεξοχὴν, καὶ πῶς ἐπὶ τέλους ἐξαφανίζεται ἐντὸς πυκνοῦ δάσους πεύκων. Ἀναβῆτε ἀκόμη ὑψηλότερον, πέριξ πραγματικὸν ὑδάτινον βασίλειον! Καὶ ἄνωθεν ὕδωρ, καὶ κάτωθεν ὕδωρ· ἐδῶ ἐξέρχεται εἰς ἀνοιχτὸν μέρος καὶ ἀπαστράπτει εἰς τὸν ἥλιον, ὥς μυριάδες ἀδαμάντων, ἐκεῖ ἀποκρύπτεται εἰς πυκνὸν δάσος καὶ μαῦραι σκιαὶ ἐπικρέμονται ἐπ' αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν βαθειῶν

σχισμάδων τῶν βράχων, διὰ τῶν ὁποίων ὀρμητικῶς ρέουν οἱ
 ρύακες, ἀπλώνονται ἐλαφραὶ γέφυραι, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ θέαμα
 εἶναι ἀκόμη γραφικώτατον. Νομίζετε, ὅτι εὗρισκεσθε μετέωρος
 εἰς τὸν ἀέρα, πέριξ δὲ ὑμῶν τὸ ὕδωρ ζῇ καὶ κινεῖται καὶ διασκορ-
 πίζεται εἰς ὀλόκληρον βροχὴν ψεκάδων, καὶ σᾶς ψάλλει τὸ με-
 λωδικὸν ᾄσμα του. Δὲν εἶναι διόλου παράδοξον τὸ ὅτι τὰ ὄρη,
 τὰ ὁποῖα στεροῦνται καταρρακτῶν καὶ λιμνῶν, μᾶς φαίνονται
 πάρα πολὺ ἄγρια καὶ μελαγχολικά, ὥπως π.χ. τὰ Καυκασιανά.

Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀρκαδίου

Μεταξὺ τῶν ἄλλων τοποθεσιῶν, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἐπι-
 σκεφθῶ κατὰ τὴν εἰς Κρήτην ἐκδρομὴν μου, ἦσαν καὶ τὰ ἐρείπια
 τῆς ἐνδόξου μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ σκότος
 ἐκάλυπτε τὴν φύσιν, ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πύλην τῆς μονῆς.
 Ὁ τόπος οὗτος εἶναι διττῶς ἅγιος. Ἄγιος διότι ἐκεῖ λατρεύεται
 ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν καὶ ἅγιος, διότι ἐκεῖ ἐτελέσθη ἡ αἱμα-
 τηρὰ θυσία ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Κρήτης τῷ 1866.

Ἐκεῖ πλησίον, ἐντὸς ἐρειπίων ἀνεμοθύλου, εἶδομεν φῶς
 μελαγχολικόν, ὡς νὰ ἐζήτηι νὰ κρυφθῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων
 ὀφθαλμῶν. Ἀντὶ τῆς ζωῆς, κατοικεῖ ὁ θάνατος ἐκεῖ. Ἐκεῖ ἀπε-
 τέθησαν προσωρινῶς, μέχρις οὗ ἐγερθῇ τὸ ἀρμόδιον μνημεῖον,
 τὰ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς εὐρεθέντα καὶ ἐκταφέντα ὅσῃ
 τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν γυναικοπαίδων.

Εἰς τὸ κρησφύγετον ἐκεῖνο τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀθανασίας
 προσῆλθον κρατῶν λαμπάδα ἀνὰ χειρὰς. Δύο μοναχοὶ μὲ εἶχον
 ἀκολουθήσει. Ἀνῆλθομεν τὴν πεπαλαιωμένην κλίμακα καὶ εἰς-

ήλθομεν ἐντός. Ἐρημία καὶ σιωπή. Ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς λυχνίας καὶ τῶν λαμπάδων εἶδον εἰκόνησιμα μικρὸν καὶ σταυρὸν μέλανα κρεμασμένα εἰς τὸν τοῦτον.

Οἱ μοναχοὶ μοι ἔδειξαν εἰς τὰ βάθη τῶν θεμελίων λευκά, ὑποκίτρινα, συντετριμμένα ὑπὸ μαχαिरῶν καὶ πυροβόλων, τὰ ὅσα τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν γυναικοπαίδων. Ἐγωνατίσαμεν εἰς εὐλαβὲς προσκύνημα τῶν ἁγίων αὐτῶν λειψάνων καὶ με βῆμα γοργὸν ἐπανήλθομεν εἰς τὴν μονήν.

Ἐρείπια τοῦ Ἀρκαδίου.

Τὴν νύκτα διήλθον ἐν ἀγρυπνίᾳ καὶ ὅτε τὸ σήμαντρον ἐκάλεσεν εἰς τὸν ὄρθρον, ἔσπευσα νὰ κατέλθω εἰς τὴν αὐλὴν τῆς μονῆς. Ἡ πρόσοψις τῆς ἐκκλησίας φέρει ἀκόμη τὰ ἔγνη τῶν Τουρκικῶν σφαιρῶν. Ὁ μοναχὸς Γλυκερίος, εὐρισκόμενος κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐντός τῆς μονῆς, ἐδέχθη νὰ γίνῃ ὁ ξεναγὸς μου εἰς τὸν εὐλογημένον καὶ πολύδακρυον αὐτὸν τόπον.

—Ὅ,τι βλέπεις, μοι εἶπεν ὁ Γλυκερίος, πρέπει νὰ τὸ φαντα-

σθῆς ματωμένο. Βάλε στὸ νοῦ σου μικρὰ παιδιὰ ἐδῶ σκοτωμένα, τὶς μανάδες τὼν παραπέρα, ἄλλες νεκρὲς καὶ ἄλλες μισότρελες νὰ φωνάζουν καὶ νὰ τραβοῦν τὰ μαλλιά τους. Τὸ μοναστήρι καίγεται. Ὁ βρόντος τοῦ κανονιοῦ, οἱ βοὲς τῶν Τούρκων, οἱ φωνὲς καὶ τὰ κλάματα τῶν γυναικῶν, οἱ διαταγὲς τοῦ Δημακοπούλου καὶ τοῦ ἡγουμένου Γαβριήλ, προσευχὲς, προστάγματα πολεμικά, ἀπετέλουν ὅλα ὁμοῦ θόρυβον ἀνέκφραστον καὶ ἀπερίγραπτον.

Ὁμολογῶ, ὅτι ἡ προεισαγωγὴ αὐτὴ μὲ συνεκίνησε πολὺ.
—Ἐλα ἐδῶ, μοὶ εἶπεν ὁ Γλυκέριος.

Αὐτὸς προεπορεύετο καὶ ἐγὼ ἠκολούθουν· ἐφθάσαμεν οὕτω εἰς τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ ἰσόγειον σειρὰν τῶν κελλίων. Εἰς τὸ τέταρτον κελλίον ἔστη ὁ Γλυκέριος.

—Ἐδῶ, μοὶ εἶπεν, ἔμενεν ὁ φρούραρχος Δημακόπουλος. Οἱ τοῖχοι εἶναι καταφαγωμένοι ἀπὸ τὰς Τουρκικὰς σφαίρας.

—Οἱ Τούρκοι, λέγει ὁ Γλυκέριος, ἦσαν μελίσσι. "Ὅλα τὰ βουνὰ τριγύρω καὶ ὁ κάμπος κόκκινος ἀπὸ τὰ φέσια. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ φώναζαν Ἑλληνικά: «παραδοθῆτε, παπάδες καὶ χριστιανοί· ὀρκιζόμαστε στοῦ Βασιλιᾶ μας τὸ κεφάλι, δὲ σᾶς χαλαῖμεν». Ἐτόλμησε τότε νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸν τοῖχο ἓνας Χριστιανός. Χιλιάδες σφαῖρες ἔπεσαν ἐπάνω του καὶ τὸν σκότωσαν. Τότε ἐφώνησε «φωτιά!» ὁ Δημακόπουλος καὶ ὅσοι εἶχαμε τουφέκια ἐκάμαμε τὸν σταυρὸν μας καὶ ἠρχίσασμεν ἐκ νέου τὸ πῦρ.

Μὰ τί σὰ σοῦ εἰπῶ; Δὲν ἡμπαρῶ νὰ σοῦ παραστήσω τὸ πρᾶγμα τί ἦταν».

Καὶ μοὶ διηγῆθη τὴν πολιορκίαν τῆς μονῆς, τὴν ἀνδρείαν τῶν Κρητῶν καὶ τῶν ἐθελοντῶν, τὴν ἀφοβίαν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ Δημακοπούλου, τὸ θάρρος καὶ τὸν ἄγιον ἐνθουσιασμόν τοῦ ἡγουμένου Γαβριήλ. Ὅτε τὰ τηλεβόλα διέσπασαν τὰς πύλας

καὶ τοὺς τοίχους, οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν νὰ εἰσέλθωσι. Τότε φονικώτερον διηυθύνετο τὸ πῦρ κατὰ τοῦ πλήθους τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ὅσον ἐφρονεύοντο οἱ πρὸ τῶν πυλῶν μαχόμενοι, τόσοι ἤσαν ἡ λύσσα τῶν εἰσερχομένων. Οἱ Τοῦρκοι ἐκ πολλῶν σημείων εἰσβαλόντες, ἐπήδησαν ἐντὸς τῆς αὐλῆς. Σχεδὸν τὸ πυροβόλον εἶχε παύσει νὰ λειτουργῇ, καὶ μὲ τὰς ξιφολόγχας ἐμάχοντο Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι. Τὰ γυναικόπαιδα ἔφευγον μὲ θρήνους πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς μονῆς, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐτελέσθη ἡ μεγάλη θυσία.

Ἦκολούθησα τεθλιμμένος τὸν Γλυκέριον εἰς τὸν σεβαστὸν ἐκεῖνον τόπον. Ἦνοιξάμεν καινουργῇ θύραν καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τετράγωνον χώρον περιτοιχισμένον. Ἐκεῖνος ἦτο ὁ τόπος τῆς ἐκρήξεως. Ὁ Γλυκέριος ἤρξατο ἀφηγούμενος:

—Τὰ γυναικόπαιδα ἔβραζαν ἐδῶ ἦταν κτισμένο τὸ μέρος μὲ δυνατοὺς τοίχους ἐπάνω καὶ κάτω ἦσαν δωμάτια μεγάλα, γεμάτα ἀπὸ γυναικόπαιδα. Ἐδῶ κάτω, ὅπου στέκεσαι τώρα, ἦταν τὰ βαρέλια μὲ τὴν μπαρούτη. Μερικοὶ Τοῦρκοι μὲ τέτοιαν ὁρμὴ ἤρχοντο, ὥστε ἂν καὶ τοὺς ἐτουφέκιζαν ἀπὸ πάνω, ἐπρόφθανον ὅμως καὶ ἔβραζαν τὶς λόγχες των στὶς πολεμίστρες, ποὺ ἦσαν στὸ χαμηλὸν μέρος τοῦ τοίχου.

Ἔτσι μᾶς ἐπερικύκλωσαν ἀπὸ παντοῦ. Ἦρχισαν μέσα στὸ σπίτι οἱ προσευχές. Οἱ φωνές καὶ οἱ θρήνοι τῶν γυναικῶν δὲν περιγράφονται. Τίποτε ἄλλο δὲν ἐνθυμοῦμαι ἔπειτα, παρὰ μόνον, ὅτι ἐσεῖσθη ἔξαφνα ἡ γῆ, καὶ ἐγκρεμίσθησαν οἱ τοῖχοι. Φωτιά ἐπετάχτηκεν ἀπὸ παντοῦ. Ὁ καπνὸς ἐπλάκωσε σὰν δεῦτερο σύννεφο καὶ μᾶς ἔπνιξε. Τὸ σπίτι ξεκαπκώθηκε. Οἱ Τοῦρκοι φώναξαν: «λαγοῦμι» καὶ ἤρχισαν νὰ φεύγουν μακριὰ καὶ πολὺν

χρόνον ὕστερα ἐφοβοῦντο νὰ πλησιάσουν. Γυναϊκόπαιδα καὶ πο-
λεμιστὰὶ ἀνέβηκαν στὰ οὐράνια».

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878

Καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακε-
δονία καὶ ἡ Ἡπειρος ἔμειναν ὑπόδουλοι εἰς τὴν Τουρκίαν. Τῷ
1878 ἐγίνε μία ἐπανάστασις εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτάς. Τὴν εἶχον
προετοιμάσει ἐκλεκτοὶ πατριῶται καὶ ἔτρεξαν ἐκεῖ καὶ ἀπὸ τὸ
ἐλεύθερον βασιλεῖον ἀρκετοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν μετέβη ὁ λοχαγὸς Κώστας Δουμπιώτης
μὲ 450 στρατιώτας. Πρώτη πρώτη ἐπανεστάτησεν ἡ ἐπαρχία
τοῦ Ὀλύμπου. Εἰς τὸ Λιτόχωρον συνεκεντρώθησαν ἀντιπρόσωποι
ὅλων τῶν χωρίων, ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς 19 Φεβρου-
αρίου 1878 καὶ διώρισαν προσωρινὴν Κυβέρνησιν.

Μὲ τὸ ἀσθενικὸν σῶμά του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν μεγάλην ψυχὴν
του, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας Νικόλαος Λούσης ἐγίνεν ἀρχηγὸς
τῆς ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὴν ἰδίαν συνεδρίαν ὑπεγράφη καὶ ἡ κατωτέρω προ-
κήρυξις πρὸς ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασιλεῖα τῆς Εὐρώπης:

»Τὰ πολυχρόνια βάσανα τῆς δουλείας ἠνάγκασαν τοὺς Μα-
κεδόνας νὰ ἀρπάσουν τὰ ὅπλα διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν ζωὴν,
τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν των.

Κατηργήσαμεν σήμερον τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐκη-
ρύξαμεν τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς μητρὸς μας Ἑλλάδος. Ζητοῦμεν
τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ σώσω-
μεν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα μας ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς δουλείας.

‘Ολόκληρος ἡ Μακεδονία εἶναι ἕτοιμος, χάριν τῆς ἐλευθερίας της, νὰ παραδοθῇ εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν καταστροφήν, παρὰ νὰ μένῃ ὑπόδουλος εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἡρῆμωσαν τὴν πατρίδα μας.

“Ὅλοι αἱ ὑποσχέσεις τοῦ τυράννου ἀπεδείχθησαν δόλια καὶ ἀπατηλαί. Καὶ ὅσον ὁ καιρὸς παρέρχεται, τόσοι τὰ βάσανά μας γίνονται μεγαλύτερα.

Διὰ τοῦτο ἀπεφασίσαμεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ἀποθάνωμεν τουλάχιστον ὡς ἄνθρωποι καὶ ὡς “Ἕλληνες”.

‘Ο παστὴρ τῆς Βερροίας, μανθάνων τὰ νέα αὐτὰ καὶ μὴ ἔχων ἀρκετὸν στρατὸν διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας, προσεπάθησε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ μὲ ψευδεῖς ὑποσχέσεις. “Ἐστειλεν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον μίαν ἐπιστολὴν καὶ ἔγραφε;

—«Μανθάνω ὅτι εἰς Κολυνδρὸν—τὴν ἑδρὰν τῆς Ἐπισκοπῆς—ἦλθον κλέφτες καὶ κάμνουν πολλὰς ἀταξίας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὸ πιστεύω, διότι ὁ κόσμος λέγει καὶ πολλὰ ψεύματα, περιμένω ἀπὸ τὴν ἀφεντιά σου νὰ μοῦ γράψῃς τὴν ἀλήθειαν, τί ζητοῦν αὐτοῦ οἱ κλέφτες καὶ πόσοι εἶναι. Καὶ νὰ διατάξῃς τοὺς μουχτάρηδες (προέδρους τῶν χωρίων) νὰ ἔλθουν ἐδῶ νὰ ὁμιλήσωμεν».

Εἰς τὸ γράμμα αὐτὸ ὁ Ἐπίσκοπος Νικόλαος ἔστειλε τὴν ἐξῆς ὑπέροχον ἀπάντησιν:

—«Ἐλαβον τὸ γράμμα σας. Θέλετε νὰ σᾶς γράψω πόσοι εἶναι οἱ κλέφτες εἰς τὸν Κολυνδρὸν καὶ τί ζητοῦν. Σᾶς ἀπαντῶ λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι κλέφτες, ἀλλὰ τακτικὸς στρατός, καὶ δὲν εἶναι μόνον εἰς τὸ Κολυνδρὸν, ἀλλ’ εἶναι γεμᾶτα ὅλα τὰ βουνά. Παρακαλῶ νὰ μοῦ γράψῃτε ποίους μουχτάρηδες θέλετε, διότι τώρα οὔτε εἰς τὸ Κολυνδρὸν, οὔτε εἰς ἄλλα χωρία ὑπάρχουν μουχτάρηδες, ἀλλὰ διοικοῦν οἱ καπετάνιοι».

*
* *

Σῶζεται μία ἐπιστολὴ τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ Ἐπισκόπου,

διευθυνομένη πρὸς τὴν κεντρικὴν ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ἀθηνῶν.

—«Εἰς τὰς 25 Φεβρουαρίου—γράφει—ἐμάθομεν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικίην ὅτι ἔρχεται ἐναντίον μας πολὺς τουρκικὸς στρατός. Τὸ Κολυνδρόν δὲν ἔχει καλὴν τοποθεσίαν διὰ πόλεμον καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ φύγωμεν πρὶν μᾶς ἀναγκάσουν οἱ Τοῦρκοι. Ἐκانونίσαμεν νὰ ξεκινήσωμεν πολὺ πρῶι καὶ νὰ καταλάβωμεν τὴν ράχιν τῶν Ἀγίων Πάντων.

Παρέλαβον τὰ πολυτιμότερα τῶν πραγμάτων μου. Ἀλλ' ἡ ἐπισκοπὴ ἦτο πλήρης ἐπιπλῶν καὶ σκευῶν, τὰ ὅποια ἦτο ἀδύνατον νὰ φυλαχθοῦν. Ἐσκέφθην ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ κατακλέψουν τὰ ἐπιπλά μου καὶ θὰ εὗρουν εὐχάριστον κονάκι εἰς τὴν ἐπισκοπὴν. Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ τὰ καύσω ὅλα.

Μετὰ μίαν ὥραν αἱ φλόγες τῆς ἐπισκοπῆς ἐφώτιζον ὅχι μόνον τὸ Κολυνδρόν, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ πέριξ βουνά. Καθήμενος ἐπὶ ὑψώματος δέκα λεπτά ἔξω τῆς πόλεως, ἔβλεπον τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα. Εἶχον μεγάλην χαρὰν, διότι ἡ θυσία αὐτὴ θὰ καθίστατο λυμνηροτέρους τοὺς ἐπαναστάτας καὶ θὰ ἐσχημάτιζον ὅλοι τὴν ιδέαν, ὅτι δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς οἰκίας μας ἂν δὲν ἐλευθερωθῶμεν. Καὶ πάλιν ἅμα ἐλευθερωθῶμεν, εὐκόλως κτίζομεν ἄλλας οἰκίας».

Καὶ ἡ μὲν ἐπανάστασις ἐκείνη δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ ἀμέσως ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον ἐχύθη, δὲν ἐχύθη ματαίως. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἡ Θεσσαλία ὁλόκληρος καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου μὲ τὴν Ἄρταν ἠνώθησαν μὲ τὴν ἐλευθέραν Πατρίδα.

Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ δοξασθῇ καὶ νὰ μὴ προκόψῃ ἡ Πατρίς μας ὅταν ἔχῃ τοιοῦτους Ἐπισκόπους ὡς ὁ Νικόλαος Λούσης;

Πρωτότοκος ἀδελφός

Α'.

Ἐβράδυναζεν. Ἡ δύσις τοῦ ἡλίου ἔδιδε τὴν ὑπόσχεσιν ὠραίου καιροῦ διὰ τὴν ἐπομένην. Οἱ γεωργοί, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, ἔπαυον τὴν ἐργασίαν των, περισυνέλεγον τὰ ἐργαλεῖά των καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἀπέλθουν. Πρὶν ἐγκαταλείψουν ὅμως τὰ προσφιλῆ των χωράφια, ἦναπτον συγάρων καὶ εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των ἔρριπταν τελευταῖον βλέμμα εἰς τὴν συντελεσθεῖσαν ἐργασίαν.

Αἰφνης ἤχηραὶ κωδωνοκρουσαὶ ἐτάραζαν τὴν ἐσπερινὴν ἡρεμίαν τῶν ἀγρῶν, προσκαλοῦσαι τοὺς ἀγρότας νὰ ἐπισπεύσουν τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὸ χωρίον. Καὶ πράγματι ἔσπευδον πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδόν, καὶ ἐκεῖ συναντῶντες ἀλλήλους ἐπορεύοντο καθ' ὁμίλους πρὸς τὸ μέρος τῶν κωδωνοκρουσιῶν. Καθ' ὁδὸν συνεζήτουν ἀνήσυχοι περὶ τοῦ ἀπροόπτου προσκλητηρίου.

—Τί λές, Θάνο, νὰ τρέχῃ στὸ χωριό;

—Ἄμ ξέρω κι ἐγώ; Τί τοῦ ἦλθε τοῦ παπᾶ καὶ κτυπᾶ ἔτσι τὴν καμπάνα;

—Μὴν ἔπιασε φωτιά σὲ κανένα φτωχικό;

—Σώπα, Γιώργη, ποὺ θάπιασε φωτιά! Δὲν τὸ βλέπεις τὸ χωριό; Φαίνεται πουθενὰ καπνός;

Ὅλοι ἐστάθησαν πρὸς στιγμὴν ἐρευνῶντες διὰ τοῦ βλέμματος τὰς οἰκίας των. Εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, τὸ νεόκτιστον κωδωνοστάσιον τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας ὑψοῦτο ὑπερήφανον. Οὐδὲν σημεῖον δυστυχήματος διεκρίνετο. Καὶ οἱ χωρικοί, καθησυχάσαντες ὡς πρὸς τὴν πυρκαϊάν, ἐξηκολούθησαν μὲ βῆμα ταχύτερον τὸν δρόμον των, προαισθανόμενοι ὅτι κάτι σοβαρώτερον συνέβαινε.

Ἀπὸ τὰς πρώτας οἰκίας τοῦ χωρίου αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἤρχοντο εἰς προϋπάντησιν τῶν ἐπιστρεφόντων ἀνδρῶν. Δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἐρωτήσουν τὸν λόγον τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης κινήσεως, διότι τὰ γυναικόπαιδα κατέστησαν ἀμέσως γνωστὴν τὴν αἰτίαν τῶν κωδωνοκρουσιῶν:

—Ὁ παπᾶς ἔλαβε χαρτὶ ἀπὸ τὸ δῆμαρχο καὶ καλεῖ ὅλους γιὰ νὰ μᾶς τὸ διαβάσῃ.

Ἐντὸς ὀλίγου, ἡ πρὸ τῆς ἐκκλησίας μικρὰ πλατεῖα ἐπληρώθη ἀπὸ χωρικοὺς φέροντας ἀκόμη τὰ γεωργικά των ἐργαλεῖα ἐπ' ὤμου. Ὁ παπᾶ Σάββας ἀνέμενεν ἐκεῖ τὸ ποιμνιὸν του, εὐθὺς δὲ ὡς συνεκεντρώθησαν πάντες, ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς τελευταίας βαθμίδος τῆς ἐκκλησίας, ἤρχισεν οὕτω:

—Ἀδελφοί μου, ἡ Πατρίς προσκαλεῖ τὰ παιδιὰ της νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς σκλαβωμένους ἀδελφούς των. Βασιλικὴ προσταγὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καλεῖ δέκα ἡλικίας. Ἀκούσετε νὰ σᾶς τὴν διαβάσω.

Ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως τὸ Βασιλικὸν διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ ἐξηκολούθησε:

—Οἱ δυστυχισμένοι ἀδελφοί μας, ποὺ οἱ ἄπιστοι Τοῦρκοι τοὺς σφάζουν χρόνια καὶ χρόνια τώρα, μὲ κλάματα καὶ ἀναστεναγμοὺς περιμένουν ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα παλικάρια νὰ πᾶτε νὰ τοὺς προστατεύσετε. Ἐμεῖς ποὺ θὰ μείνωμε ἐδῶ, θάχωμε τὴν ἔννοια τῶν οἰκογενειῶν σας καὶ θὰ φροντίζωμεν σὰν νὰ εἴσαστε σεῖς οἱ ἴδιοι. Πηγαίνετε λοιπόν, ἀγαπημένα μου παιδιὰ, μὲ πίστι καὶ μὲ θάρρος ἐκεῖ, ποὺ ἡ Πατρίς ἔχει τὴν ἀνάγκη σας, γιατί ἔτσι τὸ εἶπε ὁ Θεὸς ὁ Παντοδύναμος, πῶς ὅποιος πολεμᾷ γιὰ τὸ καλὸ, μαζὶ του θᾶναι. Πηγαίνετε καὶ ἡ Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα θὰ φυλάγῃ τὰ παιδιὰ σας».

Ἀκρα σιγὴ ἐπηκολούθησε ἐπὶ τινα λεπτά, τοὺς λόγους τοῦ ἱερέως. Εἰς τὸ μικρὸν χωρίον δὲν ἀνεγίνωσκον τακτικὰ ἐφημε-

ρίδας καὶ ἡ ἀπρόοπτος αὕτη εἵδησις ἐξέπλησε βαθέως τοὺς χωρικοὺς. Ἄλλ' ὅταν πλέον ἡ πρώτη ἐντύπωσις παρῆλθεν, οἱ νεώτεροι ἐξέσπασαν εἰς ζωηρὰς ζητωκραυγὰς: «Ζήτω ἡ Πατρίς! Ζήτω ὁ πόλεμος!». Ὁ ἐνθουσιασὸς αὐτῶν ἐγενικεύετο καὶ πολλοὶ τῶν πρεσβυτέρων παρασυρθέντες ἐκραύγαζον καὶ αὐτοί. Οἱ γέροντες ὅμως, παρηκολούθουν σιωπῶντες τὰς φιλοπολέμους

Αἱ προπώσεις διεδέχοντο ἀλλήλας.

ἐκδηλώσεις τῆς νεότητος. Εἶχαν ἰδεῖ πολλές ἐπιστρατεύσεις καὶ ἓνα πόλεμον ἀτυχῇ καὶ ἐδυσπίστουν. Αἱ δὲ γυναῖκες, ἀποχωροῦσαι διὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὸ βραδινόν, ἐσπόγγιζον μὲ τὴν ἄκραν τῆς ποδιᾶς των τὰς ὑγρὰς παρειὰς των, καὶ ἐσυλλογίζοντο ἐκεῖνους, ποῦ θὰ ἔφευγον...

Ὅταν τέλος ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς ἐκόπασε καὶ οἱ ἄνδρες κατέλαβαν θέσεις γύρω εἰς τὰς ξυλῖνας τραπέζας τοῦ καπηλείου

τῆς πλατείας, ἡ συζήτησις ἤρχισεν ἐν μέσῳ τῶν ἀλληλοσυγκρού-
ομένων ποτηρίων καὶ αἱ προπώσεις διεδέχοντο ἀλλήλας:

—Στὴν ὑγειά σας, παιδιά!

—Καλὴ 'Αθήνα!

—Καὶ στὴν Πόλι!

—Γιάννη, φέρε ἄλλη μισή!

Αἰφνης, ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐξάψεως, εἷς τῶν συνδαιτυ-
μόνων, τοῦ ὁποίου ἡ ἐνδυμασία ἐμαρτύρει ξενιτευμένον, ἠγέρθη
καὶ ἐφώναξεν εἰρωνικῶς:

—Τί κάνετε ἔτσι, παιδιά; 'Επειδὴ σᾶς στέλνουν νὰ πᾶτε
νὰ σκοτωθῆτε σὰν ἄρνια στὸ μακελεῖο;

Βλέμματα ἀπορίας προσηλώθησαν πανταχόθεν τοῦ μικροῦ
καπηλείου πρὸς τὸν οὕτω ὁμιλήσαντα. Κάποιος ἀπήντησε:

—Γιατί, Λάμπρο; Δὲν μᾶς περνᾷς γιὰ παλικάρια;

—Δὲν λέω αὐτό, Μῆτρο, μὰ στὸν καιρὸ ποὺ ζοῦμε, ὅποιος
κάνει πόλεμο τοῦ σπάζει τὰ μοῦτρα ὁ λαός.

—Τί λές, Λάμπρο;

—Τί λέω; Λέω πὼς ἐκεῖ ποὺ ὁ κόσμος ἔχει ξυπνήσει, δὲν τὸν
τραβοῦνε σὰν κι ἐσᾶς ἀπὸ τῇ μύτη οἱ μεγάλοι.

—Δὲν μᾶς τραβοῦνε οἱ μεγάλοι, μᾶς καλεῖ ἡ Πατρίδα.

—Ποῦ εἶναι ἡ Πατρίδα; Μπορεῖς νὰ μοῦ τὴν δείξεις αὐτὴ τὴν
Πατρίδα;

Γενικὴ ἀποδοκιμασία ἐξεδηλώθη εἰς τὰ πρόσωπα ὅλων τῶν
παρακαθημένων καὶ ἐκπληξίς, διότι πρῶτην φοράν ἤκουον τοι-
ούτους λόγους. Ἡ συζήτησις ἠπεύλει νὰ μετατραπῇ εἰς λογο-
μαχίαν, ἐὰν εἷς ἄλλος νέος δὲν ἔσπευδε νὰ σύρῃ, σχεδὸν βιαίως,
ἔξω τὸν προκαλέσαντα αὐτὴν.

—Πᾶμε, Λάμπρο, τοῦ ἔλεγε, ἡ γριὰ μᾶς προσμένει.

'Εκεῖνος ἀνθίστατο.

—Στήν ψυχὴ τοῦ μακαρίτη, Λάμπρο, πᾶμε νὰ φύγωμε καὶ μὴν κάνης τέτοιες ὁμιλίες.

Οἱ δύο ἀδελφοί, διότι ἀδελφοὶ ἦσαν, ἀπεμακρύνθησαν τέλος ὑπὸ τὰς κραυγὰς τῶν συγχωριανῶν των, αἵτινες ἔφθασαν μέχρις αὐτῶν:

—'Ωωώ...! 'Ο ξένος... 'Ωωώ!...

Τὴν μεθεπομένην ἡμέραν ὁλόκληρον τὸ χωρίον εὕρισκετο ἐπὶ ποδὸς καὶ οὔτε ἐκοιμήθη κανεὶς καθ' ὅλην τὴν νύκτα. "Ολοὶ εἰργάζοντο προστοιμάζοντες τὰ ὀλίγα πράγματα, ἅτινα οἱ ἀναχωροῦντες θὰ ἔφεραν μαζί των. Εἰς τὰς ἑξ τὸ πρῶν οἱ ἔφεδραι ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσουν. Διὰ τοῦτο, μόλις ἐφώτισεν, ὅλοι οἱ χωρικοί, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἐπορεύοντο ὡς μία μᾶζα πρὸς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντα τοῦ χωρίου. Ἡ θλίψις τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐβάρυνε τὰς καρδίας ὅλων καὶ οἱ ἀπερχόμενοι, διὰ νὰ ἐγκαρδιώσουν οἱ ἴδιοι καὶ ἐνθαρρύνουν τὰς κλαιούσας γυναῖκας, ἐτραγῶδουν.

Μόνον εἰς ἔλειπε ἀπὸ τὴν προπομπὴν τῶν ἐπιστρατευομένων. ὁ Χρῆστος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λάμπρου τοῦ προκχλέσαντος τὰς ἀποδοκιμασίας τῶν συγχωριανῶν του μὲ τὰς ιδέας του. Ἀφήσας τὰς ἀδελφάς του νὰ συνοδεύσουν τοὺς συζύγους των, καὶ τὴν μητέρα του τοὺς γαμβρούς της, ἀνῆλθε μόνος ἐπὶ τινος λόφου καὶ ἔβλεπεν ἐκεῖθεν τὴν συνοδείαν διασχίζουσαν τὴν πεδιάδα. Μεγάλῃ στενοχωρία κατεῖχε τὴν ψυχὴν του καὶ πικραὶ σκέψεις ἐβασάνιζον τὸ νοῦν του. 'Ο ἀδελφὸς του τοὺς εἶχεν ἀποχαιρετήσει τὴν προτεραίαν. μὴ θελήσας κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι εἶχε νὰ κανονίσῃ μερικὰς ὑποθέσεις του εἰς τὰς Ἀθήνας. 'Ο Χρῆστος ἐγνώριζε πολὺ καλά, ὅτι ὁ Λάμπρος δὲν εἶχε καμίαν ἐργασίαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ προσεπάθει νὰ μαντεύσῃ ποῖον τάχα νὰ ἦτο τὸ αἷτιον τῆς σπουδῆς αὐτῆς τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὸ ταχύτερον τὴν

οικογένειάν του, ἐνῶ ἡδύνατο νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μίαν ἀκόμη ἡμέραν εἰς τὸ χωρίον. Ὁ Χρῆστος εἶχε καὶ ἄλλον λόγον, ἐκτὸς τοῦ ἀδελφικοῦ ἐνδιαφέροντος, νὰ ἐξετάζῃ τὰς πράξεις τοῦ Λάμπρου. Ὁ πατὴρ των, χάριν τοῦ ὁποίου ὁ Λάμπρος εἶχεν ἐπανέλθει ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, δὲν εὕρισκετο πλέον ἐν τῇ ζωῇ, ἀπὸ τινων ἐβδομάδων. Καὶ πρὶν κλεισθῶν οἱ ὀφθαλμοὶ του διὰ παντὸς καὶ ἡ φωνὴ του παύσῃ ἀκουομένη, εἶπε πρὸς αὐτόν, τὸν πρῶτόν του υἱόν, ἐνώπιον τῆς συγκεντρωμένης οἰκογενείας: «Χρῆστο, παιδί μου, σ' ἐσένα ποῦσαι ὁ μεγαλύτερος, ἀφήνω τὴν ἔννοια τοῦ σπιτιοῦ. Ἀγάπα τὴ γριά τὴ μάνα σου, βοήθα τ' ἀδέλφια σου κι ὀρμήνευέ τα σὰν νᾶμουν ἐγώ». Στραφεὶς δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους, προσέθεσε: «Ἔτσι κι ἐσεῖς, παιδιά μου, ν' ἀκοῦτε τὸ Χρῆστο σὰν ἐμένα καὶ νᾶστε ἀγαπημένα. Γειά σου, γυναῖκά μου, γειά σας, παιδιά μου, συχωρέστε με κι ὁ Θεὸς μαζί σας». Ὁ νέος ἠσθάνθη τὴν καρδίαν του ὀγκουμένην ἐκ συγκινήσεως ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ταύτῃ. Ὁρμεμύτως ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ταπεινὸν νεκροταφεῖον τοῦ χωρίου καὶ ἐψιθύρισε: «Κοιμήσου ἡσυχος, πατέρα, κι ἐγὼ θὰ κάμω γιὰ τ' ἀδέλφια μου ὅ,τι μοῦ περνᾷ ἀπὸ τὸ χέρι».

Ἀλλὰ ἐσυλλογίσθη, τί ἡδύνατο νὰ πράξῃ αὐτὸς ὁ ἄρρωστος; Διότι πράγματι ὁ Χρῆστος, κατείχετο ὑπὸ ὀργανικοῦ παθήματος. Ἔνεκα τούτου καὶ ὁ νόμος τὸν ἀπῆλλαξε τῆς στρατιωτικῆς θητείας καὶ τὸν ἠνάγκαζε τώρα νὰ μένῃ εἰς τὸ χωρίον μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν γερόντων. Οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ σκέψις τοῦ παθήματός του ἐπροξένησεν εἰς αὐτόν τόσῃν μελαγχολίαν, ὅσῃν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ἥτις τὸν ἐχώριζεν ἀπὸ τῶν συνομηλίκων του. Ἐδάκρυσε καὶ τὰ θολὰ βλέμματά του ἐστράφησαν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ. Ἡ ἀμαξοστοιχία ἀπεμακρύνετο συρίζουσα, φέρουσα τοὺς μαχητὰς τῆς πατρίδος, τοὺς ὁποίους οἱ συγγενεῖς των ἐχαιρέτιζον ἀκόμη μὲ τὰ μαντί-

λιά των. Ὁ Χρῆστος μὲ μικρὰ βήματα καὶ περίσκεπτος κατῆλθε τοῦ ὑψώματος καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ χωρίον...

B'.

Αἱ ἡμέραι παρήρχοντο καὶ μετ' αὐτὰς αἱ ἐβδομάδες. Ὁ πόλεμος εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀρχίσει καὶ ἦτο τὸ θέμα τῆς σκέψεως καὶ τῆς ὁμιλίας πάντων. Εἰς τὸ μικρὸν χωρίον, ὅπου αἱ ἐφημερίδες οὐδέποτε σχεδὸν ἐνεφανίζοντο ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἀπετέλουν τώρα μετὰ τῶν ἐπιστολῶν τῶν μαχομένων ἐκεῖ ἐπάνω τὸ κύριον μέλημα πάντων. Οἱ χωρικοὶ μὲ ἀγωνίαν κατῆρχοντο καθημερινῶς εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, ὥπως ἀναζητήσωσιν ἐφημερίδας καὶ ἐπιστολάς. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν ἐγένετο ὑπὸ τῶν πλέον ἐγγραμμάτων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ ἱερέως, πότε εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας καὶ πότε ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην τῆς κατοικίας ἑνὸς τῶν χωρικῶν. Ἐπροτιμᾶτο ὅμως, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ ἐκκλησία, διότι, ὥς ἔλεγον οἱ γέροντες: «ὁ Παντοδύναμος δὲν ἀφήνει νὰ κλαῖνε μπροστά του».

Ἦτο ἀπείρως συγκινητικὸν τὸ θέαμα τῶν ἀπλοϊκῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι, ἐν κύκλῳ καθήμενοι, ἤκουον μὲ θρησκευτικὴν σιγὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστολῶν τῶν συγγενῶν των ἢ τῶν ἐφημερίδων, μὲ τοὺς μακροὺς καταλόγους τῶν φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων. Οὕτως ἔφθασε μέχρι τοῦ ταπεινοῦ χωρίου ἡ λάμψις τῆς δόξης τῶν τέκνων του, τῶν νικητῶν τοῦ Σαραντοπόρου καὶ τῶν Γιαννιτσῶν, τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅλοι εἰς τὸ χωρίον εἶχαν εἰδήσεις ἀπὸ τοὺς ἰδιούχους των καὶ ἠδύναντο ὅπως οἴηται νὰ παρηγορῶνται. Μόνον ὁ Χρῆστος καὶ ἡ οἰκογένειά του δὲν ἐγνώριζαν τίποτε περὶ τοῦ Λάμπρου. Ματαίως ἔγραφον πρὸς τοὺς συγχωριανοὺς των στρατιώτας ζητοῦντες πληροφορίας, κανεὶς δὲν ἔμαθε περὶ αὐτοῦ, κανεὶς

δὲν τὸν εἶχεν συναντήσῃ. Δὲν ἤξεραν τί νὰ ὑποθέσουν καὶ ἡ ἀνησυχία των ἠῤῥξανεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ὁ Χρῆστος ἀπεφάσισε τὰ ταξιδεύσῃ μέχρι τῆς πρωτευούσης τοῦ Νομοῦ, διὰ νὰ μάθῃ τοῦλάχιστον ἐκεῖ ποία ἦτο ἡ τύχη τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅτε μίαν ἐσπέραν ὁ ταχυδρόμος ἔφερεν ἐπιστολὴν. Παρετήρησε προσεκτικὰ τὸν φάκελλον, ὁ ὁποῖος ἔφερε ξένα γραμματόσημα καὶ ἀνεγνώρισεν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα τοῦ Λάμπρου. Πρὸς στιγμὴν ἡ καρδιά του ἔπαυσε πάλλουσα καὶ τὸ πρόσωπόν του ὠχρίασεν ὥς ὁ κηρός. Ἐν τούτοις ἤνοιξε τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀνέγνωσεν:

«Ἀγαπητέ μου ἀδελφέ, χαῖρε: Εἶμαι καλὰ, τὸ αὐτὸ ἐπιθυμῶ καὶ δι' ἐσᾶς. Θὰ σοῦ φανῇ βέβαια παράξενον καὶ ἴσως νὰ θυμώσης ἅμα θὰ μάθῃς, πὼς ἐγὼ εἶμαι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀντὶ νὰ εἶμαι εἰς τὰ σύνορα, ἀλλὰ ξέρεις τὰς ἰδέας μου καὶ θὰ καταλάβῃς διατὶ τὸ ἔκαμα αὐτό. Ἐσκέφθῃκα νὰ μὴ σᾶς γράψω διόλου, ἀλλὰ ὕστερα πάλιν, ἐσυλλογίσθῃκα πὼς θὰ μὲ ἐνομίζατε σκοτωμένον, ἂν δὲν ἐλαμβάνατε γράμμα μου. Ἄν θέλῃς νὰ μάθῃς καὶ πὼς εὐρίσκομαι ἐδῶ, μάθε λοιπὸν πὼς ἐγὼ, ἅμα ἔφυγα ἀπὸ τὸ χωριό, ἐπῆγα κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου μετὰ πολλὰ εὐρῆκα ξένον πλοῖον ἔτοιμον διὰ ταξίδι, ἔδωκα τρία δεκάρικα εἰς τὸν πλοίαρχον καὶ μὲ ἐπῆρε μαζὶ του κρυμμένον κάτω εἰς τὴν σαβούρα, ἕως ὅτου ἤμεθα εἰς τὰ ἑλληνικὰ νερά. Ἐπειτα ἀπὸ δύο ἡμέρας ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐπέτυχα καὶ ἐργασίαν καθὼς βλέπεις».

Ἀγανάκτησις καὶ πικρία κατέλαβε τὴν ψυχὴν τοῦ Χρήστου, τοῦ ὁποῖου ἡ πρώτη κίνησις ἦτο νὰ σχίσῃ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐσκέφθη, ὀλίγον τὴν ἐφύλαξεν εἰς τὸν κόλπον του καὶ ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ συμβουλευθῇ κάποιον. Διηυθύνθη πρὸς τὴν κατοικίαν τοῦ ἱερέως, μετὰ τοῦ ὁποῖου τὸν συνέδεε πολυετής φιλία.

Ὁ παπᾶ-Σάββας ἡσχολεῖτο ἐκείνην τὴν ὥραν εἰς τὴν περιποίησιν τῶν καντιλίων τοῦ εἰκονοστασίου, μόλις δὲ εἶδε τὸν φίλον του ἱστάμενον πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀναμένοντα αὐτόν, ἔσπευσε νὰ τὸν πλησιάσῃ.

—Γειά σου, Χρῆστο.

—Τὴν εὐχή σου, παπᾶ μου. Νὰ μὲ συμπαθῶς, ποὺ σὲ ἐμποδίζω ἀπὸ τῆ δουλειά σου.

—Τὴν ἀποτελείωσα. Λίγο λαδάκι ἔβαλα εἰς τὰ καντίλια γιὰ νὰ μὴ σβύσουν τὴν νύκτα. Μὰ ἐσένα ποιὸς ἀγέρας σ' ἔφερε κατὰ τὸ παπαδικό; Ἔχεις μαντάτα ἀπὸ κεῖ ἐπάνω;

—Ἔχω ἀπ' ἄλλου, παπᾶ μου, καὶ γι' αὐτὸ ἦλθα. Συγχρόνως δὲ ἐξήγαγε τὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸ σελάχι του καὶ τὴν ἔδωκεν εἰς τὸν ἱερέα. Ὅταν ἐκεῖνος ἐτελείωσε τὴν ἀνάγνωσιν, ἐστράφη πρὸς τὸν νέον:

—Δὲν τῷβαζε ὁ νοῦς μου!

—Ἐγὼ ὅμως σὰν νὰ τῷχα μέσα μου κι ἔλεγα, πὼς κάτι στράβδ θάκανε αὐτὸ τὸ παιδί. Μὰ ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε· τώρα, παπᾶ μου, ἐσύ, σὰν γραμματισμένος, ποὺ εἶσαι, περισσότερον ἀπὸ μένα, θὰ τοῦ κάμῃς ἓνα γράμμα καὶ θὰ τοῦ λὲς πὼς πρέπει νὰ πάῃ νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν Πατρίδα, πὼς μ' αὐτό, ποὺ κάνει, ντροπιάζει ὅλη τὴ φαμελιά, πὼς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ξαναγυρίσῃ ποτὲ στὸν τόπο του...

—Κατάλαβα, κατάλαβα.

—Μὰ νὰ τὸ γράψῃς, παπᾶ μου, τώρα, γιὰ νὰ τὸ πάρω αὔριο πρῶι νὰ τὸ ρίξω στὸ κουτὶ μαζί μὲ τὸ δικό μου.

—Τότε πᾶμε νὰ τὸ γράψωμε.

Πρὶν εἰσελθῶν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ἱερέως ὁ Χρῆστος ἐστάματῃσε τὸ παπᾶ-Σάββα.

—Νὰ χαρῆς τὰ παιδιὰ σου, παπᾶ, μὴν κάνῃς κουβέντα σὲ κανένα, οὔτε στὴν παπαδιά σου, δὲν θέλω νὰ μαθευθῇ.

Ἔδωσε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ἱερέα.

—Μὴ φοβᾶσαι· δὲν θὰ βγῇ ἀπὸ τὸ στόμα μου.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ὁ παπᾶς ἐτελείωσε τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν, τὴν ὁποῖαν ἀνέγνωσεν εἰς τὸν Χρῆστον:

«Ἀγαπητέ μου Λάμπρο, ὁ Θεὸς μαζί σου. Εἴμαστε ὅλοι καλὰ τὸ αὐτὸ ἐπιθυμοῦμε καὶ δι' ἐσέ. Θὰ κάμῃς τὸν σταυρὸν σου, ἅμα λάβῃς αὐτὸ τὸ γράμμα ἀπὸ ἐμὲ τὸν παπᾶ-Σάββα, ποὺ δὲ σοῦγραφα ποτέ. Ἄλλ' ὁ Χρῆστος μοῦ εἶπε τὰ ὅσα ἐσὺ τεῦ γράφεις καὶ πολὺ ἐστενοχωρήθηκα διὰ τὰ καμώματά σου. Ἐρχομαι λοιπὸν μὲ αὐτάς τὰς δύο λέξεις νὰ σὲ ἐρμηνεύσω ὅαν παπᾶς τοῦ χωριοῦ, ποὺ εἶμαι, καὶ νὰ σοῦ πῶ πῶς αὐτὸ ποὺ ἔκαμες δὲν εἶναι καλὸ, γιατί ὁ Θεὸς ἐπρόσταξε νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος καὶ ἅμα ἡ ἀνάγκη τὸ καλῇ νὰ πολεμοῦμε χάριν αὐτῆς. Καὶ μάλιστα τώρα ποὺ ἡ Πατρίς μας κάμνει ἓνα πόλεμον δίκαιον, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς ἄλλους χριστιανοὺς, ποὺ οἱ Τοῦρκοι σφάζουν καὶ βασανίζουν χρόνια καὶ χρόνια, χωρὶς κανένας νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ὅπως λοιπὸν οἱ πρόγονοί μας ἔκαμαν τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐσκοτώθηκαν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς μας, αὐτοὶ μᾶς ἄφησαν κληρονομίαν τὴν ἐλευθερίαν, διὰ νὰ τὴν δώσωμεν καὶ ἐμεῖς εἰς ἐκείνους, ποὺ δὲν τὴν ἐδοκίμασαν ἀκόμη.

«Μάθε ἀκόμη, Λάμπρο, ἐπάνω εἰς τὴν ὁμιλίαν, ποὺ ἔκαμες εἰς τὸ χωριό, πῶς δὲν εἶναι ὁ πρωθυπουργὸς καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι ποὺ κάμνουν τὸν πόλεμον, αὐτοὶ εἶναι σημερινοὶ καὶ αὐριανοί, ἀλλὰ εἶναι ὁ Θεὸς ὁ Παντοδύναμος καὶ ἡ Πατρίς, ποὺ μᾶς κρᾶζουν μὲ τὸ στόμα τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ χρέος μας. Λοιπὸν, Λάμπρο, νὰ ἔχῃς τὴν εὐχὴν τοῦ συχωρεμένου τοῦ πατέρα σου, γύρισε εἰς τὴν Ἀθήναν καὶ παρουσιάσου εἰς τὸν στρατὸν, τώρα ποὺ ἔχεις ἀκόμη καιρὸν, διότι ἄλλῶς δὲν θὰ ἡμπορέσῃς πλέον νὰ ξαναρθῇς εἰς τὸν τόπον σου καὶ θὰ γεράσῃς μακριά, εἰς τὰ ξένα, ἀνάμεσα εἰς τὴν ἀδιαφορίαν. Ἐμπρός,

Λάμπρο, σοῦ λέγω ἄλλην μίαν φοράν, κάμε σάν τὰ ἄλλα παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, κα μὴ δώσης τῆς γερόντισσας τῆς μάννας σου αὐτὸ τὸ φαρμάκι νὰ ἐντρέπεται νὰ λέγῃ πὼς εἶσαι γιὸς της.

»Αὐτὰ εἶχα νὰ σὲ συμβουλευσω διὰ τὸ καλὸν σου, καὶ τώρα ποὺ ἐτελείωσα, σοῦ δίνω τὴν εὐλογίαν μου καὶ μέω φιλικῶς».

ΠΑΠΑ—ΣΑΒΒΑΣ

Ὁ Χρῆστος ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν, ἠὺχαρίστησε τὸν φίλον του ἱερέα καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου, ἐπρόσθεσεν ὀλίγας γραμμὰς κάτωθεν τῶν γραφομένων τοῦ ἡμεριῶ:

«Λάμπρο, ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ σοῦ γράφει ὁ παπᾶς δὲν ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ ἐγώ. Μάθε μόνον, πὼς ἡ γριά μάννα μας καὶ οἱ ἄλλοι κάθονται καὶ κλαῖνε, ἐπειδὴ σὲ νομίζουν σκοτωμένον. Ἐγὼ δὲν τοὺς λέω τὴν ἀλήθειαν, διότι θὰ εἶναι χειρότερα. Φαντάσου λοιπὸν τί κακὸ κάνεις εἰς τὸ σπῖτι καὶ πῆγαινε νὰ καταταχθῇς τώρα, ποὺ δὲν ξέρεῖ ἀκόμη κανεὶς πὼς ἐλιπὶ τάκτησες. Πῆγαινε, Λάμπρο, σοῦ ξαναλέω καὶ γράψε μου, ὅταν θὰ πᾶς, διότι δὲν ξέρω οὐτ' ἐγὼ τί θὰ γίνῃ».

Ἐκλείσε τὴν ἐπιστολὴν ἐντὸς φακέλλου, ἀντέγραψεν ἐπ' αὐτοῦ μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὴν ξενικὴν διεύθυνσιν τοῦ Λάμπρου καὶ τὴν ἐπομένην τὴν ἔρριψεν εἰς τὸ ταχυδρομικὸν κιβώτιον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ.

Γ'.

Μετὰ πολλὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι ἐφάνησαν εἰς τὸν Χρῆστον ἔτη ὀλόκληρα, ἡ τόσον ἀναμενομένη ἀπάντησις ἔφθασε τέλος.

Ὁ ἀδελφός του, ὁ ὁποῖος ἐπίτηδες μετέβη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ἤνοιξε τρέμων τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἔπειτα τὴν ἔσχισε μὲ ἀγρίαν ὀργὴν εἰς χίλια τεμάχια.

Ὁ Λάμπρος ἔγραφε μὲ πολλὴν ἀσέβειαν καὶ διὰ τὴν Πατρίδα.

Ὁ Χρῆστος, ἀντὶ νὰ διευθυθῇ πρὸς τὸ χωρίον, ἤλλαξεν ὁδόν. Ὁ πόνος καὶ ἡ ἀγανάκτησις ἐπνίξαν τὸν δυστυχῆ νέον, ὁ ὁποῖος ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπομονώσεως. Ἦθελε νὰ φυλάξῃ δι' ἑαυτὸν μόνον τὴν αἰσχύνην τῆς πράξεως τοῦ Λάμπρου, αὐτὸς μόνος νὰ πῇ τὸ ποτήριον τῆς ὀδύνης, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔστειλεν ἐκεῖνος.

Ὅπως δ' ἐσυνήθιζε νὰ πράττῃ πάντοτε κατὰ τὰς στενοχώρους στιγμὰς τοῦ βίου του, διηύθυνε τὰ βήματά του πρὸς τοὺς ἀγρούς, τοὺς ὁποῖους ὁ ἥλιος ἐφώτιζεν ἀκόμῃ.

Ἐκάθισεν ἐπὶ τινος λίθου περιφέρων ἐκεῖθεν τὰ βλέμματά του ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποῖους πατρικὴ κληρονομία ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς χεῖράς του, τῶν ἀγρῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποῖους ὁ ἀδελφός του εἶχε περιφρονήσει, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ συλλογισμένος, ἕως ὅτου ἐνύκτωσεν. Ἐπειτα, ἀργὰ ἀργὰ διηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν του, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ φύγῃ τὴν ἐπομένην καὶ νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν στρατὸν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, ἡ μήτηρ του ἐμαγεύρευν. Ὁ Χρῆστος ἐστάθη ὀλίγον εἰς τὸν κατώφλιον τοῦ μικροῦ μαγειρείου, παρατηρῶν μὲ ἄπειρον στοργὴν τὴν γυναῖκα ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀναμφιβόλως θὰ ἐσκέπτετο τοὺς δύο υἱούς της, μὴ ὑποπτευομένη τὴν πρᾶξιν τοῦ ἑνὸς καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἄλλου. Ἐπειτα ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταλαμβάνουσαν αὐτὸν συγκίνησιν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του συνήντησαν τὴν ἐπὶ τοῦ τοίχου κρεμασμένην φωτογραφίαν τοῦ πατρὸς του. Ἐπλησίασε καὶ μὲ σέβας, ὥς νὰ ὠμίλει πρὸς αὐτὸν τὸν ἀποθανόντα, ἐψιθύρισε:

«Πατέρα, τὴν εὐχὴ σου!...»

Τὴν πρωΐαν ὁ Χρῆστος ἀπὸ τὸ ξύλινον κάθισμα τῆς σιδηρο-

δρομικῆς ἀμάξης ἔβλεπε τὸ χωρίον του, τὸ ὁποῖον ἡ ἀμαξοστο-
χία ἄφηνεν ὀπίσω...

Δ'.

Ἡ στρατιωτικὴ στολὴ ἐκυριάρχει ἐν Ἀθήναις, ὅταν ὁ Χρῆ-
στος Λεβαντῆς ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐφεδροὶ καὶ ἔθε-
λονταί, μὲ τὰ ὀλίγα ἐφόδιά των ὑπὸ τὴν μασχάλην, ἐρχόμενοι
ἐκ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν, κατευθύνοντο εἰς τὰ
στρατολογικὰ γραφεῖα, διὰ νὰ καταταχθοῦν ὑπὸ τὰς σημαίας,
διασταυρούμενοι καθ' ὁδὸν μετὰ στρατιωτικῶν σωμάτων ἀπερ-
χομένων εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Ἐδῶ στρατιῶται, μόλις ἐν-
δυσθέντες, περιεφέροντο ἔξω τοῦ Πανεπιστημίου ἢ ἄλλου δημο-
σίου κτιρίου εἰς στρατῶνα μετατραπέντος, ἀναμένοντες τὸ σάλ-
πισμα τοῦ προσκλητηρίου. Παρέκει πλῆθος λαοῦ ἀνεγίνωσκε
μετ' ἀγωνίας ἐπὶ τῆς ἐξωθύρας τοῦ νοσοκομείου τὸν κατάλογον
τῶν ἐν αὐτῷ νοσηλευσμένων τραυματιῶν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς και-
ρόν, οἱ ὀξεῖς συριγμοὶ στρατιωτικοῦ αὐτοκινήτου, βαίνοντος
ὀλοταχῶς, ἀνemiγνύοντο μὲ τὰς βραχνὰς φωνὰς τῶν ἐφημερι-
δοπωλῶν.

Ὁ Χρῆστος, πρὶν ἢ προβῇ εἰς οἶονδόποτε διάβημα, ἔμαθεν
ὅτι, ἄνευ ἐγγράφου πιστοποιούντος τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπι-
στρατεύσεως διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἦτο ἀδύνατον νὰ
παρουσιασθῇ, καθόσον θὰ συνελαμβάνετο ὡς λιποτάκτης, καὶ
τοῦτο διότι θὰ κατετάσσετο ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λάμπρου, ὅστις
ἔπρεπε νὰ εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ προσέλθει.

Ἐγγράφε λοιπὸν ἀμέσως πρὸς τὸν ἀδελφόν του νὰ ζητήσῃ
ἀπὸ τὸν Ἑλληνα πρόξε-ον τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς του τοιοῦτο
πιστοποιητικὸν προσποιούμενος ὅτι θέλει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν
Ἑλλάδα διὰ νὰ καταχθῇ εἰς τὸν στρατόν. Διὰ νὰ πείσῃ δὲ τὸν
Λάμπρον νὰ πράξῃ τοῦτο ἀνυπερθέτως καὶ νὰ στείλῃ τὸ ταχύ-

τερον τὸ ζητούμενον, ἔφερεν ὡς δικαιολογίαν ἐν τῇ ἐπιστολῇ του, ὅτι εἷς ἄλλος ἀνεδέχετο νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὴν θέσιν του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Χρῆστος, ἀναμείνων τὸ πιστοποιητικόν, δὲν ἔμενεν ἀργός. Σκεφθεῖς, ὅτι ὁ ἀδελφός του ἦτο γυμνασμένος καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ ἀντικατάστασίς του, εὗρεν ἓνα πτωχὸν ἀπόστρατον λοχίαν, ὁ ὁποῖος ἀντὶ μικρᾶς ἀμοιβῆς ἐδέχθη νὰ τὸν διδάξῃ τὰς στοιχειώδεις στρατιωτικὰς ἀσκήσεις. Παρηκολούθει δὲ καὶ ὡς τακτικὸς θεατῆς καὶ τὰ γυμνάσια τῶν στρατιωτῶν εἰς τὰ Παραπήγματα καὶ εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἀρεως.

Ὁ Χρῆστος ἔσπευσε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ στρατολογικὸν γραφεῖον καὶ κατετάχθη εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ἐν Ἀθήναις τάγματα.

Μίαν ἐβδομάδα κατόπιν, ὁ Χρῆστος Λεβαντῆς ἐκρίθη ἀρκετὰ γυμνασμένος καὶ συμπεριελήφθη εἰς μίαν τῶν ἀποστολῶν εἰς τὸν ἐν Ἡπείρῳ μαχόμενον στρατόν.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του, ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφόν του:

» Ἀγαπητέ μου Λάμπρο,

Μάθε πῶς ἐκεῖνος, ποὺ ἐδέχθηκε νὰ πάῃ εἰς τ' ὄνομά σου νὰ πολεμήσῃ εἶμαι ἐγώ. Ναί, ἐγώ, ὁ Χρῆστος ὁ ἀδελφός σου. Ἀποφάσισα νὰ κάμω τὸ χρέος τὸ ἰδικόν σου, διὰ τὴν τιμὴν τοῦ σπιτιοῦ μας καὶ διὰ τὸ καλόν σου. Ἄλλο δὲν σοῦ ζητῶ, Λάμπρο, διὰ τελευταίαν φοράν, παρὰ τώρα ποὺ εἶσαι ἐλεύθερος, νὰ γυρίσῃς εἰς τὴν Πατρίδα, ἅμα τελειώσῃ ὁ πόλεμος, κοντὰ εἰς τὴν μητέρα μας... Σήμερα ἔπιασα νὰ τῆς γράψω δύο λόγια, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσα, ἐσφίχθηκε ἡ καρδιά μου κι ἔκλαια σὰν μωρὸ παιδί. Λάμπρο, αὐτὴν ἀν ἐσυλλογιζόσουν μόνον, δὲν θὰ ἔκαμνες ὅ,τι ἔκαμες. Ἄς εἶναι, γύρισε εἰς τὸ χωρίό μας καὶ ὁ Θεὸς ἅς σὲ συγχωρήσῃ. Συγχώρησέ με καὶ σύ, διότι ποῖος τὸ ξέρει, ἀν θὰ ξαναἰδωθοῦμε. Γειά σου, Λάμπρο. Φεύγω διὰ τὸ Μπιζάνι. Ζήτω ἡ Πατρίς!»

Ε'.

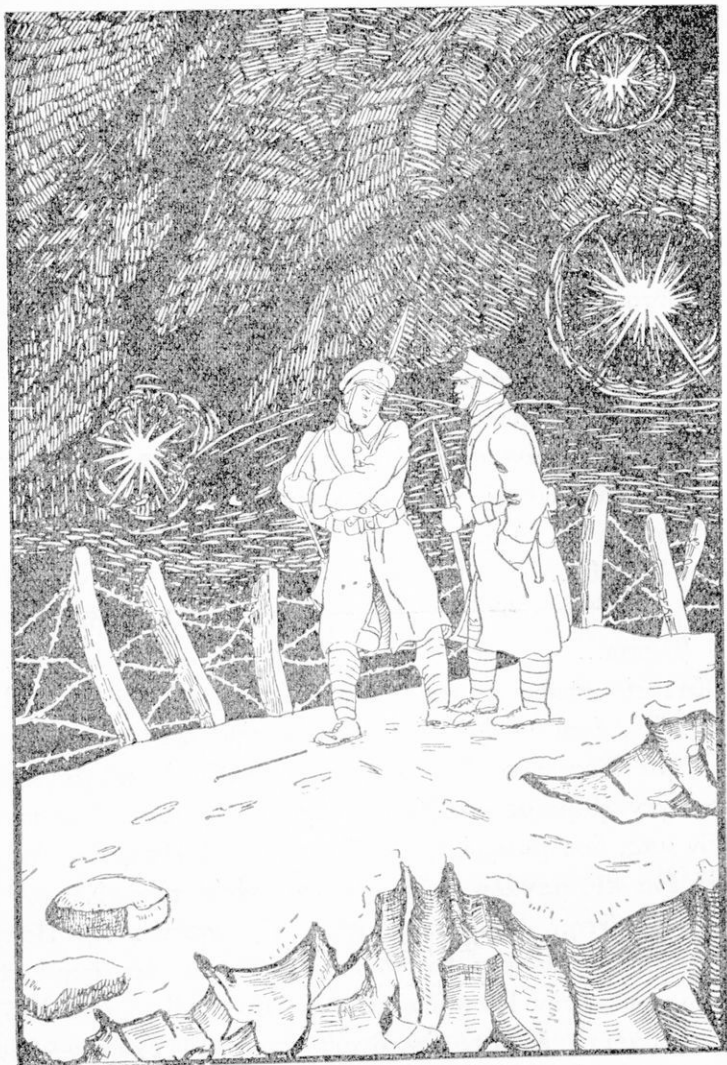
Ἡ χιών ἐπιπτε πυκνή. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἰσχυραὶ ὁμοβρονταὶ τηλεβόλων διέσχιζαν τὸν ἀέρα. Τὸ βαρὺ πυροβολικὸν ἐξακολουθεῖ νὰ μάχεται.

Πάντα ταῦτα ὅμως ἤκούοντο μόνον, τίποτε δὲν ἦτο ὁρατόν. Ἡ μαύρη χειμερινὴ νύξ ἦτο προκεχωρημένη καὶ ἡ φύσις ἐχάνετο εἰς τὸ βαθὺ σκότος. Ὁ πολιορκητικὸς στρατὸς προσεπάθει νὰ ἀναπαυθῇ ἐπὶ τῆς χιόνος, ὑπὸ τὰ ἀντίσκηνα, ἐνῶ αἱ προφυλακαὶ ἠγγρύπνουν ἄνευ πυρᾶς...

Οἱ δύο ἀδελφοί, ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Λάμπρος, ἦσαν ἐκείνην τὴν ὥραν διπλοσκοποί. Μεταξὺ φίλων καὶ ἐχθρῶν τοποθετημένοι ἐφύλατταν τὴν τιμὴν τοῦ στρατεύματος. Ὁ Λάμπρος ἀπὸ ἐνὸς ἤδη μηνὸς ἐμάχετο ὑπὸ τὰ ὀχυρώματα τοῦ Μπιζανίου, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀδελφοῦ του. Λαβὼν τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ὁ Χρῆστος εἶχε στείλει ἀναχωρῶν διὰ τὸν πόλεμον, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμμείνῃ ἐπὶ πλέον εἰς τὰς ιδέας του. Ἡ θυσία καὶ ὁ ἥρωισμὸς τοῦ ἀδελφοῦ του διήγειραν τὴν φιλοτιμίαν του καί, ἐπειδὴ εἶχε διατηρήσει ἀκμαῖον τὸ ἀδελφικὸν αἶσθημα, ἀπεφάσισε νὰ συμπολεμήσῃ μετ' αὐτοῦ. Μὲ τὴν πρώτην λοιπὸν εὐκαιρίαν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἐθελοντὴς μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χρήστου, ἀπεστάλη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἑπείρον. Ἐκεῖ, μετὰ πολλὰς προσπάθειάς καὶ παρακλήσεις κατώρθωσε νὰ προσκολληθῇ εἰς τὸν αὐτὸν λόχον μετὰ τὸν ἀδελφόν του.

Ἰδοὺ πῶς ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Λάμπρος εὗρισκοντο τὴν χιονώδη ἐκείνην νύκτα μακρὰν τοῦ χιρίου των, ὡς σύντροφοι διπλοσκοποί, ὑπὸ τὰ ἐχθρικὰ φρούρια....

Ὁ Χρῆστος, τυλιγμένος εἰς τὸν μανδύαν του καὶ καλυπτό-

Ὁ Χρῆστος καὶ ὁ Λάμπρος ἦσαν διπλοσχοποὶ.....

μενος ἐπὶ πλεόν ὑπὸ τοῦ ἀντισκῆνου του, ἔμενεν ὄρθιος καὶ ἀκίνητος, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ὅπλου του. Οἱ ἔξυπνοι ὀφθαλμοὶ του μόνον παρετήρουν ἀδιακόπως τὸ περίξ σκότος... Ὁ Λάμπρος περιεφέρετο γύρω τοῦ συντρόφου του, πότε πλησιάζων καὶ πότε ἐξαφανιζόμενος ὑπὸ τὰς νιφάδας τῆς χιόνος.... Ἀνὰ πᾶν βῆμα ἔστατο τείνων προσεκτικῶς τὴν ἀκοὴν εἰς τὸν βοὴν τοῦ ἀνέμου καὶ προσηλῶν τὸ βλέμμα εἰς τὸν ἀφανῆ ὀρίζοντο.

Διὰ μίαν στιγμὴν ἔσταμάτησε πρὸ τοῦ ἀδิลφου του.

—Χρῆστο, ἐψιθύρισε, πῶς νοιώθεις τὸν ἐαυτόν σου;

—Πότε καλύτερα, πότε χειρότερα.

—Ἄν καθόσουν στὸ χωριό, δὲν θὰ βρισκόμαστε ἐδῶ.

—Γιατί; Μετάνοιωσες πῶς ἦλθες;

—Ὅχι, δὲν μετάνοιωσα, ἀφοῦ ἦλθα γιὰ σένα. Ἐσένα μόνον λυποῦμαι, γιατί δὲν σοῦ πάει ὁ πόλεμος.

—Δὲν πειράζει, Λάμπρο, γιὰ τὴν Πατρίδα ἀξίζει τὸν κόπο νὰ πεθάνῃ κανεὶς...

—Χρῆστο, δὲν μοῦδειξες ἀκόμη αὐτὴν τὴν Πατρίδα... Ἐγὼ δὲν τὴν βλέπω...

—Οὔτε τὸν Θεόν, Λάμπρο, δὲν βλέπεις, μὰ ὑπάρχει καὶ τὸν πιστεύεις. Ἐ, ἔτσι κι ἡ Πατρίδα, δὲν τὴν βλέπομε γιὰτ' εἶναι μιὰ ιδέα, μὰ ιδέα τόσο ζωντανή, τόσο ἀληθινὴ καὶ μεγάλη! Τὸ μέρος ποὺ γεννηθήκαμε κι ἐξήσανε οἱ πρόγονοί μας, εἶναι πάντοτε στὸν νοῦν μας, ὅσο μακριὰ κι ἂν εἴμαστε... Ἡ Πατρίδα, Λάμπρο, εἶναι σὰν ἓνα πιὸ μεγάλο σπίτι, ποῦναι μέσα τὸ σπίτι τοῦ καθενὸς συμπατριώτη... Καὶ σύ, Λάμπρο, τὴν ἀγαπᾷς τὴν Πατρίδα, μὰ δὲν τὸ καταλαβαίνεις· θὰ τὸ καταλάβαινες ἀργότερα, ἂν ἔμενες ἔξω... Γιὰ τὴν Πατρίδα κι ἐμεῖς κι αὐτοὶ—καὶ ὁ Χρῆστος τείνων τὴν χεῖρα ἔδειξε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐχθρῶν—βρισκόμαστε ἐδῶ πέρα καὶ ἀλληλοσφάζομαστε... Γιὰ τὴν πατρίδα ἴσως αὔριον δὲν θὰ ὑπάρχωμε...

Ὑποπτος θόρυβος κυλιομένων λίθων ἔπληξε τὴν χαμηλόφωνον συνομιλίαν. Ἀμέσως ὁ Λάμπρος ἀπεμακρύνθη ἐνῶ ὁ Χρῆστος ἔπιπτε προηγῆς μὲ τὴν κάννην τοῦ ὅπλου τοῦ ἐστραμμένην πρὸς τὸν ἀόρατον κίνδυνον. Μετ' ὀλίγον ἡ φωνὴ τοῦ Λάμπρου ἤχησε βροντώδης εἰς τὸ σκότος:

—Τίς εἶ;

Καρμῖα ἀπάντησις. Ἡ ἐρώτησις ἐπανελήφθη, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ σιωπὴ τὴν διεδέχθη. Διὰ τρίτην φοράν ὁ Ἕλλην φρουρὸς ἐφώναζεν:

—Ἄλτ!

Εἷς πυροβολισμὸς ἀντήχησε, τὸν ὁποῖον ἐπηκολούθησε καὶ δεύτερος καὶ τρίτος.

—Στά ἔπλα, ἐφώναζεν ὁ Χρῆστος καὶ ὥρμησε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ ἔμπρός.

Αἱ μαῦραι σκιαὶ τῶν ἐπιχειρούντων νυκτερινὸν αἰφνιδισμὸν Τουρκαλβανῶν ἐπολλαπλασιάζοντο. Οἱ ὀξεῖς συριγμοὶ τῶν σφαιρῶν ἐκάλυψαν τὸν σάλον τῆς χιονοθύελλης... Ποῦ καὶ ποῦ ἓνα σάλπισμα ἠγωνίζετο νὰ μεταδώσῃ παράγγελμα, ἐνῶ ἡ διαταγὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐχάνετο χωρὶς νὰ ἀκουσθῇ... Οἱ πολεμισταὶ μόνις συνηντῶντο, ἐξηφανίζοντο. Ἀνῆρχοντο καὶ κατήρχοντο ὑψώματα μὲ τὴν ξιφολόγχην τεταμένην, μὴ διακρίνοντας ἀλλήλους.

Ἡ μάχη ἐγενικεύετο, ὁ ἐχθρὸς ἀπεκρούετο. Πληγωμένοι ἐσύροντο μετὰ κόπου πρὸς μέρος ἀσφαλές... Ὁ λευκὸς τάπης τοῦ ἐδάφους ἐκαλύπτετο ὑπὸ πτωμάτων καὶ κηλίδες αἵματος πίπτουσαι ἐπ' αὐτοῦ ἐσβήνοντο ὑπὸ νέας χιόνος.

Οἱ δύο διπλοσκοποὶ ἦσαν τώρα σύντροφοι μάχης. Ματαίως ὁ Λάμπρος ἐτίθετο πρὸ τοῦ ἀδελφοῦ του προσπαθῶν νὰ τὸν προσταλέξῃ, ἐκεῖνος τὸν ἐπροσπέραν πάντοτε.

Αἰφνης ὁ Χρῆστος ἐξέβαλε κραυγὴν πόνου:

—Λάμπρο!... καὶ ἐξηπλώθη κατὰ γῆς.

Περίτρομος ὁ Λάμπρος ἔκυψεν ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ του:

—Χρῆστο!

—Σκουπίσέ μου τὰ μάτια, γιατί δὲν βλέπω.

Ὁ Λάμπρος μόλις συγκρατούμενος ἐσπύγγισε τὸ αἵματω-
μένον πρόσωπον τοῦ τραυματίου καὶ ἐπέδεσεν, ὅπως ἡδύνατο, τὴν
πληγὴν αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ πάλῃ ἐξηκολούθει.

—'Αχ! Χρῆστο, γιὰ μένῃ σκοτώνεσαι! Πῶς θὰ ζήσω ἐγώ;

—'Οχι, Λάμπρο, δὲν σκοτώνομαι μόνο γιὰ σένα καὶ γιὰ τὴν
τιμὴν τοῦ σπιτιοῦ, πεθαίνω καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ γιὰ τοὺς
ἄλλους ἀδελφούς, πού ἐσύ περιφρονεῖς... Εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα,
Λάμπρο, σπíti καὶ Πατρίδα, καὶ εἴμαστ' ὅλοι ἀδελφοί.

Σιγὴ ἐπηκολούθησε... Κατόπιν ὁ Χρῆστος, καταβάλλων
υπερτάτην προσπάθειαν, ἐψιθύρισε:

—'Ορκίσου μου τώρα, Λάμπρο, πῶς θ' ἀγαπᾷς αὐτὰ τὰ δύο
πράγματα, ὅπως ἐγώ τὸ σπíti καὶ τὴν Πατρίδα.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Λάμπρου ἤστραψαν εἰς τὸ σκότος καὶ ὁ
ὄρκος του ἀνεμίχθη μὲ τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων.

—'Ορκίζομαι, Χρῆστο. στὴν πληγὴ σου, πῶς θὰ κάμω καὶ
ἐγώ ὅ,τι ἔκαμες ἐσύ θὰ πολεμήσω! θὰ πολεμήσω γιὰ τὴν ἐλευ-
θερίαν τους!

Δέκα ἡμέρας κατόπιν, ἐνῶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆρχετο
εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὁ Λάμπρος ἔφθανεν εἰς τὴν Φιλιππιάδα. Εἰς τὴν
εἴσοδον τοῦ Νοσοκομείου ὁ νοσοκόμος τῆς ὑπηρεσίας εἶπε.

—Καλὰ πού ἐπρόκαμες, δὲν πιστεύω νὰ βγάλῃ τὴν ἡμέρα.

Ὁ Χρῆστος ἰδὼν τὸν ἀδελφόν του ἐμειδίασε μειδίαμα ἀπεί-
ρου ἀδελφικῆς στοργῆς καὶ ἐνῶ ὁ Λάμπρος τὸν κατεφίλει, ἠρώ-
τησε:

—Τὰ πῆραμε τὰ Γιάννενα;

—Πρῶτος ἀνέβηκα στὸν Ἅγιο Νικόλα!

ἐρποντες νὰ τοὺς τραβήξουν κάτω, ^{ἀλλὰ} καὶ τὴν αὐταπάρνησίν των τὴν ἐπλήρωσαν ἀκριβᾶ. Οἱ ἐννέα εἶχαν γίνει δώδεκα!

—Καὶ ὅμως πρέπει νὰ ταφοῦν! Ἐγὼ δὲν τοὺς ἀφήνω νὰ τοὺς φᾶν τὰ ὄρνια, ἡκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ διοικητοῦ. Νὰ ταφοῦν ἐκεῖ ἐπάνω! Νὰ ταφοῦν ἐπὶ τόπου. Νὰ πάη ἐκεῖ καὶ ὁ παπᾶς.

2

Νὰ πάη ἐκεῖ καὶ ὁ παπᾶς. Ὁ ἀγαθώτατος Παπα-Γιώργης, ~~ὁ παπᾶς~~ ἀπὸ ἀπλοῦς καὶ εἰρηνικὸς ἐφημέριος κάποιου ὀρεινοῦ χωρίου τῆς Ρούμελης εὐρέθη ἓνα πρωὶ ἱερεὺς εὐζωνικοῦ τάγματος, ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν μεγάλον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Οἱ περισσότεροι ~~ἀπὸ~~ τῷ ^{τοῦ} τάγμα ^{ῶς} ἦσαν ἀπὸ τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τῆς πατρίδος του. Τοὺς ἐγνώριζε μὲ τὰ ὀνόματά των. Ἦξερε τὰς μητέρας, ~~τὰς~~ τὰς γυναῖκάς, ~~καὶ~~ τὰς ἀδελφάς των. Καὶ ὅλαι αὐταὶ τὸν εἶχον προτρέψει νὰ δεχθῇ, τὸν εἶχαν παρακαλέσει ~~γονυκλινεῖς~~ νὰ ^{ἔλθῃ} ~~ἔλθῃ~~ μαζί μὲ τὰ παιδιὰ, νὰ τὰ προστατεύσῃ καὶ νὰ ἀποτρέπῃ τὸν κίνδυνον μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἐκκλησίας. Εἶχεν ὑπερνικήσει τοὺς δισταγμοὺς του, καὶ πρὸ παντὸς εἶχε κατορθώσει νὰ πείσῃ τὴν παπαδιά ^{του}, ὅτι αὐτό, ποὺ κάμνει, εἶναι θέλημα καὶ εὐχὴ Θεοῦ.

Ἐκτοτε, ἐπὶ δέκα συνεχεῖς μῆνας, καὶ εἰς τοὺς δύο πολέμους, ἠκολούθει τὸ τάγμα! ^{καὶ} Εὐσυνήθισεν εἰς τὰς στερήσεις μὲ ὅλα τὰ πενήντα ἔτη τοῦ, εἰς τὰς κακουχίας, εἰς τὴν πείναν, εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὰς βροχάς, τυλιγμένος μὲ μίαν κάπαν καὶ κοιμώμενος ὑπὸ τὸ ἀντίσκηνον.

#

Πολὺ πρὶν ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ, ἐξεκίνησαν οἱ ἄνδρες τῆς ἀγχαρείας, ἕκαστος μὲ τὸ πτύον καὶ μίαν σκαπάνην ἐπ' ὅμου. Διέβησαν κάτω τὴν δασώδη χαράδραν, βαδίζοντες ἀραιά, ὁ εἰς ὁπισθεν τοῦ ἄλλου, καὶ ἐπλησίασαν τὴν ^{ὕψος} ~~ὕψος~~ τοῦ ἀπαισίου λόφου. Τελευταῖος μὲ ἓνα μαῦρον σκοῦφον φέροντα τὸ στέμμα,

— Νὰ πάη καὶ ὁ παπᾶς ἐκεῖ, εἶχεν ἐπικρατεῖ
ὁ ^{ἠκολούθει} ~~ἠκολούθει~~ ^{καὶ} ~~καὶ~~ ^ὁ ~~ὁ~~ ^{καρματάρχης} ~~καρματάρχης~~.

χωρίς κάπαν, με τὰ ξεθωριασμένα καὶ σχισμένα ράσα, ὁ ἱερεὺς, κρατῶν εἰς τὸ ἓνα χερί τὸν σταυρόν, καὶ εἰς τὸ ἄλλο ὑπὸ μάλῃς διπλωμένον τὸ ἐπιτραχήλιόν του.

Ὅπως κάθε πρωί, πυκνὴ ὁμίχλη ἐκάλυπτεν ἀκόμη τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου. Ὅλοι ἐτάχυναν τὸ βῆμα διὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν. Ἐβάδιζαν κατ' ἀρχὰς ὄρθιοι. Μετ' ὀλίγον ὁ πρῶτος ἐγονυπέτησε, τὸν ἐμιμήθησαν ἀμέσως καὶ οἱ ἄλλοι καθὼς καὶ ὁ **ἱερεὺς**.

Ὅταν ἐφθασαν τέλος εἰς τὸ μικρὸν πλάτυσμα, ποὺ ἐσχηματίζετο εἰς τὴν κορυφὴν, ἔπεσαν ἄλλοι πρηνεῖς, ἄλλοι εἰς τὰ πλάγια, καὶ βοηθούμενοι μετὰς χειρας, μετὰς γόνατα, ἔρποντες ἐπλησίασαν τοὺς νεκροὺς, καὶ τοὺς ἔσυραν ἕνα-ἕνα, ὀπίσω ἀπὸ μίαν προσεχόχην βραχὼδῃ. Καὶ ἐκεῖ συγκεντρωμένοι ἤρχισαν νὰ σκάπτουν, μερικοὶ πλαγιασμένοι, ἄλλοι πρηνεῖς, ἕκαστος ὅπως ἠδύνατο, τὴν τάφρον, ἣ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ περιλάβῃ τὰ πτώματα τῶν συντρόφων των.

Ἡ ὁμίχλη εἶχεν ἀραιώσῃ ὀλίγον, καὶ μέσα ἀπὸ τὸν πέπλον διεφαίνετο ἕνας ἥλιος κατέρυθρος, μόλις ἀνατέλλων. Πότε πότε ἐσύριζε καμμία σφαῖρα τυχαία καὶ τοὺς ἔκαμνε νὰ σκύβουν ἀκόμη περισσότερο.

Ἀφοῦ ἐτοποθέτησαν, τὸν ἕνα πλησίον τοῦ ἄλλου, τοὺς νεκροὺς εἰς γραμμὴν θλιβεράν, μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου, προτοῦ ἐπαναρρίψουν τὰ χρώματα, ἐκάλεσαν ὅλοι μαζί τὸν παπᾶ.

— Ἐμπρός τώρα, πατερᾶκῃ, ἡ δουλειὰ ἡ δική σου!

Ἐρπων καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀνέλθει τὴν ὑπολειπομένην κλιτὺν τοῦ λόφου καὶ συσπειρωθεὶς ὅσον ἠδύνατο περισσότερο, ἐκαλύπτετο ὀπισθεν ἐνὸς τεμαχίου κορμοῦ κοιμένης δρυός. Δύο τρεῖς ἀπὸ ἡμᾶς παρηκολούθουν περίεργοι τὸν ὀπισθεν λόφον.

Μόλις ἤκουσε τὴν φωνήν, ἐσύρθη σιγὰ-σιγὰ, μετὰ μυρίας ὑπερβολικὰς προφυλάξεις, καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς τάφρου. Ἐκεῖ ἐστάθη πρὸς στιγμὴν, ὥσάν νὰ ἐσκέπτετο κάτι, ὥσάν νὰ

ἐδίσταζεν ἐξεδίπλωσε τὸ ἐπιτραχήλι του τὸ ἐφόρεσε. Οἱ ἄλλοι ἀπεκαλύφθησαν ἕκαμαν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, πάντοτε κρυμμένοι ὀπίσω ἀπὸ τὴν προεξοχὴν τοῦ βράχου.

Ἐξαφνα διακρίνομεν ἓνα μαῦρον ράσον νὰ σηκώνεται ὄρθιον καὶ τὸ χρυσίζον ἐπιτραχήλι νὰ λαμποκοπᾷ εἰς τὰς ἀκτῖνας ἐνὸς λαμπροῦ ἡλίου, ὁ ὁποῖος εἶχε διαλύσει ἐντελῶς τὴν ὁμίχλην καὶ ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο σύνθημα ἀναμενόμενον, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἤρχισε γενικὸν πῦρ. Τὴν ξηρὰν καὶ παρατεταμένην ἡγῶ τῶν ὀπλῶν παρηκολούθησαν ἀμέσως ἡ ὑπόκωφος καὶ βαθεῖα τῶν πυροβόλων. Αἱ βολίδες ἐούριζον.

—Κάθισε κάτω, παπᾶ! Θὰ μᾶς ἰδοῦν! ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι. Ἄλλ' αὐτὸς ἐφαίνετο ὡς νὰ μὴ ἦτο ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ἀσεστέλωσε περισσότερον τὸ μικρὸν του ἀνάστημα, ὕψωσε ὅσον ἡδύνατο ὑψηλὰ μὲ τὸ δεξιό του χέρι τὸν σταυρόν, καὶ ἡ λευκαζουσα γενειὰς του ἤρχισε νὰ κινῆται, σημειώνουσα ἀπὸ μακρὰν τὰ λόγια καὶ τὰς εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ στόμα του ἀργὰ ἀργά, ὥπως ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ χωρίου του.

Ἡ ἀγγασία τῆς ταφῆς, ἀφοῦ ταχέως ἐσκέπασε τοὺς νεκρούς, τρέχουσα εἰς τὴν καταφέρειαν ἐν μέσῳ τοῦ σάλου τῆς μάχης, ἐξηφανίζετο κάτω εἰς τὴν χαράδραν.

Αὐτὸς ἀτάραχος, ἀναστηλωμένος, ἐξηκολούθει νὰ μένη εἰς τὴν στάσιν ἐκείνην, ἕως ὅτου καὶ ἡ τελευταία λέξις τῆς ἀκολουθίας τῶν νεκρῶν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἀφοῦ ἐτελειώσεν ἕκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, συνέπτυξε τὸ ἐπιτραχήλι του ὑπὸ τὴν μασχάλην καὶ μὲ βῆμα βραδύ καὶ σταθερόν κατῆλθε τὴν κλιτῦν, πάντοτε ὄρθιος, ρίπτων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἥσυχον βλέμμα πρὸς τὰς ἐχθρικὰς θέσεις, ἕως ὅτου ἔφθασε κάτω εἰς τὴν χαράδραν ἀσφαλῆς καὶ ἐκτὸς κινδύνου.

Ὅταν τὸ βράδυ, μετὰ τὴν μάχην, ἐπῆγα νὰ ἐκφράσω τὸν θαυ-

μασμόν μου, τὸν εὖρον νὰ κάθῃται σταυροπόδι εἰς τὸ ἀντίσκηνόν του καὶ νὰ γράφῃ τὸ συνηθισμένον πρὸς τὴν παπαδιδά: »Νὰ εἰπῇς μὲ τρόπο στὴ γυναῖκα τοῦ τάδε πὼς πάει κι αὐτός, καὶ στὴ μάνα τοῦ δεῖνα πὼς δὲν θὰ τὸν ξαναἰδῇ».

Ἀποχαιρετισμός

Ἦρχισε συστηματικὴ καὶ ἐπίμονος ἡ μάχη εἰς τὰ πρῶτα ὑψώματα τῆς εἰσόδου τῶν Πέντε Πηγαδιῶν. Οἱ ἄνδρες τοῦ 1ου τάγματος τοῦ 15ου Συντάγματος εἶχον καταπονηθῇ, διότι τὸ πῦρ ἐξηκολούθησε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ὑψωμάτων, σφοδρὸν καὶ ἀκατάπαυστον· καὶ τοὺς ἠνάγκαζε νὰ μένουν διαρκῶς χωμένοι εἰς τὰ προχώματα, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ μετακινουῦνται οὔτε κατὰ τρίχα, διὰ τὸν κίνδυνον τῶν ἐχθρικῶν πολυβόλων.

Συνέβη τότε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης ν' ἀναπαύωνται

μερικοί δι' ὀλίγα λεπτά, διὰ νὰ στρίψουν ἓνα τσιγάρο ἢ διὰ νὰ τανίσουν τὰ μουνδιασμένα πόδια των. Ἄλλως τε τὴν προηγουμένην νύκτα τὴν εἶχαν περάσει χωρὶς ἀντίσκηνα· καὶ τὸ ὅτι κατώρθωναν τώρα νὰ κρατοῦν τὰ μάνιχερ καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν ἀποτελεσματικῶς ἦτο ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ θαύματα, ποῦ ἐπέδειξεν ἡ Ἑλληνικὴ ἀντοχή.

Τότε εἰς τὸ ἄκρον τῆς μαχομένης γραμμῆς ἐθεάθη ὁ στρατιώτης Μαυροδῆμος βγάζων ἀπὸ τὴν τσέπην του χαρτί, φάκελλον καὶ μολύβι. Τοῦ εἶχεν ἔλθει ἡ ὁρεξὶς νὰ γράψῃ ἓνα γράμμα καὶ τὸ ἔγραψε γονατιστός, ὅπως ἐμάχετο, εἰς διάρκειαν ὀλίγων λεπτῶν ἀπερροφημένος ἀπὸ τὰ γραφόμενά του κατήντησε νὰ μὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἶχεν ἀποκαλυφθῇ ὀλίγον ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ ὅτι τὸ ἐχθρικὸν πολυβόλον περνοῦσε δρεπάνι κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς τῶν προχωμάτων μας. Ὁ Μαυροδῆμος ἔγραψε τὸ γράμμα του ἡσυχὰ καὶ ἀργά, ὥσάν νὰ εὕρισκετο εἰς τὴν σειρὰν τῶν λαϊκῶν γραφείων τοῦ Ταχυδρομείου Ἀθηνῶν, τὸ ἐδιάβασε μὲ εὐχαριστημένην ὄψιν καὶ ἐπέγραψε τὸν φάκελλον. Δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸν κλείσῃ καὶ ὅπως εὕρισκετο γονατιστός ἐκκλινεν αἰφνιδίως τὸ κεφάλι πρὸς τὸ στῆθος, ἀκούμπησε μὲ τὸ πλευρὸν εἰς τὰς πέτρας, αἱ ὁποῖαι ὠθοῦντο δεξιὰ του, ἐκρέμασε τὰ χέρια κατὰ μῆκος τοῦ κορμοῦ καὶ παρουσίασε τὸ θέαμα ἀνθρώπου γονατισμένου καὶ καταληφθέντος ἑξαφνα ἀπὸ ὕπνον. Ὁ εὕρισκόμενος πλησίαν του ἐσύρθη μέχρι τῆς θέσεώς του. Ὁ Μαυροδῆμος εἶχε φωνεθῇ. Τὸ χιτῶνίον του, αἵματωμένον ἐμπρός, ἐμαρτύρει ὅτι ἡ σφαῖρα τὸν εἶχεν εὔρει κατάκαρδα. Ἐμπρός του ὑπῆρχε λοφίσκος ἀπὸ κάλυκας καὶ τὸ γράμμα ἀνοικτόν, ἀπευθυνόμενον εἰς τὸν πατέρα του.

»Ὁσον διὰ τὴν ζωὴν μου, μὴν ἀνησυχῇς, πατέρα, τοῦ ἔγραφεν, εὕρισκομαι πάντοτε εἰς μέρος ἀσφαλέστατον καὶ δὲν διατρέχω κα-

νένα κίνδυνον. Περνῶ ὥραϊα καὶ θὰ ἰδῇτε τί καλὰ θὰ εἶμαι ὅταν θὰ ξαναγυρίσω».

Τὸ γράμμα αὐτὸ ἐστάλη εἰς τὸν πατέρα τοῦ καλοῦ παλικαριοῦ, ποὺ δὲν ἤθελε ν' ἀνησυχῇσῃ τὴν οἰκογένειάν του μὲ περιγραφὰς μαχῶν καὶ ἥρωισμῶν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιστολὴν ἐγνωστοποιήθη ὁ θάνατός του, ὁ εὐγενέστερος ἀποχαιρετισμὸς ἐνὸς ἥρωος υἱοῦ.

Τὸ τελευταῖον μάθημα

Τὰ μαθήματα ἐτελείωσαν. Αἱ μαθηταὶ τῆς ἕκτης τάξεως κάθηνται διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὰ θρανία, εἰς τὰ ὅποια ἐκάθηντο ἕξ ἔτη. Τώρα θὰ φύγουν καὶ ἄλλοι μὲν θὰ φοιτήσουν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, ἄλλοι θὰ ἐπιδοθοῦν εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ ἄλλοι θὰ διασκορπισθοῦν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ εὑρουν ἐργασίαν. Ὁ διδάσκαλος εἰσῆλθεν εἰς τὴν τάξιν κατηφῆς καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ κάτω. Ἀνέβη εἰς τὴν ἑδραν. Οἱ μαθηταὶ ἠγέρθησαν διὰ νὰ τὸν χαιρετίσουν. Μὲ ἐν νεῦμα τῆς χειρὸς ὑπέδειξε νὰ καθήσουν. Ἐστάθη ὀλίγον καὶ ἔπειτα μὲ χαμηλὴν φωνὴν εἶπε:

»Παιδιά μου, ὁ χρόνος ἐτελείωσε! Μετ' ὀλίγον θὰ χωρισθῇτε καὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους σας καὶ ἀπὸ τοὺς συμμαθητάς σας.

Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς ὅμως δὲν θὰ εἶναι διὰ τρεῖς μῆνας, ὅπως κατ' ἔτος, ἀλλὰ θὰ εἶναι παντοτείνος! Αὐτὸ σᾶς λυπεῖ, δὲν εἶναι ἀλήθεια; Διότι εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἀγαπᾶτε τὸ παλαιὸν σας σχο-

λειόν, όπου ἐξ ἑτη, δύο φορές τὴν ἡμέραν, ἐδοκιμάσατε τὴν χά-
 ραν τῆς Ἑργασίας. Ὅπου διὰ τόσον καιρὸν τὰς ὠρισμένας ὥρας,
 ἐβλέπατε τὰ ἴδια παιδιά, τοὺς αὐτοὺς διδασκάλους, τοὺς αὐτοὺς
 συγγενεῖς, τὸν πατέρα σας ἢ τὴν μητέρα σας, οἱ ὅποιοι σᾶς ἔ-
 βλεπον μὲ τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη.

Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἀγαπᾶτε τὸ σχολεῖόν σας, όπου ἐφωτί-
 σθητε, όπου ἡύρατε τόσους συντρόφους καὶ όπου καὶ κάθε θλι-
 ψις ἀκόμη, τὴν ὁποῖαν ἐπεράσατε, ἦτο πρὸς ὠφέλειάν σας!

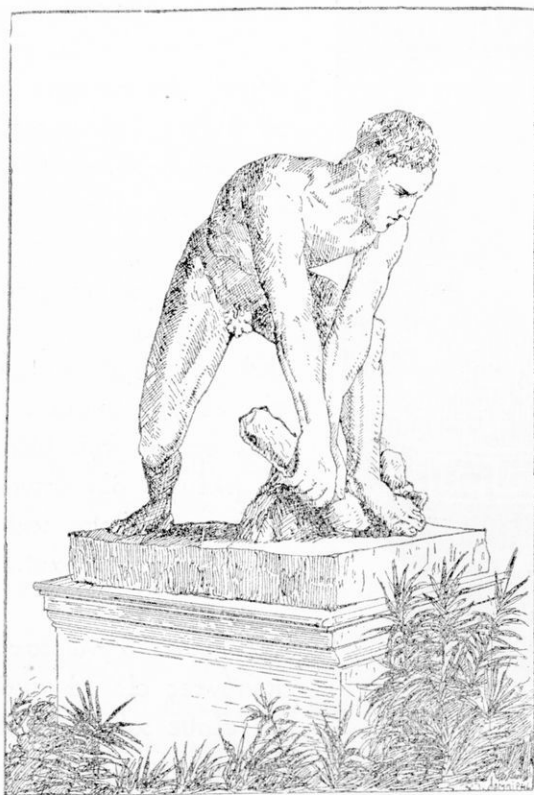
Διατηρήσατε λοιπὸν παντοτεινὰ τὴν ἀγάπην αὐτὴν καὶ χαιρε-
 τίσατε ἕκαστος μὲ τὴν καρδίαν του τοὺς συμμαθητάς σας, τοὺς
 ἀδελφούς σας.

Εἰς μερικοὺς ἔσως θὰ συμβοῦν ἀτυχήματα, ἄλλοι θὰ γίνουν
 ἄξιοι καὶ τίμιοι ἐργάται, ἀρχηγοὶ οἰκογενείας τιμίας ὅπως αὐ-
 τοί. Καὶ ποῖος ἠξεύρει, ἂν δὲν εὑρεθῇ καὶ κανεὶς, ὁ ὅποιος
 νὰ προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του καὶ νὰ δο-
 ξάσῃ τὸ ὄνομά του;

Χωρισθῆτε λοιπὸν μὲ ἀγάπην, ὡς ἀδελφοί! Τὸ σχολεῖόν
 σας εἶναι ὅπως ἡ μητέρα. Ἡ μητέρα αὐτὴ σᾶς παρέλαβεν εἰς τὰς
 ἀγκάλας τῆς, ὅτε μόλις ἤρχίζατε νὰ ὁμιλῆτε καὶ τώρα σᾶς παρα-
 δίδει μεγάλους, δυνατοὺς, καλοὺς, ἐπιμελεῖς!

Εἶναι ἀδύνατον, παιδιά μου, νὰ λησμονήσῃτε τὸ σχολεῖον
 σας, τὸ ὅποῖον σᾶς ἐξεπαίδευσε. Θὰ γίνητε ἄνδρες, θὰ γυρίσῃτε
 τὸν κόσμον, θὰ ἴδῃτε ἀπεράντους πόλεις καὶ μεγαλοπρεπέστατα
 μνημεῖα καὶ θὰ λησμονήσῃτε πολλὰ ἀπ' αὐτά. Ἀλλὰ τὸ ταπεινὸν
 τοῦτο οἰκοδόμημα, όπου ἤνθισε τὸ πρῶτον ἄνθος τοῦ πνεύματός
 σας, θὰ τὸ βλέπετε ἕως τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ζωῆς σας,
 ὅπως ἡ μητέρα σας βλέπει τὴν οἰκίαν, όπου διὰ πρώτην φοράν
 ἤκουσε τὴν φωνὴν σας».

Τὰ παιδιά συνεκινήθησαν. Μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπλησίαζον κατὰ σειράν εἰς τὴν ἔδραν καὶ ἀπεχαιρέτιζον τὸν διδάσκαλον ἀσπαζόμενα τὴν χεῖρά του. Ἐπειτα ἀπεμακρύνθησαν καθ' ὁμίλους, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος συγκεκινημένος καὶ μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς, παρηκολούθει αὐτοὺς ἀπὸ τὸ παράθυρον, ὅπως ὁ πατέρας παρακολουθεῖ τὸ τέκνον του, ὅπερ ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτὸν διὰ τὴν ὑπάγην εἰς μακρινὴν χώραν.

Ὁ Εὐλοθραύστης (γλυπτικὸν ἔργον).

Εἰς τὰς σκιάς ἀγνώστων ἡρώων

Γνωρίζουν ὅτι ἀγνώστοι
 θὰ πέσωσι γνωρίζουν
 ὅτι τῆς λήθης ἡ ψυχρὰ
 τοὺς ἀναμένει κλίνη,
 καὶ ὅμως εἰς τὸν θάνατον
 ἀτάραχοι βαδίζουν.
 Δὲν πολεμοῦν ὑπὲρ αὐτῶν
 οὐδέποτε Ἑκεῖνοι.

Αὐτοὶ τὴν πείναν, τὰς πληγὰς,
 τὸ μνῆμα, τὴν σκοτίαν
 καὶ ἄλλοι, ἄλλοι εἰς τὸ φῶς
 καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν

Ὡ ἥρωες ἀγνώριστοι,
 πεσόντες εἰς τὰ σκότῃ
 Ἐάν ἡ μνήμη λησμονῇ
 τὴν ἔξοχον θυσίαν,
 ἐκεῖ ἐπάνω τοῦ Θεοῦ
 τὸ βλέμμα δὲν ὑπνώττει
 βλέπει τὰ ἔργα, καὶ ποτέ,
 ποτὲ τὴν ἱστορίαν...

Ὡ ἥρωες ἀγνώριστοι,
 πεσόντες εἰς τὰ σκότῃ,
 ἂν εἴσθε κάτω ἔσχατοι,
 ἐπάνω εἴσθε πρῶτοι.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
ποὺ μὲ βιά μετράει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλιν», νὰ σοῦ εἰπῇ.

Ἀργεῖς νάρθη ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σιλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
 φιλελεύθερη λαλιά,
 ἓνα ἐκτύπασε τ' ἄλλο χέρι
 ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

κι ἔλεγες «πότε, ἄ! πότε βγάνω
 τὸ κεφάλι ἀπὸ τὴς ἐρημιές;»
 Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
 κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
 μὲς στὰ κλάσματα θολό,
 καὶ τὸ ροῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
 πλῆθος αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα
 ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
 νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
 ἄλλα χέρια, δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
 ἐξανάλθες μοναχὴ
 δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
 ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῇ.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
 ἄλλ' ἀνάσασε καμιά
 ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
 καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Ἡ Ἐλευθερία.

"Άλλοι, ὦμέ στὴ συμφορὰ σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε ναῦρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε», ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ἐπίσω τὸ ποδάρι,
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

Ταπεινότητα σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλὴ,
σὰν φτωχοῦ, ποὺ θυροδέρνει
κι εἶναι βάρος του ἡ ζωὴ.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
μὲ τὴ νίκη, ἢ τὴ θανά.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κύκλος Α'.

Σελ.

1. Ἡ Μεγαλόχηρη (Ἀγ. Τανάγρα).....	3
2. Ἡ κουλὰς τῶν Τερπῶν (Δ. Σκελλαρίου)	5
3. Ἡ ἔχ.δ.α καὶ ὁ ἐχθρὸς αὐτῆς (Ἀρσ. Παπαδοπούλου).....	10
4. Ἱστορία ἐνὸς χωρίου (Δ. Γρηγοριάδου).....	15
5. Ὁ θλιαμζος τῶν Ἑλλήνων Ἀεροπτερῶν	19
6. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες (μετὰφρ. Κ. Πιλαμᾶ)	33
7. Ἑθνικαὶ παραδόσεις περὶ Ἀγίας Σοφίας (Σπ. Λιμπρού).....	42
8. Ρήγας Φεραίος (Χ. Περραιβοῦ)	44
9. Ὁ θοήριος τοῦ Ρήγα (Ι. Γενναδίου)	46
10. Ρήγας Φεραίος (ποίημα Γ. Ζαλοκώστα)	50
11. Αἱ Σουλιώτισσαι ἐν Ζαλόγγῳ (Χ. Παππημάρκου)	53
12. Ἡ Σουλιώτισσα Δέσπω (" ")	54
13. Ὁ Σαμουήλ (Ἀρ. Βιλαχωρίτου).....	57
14. Τὰ πρῶτον ἱστορικὰν ἐγγράφων	59
15. Ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα (Γ. Δροσίνη) ..	62

Κύκλος Β'.

16. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Δ. Κυριακοῦ)	64
17. Τὸ Πήλιον (Εὐμ. Δουλούδης).....	69
18. Ἡ πέτρινα (Σ. Γρανίτσα)	73
19. Ὁ Ἀνιποδιαιμένος (Ἀλ. Μωραϊτίδου)	76
20. Δικηνοῦξες τῆς Ἐπικτιόσεως	82
21. Ὡδὴ εἰς τὴν Ἱερὸν Λόχον (ποίημα Ἀνδρ. Κιλβου)	83
22. Ὁ ὄρκος τοῦ Τουπάξη	87
23. Γεώργιος Γεννάδιος (Κ. Σάχη)	89
24. Ἡ Ἐξοδὸς τοῦ Μετολογγίου	93
25. Δεινοπαθήματα Χίων (Α. Βικέλα).....	99
26. Ἡ κόρη τοῦ Ἰωάννου Γαλιάνου (ποίημα Ἀλ. Σούτσου).....	106

Κύκλος Γ'.

27. Πρὸς τὸν Θεὸν (ποίημα Ἀλ. Ραγκαβῆ)	110
28. Ἰωάννης ὁ Χρυσοστόμος (Δ. Κυριακοῦ)	112
29. Τὸ Ἅγιον Ὄρος (Γ. Μόδη)	116
30. Τὸ κουνίβι (Σ. Γρανίτσα)	121
31. Ἱστορία μιᾶς δραχμῆς (Ἀντερσεν-Βικέλα).....	125

32. Δύο ἄδελφοί (ἐκ τοῦ γαλλικοῦ)	130
33. Ὁ λυττασμένος (Δ. Βικέλα)	133
34. Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις.....	141
35. Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη (Γ. Δροσίνη).....	143
36. Το Φίλημα (Μ. Μητσάκη)	149
37. Ἀπὸ τὴν Πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου (Ι. Μάγερ).....	152
38. Ὁ Κανάρης (ποίημα Ἀλ. Βουζαντίου)	156

Κύκλος Δ'.

39. Ἡ Μοῇ τοῦ Ὁσίου Λουκά (Ἑμμ. Λακούδη)	158
40. Ἱ. Βιρβικῆς (Ἀρ. Κουρτίδου)	162
41. Ὁ Πατριάρχης δὲν φεύγει.....	184
42. Ὁ Ἰωάν. Καποδίστριας	186
43. Αἱ τελευταῖαι στίγμι τοῦ Μισούλη	187
44. Ὁ Πατριωτισμὸς τοῦ Κλήρου (Δ. Νικαλάκου)	190
45. Πὼς ἐσώθη τὸ Μεσολόγγι (Ἀνδρ. Καρακρίτσι)	193
46. Ἡ Κλείσσοβα (ποίημα Γ. Ζαλοκώστα)	197
47. Τὸ Ἀγάλμα τῆς Πιρθένης (ποίημα Δ. Παπαρηγοπούλου)	199

Κύκλος Ε'.

48. Ὁ θερισμὸς (Ἀλ. Μωραΐτιδου).....	200
49. Τὰ ἁλῶνια (Γ. Δροσίνη).....	202
50. Τὰ Ἰωάννινα (Θ. Βελιαντίου)	206
51. Λίμναι καὶ καταρράκτι εἰς τὰς Ἀλπεῖς.....	209
52. Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀρκαδίου (Σ. Πιγανέλη)	214
53. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878	218
54. Πρωτότοκος ἀδελφός (Ἀ. Πρίντεζης)	221
55. Ὁ Παπᾶς (Ν. Πετμεζῆ)	245
56. Ὁ ἀποχριστικὸς (Δ. Κοκκίνου)	245
57. Τὰ τελευταῖον μῆθημα	247
58. Εἰς τὰς γαῖας Ἀγνώστων Ἑρώων (ποίημα)	250
59. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα Δ. Σολωμοῦ)	251

Υπουργείον

Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10/9/29

Ἀριθ.] Πρωτ. 44451
] Διεκπ.....

Πρὸς

τοὺς κ. κ. Π. Νιρβάναν, Δ. Ζήσιν, Δ. Κουτογιάννην
 καὶ Δ. Π. Δαμασκηδὸν

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δ' ἡμετέρας ταυταριθμοῦ ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης τῇ 7ῃ Σ)βρίου 1929 καὶ αὐθημερὸν καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 (τεῦχος Β'.) φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφέν βιβλίον «ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ» τῆς ΣΤ' τάξ. δημοτικοῦ σχολείου εἰς καθαρεύουσαν γλῶσσαν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929-30 ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ἰουλίου 1929 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Ὑπουργὸς

Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

ΤΙΜΗ ΑΔΕΤΟΥ ΔΡ. 24.20 (ΛΕΓΕΜΕΝΟΝ ΔΡ. 3 ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ)

Ἀριθ. διατιμῆσεως καὶ ἀδείας κυκλοφορίας 10.874)13-3-31

Τὰ διδακτικὰ βιβλία, τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρᾳ κατὰ εἴκοσι τοῖς ἑκατὸν τῆς κανονισθείσης πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν. (*Ἀρθρον 9 Διατάγματος περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως διδακτικῶν βιβλίων καὶ χορηγίας ἀδείας κυκλοφορίας αὐτῶν*, τῆς 26 Ἰουλίου 1929).